

Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan uudistaminen 2. vaihemaakuntakaava

Kaavaselostus 7.12.2016

Kannen kuvat:

- Oulankajoen ja Kitkajoen koskimaisemat, Kiutaköngäs, Kuusamo (kuva: Kaisa Mäkinieniemi, 2013)
- Maakunnallisesti arvokkaan Ruukinkoski ja Yrittäjäpuisto – alueen maamerkinä komeileva höyryvoimala vuodelta 1923 (kuva: Kirsti Reskalenko, 2015)
- Maakunnallisesti arvokas Alakestilän arboretum (kuva: Varpu Översti, 2013)

Sisältö

1.	Lähtökohdat ja nykytila	5
1.1.	Pohjois-Pohjanmaan väestönkehitys ja asutuksen sijoittuminen	5
1.2.	Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavoituksen tilanne ja uudistuksen päätavoitteet	6
1.3.	Maakuntakaavoituksen tilanne naapurimaakunnissa	7
1.4.	Maakuntakaavan uudistamisen vaiheistus	7
1.5.	Maakuntakaavaan vaikuttavat strategiat, ohjelma-asiakirjat ja muut linjaukset	8
2.	Tavoitteet	12
3.	Kaavaehdotuksen sisältö	13
3.1.	Maaseudun asutusrakenne	13
3.2.	Kulttuuriympäristö	20
3.2.1.	Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet	21
3.2.2.	Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö	32
3.2.3.	Rakennetut kulttuuriympäristöt keskustatoimintojen alueilla	35
3.2.4.	Arkeologinen kulttuuriperintö	36
3.3.	Matkailu ja virkistys	44
3.3.1.	Nykytilanne ja kehittämismahdollisuudet	44
3.3.2.	Kehittämisyöhykkeet	47
3.3.3.	Matkailupalvelujen aluevaraukset	51
3.3.4.	Virkistysalueet, virkistys – ja matkailukohteet	52
3.3.5.	Viheryhteystarve	55
3.3.6.	Virkistysreitit	58
3.4.	Materiaalikeskus- ja jätteenkäsittelyalueet	62
3.4.1.	Nykytilanne ja vaihtoehtojen selvittäminen	62
3.4.2.	Oulun seudun materiaalikeskus	62
3.4.3.	Materiaalikeskuksen ja jätteenkäsittelyalueiden vaihemaakuntakaavaratkaisu	65
3.5.	Seudulliset ampumaradat	66
3.5.1.	Ampumaratojen suunnittelutarve ja nykytilanne	68
3.5.2.	Vaihemaakuntakaavan ratkaisu	69
3.6.	Puolustusvoimien alueet ja rajavyöhyke	71
3.7.	Muut merkinnät	72
3.7.1.	Ekologiset yhteystarpeet	72
3.8.	Poistuvat/kumottavat maakuntakaavamerkinnät	73
3.9.	Yleiset suunnittelumääräykset	73
4.	Vaihemaakuntakaavan vaikutukset	74
4.1.	Alue- ja yhdyskuntarakenne ja liikenne	74
4.2.	Ihmisten elinolot ja elinympäristö	76
4.3.	Aluetalous, elinkeinot ja luonnonvarat	77
4.4.	Maisema ja kulttuuriympäristö	78

4.5.	Muu ympäristö ja luonto	79
4.6.	Keskeiset kokonaisvaikutukset.....	79
5.	Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutuminen.....	81
6.	Maakuntakaavan oikeusvaikutukset	84
6.1.	Ohjausvaikutus kuntakaavoitukseen	84
6.2.	Viranomaistoiminta	84
6.3.	Rakentamisrajoitus	84
6.4.	Maakuntakaavan arvokkaita maisema-alueita, rakennettuja ympäristöjä ja arkeologista kulttuuriperintöä koskevien merkintöjen ja määräysten oikeusvaikutukset.....	85
7.	Toteuttaminen ja seuranta.....	87
8.	Osallistuminen ja vuorovaikutus	88
8.1.	Kaavaprosessin aloitus- ja kaavaluonnosvaihe.....	88
8.2.	Kaavaluonnoksen palautteen huomioon ottaminen	88
8.3.	Lausuntojen perusteella tehdyt muutokset kaavaehdotukseen.....	88
8.4.	Muistutusten perusteella tehdyt ja muut muutokset kaavaehdotukseen	88
8.5.	Muu vuorovaikutus ja osallistuminen	89
9.	Liitteet	90

1. Lähtökohdat ja nykytila

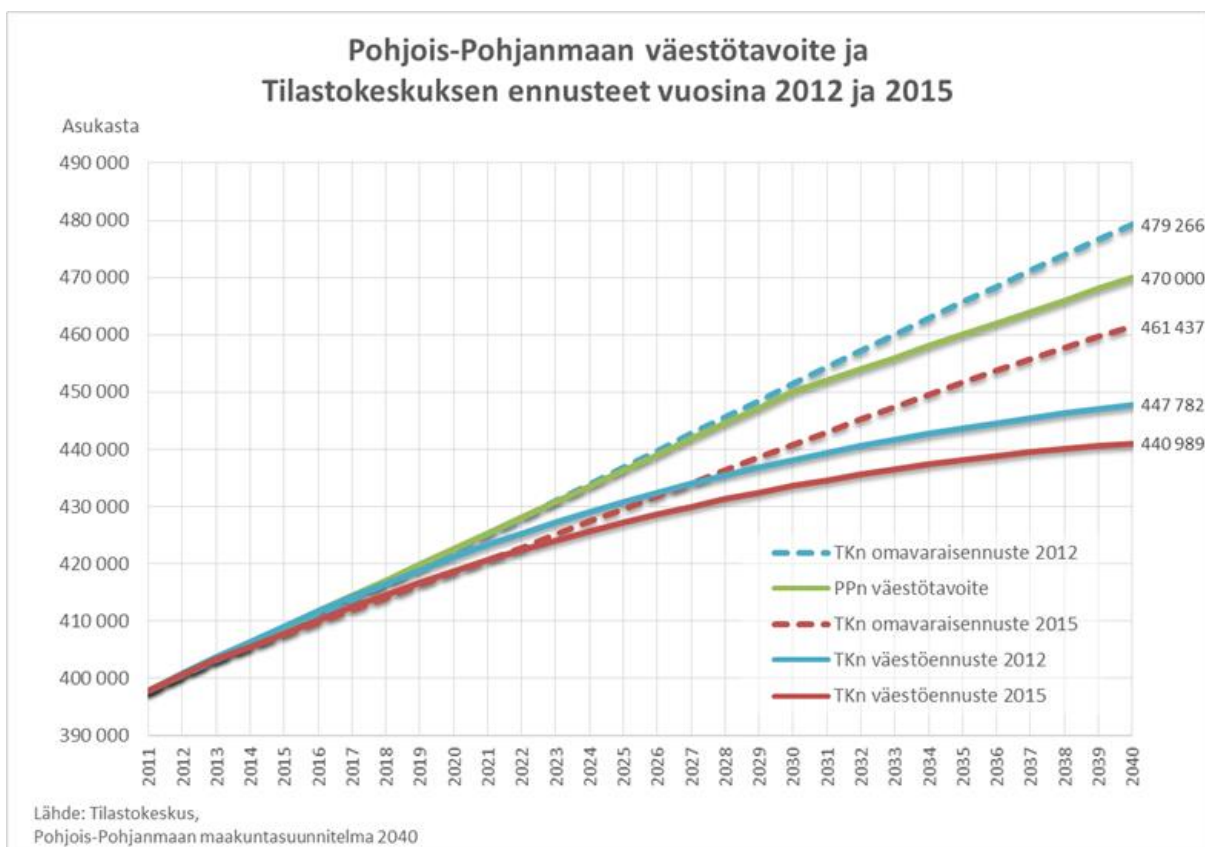
1.1. Pohjois-Pohjanmaan väestönkehitys ja asutuksen sijoittuminen

Pohjois-Pohjanmaa on monipuolinen alueiden maakunta, mikä on vaikuttanut myös asutuksen sijoittumiseen. Alueelle tyypillisiä piirteitä ovat jokilaaksot, merenrannikko, sisämaan vedenjakaja-alueet, Koillismaan vaara-alueet ja voimakkaasti kasvava Oulun kaupunki-seutu. Maakunnan tilastollinen taajama-aste on 82,4 % vuonna 2012. Asutus on erityisesti maakunnan eteläosassa keskittynyt voimakkaasti jokien varsille, missä on lähes 30 taajamaa sekä runsaasti muuta pysyvää ja vapaa-ajan asutusta.

Pohjois-Pohjanmaan väestömäärä oli vuoden 2014 lopussa 405 397 asukasta. Yli puolet (58 %) maakunnan väestöstä asuu Oulun seudulla. Oulun ja sen eteläisten naapurikuntien Kempeleen ja Limingan alueelle jatkuvalla yhtenäisen taajamarakenteen alueella asuu noin puolet koko maakunnan väestöstä. Oulun lisäksi merkittäviä väestökeskittymiä ovat Raahen, Kalajokilaakson alue

ja Kuusamo. Pohjois-Pohjanmaan väestönkasvu on 2000-luvulla ollut merkittävästi suurempaa kuin koko maassa keskimäärin. Väestökasvu keskittyi Oulun seudulle. Myös Ylivieskan seudulla väestömäärä kasvoi, muissa seutukunnissa se pysyi vakaana tai väheni.

Tilastokeskuksen väestöennusteen (2015) mukaan Pohjois-Pohjanmaan väestömäärän ennakoitua olevan 440 989 asukasta vuonna 2040 (vuoden 2015 aluejaolla), joten väestömäärä lisääntyy noin 35 500 asukkaalla (+8,6 %) vuosina 2015–2040. Kun tarkastelussa on mukana Vaala, ennuste vuodelle 2040 on 443 397 asukasta. Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelman mukainen maakunnan väestötavoite vuodelle 2040 on 470 000 asukasta (kuva 1). Väestötavoite on noin 8 500 asukasta korkeampi kuin Tilastokeskuksen uusin omavaraisennuste ja 29 000 suurempi kuin Tilastokeskuksen virallinen väestöennuste. Maakunnan väestötavoitteen mukaan väkiluku kasvaa Oulun seudulla, missä asuu 300 000–310 000 asukasta vuonna 2040. Muualla maakunnassa väestön määrä pysyy suhteellisen vakaana ja on 160 000–170 000 asukasta vuonna 2040 (taulukko 1).

Kuva 1. Pohjois-Pohjanmaan väestötavoite vuoteen 2040 ja suhde Tilastokeskuksen ennusteisiin.

Pohjois-Pohjanmaan väestönkehitys Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan

	as. luku 31.12.2014	ennustevuodet					muutos 2014 > 2040	
		2020	2025	2030	2035	2040	lkm	%
Oulu	196 291	211 144	221 304	229 748	236 278	241 169	44 878	22,9
Pohjois-Pohjanmaa	405 397	418 689	427 200	433 569	438 128	440 989	35 592	8,8
Pohjois-Pohjanmaa (2016 aluejako)	408 536	421 521	429 865	436 121	440 600	443 397	34 861	8,5
Ylivieska	14 976	16 114	16 846	17 397	17 772	18 035	3 059	20,4
Kempele	16 889	18 151	18 849	19 272	19 561	19 740	2 851	16,9
Liminka	9 740	10 671	11 086	11 355	11 613	11 838	2 098	21,5
Tyrnävä	6 735	7 120	7 268	7 282	7 303	7 335	600	8,9
Ii	9 666	9 982	10 110	10 147	10 167	10 172	506	5,2
Lumijoki	2 074	2 157	2 186	2 189	2 197	2 201	127	6,1
Kalajoki	12 632	12 712	12 735	12 727	12 682	12 601	-31	-0,2
Hailuoto	997	997	999	984	967	951	-46	-4,6
Muhos	8 986	9 032	8 976	8 914	8 866	8 834	-152	-1,7
Merijärvi	1 150	1 085	1 045	1 017	990	964	-186	-16,2
Pyhäntä	1 562	1 488	1 440	1 398	1 364	1 329	-233	-14,9
Alavieska	2 687	2 586	2 525	2 479	2 447	2 415	-272	-10,1
Pyhäjoki	3 290	3 191	3 125	3 052	2 975	2 893	-397	-12,1
Utajärvi	2 907	2 767	2 666	2 599	2 537	2 484	-423	-14,6
Reisjärvi	2 901	2 741	2 635	2 551	2 485	2 429	-472	-16,3
Nivala	10 945	10 839	10 729	10 598	10 467	10 340	-605	-5,5
Siikajoki	5 526	5 291	5 169	5 064	4 974	4 896	-630	-11,4
Sievi	5 154	4 946	4 802	4 675	4 584	4 509	-645	-12,5
Vaala	3 139	2 832	2 665	2 552	2 472	2 408	-731	-23,3
Kärsämäki	2 696	2 422	2 242	2 101	1 990	1 906	-790	-29,3
Haapavesi	7 175	6 886	6 690	6 544	6 420	6 308	-867	-12,1
Haapajärvi	7 479	7 195	7 005	6 844	6 711	6 581	-898	-12,0
Taivalkoski	4 231	3 914	3 708	3 536	3 402	3 277	-954	-22,5
Oulainen	7 725	7 396	7 189	7 022	6 876	6 724	-1 001	-13,0
Siikalatva	5 816	5 298	4 983	4 741	4 548	4 388	-1 428	-24,6
Pyhäjärvi	5 562	5 068	4 763	4 505	4 293	4 113	-1 449	-26,1
Pudasjärvi	8 399	7 761	7 385	7 090	6 850	6 650	-1 749	-20,8
Raahe	25 383	24 897	24 471	23 960	23 431	22 891	-2 492	-9,8
Kuusamo	15 823	14 838	14 269	13 778	13 378	13 016	-2 807	-17,7

Lähde: Tilastokeskus, väestöennuste 2015, todelliset tiedot vuodelta 2014

Taulukko 1. Pohjois-Pohjanmaan väestönkehitys vuoteen 2040 kunnittain Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan.

1.2. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavoituksen tilanne ja uudistuksen päätavoitteet

Pohjois-Pohjanmaalla on voimassa koko maakunnan kattava maakuntakaava. Se on hyväksytty maakuntavaltuustossa vuonna 2003, vahvistettu ympäristöministeriössä 2005 ja tullut lainvoimaiseksi 2006. Sen jälkeen on laadittu Pyhäjoen–Raahan Hanhikiven ydinvoimalahanketta koskeva maakuntakaava, jonka maakuntavaltuusto on hyväksynyt 22.2.2010 ja ympäristöministeriö vahvistanut 26.8.2010. Kalajoen Himangan alueella ovat voimassa Keski-Pohjanmaan liiton laatimat 1. ja 2. vaihemaakuntakaavat, jotka on vahvistettu vuosina 2003 ja 2007. Niiden sisältö ja esitystapa poikkeavat joiltakin osin Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavasta.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan uudistamisessa käsitellään kattavasti koko maakunnan alueidenkäyttöä. Voimassa olevan Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan varausten täydentämisen ja päivittämisen läpileikkaava teema on ilmasto ja energia. Painotus perustuu kansalliseen ja maakunnalliseen ilmasto- ja energiastrategiaan

sekä valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin. Ilmasto ja energia -teeman tavoitteet ja vaikutusten arviointi suhteessa kaavaehdotuksen sisältöön kuvataan tarkemmin kaavaselostuksen eri luvuissa.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavaa päivitetään tarpeellisten alueidenkäyttötarkaisujen osalta, joista keskeisiä ovat Oulun seudun aluerakenne, Himangan alueen osalta Keski-Pohjanmaan vaihemaakuntakaavojen soveltaminen Pohjois-Pohjanmaan kaavaan sekä liikennejärjestelmän ja teknisen huollon kehittäminen.

Maakuntakaavan uudistaminen koskee Pohjois-Pohjanmaan maakunnan aluetta sisältäen 29 kuntaa ja seitsemän seutukuntaa. Valtioneuvoston päätöksellä vuoden 2016 alussa Pohjois-Pohjanmaahan liittyneen Vaalan kunnan alue ei sisälly toiseen vaihemaakuntakaavaan, vaan sen maankäyttöä tarkastellaan kokonaisuudessaan 3. vaihekaavassa. Vaalassa ovat voimassa Kainuun maakuntakaavat. Maakuntakaavan vaikutukset voivat ulottua myös naapurimaakuntien alueelle (kuva 2).

Kuva 2. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan alue.

1.3. Maakuntakaavoituksen tilanne naapurimaakunnissa

Kaikissa Pohjois-Pohjanmaan naapurimaakunnissa on voimassa ympäristöministeriön vahvistama maakuntakaava. Tuoreimmat Pohjois-Pohjanmaan alueeseen rajoittuvat maakuntakaavat ovat Länsi-Lapin maakuntakaava, Keski-Suomen 3. ja 4. vaihemaakuntakaava, Pohjois-Savon tuulivoimamaakuntakaava ja kaupan maakuntakaava, Kainuun kaupan maakuntakaava ja tuulivoimamaakuntakaava sekä Keski-Pohjanmaan 4. vaihemaakuntakaava. Lisäksi on vireillä ehdotusvaiheessa Rovaniemen–Itä-Lapin maakuntakaava (tilanne elokuussa 2016).

1.4. Maakuntakaavan uudistamisen vaiheistus

Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan uudistaminen etenee kokonaisohjelman mukaan vaiheittain mm. kaavan päivitysten kiireellisyyden ja selvitysten valmistumisasteen mukaisesti. Ensimmäisessä vaihemaakuntakaavassa käsiteltävät aihepiirit ovat energiantuotanto ja -siirto (manneralueen tuulivoima-alueet, merituulivoiman päivitykset, turvetuotantoalueet), kaupan palvelurakenne ja aluerakenne, taajamat, luonnonympäristö (soiden käyttö, geologiset muodostumat, suojelu-

alueiden päivitykset) sekä liikennejärjestelmä ja logistiikka-alueet.

Pohjois-Pohjanmaan 1. vaihemaakuntakaava hyväksyttiin maakuntavaltuustossa 2.12.2013 ja vahvistettiin ympäristöministeriössä 23.11.2015. Vaihemaakuntakaavasta on valitettu korkeimpaan hallinto-oikeuteen eikä se siten ole vielä saanut lainvoimaa.

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan teemat ovat:

- kulttuuriympäristö (maisema-alueet ja rakennettu kulttuuriympäristö)
- maaseudun asutusrakenne
- virkistys ja matkailu
- seudulliset materiaalikeskukset ja jätteenkäsittely-alueet
- seudulliset ampumaradat ja puolustusvoimien alueet

Vuoden 2016 alussa voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain muutoksen jälkeen maakuntakaavoja ei enää saateta ympäristöministeriön vahvistettavaksi, joten 2. vaihemaakuntakaavan hyväksyminen ja voimaantulo tapahtuu maakuntavaltuuston päätöksellä.

Kolmas vaihemaakuntakaava on käynnistetty maakuntahallituksen päätöksellä 18.1.2016. Siinä on suunniteltu käsiteltäväksi mm.: pohjavesi- ja kiviainesalueet (POSKI), mineraalipotentiali ja kaivostoiminta sekä

tarvittavat päivitykset, joita ovat mm. Oulun kaupunkiseudun aluerakenne ja liikennejärjestelmä sekä seudulliset tuulivoima-alueet ja Vaalan kunnan alueidenkäyttö.

1.5. Maakuntakaavaan vaikuttavat strategiat, ohjelma-asiakirjat ja muut linjaukset

Kansalliset ja maakunnalliset strategiat ja ohjelmat

Maakuntakaavan uudistaminen perustuu useisiin kansallisiin ja maakunnallisiin strategioihin ja ohjelmiin, joista Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan tavoitteisiin ja sisältöön keskeisesti vaikuttavat:

- Valtioneuvoston ilmasto- ja energiastrategia (2008, päivitys 2013)
- Pohjois-Pohjanmaan ilmastostrategia (2011)
- Hyvinvointia energiasta. Pohjois-Pohjanmaan energiastrategia 2020 (2012)
- Pohjois-Pohjanmaan ja Länsi-Kainuun suo-ohjelma (2013)
- Oulujoen-Iijoen alueen vesienhoitosuunnitelma 2016–2021 (2015)
- Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelma 2013–2020
- Pohjois-Pohjanmaan alueellinen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014–2020
- Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020
- Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämissuunnitelma 2020 (2015)
- Pohjois-Pohjanmaan biotalouden kehittämissuunnitelma 2015–2020

Edellä mainittujen strategioiden ja ohjelmien keskeinen sisältö ja vaikutus maakuntakaavan laatimiseen on esitetty kaavaselostuksen asianomaisissa luvuissa. Lisäksi kaavatyön pohjaksi on laadittu erillisselvityksiä ja hyödynnetty kuntien yleiskaavojen ym. suunnitelmien ja hankkeiden tietoaineistoa, energia- ym. hankkeiden YVA-selostuksia, valtakunnallisia inventointeja sekä paikkatietoaineistoa. Maakuntakaavan perusteena olevat selvitykset on esitetty tarkemmin asiakokonaisuuksien käsittelyn yhteydessä.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtioneuvoston valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) mukaista alueidenkäytön ohjausjärjestelmää. Maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. VAT:ien tarkistukset tulivat voimaan 1.3.2009. Tarkistetuissa tavoitteissa painotetaan ilmastonmuutoksen hillintää, energiansäästöä sekä varautumista sään ääri-ilmiöihin ja tulviin.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet velvoittavat maakunnan suunnittelua ja kaavoitusta kiinnittämään erityistä huomiota seuraaviin asiakokonaisuuksiin:

- toimiva aluerakenne
- eheytyvä yhdyskuntarakenne ja elinympäristön laatu
- kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat
- toimivat yhteysverkostot ja energiahuolto
- (Helsingin seudun erityiskysymykset)

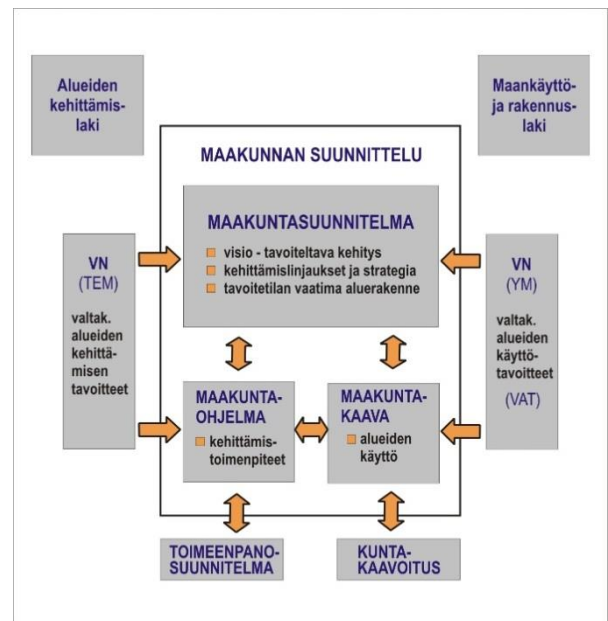
- luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekonaisuudet (mm. maankohoamisrannikko ja poronhoitoalue).

VAT:it ja niiden huomioon ottaminen vaihemaakuntakaavassa on käsitelty luvussa 5.

Ympäristöministeriö on käynnistänyt valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden uudistamisen. Tavoitteena on, että valtioneuvosto voisi päättää uudistetuista tavoitteista keväällä 2017.

Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma ja maakuntaohjelma

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan maakunnan suunnitteluun kuuluvat **maakuntasuunnitelma**, alueiden käytön suunnittelua ohjaava **maakuntakaava** ja alueellinen kehittämissuunnitelma eli **maakuntaohjelma** (kuva 3). Maakunnan suunnittelussa otetaan huomioon valtioneuvoston antamat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja alueiden kehittämisen tavoitteet. Maakuntasuunnitelma on lähtökohtana muulle maakunnan suunnittelulle ja kehittämiselle. Maakuntakaava konkretisoi valtakunnalliset tavoitteet ja sovittaa ne yhteen maakunnallisten ja alueellisten tavoitteiden kanssa.

Kuva 3. Pohjois-Pohjanmaan maakunnan suunnittelu-järjestelmä.

Maakuntavaltuusto on 2.6.2014 hyväksynyt Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelman 2040. Siinä on määritelty Pohjois-Pohjanmaan tavoitekuva vuoteen 2040 seuraavasti:

”Pohjoispohjalaiset tekevät tulevaisuutensa.

Pohjois-Pohjanmaa on osaava, kansainvälinen ja elinvoimaisten alueiden yrittäjyysmaakunta kärkenään Oulu, pohjoisen suurin keskus. Pohjois-Pohjanmaa on hyvinvoinnin, laadukkaan elinympäristön ja monimuotoisen luonnon maakunta.”

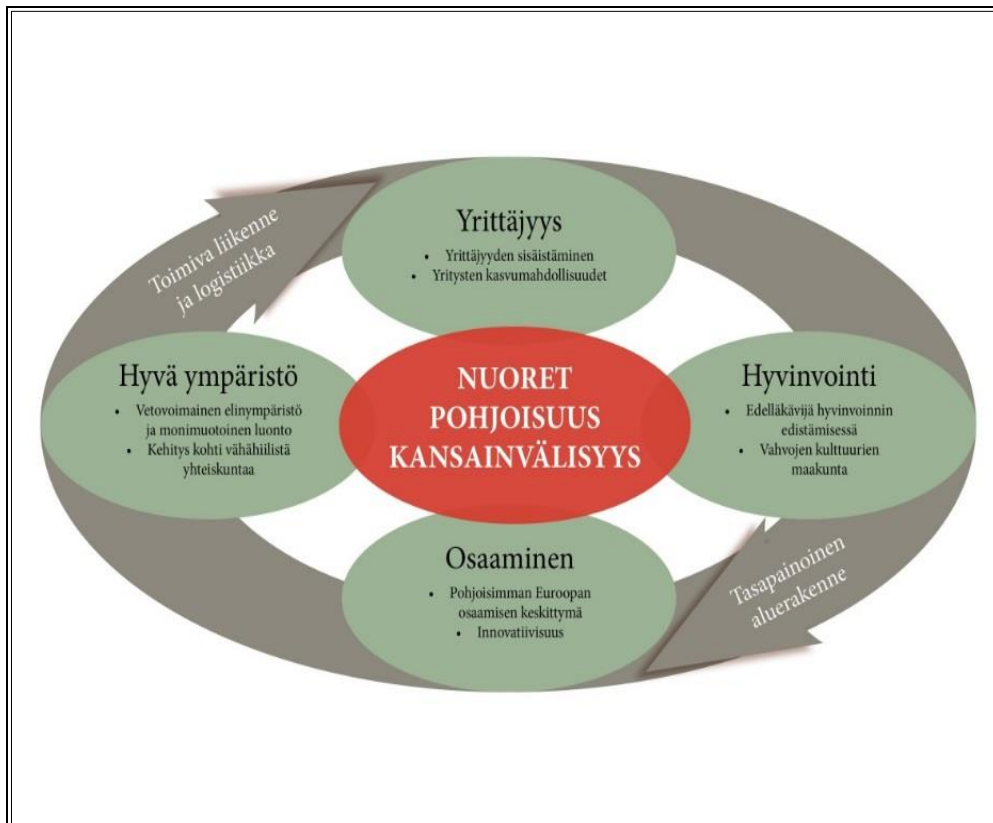
Maakuntasuunnitelman strategiset painopisteet (kuva 4) ovat:

- löytää ja ottaa käyttöön uusia keinoja ja uskottavuutta sille, että **nuoret** kokevat kotiseutunsa ja Pohjois-Pohjanmaan hyväksi vaihtoehdoksi myös tulevaisuuden kotipaikkana
- kehittää **kansainvälistymistä** ja monikulttuurista toimintaa edistäviä verkostoja, toimintamalleja ja -ympäristöjä
- varautua maakunnassa ja lähialueilla (Pohjois-Suomen ja Barentsin alue) tiedossa oleviin **suurhankkeisiin** ja niiden aktiiviseen edistämiseen
- vaikuttaa siihen, että toimijat eri aloilla ja alueilla ovat sisäistäneet **yrittäjyyden** erityispiirteet ja sen lisäämisen tuomat mahdollisuudet
- luoda **yrittäjille** hyvät edellytykset kasvaa ja kansainvälistyä sekä kääntää yrityskehitys selkeään nousuun
- kaventaa hyvinvointi-, terveys- ja sivistyseroja
- tukea koko alueen elinvoimaisuutta edistämällä maakunnan **luonnonvarojen** monipuolista ja vastuullista hyödyntämistä
- luoda edellytyksiä toimivalle, turvalliselle ja viihtyisälle **elinympäristölle**
- kehittää maailmanluokan osaamiseen pohjautuvaa innovaatiotoimintaa

- Maakunnan kehittämisen edellytyksenä on toimiva liikennejärjestelmä ja logistiikka sekä tasapainoinen aluerakenne.

Maakuntavaltuuston 2.6.2014 hyväksymässä Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa 2014–2017 on määritelty kärkiteemat, joista maakuntakaavoitukseen liittyvät:

- Suurhankkeiden edistäminen ja niihin varautuminen, mm. LAGUNA / Callio Lab, Hanhikivi 1 sekä kaivos- ja tuulivoimahankkeet
- Luonnonvarojen monipuolinen ja vastuullinen hyödyntäminen
- Euroopan laajuisen TEN-T -ydinverkon (valtatie 4 sekä Pohjanmaan radan ja ratapihojen) pullonkaulojen ja rajat ylittävän liikenteen kehittäminen
- Oulun lentoaseman kehittäminen kansainvälisenä kauttakulkulentoasemana
- Kaupunkiseuduilla maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittaminen yhdyskuntarakenteen eheyttämiseksi
- Kiinteiden tietoliikenneyhteyksien toteuttaminen ja palveluiden digitalisoiminen
- Maakunnan monimuotoisen kulttuuriperinnön ja -ympäristön vahvistaminen

Kuva 4. Pohjois-Pohjanmaan strategisen kehittämisen painopisteet.

Pohjois-Suomen kansainväliset liikennekäytävät ja aluerakenne

Pohjois-Suomen kasvuun vaikuttaa naapurimaiden kehitys Barentsin ja Itämeren talousalueella sekä Koillis-

väylän mahdollinen laajamittainen avautuminen kansainvälisten merikuljetusten käyttöön. Pohjois-Pohjanmaalla ja erityisesti Oulun seudulla on keskeinen asema valtakunnallisena ja Arktisen alueen kansainvälisenä keskuksena. Barentsin alueen luonnonvarat vaikut-

tavat alueen merkitykseen geopoliittisesti ja taloudellisesti. Luonnonvarojen hyödyntämisen edellytyksenä ovat toimivat liikenneyhteydet ja logistiikka. Itämeren alueesta kehitetään yhtenäistä talousaluetta, jonka kehitystä tukevat Botnian käytävän ja Itämeren meriyhteyksien kehittäminen osana Euroopan laajuisia TEN-T-ydinverkkoa.

Botnian käytävä yhdistää Pohjois-Pohjanmaan entistä vahvemmin Euroopan nykyisille ja uusille markkina-alueille, kun käytävää kehitetään vastaamaan TEN-T-ydinverkon yhteisen liikennepolitiikan tavoite- ja palvelutasoa.

Pohjoinen akseli ulottuu Narvikista Perämerenkaaren kautta Vartiuksen raja-asemalle, josta on yhteydet Luoteis-Venäjälle ja Arkangeliin. **Uusista mahdollisista kansainvälisistä kuljetusreiteistä** potentiaalia on Koillisväylän kautta kulkevalla pohjoisen merireitillä ja satamien kautta avautuvilla yhteyksillä Jäämerelle. **Pohjois-Suomen keskusverkko** rakentuu Oulun, Rovaniemen, Kemi-Tornion, Kokkolan ja Kajaanin kaupunkikeskuksesta. Oulun seutu on väestön määrän ja palvelujen suhteen Pohjois-Suomen kansainvälinen keskus.

Pohjois-Pohjanmaan tavoitteellinen aluerakenne

Toimivan aluerakenteen tavoitteissa painottuvat Oulun kaupunkiseudun ja koko maakunnan tasapainoinen kehitys siten, että Oulun kansainvälistä asemaa vahvistetaan kehittämällä liikenneväyliä sekä vahvistamalla maakunnan erikoistuneita alueita ja keskuksia sekä ylimaakunnallisia kehittämisvyöhykkeitä. Tavoitteena on kuntarajoista riippumaton tasapainoinen palvelurakenne. Alerakennetta täydentää matkailukeskusten kehittäminen.

Eheytyvää yhdyskuntarakennetta ja elinympäristön laatua koskevat tavoitteet kiteytyvät eheän, toimivan ja hyvinvointia edistävän yhdyskuntarakenteen kehittämiseen. Siihen liittyvät energiatehokkuus ja hiilineutraalien yhdyskuntien kehittäminen, kestävä liikkuminen ja liikennemuodot sekä lähivirkistämisen mahdollisuudet.

Kulttuuri- ja luonnonperinnön alueidenkäyttötavoitteilla vahvistetaan maakunnan kulttuuriympäristöjä ja luontoarvoja vetovoimatekijöinä. Esimerkiksi kansallis-

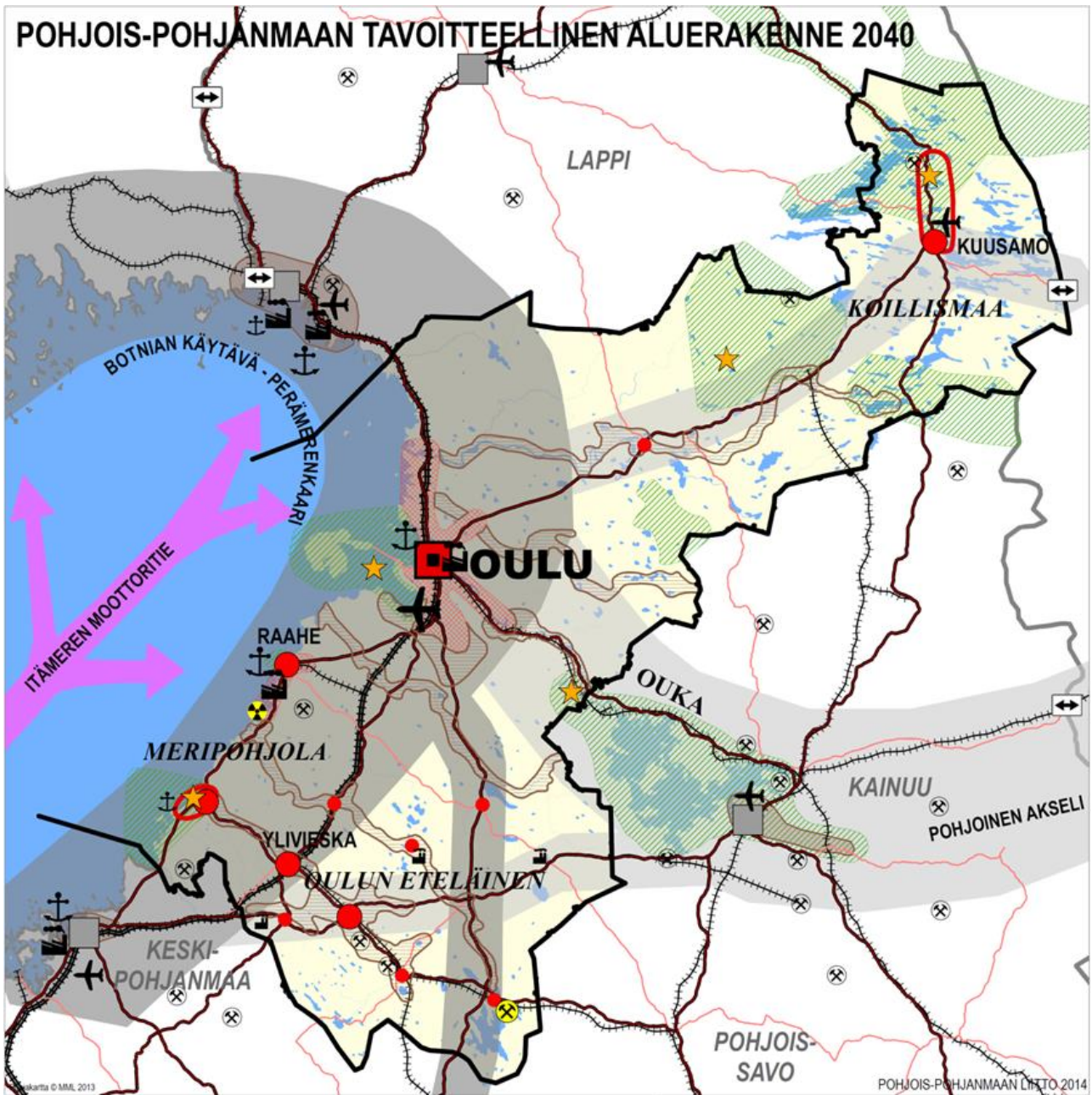
puistoilla on kasvava merkitys matkailun kehittämisen ja maakunnan väestön viihtyvyyden ja hyvinvoinnin kannalta. Luonnonvarojen hyödyntämisessä painottuu turpeen vastuullinen käyttö ja soiden eri käyttömuotojen edistäminen ja yhteensovittaminen.

Pohjois-Pohjanmaalla on tavoitteena kestävä liikennejärjestelmä, jonka avulla voidaan edistää ihmisten hyvinvointia, yritysten kilpailukykyä ja alueellista elinvoimaa. Pohjois-Pohjanmaalla kehitetään alueen keskuksia yhdistäviä ja tasapainottavia ylimaakunnallisia kehittämisvyöhykkeitä:

- Perämerenkaari, jonka osana on Meripohjola-kasvuvyöhyke
- Oulu-Kajaani-Arkangel -vyöhyke, jonka osana on OuKa-kehittämisvyöhyke
- valtateihin 4 ja 20 perustuvat matkailu- ja logistiikkakäytävät
- Maakunnan eteläisen alueen ylimaakunnallinen kehittämisvyöhyke Keski-Pohjanmaan ja Kainuun suuntaan

Oulun kaupunkiseutu on kansainvälinen keskus ja sitä täydentävät laajempaa asukas pohjaa palvelevat keskuksset, joissa on julkisia ja yksityisiä palveluita. Kuntakeskukset täydentävät palveluvarustusta. Tiivis maaseutu-asutus sijoittuu nauhamaisesti jokilaaksoihin (kuva 5). Liikennejärjestelmän ja logistiikan kehittämisellä parannetaan Pohjois-Pohjanmaan ja koko Pohjois-Suomen liikenteellistä saavutettavuutta. Saavutettavuutta täydentää valokuituun perustuva laajakaistaverkko, jonka tavoitteena on yhdistää kyläverkot toisiinsa kattavaksi ja toimintavarmaksi verkoksi.

Alerakenteen kehitystä ohjaa luonnonvarojen hyödyntäminen ja jalostaminen sekä suunnitellut suurhankkeet. Liikenteeseen vaikuttaa merkittävimmin suurten kaivosten käynnistyminen ja muiden hankkeiden investointipäätökset. Rannikkoalueen teollinen rooli vahvistuu energiatuotannon suuntaan Pyhäjoelle toteutettavan Hanhikivi 1 -ydinvoimalan sekä vireillä olevien manner- ja merituulivoimahankkeiden ja biojalostamoiden toteutuessa. Pyhäsalmen kaivokseen suunnitellut tutkimuskeskus- ja energia-alan hankkeet voivat synnyttää toteutuessaan merkittäviä aluetaloudellisia vaikutuksia. Matkailun trendi on kansainvälistyvät matkailukeskukset ja -alueet.

Kuva 5. Pohjois-Pohjanmaan tavoitteellinen aluerakenne 2040.

2. Tavoitteet

Erityisenä painopisteenä Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihe-maakuntakaavassa ovat seuraavat maakunnalliset alueidenkäytön tavoitteet:

Maaseutuasuutus ja aluerakenne

- Kehitetään maaseudun tasapainoista aluerakennetta olemassa oleviin taajama-, kylä- ja vapaa-ajan asumisen rakenteisiin, palveluihin ja omiin vahvuuksiin perustuen.
- Lisätään maaseudun elinvoimaa edistämällä uusiutuviin, paikallisiin energiavaroihin perustuvaa energiataloutta.
- Edistetään maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutusta kehittämällä liikenneyhteyksiä ja vahvistamalla olemassa olevaa kylärakennetta.
- Kehitetään yhdyskuntia ja elinympäristöjä asukkaiden kohtaamispaikkoja lisääviksi.
- Varaudutaan alueidenkäytössä ilmastonmuutokseen ehkäisemällä tulviin ja muihin äkillisiin sääilmiöihin liittyviä riskejä.
- Turvataan maa- ja metsätalouden toimintaedellytykset ohjaamalla alueidenkäyttöä niin että riittävät yhtenäiset alueet säilyvät.
- Edistetään vesien hyvän tilan saavuttamista. Parannetaan erityisesti jokivesistöjen tilaa.
- Turvataan ranta-alueiden kestävä käyttö.
- Otetaan huomioon porotalouden toimintaedellytykset muussa maankäytön suunnittelussa.

Maakuntakaavassa osoitetaan maaseudun asutusrakenne, kehittämissyöhykkeet ja maaseutuasuutuksen ja aluerakenteen kannalta tärkeät kylät.

Virkistysverkko ja matkailu

- Edistetään monipuoliseen lähiluontoon perustuvaa virkistäytymistä.
- Matkailukeskuksia ja -vyöhykkeitä kehitetään osana maakunnan monikeskuksista aluerakennetta ja palveluverkkoa.
- Kehitetään monipuolista matkailu- ja virkistysalueverkostoa. Tuetaan lähialuematkailua ja -virkistäytymistä.
- Vahvistetaan kulttuuriympäristön merkitystä matkailun ja virkistykseen vetovoimatekijänä.
- Kehitetään suoluonnon palvelurakenteita kansainväliselle tasolle.
- Turvataan ranta-alueiden kestävä käyttö.
- Maankohoamisen taloudelliset ja ympäristölliset vaikutukset otetaan huomioon rannikon ja jokien suistoalueiden suunnittelussa.
- Hyödynnetään merellisyyttä ja rannikkoseudun ympäristöarvoja alueen erityisenä vetovoimatekijänä.

Maakuntakaavassa osoitetaan maakunnallinen virkistysalueiden ja -reittien verkosto, laajat matkailun vetovoima-alueet ja virkistykseen kehittämisen kannalta tärkeät vyöhykkeet sekä matkailukeskusten alueet ja muut matkailupalvelujen keskittymät.

Kulttuuriympäristö

- Edistetään maakunnan kulttuuriperintökohteiden tunnettavuutta, säilymistä ja hyödyntämistä.
- Hyödynnetään asemanseutujen ja kirkonseutujen kulttuuriympäristöjä ja viheralueita taajamien vetovoimatekijöinä.
- Vahvistetaan kulttuuriympäristön merkitystä matkailun ja virkistykseen vetovoimatekijänä.
- Kehitetään maakunnallisesti merkittäviä kylämaisemakokonaisuuksia.
- Edistetään yhtenäisten, laajojen maisema-alueiden säilymistä.
- Luodaan edellytyksiä kansallisten kaupunkipuistojen ja maisema-alueiden perustamiselle.
- Maankohoamisen taloudelliset ja ympäristölliset vaikutukset otetaan huomioon rannikon ja jokien suistoalueiden suunnittelussa.
- Turvataan maankohoamisrannikon luonto-, maisema- ja kulttuuriarvojen säilyminen.

Maakuntakaavassa osoitetaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, rakennetut kulttuuriympäristöt ja muinaisjäännökset. Valtakunnallisesti arvokkaat maisemat ja rakennetun kulttuuriympäristön alueet osoitetaan voimassa olevien valtioneuvoston päätösten mukaisesti, maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöalueet päivätysinventointien perusteella.

Seudulliset materiaalikeskus- ja jätteenkäsittelyalueet

- Osoitetaan maakunnalliset ja seudulliset materiaalikeskukset ja jätteenkäsittelyalueet.
- Edistetään uusiutuvan energian ja jäteperäisten polttoaineiden käyttöä energiantuotannossa.

Maakuntakaavassa osoitetaan Oulun seudun materiaalikeskuksen ratkaisu ja muut seudulliset jätteenkäsittelyalueet.

Seudulliset ampumaradat ja puolustusvoimien alueet

Maakuntakaavassa osoitetaan valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti puolustusvoimien ja rajavallan aluetarpeet.

Lisäksi maakuntakaavassa osoitetaan seudullinen ampumaratojen verkko.

3. Kaavaehdotuksen sisältö

3.1 Maaseudun asutusrakenne

mk

MAASEUDUN KEHITTÄMISEN KOHDEALUE

Merkinnällä osoitetaan ylikunnallisia maaseutuasutuksen alueita, joilla kehitetään erityisesti maatalouden ja muihin maaseutuelinkeinoihin, luonnon- ja kulttuuriympäristöön sekä maisemaan tukeutuvaa asumista, elinkeinotoimintaa ja virkistyskäyttöä. Vyöhykkeillä on tarvetta kehittää kuntien yhteistyöllä yhtenäisiä suunnitteluperiaatteita.

Kehittämisperiaatteet:

Alueita kehitetään jokiluontoon ja -maisemaan perustuvana sekä valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristöihin ja -kohteisiin tukeutuvana asumis-, virkistys- ja vapaa-ajan alueena ja luontomatkailuvyöhykkeenä. Maaseutua kehitettäessä sovitetaan yhteen maaseutuelinkeinojen, pysyvän asutuksen ja loma-asutuksen tavoitteet, erityisesti maatalouden toimintaedellytykset huomioon ottaen. Loma-asutuksen ja matkailupalvelujen suunnitelmallisella kehittämisellä pyritään tukemaan maaseudun pysymistä asuttuna.

Kohdealueella sijaitsevia taajamia kehitetään erityisesti jokimaiseman arvojen ja mahdollisuuksien pohjalta.

Suunnittelumääräykset:

Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota luonnon ja ympäristön kestäväan käyttöön, maatalouden ja muiden maaseutuelinkeinojen toimintaedellytyksiin, maiseman hoitoon, vesistön vedenlaadun turvaamiseen ja ulkoilureittien kehittämiseen.

Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa tulee määritellä tulvan aiheuttamat rajoitukset rakentamiselle.

Aluekohtaiset täydentävät suunnittelumääräykset:

- mk 1 *Iijokilaakso*
Voimalaitosympäristöjen suunnittelussa ja käytössä tulee ottaa huomioon kalateiden toteuttamismahdollisuudet.
- mk 2 *Kiiminkijokilaakso*
Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota Kiiminkijoen luonnontilaisen jokivesistön koko valuma-alueen vedenlaadun turvaamiseen.
- mk 3 *Oulujokilaakso*
Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota Oulujoen vedenlaadun, erityisesti Oulun käyttöveden laadun turvaamiseen.
Voimalaitosympäristöjen suunnittelussa ja käytössä tulee ottaa huomioon alueiden kulttuuriperintöarvot ja kalateiden toteuttamismahdollisuudet.
Jokilaakson virkistys- ja matkailupalvelujen kehitystä on pyrittävä edistämään varaamalla riittävästi alueita virkistystoimintaa ja reittejä varten. Rantaan ja muille ympäristöltään vetovoimaisille alueille on jätettävä riittävän laajat ja mahdollisimman yhtenäiset vihervyöhykkeet jokisuistosta Rokualle ja Oulujärvelle. Veneilyä varten on varattava riittävästi laituri- ja rantautumispaikkoja.
Alueiden käyttöä suunniteltaessa tulee varautua Oulu–Kajaani–Vartius -käytävän liikenneyhteyksien sujuvuuden ja turvallisuuden parantamiseen kansainvälisen kehittämiskäytävän palvelutason mukaiseksi.
- mk 4 *Siikajokilaakso*
Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota Siikajoen vedenlaadun parantamiseen
- mk 5 *Pyhäjokilaakso*
Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota Pyhäjoen vedenlaadun parantamiseen.
- mk 6 *Kalajokilaakso*

- Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota Kalajoen vedenlaadun parantamiseen.
- mk 7 *Lakeuden alue*
Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota rakentamistavan ohjaukseen sekä Tyrnävän-Limingan High Grade -alueella erityisviljelyn ja siihen liittyvien toimintojen kehittämisedellytysten turvaamiseen.
- mk 8 *Lestijokilaakso*
Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota Lestijoen luonnontilaisen jokivesistön koko valuma-alueen vedenlaadun turvaamiseen.

at

KYLÄ

Merkinnällä osoitetaan maaseutuasutuksen kannalta tärkeitä kyläkeskuksia, jotka ovat toimintapohjaltaan vahvoja, aluerakenteen tai ympäristökijöiden kannalta tärkeitä tai sijaitsevat taajaman läheisyydessä.

Suunnittelumääräykset:

Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa kyläkeskuksen asemaa on pyrittävä vahvistamaan sovitamalla yhteen asumisen, alkutuotannon ja muun elinkeinotoiminnan tarpeet sekä kehittämällä kylän ydinaluetta toiminnallisesti, kyläkuvallisesti ja liikennejärjestelyiltään selkeästi hahmottuvaksi kohtauspaikaksi.

Uudisrakentaminen on pyrittävä sijoittamaan siten, että se sijoittuu palvelujen kannalta edullisesti olevan kyläasutuksen sekä tie- ja tietoliikenneyhteyksien läheisyyteen.

Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota rakentamisen sopeuttamiseen kyläkokonaisuuteen ja -ympäristöön, vesihuollon järjestämiseen ja hyvien peltoalueiden säilyttämiseen maatalouskäytössä.

Maaseudun kehittämisstrategia

Valtakunnallisen maaseutu-strategian osana valmistellun Pohjois-Pohjanmaan maaseutu-strategian 2014–2020 päämääränä on edesauttaa seuraavien tavoitteiden toteutumista:

- Maaseudulla asuvien ja sinne muuttavien ihmisten elinolojen paraneminen
- Maaseudulla toimivien yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukyvyyn turvaaminen ja kehittäminen
- Maaseutuympäristön viihtyisyyden ja vetovoimaisuuden lisääntyminen.

Strategian läpileikkaavina teemoina ovat innovaatiot, ilmastonmuutos ja ympäristö. Strategia tukee myös osallistuvaa, älykäästä ja kestävästä kasvua. Se pyrkii edesauttamaan maaseudun toimintojen ja toimijoiden julkikuvaa maaseudun imagon positiivisuudesta ja rohkaisemaan alueellisen kulttuurin hyödyntämistä maakunnan tuotteissa ja identiteetin vahvistamisessa.

Maaseudun asutusvyöhykkeet

Maaseudun kehittämisen kohdealueet ovat 2. vaihe-maakuntakaavassa pitkälti voimassa olevan Pohjois-Pohjanmaan ja Lestijokilaakson osalta Keski-Pohjanmaan maakuntakaavan mukaisia. Alueiden rajauksiin on tehty tarkistuksia, joiden perusteena ovat asutuksen, vapaa-ajan asumisen ja viljelyalueiden muutokset. Rajauksissa on huomioitu valtakunnallisten (RKY 2009) ja maakunnallisten (inventointi 2013–2016) kulttuuriympäristöjen rajaukset. Sama koskee myös valtakunnallisten (YM, Mapio-työryhmä 16.1.2016) ja maakunnallisten (päivitysinventointi 2013–2015) maisema-alueiden ehdotettuja rajaustarkis-

tuksia. Lisäksi on hyödynnetty olemassa olevaa tietoa maanpeitteestä (Corine, CLC 2006) ja yhdyskuntarakenteen seuranta-järjestelmällä (YKR) tuotettuja kylämäistä aluerakennetta kuvaavia aluejakoja. Suunnittelumääräysten sisältöä ja ryhmittelyä on tarkistettu yhteisten ja aluekohtaisten määräysten osalta.

Suomen ympäristökeskus ja Oulun Yliopiston Maantieteen laitos ovat tuottaneet työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) ja maa- ja metsätalousministeriön (MMM) toimeksiannosta paikkatietopohjaisen ja hallintorajoista riippumattoman alueluokituksen. Ensisijaisesti kaupunki-maaseutu-luokitus kuvaa alueiden välisiä eroja aluerakenteen tasolla. Luokitus ei kuvaa niinkään yksittäisen paikan ominaisuuksia, vaan luonnehtii aluekokonaisuuksia. Alueluokkien rajat on yleistetty siten, että luokitus toimii parhaiten laajempien alueiden tarkasteluissa. Luokituksen avulla saadaan tietoa erityyppisten alueiden kehityksestä koko maan tasolla. Kaupunki-maaseutu-luokituksen pohjalta eri luokille on mahdollisuus määrittää erilaisia kriteerejä.

Alueluokituksessa Pohjois-Pohjanmaalla Oulu ja Raahen erottuvat omina kaupunkialueinaan, joilla on omat kehysalueensa. Maaseudun paikalliskeskuksina nousevat esille Kuusamo, Oulainen ja Ylivieska. Rannikko ja eteläosan jokivarret on luokiteltu ydinmaaseuduksi, kun sisämaassa vallitsevana on harvaan asuttu maaseutu.

Yhdyskuntarakenteen seuranta-järjestelmän ruututietojen pohjalta on SYKE:ssä laskettu erilaisia aluejakoja, joita ovat mm. harva maaseutuasutus, pienkylä, kylä ja taajama. Kylämäistä yhdyskuntarakennetta kuvaavan aluejaon tavoitteena on esittää taajamien ulkopuolisen haja-asutusalueen rakennus- ja asutustihentymät, jotka

perustuvat vakituiseen asutukseen. Kyläaluejako on yleisty, jossa on pyritty huomioimaan erilainen kylämäinen asutus Suomessa. Yhtä ja oikeaa tapaa rajata kylä ei ole olemassa. Tämä rajaus on yhdyskuntarakenteen seurantaan tarkoitettu rajaus, jota käytetään seurattaessa kylämäisen yhdyskuntarakenteen muutoksia Suomessa alueellisesti ja ajallisesti mahdollisimman vertailukelpoisella tavalla. Kylämäinen asutus kattaa morfologialtaan hyvin erilaisia kyliä kuten jokien ja tienvarsi-asutuksen mukaiset asutusjonot, yhtenäiset asutusrykelmät tai taajamia ympäröivä tiheähkö tasaisesti sirottunut asutus (kuva 6).

Kunnat ovat yhteistyössä laatineet erälle maaseudun kehittämissuunnitelmien osille tarkempia maankäytön suunnitelmia. Strategisesti suuntautunutta kehittämissuunnitelmien Oulu-Kainuu-vyöhykkeellä on tehty 2000-luvun alusta lähtien. Hankemuotoista vyöhykeyhteistyötä on tehty Oulu-Kajaani -kehittämissuunnitelma (OuKa) hankkeessa ja Oulu-Kainuu Tervan tie yhdistyksen toimesta. Ylivieskan seutukunta toteutti Kalajokilaaksossa vuosina 2002–2005 Raken-teelliset vetovoimatekijät (RAVE) kehittämissuunnitelman. Siinä selvitettiin Ylivieskan seutukunnan yhdyskuntarakenteelliset vetovoimatekijät, arvioitiin vetovoimatekijöiden kehittämistarve ja tutkittiin yhteisen seutuyleiskaavan toteuttamismahdollisuuksia. Keskeisinä tarkastelualueina olivat väestö, saavutettavuus ja liikenne-yhteydet, asuin- ja elinympäristön viihtyisyys sekä seudullinen maankäyttö. Vuosina 2006–2009 laadittiin Kiiminkijokivarren kuntien yhteinen maankäyttöstrategia (KIVA 2025), jonka tavoitteena oli määritellä maankäytön yhteiset periaatteet. Strategian tarkoituksena oli ohjata kaavoitusta sekä asumiseen, virkistyk-

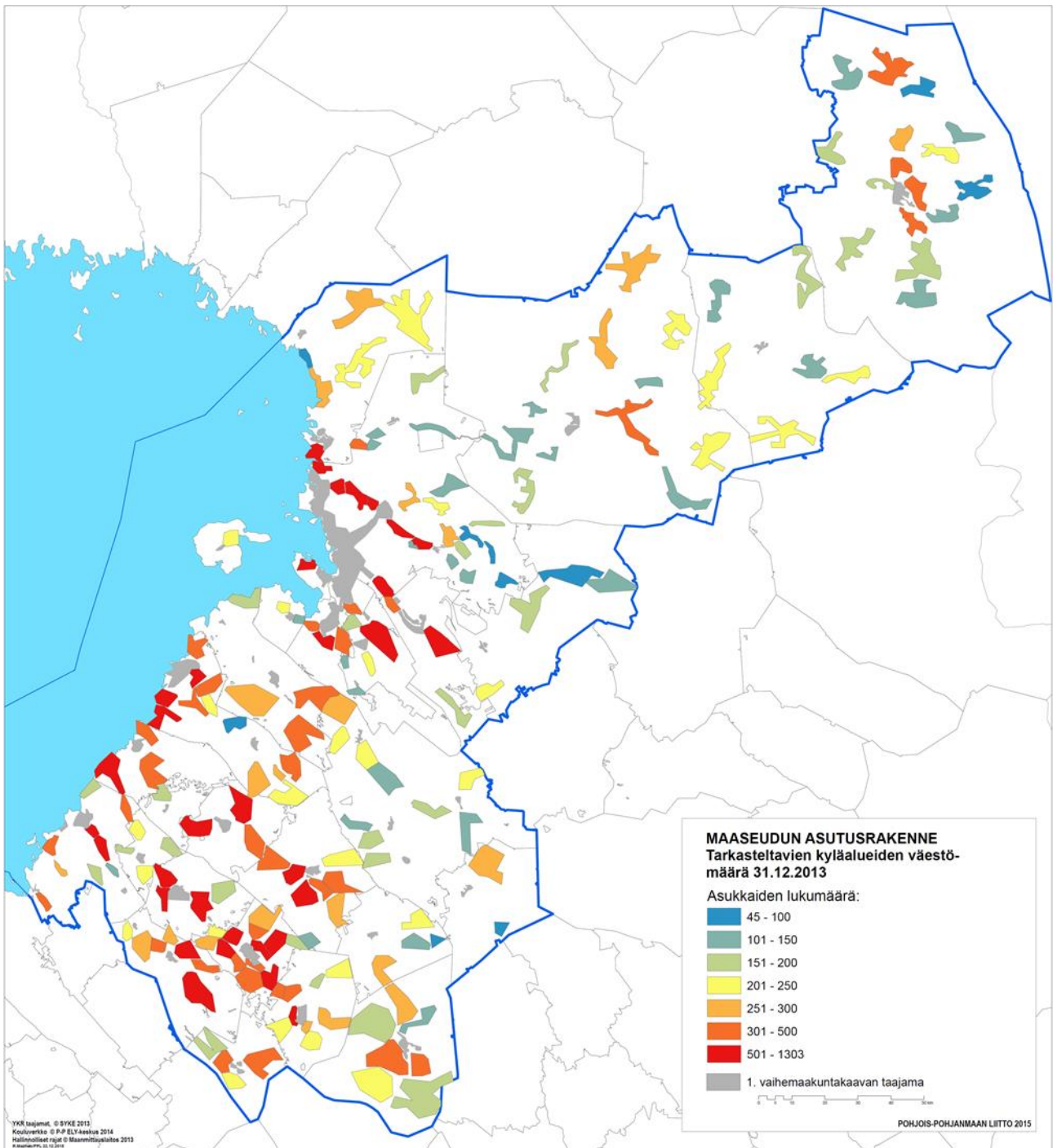
seen, matkailuun ja ympäristönhoitoon liittyviä kehittämissuunnitelmia. Suunnittelun rajaaminen tapahtui maakuntakaavan Kiiminkijokivarren maaseudun kehittämissuunnitelman (mk-2) rajauksen perusteella ulottuen Haukiputaalta Utajärven Särkijärvelle asti. Tehtyjä strategioita on hyödynnetty jokivarren suunnitteluratkaisuissa.

Maaseudun kehittämissuunnitelmien rajauksiin tehtiin varsin vähän rajaustarkistuksia. Toisen vaihemaakuntakaavaan Kalajokilaaksossa osalta laajennuksia tuli Sievin taajaman ja Ylivieskan Ojaperän viljelyalueen osalta sekä Kalajoen Yli-Tyngän alueella. Pyhäjokilaaksossa rajausta tarkistettiin Vattukylän ja Rytkykylän kohdalla. Lakeuden alueeseen lisättiin Lumijoen Varjakka. Oulujokilaaksossa muutosta oli tapahtunut lähinnä Muhoksen taajaman eteläpuolella. Iijoella laajentumista tapahtui Taivalkoskella vyöhykkeen itäisessä päässä, jossa alue laajeni käsittämään myös loma-asutuksen myötä Kovio- ja Iiviöjärvet. Iijokisuussa huomioitiin jokisuun maisema-alue sekä Röytän matkailumahdollisuudet. Muilta osin muutokset perustuivat lähinnä tarkentuneeseen lähtöaineistoon.

Alueiden sisäisessä tilanteessa on tapahtunut muutoksia (taulukko 2). Lakeuden ja Kiiminkijokilaaksossa alueilla väestön kasvu on ollut merkittävää. Vastaavasti väestön määrän on vähentynyt Siika- ja Pyhäjokilaaksojen alueilla. Perhekoon pieneneminen näkyy asutuskuntien määrän suhteellisena kasvuna myös muuttotappioalueilla. Työvoiman tarjonta seuraa väestön ja väestöra-kehtymisen muutoksia. Työpaikkakehitys on ollut negatiivisempaa kuin työvoiman tarjonnan kehitys. Poikkeus on Iijokilaakso, jossa työpaikkojen määrän kehitys on ollut suhteellisesti työvoiman tarjontaa suurempi.

Nimi	Tunnus	Väestö		Väestön muutos		Asunto-			Työvoima			Työpaikat			Mökit		Mökit, muutos (%)
		v.2000	v.2013	(lk)	(%)	v. 2000	v. 2012	muutos (%)	v. 2000	v. 2012	muutos (%)	v. 2000	v. 2010	muutos (%)	v. 2005	v. 2012	
Iijokilaakso	mk-1	16779	16965	186	1,1	6266	7081	13,0	7015	6796	-3,1	4762	5234	9,9	1807	1879	4,0
Kiiminkijokilaakso	mk-2	17615	21867	4252	24,1	6313	8150	29,1	8190	9467	15,6	4568	4586	0,4	1605	1615	0,6
Oulujokilaakso	mk-3	10486	11440	954	9,1	3990	4520	13,3	4525	4882	7,9	2958	2914	-1,5	651	657	0,9
Siikajokilaakso	mk-4	8046	7119	-927	-11,5	3114	3098	-0,5	3347	2960	-11,6	2381	1980	-16,8	818	855	4,5
Pyhäjokilaakso	mk-5	20148	18656	-1492	-7,4	7772	8183	5,3	8629	7883	-8,6	6958	6440	-7,4	845	898	6,3
Kalajokilaakso	mk-6	46833	47765	932	2,0	17752	20008	12,7	20502	20702	1,0	16458	16679	1,3	1184	1189	0,4
Lakeuden alue	mk-7	11987	17851	5864	48,9	4025	5790	43,9	5098	7432	45,8	2597	3323	28,0	460	511	11,1
Lestijoki	mk-8	2545	2353	-192	-7,5	925	1007	8,9	1210	1058	-12,6	758	713	-5,9	126	127	0,8
Yhteensä		134439	144016	9577	7,1	50157	57837	15,3	58516	61180	4,6	41440	41869	1,0	7496	7731	3

Taulukko 2. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan maaseudun kehittämisen kohdealueiden kehitys vuosina 2000–2013.

Kuva 6. Toisessa vaihemaakuntakaavassa tarkastellut kylät väkiluvun mukaan.

Maakuntakaavassa osoitetuille maaseutuvyöhykkeille on annettu kehittämissuunnitelmat ja suunnittelumääräyksiä seuraavin perustein. Maaseudun kehittämisen kohdealueilla painotetaan maaseutuelinkeinoihin perustuvia alueiden kehittämismahdollisuuksia. Luonnon ja ympäristön vahvuudet osana elinkeinojen kehittämistä ovat keskeinen vetovoimatekijä ja peruste maaseudulla asumiseen: luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen, tuotteiden korkea laatu ja puhtaus sekä hyvin hoidettu luonto ja ympäristö ovat elinvoimaisen maaseudun mahdollisuudet. Uuden asutuksen sijoittuminen olevaan rakenteeseen tukeutuen vahvistaa kylien

elinvoimaa ja mahdollisuuksia kestäväan liikkumiseen. Siksi kuntien maankäytön yleissuunnittelussa ja yhteistyössä naapurikuntien kanssa on syytä tarkastella luonnon- ja kulttuuriympäristöön, maataloustuotannon kehitysedellytyksiin sekä olemassa olevaan asutukseen perustuvaa pysyvän ja loma-asutuksen, tuotantoalueiden sekä luonnontilaisten alueiden jaksottamista. Tällöin olisi mahdollista esimerkiksi perinteistä tiheämpien asumiskeskittymien, paikalliseen osaamiseen perustuvien työyksiköiden, joukkoliikenteen toimintaedellytysten ja muiden palvelujen luominen maaseudulle.

Jokilaaksot ovat keskeinen osa Pohjois-Pohjanmaan aluerakennetta ja ne muodostavat maaseudun asutuksen ja elinvoiman rungon. Maakuntakaavassa on osoitettu seitsemän suurimman joen pääuomat ympäristöineen maaseudun kehittämisen kohdealueiksi. Alueet on rajattu siten, että jokilaaksojen kylät, yhtenäiset peltoaukeat, kulttuuriympäristöt, maisema-alueet ja perinnemaisemat sisältyvät niihin. Lisäksi Lakeuden alue muodostaa selkeästi rajautuvan maaseudun kehittämisen kohdealueen. Alueille on annettu yhteiset kehittämissperiaatteet ja suunnittelumääräykset sekä niitä täydentävät, alueiden erityispiirteitä korostavat aluekohdittaiset määräykset. Oulujokilaaksoon sisältyy Oulu-Kajaani-Vartius -liikennekäytävä, joka turvaa vyöhykkeen kehittämisen alueelliset edellytykset.

Koska kaikkiin alueisiin kuuluu valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, maisemanhoito on mainittu suunnittelumääräyksessä. Vyöhykkeiden sisällä on kulttuurimaisemamerkintöjä, joita on käsitelty selostuksen luvussa 3.2. Oulujoen voimalaitosympäristöjen suunnittelussa ja hoidossa tulee, niihin liittyvät asuntoalueet mukaan lukien, huolehtia kulttuurihistoriallisten arvojen säilymisestä. Lisäksi Oulujoen ja Iijoen nykyisten voimalaitosten ympäristöjen suunnittelussa ja käytössä tulee ottaa huomioon kalateiden toteuttamismahdollisuudet. Veden laadun turvaaminen ja parantaminen on tärkeää kaikissa jokivesistöissä. Veden laadun turvaaminen korostuu erityisesti Oulujoella Oulun nykyisen vedenhankinnan takia sekä Kiiminkijoella ja Lestijoella Naturen luontoarvojen vuoksi.

Jokilaaksoihin rakennettaessa on tulvan aiheuttamat rajoitukset otettava huomioon tulvasuojarakenteiden ja rakentamisen korkeusaseman määrittelyn avulla. Korkeustaso voidaan määrittellä kuntien kaavoissa ja rakennusjärjestyksissä alueellisen elinkeino- ja ympäristökeskuksen ohjeiden mukaisesti.

Jokilaaksojen ohella maaseudun kehittämisen kohdealueeksi osoitettu Lakeuden alue koostuu pääosin valtakunnallisesti merkittävästä Limingan-Tyrnävän viljelytasangon maisema-alueesta. Maisemallisesti merkittävää aluetta kehitetään maatalouteen ja muihin elinkeinoihin sekä kulttuuri- ja luonnonympäristöön tukeutuvana alueena. Rakentaminen vaikuttaa tasaisella lakeudella maisemakuvaan niin selkeästi, että rakentamistavan ohjaamisella on tärkeä merkitys. Se voi tapahtua kaavoituksen tai rakennusjärjestyksen määräyksin tai muun ohjauksen ja neuvonnan kautta. Tyrnävällä toimii Suomen Siemenperunakeskus, jonka toiminta-alue eli Tyrnävän ja Limingan kunnat muodostavat Euroopan Unionin High Grade -laatuviyöhykkeen. Sen aseman turvaamiseksi kaavaehdotuksessa on Lakeuden alueen kehittämissperiaattemerkintään liittyvä erityisviljelyaluetta koskeva suunnittelumääräys, joka on voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa. Sen tarkoitus on kiinnittää huomiota sellaisten toimintojen sijoitteluun, joilla voi olla vaikutusta sertifioitujen siemenperunan tuotantoedellytyksiin. Suunnittelumääräystä on tarkistettu vaihemaakuntakaavassa yleispiirteisemmäksi kehittämissperiaattemerkintään luonteen mukaisesti.

Kaupunki-maaseutu -vuorovaikutusalue

Voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa on osoitettu Oulun ja Raahen kaupunkiseutuvyöhykkeiden ulkopuolelle ja Oulun Eteläisen aluekeskukseen vyöhyke, joka on määritelty kaupunkimaaseutu -vuorovaikutusalueeksi. Kehittämissperiaattemerkinnällä (kmk) rajattiin väljästi alue, johon ulottuu kaupunkiseudun vaikutus mm. työssäkäyntialueena, mutta jolla on myös omia maaseutuympäristöön perustuvia voimavaroja. Merkintä perustuu valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin ja sillä edistetään vuorovaikutukseen perustuvaa elinkeinotoimintaa ja asumista maaseudulla. Merkinnän ohjausvaikutus alueidenkäytön suunnitteluun on osoittautunut epäselväksi, jonka vuoksi merkintä on päätetty poistaa.

Kylät

Voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa on kyläkeskusmerkinnällä (at) osoitettu 156 kylää ja Keski-Pohjanmaan 1. vaihekaavassa Himangan alueella kaksi kylää. Taajamatoimintojen alueina on osoitettu 9 kyläkeskusta.

Pohjois-Pohjanmaan kyläasutus on luonteeltaan hyvin monimuotoista, koska esim. asutuksen määrä ja tiheys vaihtelevat, väestörakenne poikkeaa, palvelut vähenevät eikä kylissä ole enää selkeää kyläkeskusta. Myöskään olemassa olevat YKR-kylät ja -pienkylät eivät kuvaa riittävässä määrin maakunnan maaseudun asutusrakennetta, mutta osoittavat tiiviit kyläalueet ja osin myös kylänauhat. Toisaalta maarekisterikylät tai kuntien osalujejat eivät kaikilta osin kuvaa kylien rakennetta, koska useissa niistä on laajoja asumattomia tai autioituneita alueita.

Paikkatietoaineistojen pohjalta rajattiin potentiaalisia kyläalueita yhteensä 190 kpl, joiden rajaukset ylittävät hallinnollisia rajoja. Näitä alueita tarkasteltiin edelleen erilasten muuttujien avulla. Muuttujat kuvaavat väestötietoja, ympäristöä ja palvelutarjontaa (taulukko 3). Koska kylät ovat erilaisia, vertailun helpottamiseksi laadittiin periaatteet kylien kehityksen vertailemiseksi 2000-luvulla.

Muuttuja	
1.	Väestön määrä v.2013
2.	Lapset, 0-6 v. osuus väestöstä % v. 2013
3.	Nuoret, 7-17 v. osuus väestöstä % v. 2013
4.	Vanhukset, yli 65 v. osuus väestöstä % v. 2013
5.	Väestön muutos v. 2000-2013 %
6.	Asuntokuntien määrän muutos v. 2000-2012 %
7.	Alle kouluikäisten lasten (0-6 v.) määrän muutos v. 2000-2013 %
8.	Nuorten (7-17 v.) määrän muutos % v. 2000-2013
9.	Työikäisten (18-64 v.) määrän muutos % v. 2000-2013
10.	Vanhuksien (yli 65 v.) määrän muutos % v. 2000-2013
11.	Työpaikkojen määrän muutos % v. 2000-2012
12.	Vähittäiskauppa (ei erikoismyymälät)
13.	Koulu lukuvuonna 2014-15
14.	Sijainti matkailuvyöhykkeellä
15.	Sijainti maaseudun kehittämissvyöhykkeellä
16.	Kylässä RKY2009 kohteita
17.	Sijainti valtakunnallisella maisema-alueella (2014 esitys)
18.	Loma-asuntojen kokonaisuus v. 2012
19.	Laajakaistayhteydet kattavasti haja-asutusalueella

Taulukko 3. Toisen vaihemaakuntakaavan kylätarkastelun muuttujat.

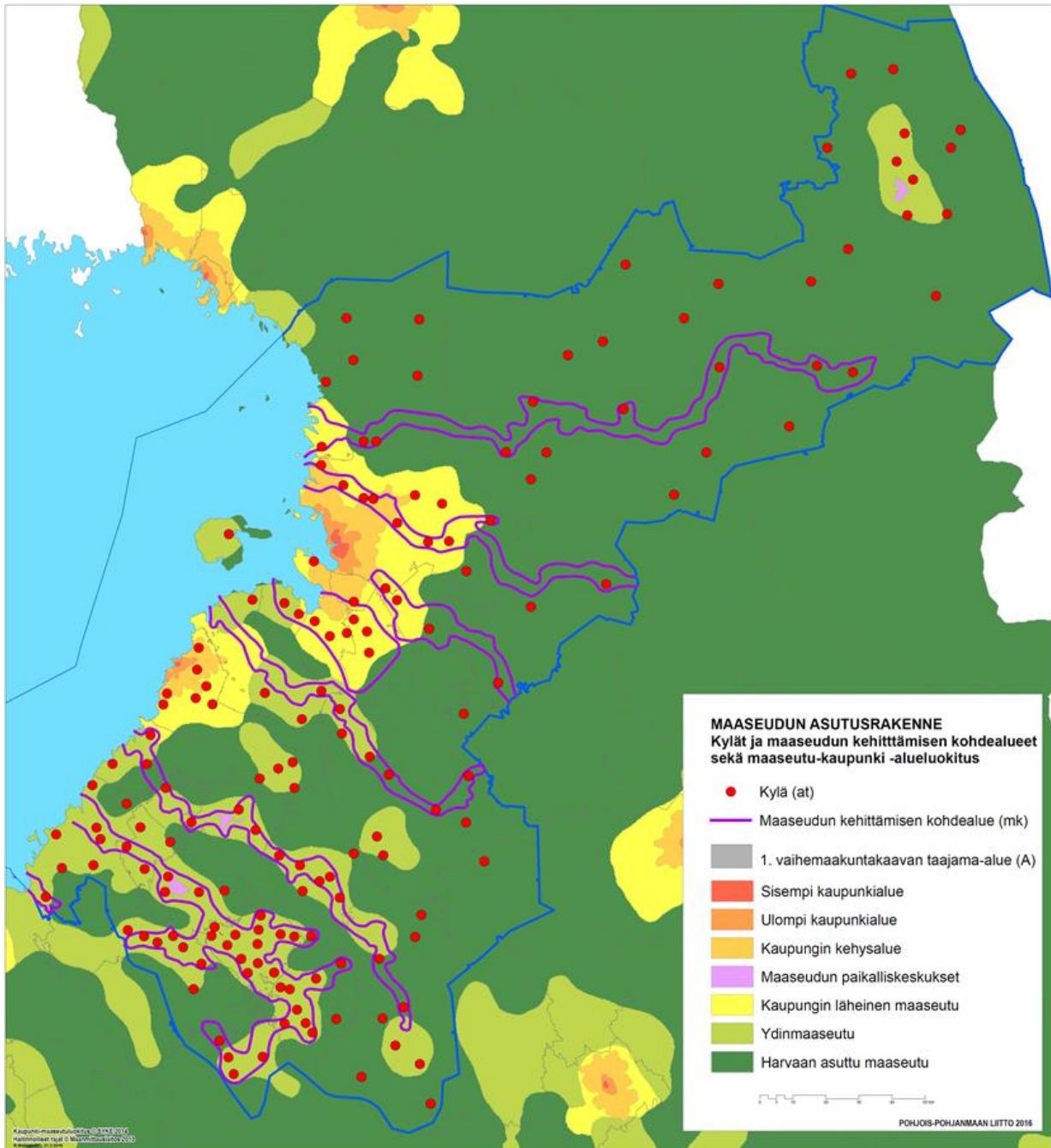
Kylistä laskettujen erilaisten tilastotietojen, olemassa olevia palvelujen, kuntien yleiskaavojen ja strategisten suunnitelmien, aluerakenteellisen merkityksen sekä kylän sijoittumisen kaupunki-maaseutuvyöhykkeille pohjalta vaihekaavaan merkittiin yhteensä 164 kylää. Näistä voimassa olevassa maakuntakaavassa on 151 kylää, jolloin 2. vaihemaakuntakaavaan tuli kaikkiaan 13 uutta kylää. Maakuntakaavassa olleista kylistä karsiutui 7 kylää, joiden kohdalta kyläkriteerin ei katsottu enää täyttyvän tai kylät muodostivat eräänlaisen kyläkokonaisuuden erillisen naapurikylän kanssa. Lähtötarkastelussa oli lisäksi mukana 19 kylää, mutta niiden osalta kylän kriteerit eivät täyttyneet tai ne tulkittiin asemakaavoitetun taajaman osaksi.

Keskeisin muutos voimassa olevaan maakuntakaavaan johtui kylien väkiluvun laskusta. Kriteeri harvaan asutulla maaseudulla oli yli 100 asukasta, ydinmaaseudulla vähintään noin 150 ja muilla vyöhykkeillä yli 200 asukasta. Väestön selkeä väheneminen sekä lasten ja nuorten vähäinen määrä tulkittiin kylän tulevaisuuden kannalta merkitykselliseksi. Olemassa olevien koulujen ja kauppapalvelujen merkitystä korostettiin samoin kuin loma-asutusta ja sijaintia matkailualueella. Vaikka väestölliset tai muut kriteerit eivät kaikilta osin täyttyneet, kylä päätettiin osoittaa vaihemaakuntakaavaan aluerakenteen merkityksen ja etäisyyksien vuoksi (kuva 7, liite 2).

Sievin Vanhakirkon ja Markkulan, Utajärven Juorkunan ja Särkijärven sekä Kärämäen Miilurannan ja Sydänmaan kylät muodostavat vaihemaakuntakaavassa yhteiset laajemmat kyläalueet, mutta kylät ovat itsenäisiä kokonaisuuksia. Maakuntakaavasta poistettavia kyliä ovat Kuusamon Heikkilä, Oulun Arkala, Pudasjärven Inattijärvi sekä Pyhäjärven Hietakylä. Vaihemaakuntakaavan uusia kyliä ovat Haapajärven Kuonan kylä, Hailuodon Ojakylä, Kuusamon Sänkikangas, Lumijoen Hirvasniemi ja Lapinkylä, Oulun Hiltukylä, Pudasjärven Aittojärvi, Livo ja Taipaleenharju, Pyhärven Rannankylä, Sievin Kukonkylä ja Lahdenperä sekä Siikalatvan Sipolan kylä.

Maakuntakaavan kylämerkintään liittyvä kaavamääräys koskee koko kyläasutuksen aluetta, joka voi olla huomattavasti laajempi kuin kohdemerkintä.

Kylien ulkopuolista maaseutuasutusta ei ole osoitettu erillisellä kaavamerkinnällä, mutta sen sijoittumista kuvataan pohjakartalla. Osa kyläasutuksesta on luokiteltu YKR-aineistossa taajamaksi tiiviin asutuksen vuoksi. Lisäksi osoitetaan 1. vaihemaakuntakaavan taajamatoimintojen alueet pohjakarttamerkintänä.

Kuva 7. Toisen vaihemaakuntakaavan kyläverkko ja maaseudun kehittämisen kohdealueet.

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

Corine Land Cover 2006 maanpeiteaineisto, 2008. Suomen ympäristökeskus.

Helminen Ville, Nurmio Kimmo, Rehunen Antti, Ristimäki Mika, Oinonen Kari, Tiitu Maija, Kotavaara Ossi, Antikainen Harri & Rusanen Jarmo. Kaupunki-maaseutu-alueluokitus. Paikkatietoihin perustuvan alueluokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Suomen ympäristökeskus.

Pohjois-Pohjanmaan liitto. 1995. Kylien elinvoimaisuus Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan liiton julkaisu A:13.

Pohjois-Pohjanmaan liitto. 2007. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan kaava selostus. Pohjois-Pohjanmaan liiton julkaisu A:36.

Pohjois-Pohjanmaan maaseudun asutusrakenne - Maaseudun kehittämisen kohdealue ja kyläverkko. Pohjois-Pohjanmaan liitto 2015.

Yhdyskuntarakenteen seurantarjestelmän (YKR) väestö-, asutokunta, työvoima-, työpaikka-, kauppapaikka ja loma-asuntotiedot vuosilta 2000–2014, Tilastokeskus ja Suomen ympäristökeskus.

3.2. Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristö tarkoittaa ihmisen toiminnasta sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntyneitä ympäristöä. Siihen kuuluvat *kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö ja muinaisjäännökset*. Kulttuuriympäristö pitää sisällään sekä aluekokonaisuuksia että yksittäisiä kohteita (*Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*).

Osa kulttuuriympäristöstä on määritelty erityisen arvokkaaksi esimerkiksi kunnan, maakunnan tai valtakunnan tasolla. Toiseen vaihemaakuntakaavaan merkitään kiinteät muinaisjäännökset, valtakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöt ja esitetään maakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen päivitetty kokonaisuus, joka perustuu 2013–2016 tehtyihin maisema- ja rakennusperintöinventointeihin. Maakunnalliset inventoinnit toteuttavat Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2014–2017 tavoitteita.

Maakuntakaavassa nostetaan esiin kulttuuriympäristön arvoja. Tavoitteena on, että maakunnan kulttuuriympäristö uudistuisi ja sopeutuisi ajan tuomiin muutoksiin säilyttäen samalla keskeiset ja eri-ikäiset piirteensä.

Toisin kuin voimassa olevassa maakuntakaavassa, arvokkaat kulttuurimaisemat ja rakennetut kulttuuriympäristöt osoitetaan eri merkinnöillä. Maisemien ja rakennettujen ympäristöjen arvoja tukeva maankäyttö ja hoito edellyttävät osin erilaisia ohjauskeinoja ja toimenpiteitä, joten niitä koskevien merkintöjen ja määräysten eriyttäminen on perusteltua.

Kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti merkittävät tieosuudet tai reitit on osoitettu valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaina rakennettuina kulttuuriympäristöinä tai maisema-alueina, joten niitä koskeva erillinen kaavamerkintä on poistettu.

Maakuntakaavassa osoitetaan kohdemerkinnällä kaikki tiedossa olevat kiinteät muinaisjäännökset. Maakunnan arkeologisen kulttuuriperinnön arvoja ja erityispiirteitä on kuvattu selostuksen kohdassa 3.2.4.

Voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa on osoitettu valtakunnallisesti merkittäviä muinaismuistokohteita. Merkintä perustui pääosin Museoviraston julkaisuun *Maiseman muisti* (2001). Se ei ole valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa tarkoitettu viranomaisen laatima valtakunnallinen inventointi, eikä ajantasaista valtakunnallisten kohteiden virallista luetteloa ole. Pohjois-Pohjanmaalla tieto muinaisjäännöksistä on lisääntynyt huomattavasti, ja tiedossa olevien kohteiden määrä on kasvanut kaksinkertaiseksi 2000-luvulla. Kohteita ei ole arvotettu, joten riittäviä perusteita valtakunnallisen muinaismuistokohteen merkinnälle ei ole, jonka vuoksi se on poistettu maakuntakaavasta.

Vuonna 1982 valmistunut Oulunsalon kunnantalo, joka toimi esikuvana monelle muulle kunnantalolle. (Kuva: Kirsti Reskalenko)

3.2.1. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

VALTAKUNNALLISESTI ARVOKAS MAISEMA-ALUE

Merkinnällä osoitetaan valtioneuvoston periaatepäätöksen (1995) mukaiset valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet Pohjois-Pohjanmaalla:

Aittojärvi–Kynгäs
Hailuoto
Iijoen keskijuoksun kulttuurimaisema
Kalajokilaakso
Kuusamon kosket
Limingan lakeus
Määttälänvaara–Vuotunki
Oulujoen laakso
Reisjärven Keskikylä–Kangaskylä
Tyrjärven kulttuurimaisemat
Virkkula

Suunnittelumääräykset:

Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja kehittämisessä on otettava huomioon alueen ominaispiirteet sekä turvattava maisema- ja kulttuuriarvojen säilyminen.

Alueen suunnittelussa on arvioitava ja sovitettava yhteen maakuntakaavassa osoitetun käyttötarkoituksen mukainen maankäyttö sekä alueen maisema- ja kulttuuriympäristöarvot.

Maisema-alueella tulee edistää peltojen, niittyjen ja muiden avoimien maisematilojen säilymistä. Erityisesti Limingan lakeuden ja Muhoksen peltoalueiden tärkeät linnuston kerääntymisalueet tulee turvata.

Uudis- ja täydennysrakentamisen suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota rakentamisen sopeutumiseen sijainniltaan ja rakennustavaltaan maisemaan.

Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota julkaisussa *Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alueityöryhmän mietintö II* (Mietintö 66/1992, ympäristöministeriö, 1993) esitetyissä aluekuvauksissa selostettujen ominaispiirteiden ja arvojen säilymiseen.

MAAKUNNALLISESTI ARVOKAS MAISEMA-ALUE, JOTA ON EHDOTETTU VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAAKSI

Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, joita on ehdotettu valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi (Ympäristöministeriö, MAPIO-työryhmä, 11.1.2016):

Aittojärven ja Livojokivarren kulttuurimaisemat
Hailuoto
Iijoen jokivarsimaisemat
Kalajokilaakson viljelymaisemat
Limingan lakeuden kulttuurimaisema
Miilurannan asutusmaisema
Määttälänvaaran kulttuurimaisemat
Olvassuo
Oulankajoen ja Kitkajoen koskimaisemat
Oulujokilaakson kulttuurimaisemat
Reisjärven kulttuurimaisemat
Rokuanvaaran maisemat
Rukan vaarajono
Tyrjärven kulttuurimaisemat

Suunnittelumääräykset:

Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja kehittämisessä on otettava huomioon alueen ominaispiirteet sekä maisema- ja kulttuuriarvot.

Alueen suunnittelussa on arvioitava ja sovitettava yhteen maakuntakaavassa osoitetun käyttötarkoituksen mukainen maankäyttö sekä maisema- ja kulttuuriympäristöarvot.

Maisema-alueella tulee edistää peltojen, niittyjen ja muiden avoimien maisematilojen säilymistä.

Uudis- ja täydennysrakentamisen suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota rakentamisen sopeutumiseen sijainniltaan ja rakennustavaltaan maisemaan.

Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota kaavaselostuksen luvussa 3.2.1. *Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet* esitetyissä aluekuvauksissa selostettujen ominaispiirteiden ja arvojen säilymiseen.

MAAKUNNALLISESTI ARVOKAS MAISEMA-ALUE

Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (päiväysinventointi 2013–2015). Luettelo alueista on esitetty kaavaselostuksessa.

Suunnittelumääräykset:

Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja kehittämisessä on otettava huomioon alueen ominaispiirteet sekä maisema- ja kulttuuriarvot.

Alueen suunnittelussa on arvioitava ja sovitettava yhteen maakuntakaavassa osoitetun käyttötarkoituksen mukainen maankäyttö sekä maisema- ja kulttuuriympäristöarvot.

Maisema-alueella tulee edistää peltojen, niittyjen ja muiden avoimien maisematilojen säilymistä.

Uudis- ja täydennysrakentamisen suunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota rakentamisen sopeutumiseen sijainniltaan ja rakennustavaltaan maisemaan.

Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota selvityksessä *Arvokkaat maisema-alueet Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päiväys- ja täydennysinventointi* (Pohjois-Pohjanmaan liitto, julkaisu B:86, 2015) esitetyissä aluekuvauksissa selostettujen ominaispiirteiden ja arvojen säilymiseen

Luettelot maakuntakaavaluonnoksessa osoitetuista valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista joita on ehdotettu valtakunnallisesti arvokkaiksi sekä maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista on esitetty liitteessä 3.

Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksena syntyntä ympäristöä, jota voidaan tarkastella esimerkiksi alueellisenä, visuaalisena, kokemuksellisenä tai historiallisena kokonaisuutena (*Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020*). Valtakunnallisesti arvokkaiksi määritellyt maisema-alueet edustavat maisemamaakunnalleen tyypillisiä tai muuten edustavia maisemia, joilla on huomattavaa valtakunnallista merkitystä. Ne ilmentävät korkeita luonnon, kulttuurin ja maiseman arvoja. Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat asiantuntijaviranomaisten määrittelemiä maakunnallista ominaisluonnetta ja maakunnallisia erityispiirteitä ilmentäviä maisemia. Ne kuvastavat oman maakuntansa identiteettiä ja sisäistä monimuotoisuutta. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet edellyttävät, että arvokkaat maisema-alueet otetaan huomioon alueiden käytössä, kuten maakuntakaavoituksessa.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on esitetty Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa valtioneuvoston periaatepäätöksen 1995 mukaisilla rajauksilla, samoin kuin voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa. Suunnittelumääräyksiä on tarkistettu.

Valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotetut maisema-alueet on esitetty Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa maakunnallisesti arvokkaina maisema-alueina, joita on ehdotettu valtakunnallisesti arvokkaiksi. Alueita koskevat samat suunnittelumääräykset kuin maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Aluevalikoima ja

alueiden rajaukset perustuvat vuonna 2013 toteutettuun päiväysinventointiin. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päiväysinventoinnin on tarkoitus korvata valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 1995 vahvistettu valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointi valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamana valtakunnallisena inventointina. Asiasta päättää valtioneuvosto. Uuden valtioneuvoston periaatepäätöksen voimaantulon jälkeen valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotettuja maisema-alueita koskevat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita koskevat suunnittelumääräykset.

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet on 2. vaihemaakuntakaavassa osoitettu vuosina 2013–2015 laadittuun päiväysinventoinnin perusteella. Muista poikkeaa Hiekkasärkät ja Rahjan saaristo, joka on osoitettu 2005 vahvistetussa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa ja vuonna 2007 vahvistetussa Keski-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa esitetyillä rajauksilla. Alueeseen kuuluvat aikaisemmin maakunnallisesti arvokkaiksi määritellyt alueet Hiekkasärkät – Rahja ja Rahjan saaristo.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Pohjois-Pohjanmaalla on valtioneuvoston periaatepäätöksen 1995 mukaan 11 valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita: Aittojärvi–Kyngäs, Hailuoto, Iijoen keskijuoksun kulttuurimaisema, Kalajokilaakso, Kuusamon kosket, Limingan lakeus, Määttälänvaara–Vuotunki, Oulujoen laakso, Reisjärven Keskikylä–Kangaskylä, Tyrjärven kulttuurimaisemat ja Virkkula (kuva 8).

Kunkin valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ominaispiirteet ja arvot on esitetty julkaisussa *Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö II* (1993).

Vuoden 2016 alussa Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan liittyneen Vaalan kunnan alueella sijaitsevat valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet eivät ole mukana Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa. Ne huomioidaan Pohjois-Pohjanmaan 3. vaihemaakuntakaavassa.

Maakunnallisesti arvokkaat, valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotetut maisema-alueet

Pohjois-Pohjanmaalla on vuonna 2013 toteutetun päivytysinventoinnin perusteella 15 valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotettua maisema-aluetta (kuva 9). Maisema-alueiden päivytysinventoinnissa on ensisijaisesti tarkasteltu valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotettuna maisema-alueina niitä alueita, jotka on jo entuudestaan määritellyt valtakunnallisesti arvokkaiksi.

Valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotettuja, jo entuudestaan valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ovat (vanha nimi sulkeissa): Aittojärven ja Livojokivarren kulttuurimaisemat (Aittojärvi–Kyngäs), Hailuoto (Hailuoto), Iijoen jokivarsimaisemat (Iijoen keskijuoksun kulttuurimaisema), Kalajokilaakson viljelymaisemat (Kalajokilaakso), Limingan lakeuden kulttuurimaisema (Limmingan lakeus), Määttälänvaaran kulttuurimaisemat (Määttälänvaara–Vuotunki), Oulankajoen ja Kitkajoen koskimaisemat (Kuusamon kosket), Oulujokilaakson kulttuurimaisemat (Oulujoen laakso), Reisjärven kulttuurimaisemat (Reisjärven Keskikylä–Kangaskylä), Tyrjäjärven kulttuurimaisemat (Tyrjäjärven kulttuurimaisemat) sekä Rukan vaarajono (Virkkula). Uusia valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotettuja alueita ovat Rahjan saaristomaisemat ja Kalajoen Hiekkasärkät (Hiekkasärkät–Rahja), Miilurannan asutusmaisema (Miilurannan asutusalue), Rokuanvaaran maisemat (Ahmas–Rokua) sekä Olvassuo. Niistä kolme ensin mainittua on entuudestaan määritelty maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi (Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaava 2006). MAPIO-työryhmän esityksen mukainen valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueeksi ehdotettu Rahjan saaristomaisemat ja Kalajoen Hiekkasärkät ei ole mukana 2. vaihemaakuntakaavassa, vaan alue on osoitettu maakunnallisesti arvokkaana voimassa olevan maakuntakaavan mukaisesti. Vuoden 2016 alussa Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan liittyneen Vaalan kunnan alueella sijaitseva valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotettu maisema-alue, Manamansalon kulttuurimaisemat (Manamansalo), ei ole mukana Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa. Alue huomioidaan Pohjois-Pohjanmaan 3. vaihemaakuntakaavassa.

Kunkin maakunnallisesti arvokkaan, valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotetun maisema-alueen ominaispiirteet ja arvot on esitetty alla:

Aittojärven ja Livojokivarren kulttuurimaisemat. Aittojärven ja Livojokivarren kulttuurimaisemat edustavat Pohjois-Pohjanmaan nevalakeudelle tyypillistä pieni-piirteistä ranta-asutusta. Kylät erottuvat maisemassa selkeärajaisina erillisinä kokonaisuuksina. Asutus sijaitsee vesistöjen rannoilla harjanteilla ja kumpareilla, viljelyalueet rinteillä asutuksen ympärillä. Harjanteilta avautuu näkymiä järville. Alueen kylissä on säilynyt vanhaa rakennuskantaa, johon liittyy rakennushistoriallisia ja maisemallisia arvoja. Alueella on vanhoja jokivarsiniittyjä, joista osa on säilynyt avoimina ja hoidettuina perinteisen niittytalouden vähenemisestä huolimatta.

Hailuoto. Perämerellä sijaitseva Hailuoto on luonnon- ja kulttuuripiirteiltään ainutlaatuinen saari, jossa yhdistyvät maankohoamisrannikon luontotyyppit sekä omaleimainen kalastuksen, karjatalouden ja maanviljelyn leimaama kulttuurihistoria. Saaren nauhamainen asutusrakenne on säilynyt perinteisessä muodossaan ja alueella on runsaasti vanhaa talonpoikaista rakennusperintöä pihapiireineen. Alueen maaseutumaisemaan kuuluvat myös lajistollisesti huomattavat laidun- ja niittyalueet. Hailuodon kulttuurimaisemaa täydentävät vanhan kalastajakulttuurin jäljet sekä merenkulun perintö. Kulttuurimaisemassa yhdistyvät toisiinsa kerrokselliseksi kokonaisuudeksi maatalouden muokkaama maisema ja talonpoikainen rakennuskanta paikallisine erityispiirteineen, vanhat kalamökkikylät, merenkulkuun ja sen historiaan liittyvät rakennukset ja rakennelmat sekä uusi matkailu- ja lomarakentaminen. Hailuoto on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Iijoen jokivarsimaisemat. Iijokivarsi on Kainuun vaaraseudun ja Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden ominaispiirteitä edustavasti sisältävä maisemakokonaisuus, johon liittyy runsaasti sekä luonnon- että kulttuuriarvoja. Maisema-alueen runkona on historiallisesti ja maisemallisesti arvokas Iijoki, jolla on historiallista merkitystä kulkuväylänä, uittoväylänä, matkailukohteena ja virkistyskäytössä. Iijoen luonnontilaiset kosket ja tulvaniityt sekä jokivarren metsä- ja suoalueet muodostavat monipuolisia elinympäristöjä ja luonnonmaisemakohteita. Alueella kulttuurihistoriallisista piirteistä huomattavimpia ovat arvokas talonpoikainen rakennuskanta sekä edustavat kyläkokonaisuudet. Joen ja vaaramaisemien rajaamat perinteiset viljely- ja laidunalat kertovat alueen elinvoimaisuudesta.

Kalajokilaakson viljelymaisemat. Kalajokilaakson viljelymaisemat edustavat avaraa pohjalaista jokilaakson kulttuurimaisemaa. Maisema-alueen arvot perustuvat alueen laajoihin viljelynäkymiin, jotka kuvastavat alueen merkitystä pitkäaikaisena ja elinvoimaisena maatalousalueena. Maisema-alueelle ovat tyypillisiä lähes silmälähtämättömät peltonäkymät, joiden keskellä kirkkojen korkeat torninhuiput erottuvat perinteisinä, kauas näkyvinä maamerkkeinä. Viljelymaiseman ominaispiirteet ilmentävät tämän päivän elinvoimaista maataloutta. Maisemaan kuuluvat myös mautilojen eri-ikäiset tuotantorakennukset. Maisema-alueen keskuksena erottuvalla Nivalan taajamalla on pitkä historia merkittävänä osana jokilaakson asutusta ja maisemaa.

Limmingan lakeuden kulttuurimaisema. Limingan lakeus on poikkeuksellisen laaja, omaleimainen ja yhtenäisenä säilynyt elinkeinomaisemakokonaisuus, jonka maisemarvot perustuvat ennen kaikkea avoimiin, yhtenäisiin ja elinvoimaisiin peltonäkymiin sekä Liminganlahden luonnonympäristöön ja rantaniittyihin. Valtaosa maisema-alueesta kuuluu kansainvälisesti arvokkaaseen linnuston kerääntymisalueeseen (IBA). Kulttuurimaisemalle ominaiset avoimet ja laajat viljelyalueet, kapeissa uomissa kiemurtelevat joet, jokivarsia myötäilevä asutus sekä elinvoimaiset taajama-alueet muodostavat kerroksellisen kokonaisuuden. Alueella on useita valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita ja kokonaisuuksia, jotka edustavat monipuolisesti vauraaseen lakeusmaisemaan kuuluvaa rakennusperintöä talonpoikaisine pihapiireineen, kirkkoympäristöineen ja vanhoine meijereineen.

Maatalousmaisemaan kuuluvat myös eri-ikäiset tuotantorakennukset sekä nykyaikaisiksi taajamiksi laajentuvat kirkonkylät. Maisema-alueen halki kulkevilta vilkkaasti liikennöidyltä valtateiltä avoimeen kulttuurimaisemaan avautuvat näkymät ovat tiemaisemassa vahva omaleimaisuutta luova erityispiirre. Liminganlahti ja sen ranta-alueet ovat keskeinen osa rannikolta Hailuotoon ja Siikajokisuulle ulottuvaa merilakeuden aluetta.

Miilurannan asutusmaisema. Miilurannan asutusmaisema muodostaa yhtenäisen, toisen maailmansodan jälkeisen jälleenrakennuskauden asutustoimintaa edustavan kokonaisuuden. Elinvoimaisen kylän maisemallisia arvotekijöitä ovat hyvin säilynyt kokonaisrakenne, pika-asutusajan yhtenäiset tyyppirakennukset sekä pihapiireihin johtavat koivukujat. Aluetta reunustavat suoalueet ovat luonnon- ja maisema-arvoiltaan vähäisiä, mutta kytkeytyvät kiinteästi asutustilakylän maisemaan ja alueen maankäytön historiaan.

Määttälänvaaran kulttuurimaisemat. Määttälänvaaran kulttuurimaisema on edustava esimerkki Koillismaan rivikylämäisestä vaaranlakiasutuksesta. Kylämaiseman arvot pohjautuvat luonnonmaiseman ominaispiirteisiin, pitkään asutushistoriaan ja ehyeen kylärakenteeseen. Perinteisessä asussa säilynyt viljelysmaisema ja kylässä sijaitsevat talonpoikaista rakentamisen perinnettä edustavat rakennukset muodostavat edustavan kokonaisuuden, jolle ovat ominaisia komeat näkymät kylästä Suininkijärvelle sekä järveltä ja sen takaa Määttälänvaaran rinteillä sijaitsevaan kylään. Kylän taustamaisemana näkyvä Veskelvaara on olennainen osa Määttälänvaaran maisemakokonaisuutta.

Olvassuo. Olvassuo on poikkeuksellisen laaja, erämainen ja ehyt esimerkki Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden maisemaseudulle tunnusomaisesta aapasuoluonosta, johon kytkeytyy erätaloushistoriaan liittyviä kulttuuriarvoja. Alueen tärkeimpiä luontoarvoja ovat laajat, yhtenäiset ja luontotyypeiltään monipuoliset suoalueet sekä harvinainen suokasvillisuus. Olvassuon metsäluonto on monin paikoin luonnontilaista ja alueella on vanhoja ikimetsiä. Alueen kalkkipitoisille maille syntyneet koivuletot ovat huomattavia luontokohteita. Suolla on nähtävissä alueelle tyypillistä kulttuuriperintöä pitkältä ajanjaksolta, aina esihistorialliselta ajalta lähtien.

Oulankajoen ja Kitkajoen koskimaisemat. Oulankajoen ja Kitkajoen koskimaisemat ovat arvokas maisemallinen ja luonnonhistoriallinen kokonaisuus, joka esittelee Kuusamon vaaraseudun jylhiä luonnonpiirteitä edustavimmillaan. Jokilaaksojen arvot perustuvat alueen geologiseen ja geomorfologiseen historiaan, monipuoliseen kasvillisuuteen, jylhien rotkolaaksojen ja könkäitten ainutlaatuisiin maisemiin sekä vanhojen tulvaniittyjen perinnebiotooppeihin. Alue on tunnettu matkailukohde, jota halkoo kuuluisa kävelyreitti, Karhunkierros. Luonnonsuojelu ja kasvava luontomatkaileminen on sovitettu alueella yhteen esimerkillisesti. Alueen maisemakuvan erämaamaisuus ja koskimaisemat ovat Kuusamossa myös merkittävä identiteetti- ja imagotekijä. Oulankajoen luonnonmaisemat ja kulttuurimaisemat on nimetty yhdeksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Oulujokilaakson kulttuurimaisemat. Oulujokilaakson kulttuurimaisemissa yhdistyvät edustava maatalousmaisema, Muhoksen keskustaajaman monipuolinen rakennuskanta sekä vesitalouden jäljet. Oulujokilaakson kult-

tuurimaiseman arvokkaita erityispiirteitä ovat kumpuilevat avoimet viljelyalueet, maisemassa maamerkkeinä erottuvat vanhat rakennukset ja pihapiirit sekä viljelysalueille ja jokimaisemaan avautuvat näkymät. Viljelysmaiseman ympäröimä Muhoksen taajama on olennainen osa maisema-aluetta. Montan ja Pyhäkosken voimalaitokset ja Pyhäkosken lähistöllä sijaitseva Leppiniemen asuinalue ovat rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaita vesivoimalakokonaisuuksia. Muhoksen taajaman eteläpuolella sijaitsevat alavat viljelysalueet kuuluvat kansainvälisesti arvokkaaseen linnuston kerääntymisalueeseen (IBA).

Rahjan saaristomaisemat ja Kalajoen Hiekkasärkät. Rahjan saaristo on edustava ja monipuolinen maankohoamisrannikon saaristokohde, jota kulttuuriperinnöltään arvokkaat Kallankarit täydentävät avomerellä. Alueen saaristoluonto on monipuolista ja vyöhykkeistä. Sitä rikastavat perinteisestä saaristolaiskulttuurista kertovat piirteet, kuten vanhat kalastussatamat, kalastajakylät ja perinnebiotoopit. Maisema-alueella on myös arvokkaita maiseman kehityksen eri vaiheista kertovia dyynimuodostumia, joista kuuluisimpia ovat Kalajoen Hiekkasärkät. Hiekkasärkien alue on tunnettu maisemanähtävyyden, jossa yhdistyvät arvokkaat luonnonpiirteet ja pitkä matkailuhistoria eri-ikäisine rakennuskerrostumineen. Arvokas luonnonmaisema ja elinvoimainen matkailumaisema muodostavat omaleimaisen, vaikuttavan kokonaisuuden. Alueelle ovat luonteenomaisia laajat näkymät dyyneiltä merimaisemaan. Kerroksellinen rakennettu kulttuuriympäristö kertoo loma- ja matkailurakentamisen kehitysvaiheista. Aluetta ei ole esitetty valtakunnallisesti arvokkaaksi Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa.

Reisjärven kulttuurimaisemat. Reisjärven kulttuurimaisemien maisema-alue on edustava esimerkki Suomenselän maatalousmaisemasta, jota luonnehtivat pienten järvien ja jokien rannoille sekä järvikuivioille raivatut peltoalat. Maisema-alueen arvot perustuvat perinteisenä säilyneeseen asutusrakenteeseen, edustavaan rakennusperintöön ja maatalouden elinvoimaisuuteen. Maisemaa rikastavat avointen peltoalueiden yli järville avautuvat vaihtelevat näkymät. Reisjärven kirkonkylä sijaitsee maisemallisessa solmukohdassa järvien välisellä kannaksella.

Rokuanvaaran maisemat. Rokuanvaara on monipuolinen harju- ja dyynimuodostuma, joka on osa koko Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan läpi kulkevaa harju- ja reunamuodostumajaksoa. Geomorfologialtaan erittäin arvokkaalla Rokuanvaaralla kaikki harjuluonnon ominaispiirteet ovat kehittyneet poikkeuksellisen laajoiksi ja selkeiksi. Alueen karut jäkäläköt ovat Suomen mittakaavassa ainutlaatuiset, ja suppien ja dyynien rinteillä tavataan useita erityisiä kasvillisuustyyppisiä. Rokua on merkittävä retkeilykohde, ja matkailu- ja lomarakentaminen keskittyy järvien ja lampien rannoille.

Rukan vaarajono. Maisema-alueella yhdistyvät Rukatunturien erämaamaisema ja 1900-luvun kuluessa kehittynyt matkailumaisema sekä Virkkulan perinteinen kylämaisema. Rukan vaarajono on maisemallisesti arvokas ja kauas näkyvä kokonaisuus, jonka luonnonympäristö on geologialtaan ja lajistoltaan erityislaatuista. Rukatunturi on paitsi merkittävä maisemanähtävyyden myös kansainvälisesti tunnettu matkailukohde, jolla on

matkailu- ja talviurheilukeskuksena pitkä historia. Maisemanähtävyyteen kuuluva Virkkulan kylä on edustava esimerkki Kuusamon vaaramaan kannas- ja mäkiasuksesta muutamane vanhoine rakennuksineen. Virkkulan viljelymaiden yli aukeavat omaleimaiset erämaa- ja vaaramaisemat ovat tärkeä osa kylän maisemakuvaa.

Tyräjärven kulttuurimaisemat. Tyräjärven kulttuurimaisemat ovat maisemakuvaltaan edustavia Kainuun vaaraseudun maa-seutumaisemia, joita elävöittävät pitkät näkymät Tyräjärven selälle. Alueelle ominaisia piirteitä ovat vanhat, pitkään viljelykäytössä olleet pelto-alueet ja talonpoikaista rakentamisen perinnettä edustavat rakennukset. Tyräjärveä ympäröivät kylät ovat säilyttäneet perinteisen nauhamaisen rakenteensa hyvin.

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Pohjois-Pohjanmaalla on vuosina 2013–2015 toteutetun päivitys- ja täydennysinventoinnin perusteella yhteensä 81 maakunnallisesti arvokasta maisema-alueita (kuva 9). Niistä 38 on jo entuudestaan määritelty maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi. Luetteloa on täydennetty 43 uudella alueella. Niistä 17 on kokonaan uusia alueita (niistä kahteen sisältyy entuudestaan maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi määriteltyjä pieniä alueita). Alueista 26 on aikaisemmin joko kokonaan tai osittain määritelty joko valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaiksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi.

Kunkin maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ominaispiirteet ja arvot on esitetty julkaisussa *Arvokkaat maisema-alueet Pohjois-Pohjanmaalla* (Pohjois-Pohjanmaan liitto, B:86, 2015).

Vuoden 2016 alussa Pohjois-Pohjanmaan maakuntaan liittyneen Vaalan kunnan alueella on kolme maakunnallisesti arvokasta maisema-alueita. Alueet eivät ole mukana Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa. Ne huomioidaan Pohjois-Pohjanmaan 3. vaihemaakuntakaavassa.

Maisema-alueiden inventoinnit

Pohjois-Pohjanmaalla on toteutettu valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnit vuosina 2013–2015. Työn tausta ja tavoitteet, luettelo inventoiduista kohteista sekä maisema-alueiden kuvaukset ja kartat (valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotettujen alueiden osalta luonnokset) on esitetty julkaisussa *Arvokkaat maisema-alueet Pohjois-Pohjanmaalla* (Pohjois-Pohjanmaan liitto, B:86, 2015). Maisemainventoinnit on tehty rinnan vuosina 2014–2015 toteutettujen maakunnallisesti arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventointien kanssa.

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi on toteutettu ympäristöministeriön ohjauksessa. Se on osa ympäristöministeriön käynnistämää valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointia, joka on tehty koko Suomen alueella vuosina 2010–2014. Pohjois-Pohjanmaalla inventointi on toteutettu vuonna 2013. Inventoinnin päätavoitteena on ollut tarkistaa aluevalikoima sekä alueiden arvoluokka ja rajaukset vastaamaan uudistuneita maisemanhoidon toteuttamis- ja ohjausjärjestelmiä. Koko maan inventointien tulosten perusteella on ympäristöministeriön asettaman MAPIO-työryhmän

toimesta laadittu kokonaisarviointi ja koottu päivitetty ehdotus valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi, minkä jälkeen ministeriö ja ELY-keskukset ovat toteuttaneet kuulemisen tammi-maaliskuussa 2016. Sen jälkeen valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista valmistellaan uusi valtioneuvoston päätös, joka korvaa aikaisemman päätöksen vuodelta 1995.

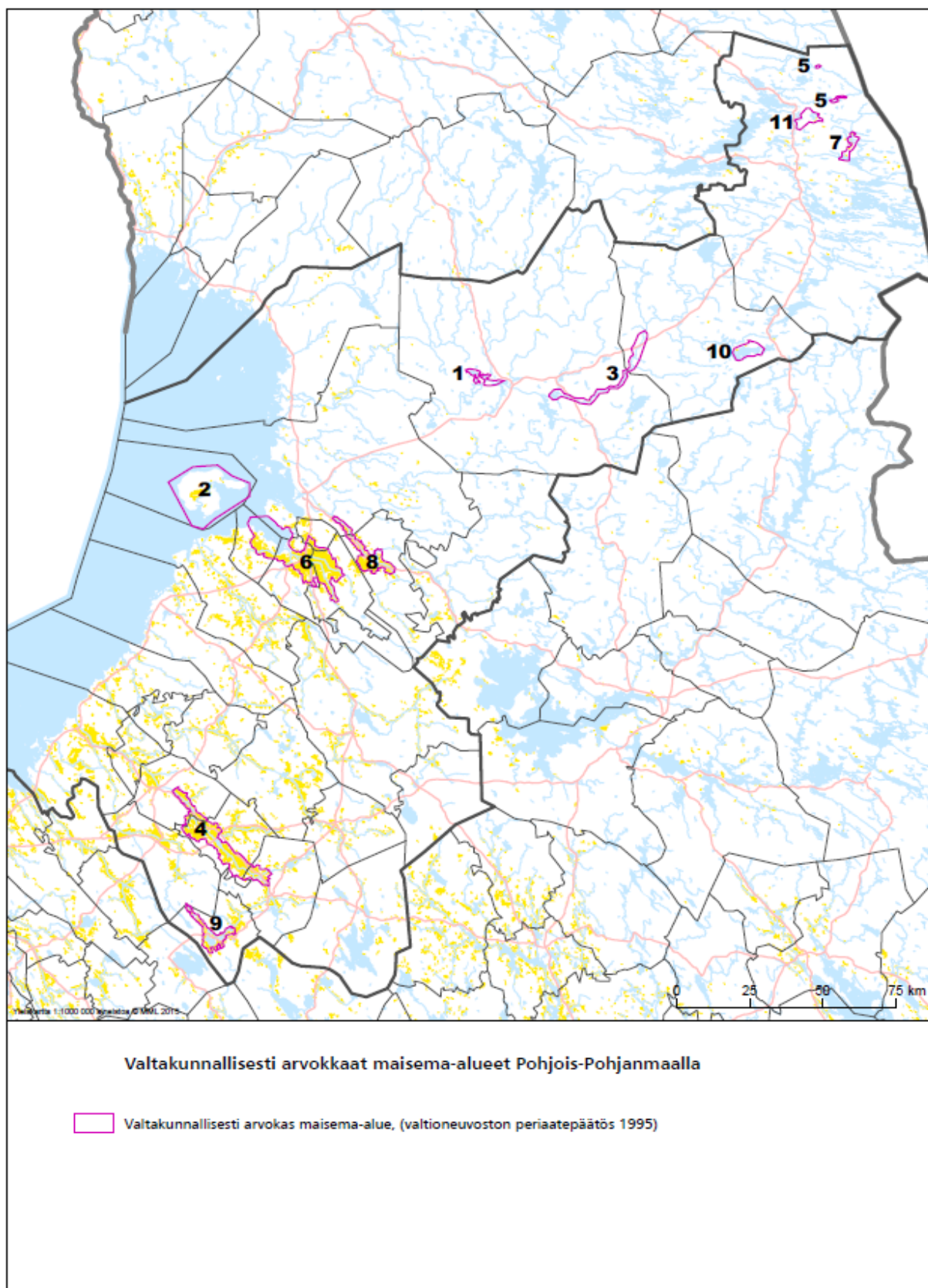
Inventoinnit on tehty asiantuntijaohjauksessa. Valtakunnallisesti inventointia on ohjannut ympäristöministeriön asettama MAPIO-työryhmä, jossa ovat edustettuina ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, Suomen ympäristökeskus, Metsähallitus, Museovirasto, ELY-keskukset ja maakuntien liitot. Pohjois-Pohjanmaalla sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointityötä on ohjannut Pohjois-Pohjanmaan liiton koordinoima, Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus (nykyisin ELY-keskuksen) esityksestä vuonna 2003 perustettu Pohjois-Pohjanmaan maisematoimikunta, jossa ovat edustettuina Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Pohjois-Pohjanmaan liitto, ProAgria Oulu, Oulun yliopiston arkkitehtuurin tiedekunta, Luonnonvarakeskus (Luke), Metsähallitus, Pohjois-Pohjanmaan metsäkeskus ja Oulun seudun ammattikorkeakoulu.

Maisema-alueiden päivitysinventoinnissa on huomioitu lähtökohtaisesti kaikki maakunnan alueella sijaitsevat, aikaisemmin joko valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi määritellyt kohteet. Lisäksi lähtötietoina on otettu huomioon soveltuvin osin kohteita, jotka aikaisemmissa inventoinneissa on määritelty valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaiksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi. Inventoinnissa on tarkastettu alueiden nykytila, arvoluokat ja rajaukset.

Maisema-alueiden arviointi on tehty inventointitietojen ja maastoanalyysien pohjalta. Arvioinnissa on kiinnitetty huomiota seuraaviin asioihin:

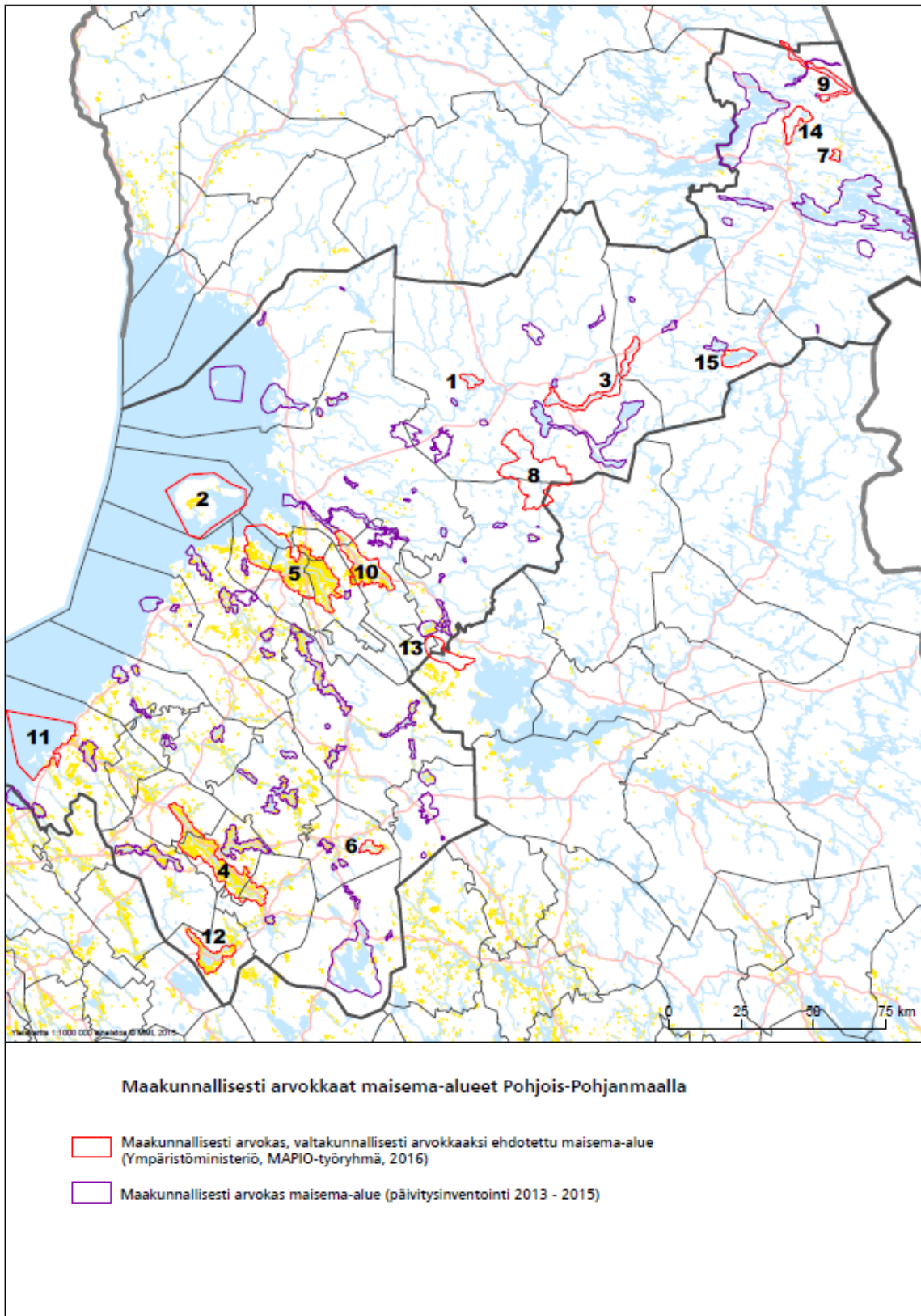
- luonto, luonnonarvot ja luonnon monimuotoisuus
- maiseman ja maankäytön historiallinen kehitys ja sen jatkuvuus
- kulttuuripiirteiden edustavuus, harvinaisuus, säilyneisyys ja alkuperäisyys
- symboli- ja identiteetti-arvot (tapahtumapaikat, historialliset tapahtumat, alueen väestölle merkittävät piirteet)
- alueen elinvoimaisuus ja nykyinen toimivuus
- maisemakuvan yhtenäisyys, eheys ja vaikuttavuus
- maisemamaakunnan erityispiirteet (maisema-alue alueellisten erityispiirteiden kuvaajana)
- maisemahäiriöt ja luonnonarvoja alentavat vauriot ja uhkatekijät
- päällekkäisyydet valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen ympäristöjen (RKY 2009) kanssa

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinneissa on keskitytty etenkin maaseudun kulttuurimaisemiin. Lisäksi on huomioitu kulttuurihistoriallisesti huomattavat maisemanähtävyydet. Maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnissa on tarkasteltu maaseudun kulttuurimaisemien ja maisemanähtävyyksien lisäksi rakennettua maisemaa edustavia kohteita. Inventointiin eivät kuulu alkuperäistä luontoa koskevat kohteet, metsätalouskohteet ja perinnemaisemat.

Kuva 8. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet Pohjois-Pohjanmaalla.

1. Aittojärvi – Kyngäs, 2. Hailuoto, 3. Iijoen keskijuoksun kulttuurimaisema, 4. Kalajokilaakso, 5. Kuusamon kosket, 6. Limingan lakeus, 7. Määttälänvaara – Vuotunki, 8. Oulujoen laakso, 9. Reisjärven Keskikylä – Kangaskylä, 10. Tyrjäjärven kulttuurimaisemat, 11. Virkkula.

Kuva 9. Maakunnallisesti arvokkaat valtakunnallisesti arvokkaiksi ehdotetut maisema-alueet (alueet numeroitu kartalle) ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet Pohjois-Pohjanmaalla.

1. Aittojärven ja Livojokivarren kulttuurimaisemat, 2. Hailuoto, 3. Iijoen jokivarsimaisemat, 4. Kalajokilaakson viljelymaisemat, 5. Limingan lakeuden kulttuurimaisema, 6. Miilurannan asutusmaisema, 7. Määttälänvaaran kulttuurimaisemat, 8. Olvassuo, 9. Oulankajoen ja Kitekajoen koskimaisemat, 10. Oulujokilaakson kulttuurimaisemat, 11. Rahjan saaristomaisemat ja Kalajoen Hiekkasärkät, 12. Reisjärven kulttuurimaisemat, 13. Rokuanvaaran maisemat, 14. Rukan vaarajono, 15. Tyrjäjärven kulttuurimaisemat.

Pohjois-Pohjanmaan alueelle tyypilliset maisemat

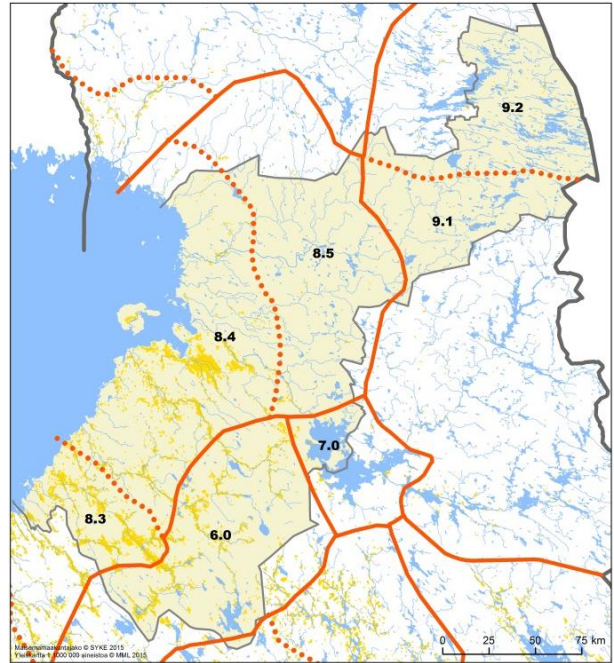
Maisemamaakunnat ja maisemaseudut. Pohjois-Pohjanmaan alueelle tyypillisiin maisemiin kuuluu toistaan ominaispiirteiltään huomattavasti poikkeavia maisemia: niitä ovat mm. Perämeren laakeat rannikkoalueet, selvärajaiset jokilaaksot, nevalakeuden suoalueet ja Koillismaan jylhät vaaramaisemat. Maakunnan länsiosissa maisemalle ovat luonteenomaisia Perämereen laskevat joet, asutut ja viljellyt jokilaaksot ja niiden väleihin rajautuvat karut ja harvaanasutut selännealueet. Maakunnan keskiosat ovat suovaltaista vedenjakaja-alueetta, harva asutus ja pienialaiset viljelysalueet keskittyvät vesistöjen rannoille. Koillisosat ovat jylhää vaaramaisemaa, asutus on harvaa vaara-asutusta. Pohjois-Pohjanmaan alueelle tyypillisiä arvokkaita luontotyyppejä ovat Perämeren maankohoamisrannikon luonto, aapasuolo- ja vanhat havumetsävyöhykkeen luonnonmetsät.

Valtakunnallisessa maisemamaakuntajaossa Pohjois-Pohjanmaa sijaitsee neljän maisemamaakunnan – Suomenselän, Oulujärven seudun, Pohjanmaan sekä Kainuun ja Kuusamon vaaramaan – alueella (kuva 10). Niistä Pohjanmaan maisemamaakunta jakautuu Pohjois-Pohjanmaan maakunnan alueella kolmeen maisemaseutuun: Keski-Pohjanmaan jokiseutuun ja rannikkoon, Pohjois-Pohjanmaan jokiseutuun ja rannikkoon sekä Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden seutuun. Kainuun ja Kuusamon vaaramaa jakautuu kahteen maisemaseutuun: Kainuun vaaraseutuun ja Kuusamon vaaraseutuun.

Maaseudun kulttuurimaisemat. Maaseudun kulttuurimaisemiin kuuluu pääasiassa maatalouden vaikutuksesta syntyneitä viljelysmaisemia sekä muiden alkutuotantoon liittyvien elinkeinojen (mm. kalastus, hylkeenpyynti, poronhoito) vaikutuksesta syntyneitä maisemia. Maaseudun kulttuurimaisemissa yhdistyvät toisiinsa vesistöt (meri, joet ja järvet), maatalousalueet (viljelys- ja laidunalueet), rakennukset ja rakennelmat ja niiden muodostamat kokonaisuudet (kylät ja taajamat, yksittäiset rakennukset ja pihapiirit, muut rakennelmat) sekä tiestö (tiet ja muut kulkureitit, sillat).

Maaseudun kulttuurimaisemiin sisältyy rakennettua kulttuuriympäristöä edustavia kylä- ja taajama-alueita, valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi (RKY 2009) määriteltyjä alueita ja kohteita, muinaisjäännekohteita ja perinnemaisemakohteita.

Pohjois-Pohjanmaalla maatalouden vaikutuksesta syntyneet maisemat sijaitsevat tyypillisesti vesistöjen varsilla, maaperältään ja olosuhteiltaan viljelykseen parhaiten soveltuvilla alueilla. Maakunnan länsiosissa viljelysalueet ja asutus sijaitsevat jokilaaksoissa yhtenäisinä nauhoina, paikoin kapeina vesistöihin tukeutuvina vyöhykkeinä, paikoin laajoina viljelytasankoina. Maakunnan pohjois- ja itäosissa viljelysalueiden ja asutuksen muodostamat maisemakokonaisuudet ovat usein pienialaisia, asumatomien metsä- ja suoalueiden toisistaan erottamia. Monin paikoin vanhat asuinpaikat ja viljelysalueet sijaitsevat vesistöjen rannoilla edelleen samoilla paikoilla kuin vakinaisen asutuksen muodostumisen aikaan 1400- ja 1500-luvuilla.

Kuva 10. Maisemamaakunnat ja maisemaseudut Pohjois-Pohjanmaalla. Jako ilmentää kulttuurimaisemille ominaisia alueellisia piirteitä ja maisemien vaihtelevuutta. Pohjois-Pohjanmaa sijaitsee neljän maisemamaakunnan, Suomenselän (6.0), Oulujärven seudun (7.0), Pohjanmaan (8.0) sekä Kainuun ja Kuusamon vaaramaan (9.0), alueella. Pohjanmaan maisemamaakunta jakautuu kolmeen maisemaseutuun: Keski-Pohjanmaan jokiseutuun ja rannikkoon (8.3), Pohjois-Pohjanmaan jokiseutuun ja rannikkoon (8.4) sekä Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden seutuun (8.5). Kainuun ja Kuusamon vaaramaa jakautuu kahteen maisemaseutuun: Kainuun vaaraseutuun (9.1) ja Kuusamon vaaraseutuun (9.2).

Maaseudun kulttuurimaisemiin kuuluvat asutustilakylät. Asutustilakylät ovat ns. hallinnollisia maisematyyppejä, niiden perustamisesta ja sijainnista päätettiin hallinnollisin perustein. Jälleenrakennuskaudella eli sotien jälkeen 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla raivatut ja rakennetut asutustilakylät ovat olennainen osa pohjois-pohjalaista kulttuuriympäristöä.

Pohjois-Pohjanmaalle tyypillisiä maaseudun kulttuurimaisemiin kuuluvia maisemia ovat rannikkoalueiden ja saariston kulttuurimaisemat, jokisuistojen kulttuurimaisemat, jokilaaksojen kulttuurimaisemat, lakeuden kulttuurimaisemat, vaara-asutus, järvenranta-asutus ja asutustilakylät. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi kohteiksi on valittu maisema-alueita, jotka ovat edustavimpia esimerkkejä maakunnalle tyypillisistä maisemista.

Maaseudun kulttuurimaisema-alueiden arvottamisessa on kiinnitetty huomiota toisaalta maiseman historialliseen kerroksellisuuteen, toisaalta maiseman elinvoimaisuuteen. Arvokkaat kulttuurimaisema-alueet eivät ole museoalueita. Ne ovat elinvoimaisia ja toimivia, jatkuvasti kehittyviä ja muuttuvia maaseutumaisemia. Kulttuurimaisema on muodostunut ihmisen harjoittaman toiminnan tuloksena. Kerroksellinen kulttuurimaisema kuvastaa mm. maataloudessa ja rakentamisessa aikojen kuluessa tapahtuneita muutoksia.

Arvokkaaksi määritellyssä maaseudun kulttuurimaisemassa vanha ja uusi rakentaminen muodostavat kerroksellisen, harmonisen ja elinvoimaisen kokonaisuuden. Menneistä ajoista kiertävät pitkään, usein satoja vuosia, viljelyskäytössä olleet vanhat peltoalueet sekä vanha tiestö ja talonpoikaista rakentamisen perinnettä edustava rakennuskanta. Perinteiset julkiset rakennukset, kuten kirkot ja tapulit, erottuvat maisemassa merkkirakennuksina.

Tämän päivän elinvoimainen maatalousmaisema ilmentää nykyaikaiselle maataloudelle tyypillisiä piirteitä. Maatalousmaisemaan kuuluvat perinteisen rakennuskannan ohella mm. nykymaatalouden tarpeiden edellyttämät kookkaat tuotantorakennukset, kuten navetat, konesuojat, kuivurit ja rehusiilot. Toisaalta monet maatalousmaisemaan perinteisesti kuuluneet rakennukset, kuten ladot, ovat kadonneet tarpeettomina.

Tärkeä edellytys maisema-alueen säilymiselle elinvoimaisena on maatalouden toimintaedellytysten turvaaminen. Arvokkaille kulttuurimaisema-alueille tyypillinen avoimuus ja näkymät säilyvät, kun peltoalueet säilyvät aktiivisessa viljelyskäytössä.

Arvokkaaksi määritellyllä kulttuurimaisema-alueella pitkät kulttuurivaikutukset ovat yhä näkyvissä. Alueella tai alueen lähellä on mahdollisesti muinaisjäännöksiä. Vanhaa rakennuskantaa on jäljellä ja se on hyvin hoidettua. Uudempi rakennuskanta sijoittuu luonteville vyöhykkeille ja soveltuu hyvin maisemaan noudattaen perinteistä, alueelle tyypillistä sijaintia. Pellot ovat olleet pitkään viljelyssä ja viljely jatkuu yhä aktiivisena. Monipuolinen maaseutu ympäristö on leimaa-antava piirre: karjaa laitumilla, metsäsaarekkeita, niittyjä, puukujanteita. Perinteisiin elinkeinoihin liittyviä rakennelmia on näkyvissä: myllyt, kalakopit, laiturit, nuottakodat jne. Alue edustaa elävää maaseutua. Maisemakuva on eheä ja alue visuaalisesti hyvin hahmottuva kokonaisuus.

Maakunnallisesti arvokas Tavastkengän kulttuurimaisema Pyhännällä. (Kuva Kaisa Mäkinieni)

Maisemanähtävyydet. Arvokkaat maisemanähtävyydet ovat hyvin tunnettuja, maisemiltaan ainutkertaisia ja kulttuurihistoriallisesti huomattavia kohteita, joissa erityistä huomiota kiinnitetään maisemakuvaan ja luonnonpiirteisiin. Maisemanähtävyydet ovat usein myös vetovoimaisia matkailukohteita.

Pohjois-Pohjanmaan alueelle tyypillisiä maisemanähtävyyksiä ovat rannikkoalueiden ja saariston maisemanähtävyydet, suomalaisemat ja vaaramaisemat. Maisemanähtävyyksien luonne ja ominaispiirteet vaihtelevat maakunnan eri osissa. Pohjanlahden rannikolla maisemalle ovat ominaisia laakeat ranta-alueet ja maankohoamisen

myötä muodostuneet sukkessiovyöhykkeet, Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden alueella avoimet suomalaisemat ja Kainuun ja Kuusamon vaaramaan alueella jylhät vaaramaisemat. Koko maakunnan alueella maisemassa ovat näkyvissä jääkauden vaikutukset. Maisemassa näkyy mannerjäätikön kulutuskorkokuva. Jääkauden muodostumia Pohjois-Pohjanmaalla ovat laajat tasaiset savikkoalueet, soraiset ja hiekkaiset rantakerrostumat, drumliinit ja harjut.

Suot ovat Pohjois-Pohjanmaalla leimallinen luonnonpiirre, erityisesti läntisen osan nevalakeudella. Soiden ja turvemaiden osuus on puolet maa-alasta, mikä on eniten koko maassa. Luonnontilaisten soiden osuus on supistunut maankäyttömuutosten takia keskimäärin kolmannekseen, maakunnan eteläosassa viidennekseen alkuperäisestä, mikä korostaa jäljellä olevien soiden maisema-arvoa. Aapasuoloonto on sekä luonnonsuojellisesti arvokkain että maisemallisesti näyttävien pohjoispohjalaisen suoluonnon osa. Aapasuoloonnon edustavia osia on säilynyt etenkin luonnonsuojelualueina. Rannikon läheisillä soilla on nähtävissä maankohoamisen jälkiä rantavalleina ja dyneinä. Maakunnan koillisissa osissa suoluonto on paremmin säilynyt muutoksilta. Siihen sisältyy eteläosasta poiketen korpia, rinesoita sekä laajempia suo-metsämosaiikkeja. Kuusamossa esiintyy hyvin reheviä, luonnonsuojellisesti arvokkaita lettosoita ja drumliinien sekä niiden välisten kapeiden soiden systeemejä.

Maisema-alueiden päivytysinventoinnissa on huomioitu suoluonnon ja suomalaisemien merkitys olennaisena ja luonteenomaisena osana pohjoispohjalaista maisemaa. Inventoinnissa on otettu huomioon luonnonarvoiltaan merkittävät suoalueet sekä ne suoalueet, joihin liittyy myös kulttuurihistoriaa. Yleisinä maisemanähtävyyksinä ovat avointa maisematilaa tarjoavat laajat aapasuoyhdistymät edustavampia kuin suljetummat suot, ja siten maakunnallisesti arvokkaiden suomalaisemien valinta painottuu niihin.

Vaaramaisemiin liittyy usein myös kulttuuripiirteitä, kuten matkailua, retkeilyä ja asutusta. Maisema-alueiden päivytysinventoinnissa luontoarvoiltaan merkittävät vaaramaisemat on otettu huomioon maisemanähtävyyksinä. Matkailukäytössä olevat arvokkaat vaaramaisemat on arvioitu rakennettua maisemaa edustavina kohteina.

Maisemanähtävyyksinä päivytysinventoinnissa on huomioitu myös maisema-alueita, joihin liittyy arkeologisia kohteita sekä arkeologisia kohteita, joilla on huomattavaa merkitystä osana maisemaa. Näissä kohteissa maisemakuvassa ja maastossa on edelleen näkyvissä alueen tai paikan historiasta kertovia merkkejä menneisyydestä. Kiinteät muinaisjäännökset on Suomessa rauhoitettu muinaismuistolailla.

Rakennetut maisemat. Rakennettuihin maisemiin kuuluu rakennettua ympäristöä edustavia laajoja maisemakokonaisuuksia. Rakennettua maisemaa edustavina maisemina päivytysinventointiin on otettu mukaan taajamamaisemat, matkailumaisemat ja tiemaisemat. Kohteiden valinnassa on kiinnitetty huomiota maakunnalle tyypillisiin piirteisiin sekä rakentamisen merkitykseen osana maisemaa. Tavoitteena on ollut valita mukaan kohteita, jotka ovat edustavimpia esimerkkejä alueelle tyypillisistä rakennetuista maisemista.

Rakennettua maisemaa edustavien kohteiden arvioinnissa on kiinnitetty huomiota ympäristön laatuun, rakentamisen sopeutumiseen maisemaan ja sen ominaispiirteisiin. Arvokkaiksi määritellyille kohteille on ominaista historiallinen kerroksellisuus ja elinvoimaisuus. Rakentaminen sijoittuu maisemaan muodostaen laadukkaan, harmonisen kokonaisuuden. Olennaista on, että rakentaminen vahvistaa ja luo paikan henkeä – rakentaminen ja sen suhde maisemaan luo lisäarvoja ja tekee paikasta paikan.

Taajamamaisemiin kuuluu rakennettua ympäristöä edustavia laajoja kokonaisuuksia. Taajamamaisemiin voi sisältyä myös viljelysalueita, ja moniin maaseudun kulttuurimaisemaa edustaviin maisema-alueisiin sisältyy taajamamaisemiksi luokiteltavia aluekokonaisuuksia.

Arvokkaiksi määritellyt maisema-alueet kuvastavat kulttuurimaisemaa aikojen kuluessa muokanneiden elinkeinojen moninaisuutta sekä kertovat maisemien ja elinkeinojen keskinäisestä erilaisuudesta eri puolilla maata. Myös pitkään jatkuneen matkailuelinkeinon muokkaa-
maa maisemaa voidaan pitää arvokkaana, samaan tapaan kuin maatalouden muokkaamaa maisemaa. Matkailumaisemat on otettu inventoinnissa huomioon arvokkaina, paikallisen ja alueellisen identiteetin kannalta merkittävänä kohteina. Useimmissa matkailukohteissa korostuu luonnonympäristön merkitys.

Arvokkaiksi määritellyt matkailumaisemat ovat elinvoimaisia kokonaisuuksia, joissa rakentaminen ja maisema muodostavat laadukkaan, omaleimaisen, identiteettitään vahvan kokonaisuuden. Tavoitteena on, että myös maisemanähtävyyksinä arvokkaita matkailualueita kehitetään vetovoimaisina matkailukohteina, maisemalle tyypilliset ominaispiirteet ja arvot huomioiden.

Tiemaisema-alueilla tie toimii maisema-alueen runkona. Tielinjaukset ovat usein vanhimpia kulttuurimaisemassa edelleen olemassa olevia kerroksia. Pohjois-Pohjanmaalla vanhat maantiet on rakennettu 1700- ja 1800-luvuilla. Nykyiset tiet on monin paikoin rakennetut vanhojen tielinjausten pohjalle. Vanhat tielinjaukset ilmentävät kulttuurimaisemalle ominaista historiallista jatkuvuutta. Tieympäristön ominaispiirteet ovat aikojen kuluessa muuttuneet, teitä on kunnossapito- ja parannustöiden yhteydessä oikaistu, levennetty, tasattu ja korotettu.

Tiemaisemien arvottamisessa on kiinnitetty huomiota tien sijaintiin suhteessa maastoon ja asutukseen sekä tieltä avautuviin näkyymiin. Arvokkaiksi määritellyillä tiemaisema-alueilla tie ja sitä ympäröivä maisema muodostavat sopusointuisen, kerroksellisen kokonaisuuden.

Tiemaisema-alueilla tie on osa kerroksellista ja muuttuvaa maisemaa. Teitä tullaan jatkossakin kehittämään mm. toiminnallisuuden ja liikenneturvallisuuden edellyttämällä tavoilla. Maisema-alueiden tila ei ole esteiden ja tieympäristöjen parantamiselle ja kehittämiselle. Arvokkaiksi määritellyillä tiemaisema-alueilla tavoitteena on, että suunnittelu ja kehittäminen tapahtuu maisemalle tyypilliset ominaispiirteet ja arvot huomioon ottavalla, niitä tukevalla ja vahvistavalla tavalla.

Useilla maaseudun kulttuurimaisemaa edustavilla maisema-alueilla ovat näkyvissä voimatalouden vaikutukset maisemaan. Esimerkiksi Oulujoen varrella voimalaitokset ja voimalinjat ovat nykyään olennainen osa maisemaa.

Oulujoen voimalaitokset kuuluvat valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi RKY 2009 määritellyyn kokonaisuuteen Oulujoen ja Sotkamon reitin voimalaitokset.

Taajamat maisema-alueilla

Moniin maaseudun viljelysmaisemia edustaviin kokonaisuuksiin sisältyy laajoja taajama-alueita. Esimerkiksi valtakunnallisesti arvokkaalla Limingan lakeuden kulttuurimaisema-alueella sijaitsevat Limingan, Lumijoen ja Tyrnävän taajamat ja Oulujokilaakson kulttuurimaisema-alueella Muhoksen taajama.

Viljelysmaisemien ympäröivät taajamat ovat olennainen ja erottamaton osa arvokasta, historiallisesti kerroksellista ja elinvoimaista maisemakokonaisuutta. Päivätysinventoinnissa on kiinnitetty huomiota taajama-alueiden ominaispiirteisiin, niiden historiaan ja merkitykseen osana maisemakokonaisuutta eri aikoina, niiden sijaintiin maisemassa sekä rakennetun ympäristön ja maiseman välisiin suhteisiin. Taajaman ja sen ympärille sijoittuvien viljelysalueiden vuorovaikutteinen suhde on olennainen osa kulttuurimaiseman historiaa. Nykyaikaiset kasvavat taajamat kertovat osaltaan myös alueiden elinvoimaisuudesta.

Maisema-alueiden tila ei ole este taajamien ja kylien kehittämiselle. Arvokkaiksi määritellyillä maisema-alueilla tavoitteena on, että taajamien suunnittelu ja kehittäminen tapahtuu maisema-alueelle tyypilliset ominaispiirteet ja arvot huomioon ottavalla, niitä tukevalla ja vahvistavalla tavalla. Tavoitteena on, että alueilla turvataan maisemalle tyypillisten erityispiirteiden ja arvojen säilyminen, eri elinkeinojen toimintaa ja alueiden kehittämismahdollisuuksia vaarantamatta. Alueiden kehittämisessä ja suunnittelussa on tärkeää kiinnittää huomiota myös niille ominaisen kulttuuriympäristön moniarvoisuuden ja ajallisen kerroksellisuuden säilyttämiseen. Jatkuva muutos, siitä johtuva kerroksellisuus sekä avoimuus monille tulkinnoille ovat kulttuurimaisemien olennaisia arvotekijöitä.

Maisema-alueiden rajaukset

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa esitetyt maisema-alueiden rajaukset pohjautuvat päivitysinventoinnissa määriteltyihin rajauksiin. Päivitysinventoinnissa on tarkennettu maisema-alueiden aikaisempia, valtioneuvoston periaatepäätöksellä (1995) ja maakuntakaavalla (2006) vahvistettuja rajauksia olemassa olevan tilanteen mukaisiksi maastoanalyysien ja karttanalyysien perusteella. Poikkeuksena on Hiekkasärkät ja Rahjan saaristo, joka on kaavassa osoitettu 2005 vahvistetussa ja 2006 lainvoimaiseksi tullessa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa ja vuonna 2007 vahvistetussa Keski-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa esitetyillä rajauksilla.

Maisema-alueiden rajausten määrittelyssä tavoitteena on ollut yhtenäisten aluekokonaisuuksien hahmottaminen. Rajauksissa on noudatettu maisemarakenteen näkyvissä olevia luontevia rajoja, joita ovat mm. avointa viljelysmaisemaa rajaavat yhtenäiset metsäiset reunavyöhykkeet ja selänteiden lakialueet. Avointa maisematilaa rajaavien reunavyöhykkeiden mukaanotto rajaukseen on oleellista, sillä juuri ne nousevat merkittävään rooliin alueen hoidon ja maankäytön suunnittelussa.

Päivitysinventoinnin yhteydessä alueiden rajauksiin on tehty pääasiassa tarkennuksia, rajaukset on päivitetty olemassa olevan tilanteen mukaisiksi. Esimerkiksi viljelymaisema-alueilla rajaukset on määritelty siten, että maastossa yhtenäisenä hahmottuva viljelymaisema kokonaisuudessaan kuuluu maisema-alueeseen. Maisema-alueisiin on rajattu mukaan viljelyalueiden reuna-vyöhykkeinä merkittävien selännealueiden reuna-alueet.

Useimmilla maisema-alueilla rajaukset ovat jossain määrin laajentuneet. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi ehdotetut maaseudun kulttuurimaisemat ovat elinvoimaisia maatalousalueita, joilla viljelykäytössä olevat peltoalueet ovat edellisen, 1990-luvulla

tehdyn inventoinnin jälkeen laajentuneet, jolloin myös maisema-alueiden rajaukset ovat laajentuneet olemassa olevien viljelyalueiden rajausten mukaisiksi.

Maisema-alueiden rajojen tarkkoja paikkoja on käytännössä vaikeaa määritellä. Koska maisemissa on harvoin jyrkkiä tai yksiselitteisiä rajoja, ovat maisema-alueiden rajaukset useimmiten monen muuttujan kompromissija. Maisema-alueita ja niitä ympäröiviä alueita on tarkasteltava kokonaisuuksina. Vaikka maisema-alueille on päivitysinventoinnissa määritelty kartoille piirretyt tarkat rajat, tulee rajat nähdä myös suuntaa-antavina ja joustavina.

Valtakunnallisesti arvokkaalle Limingan lakeuden kulttuurimaisema-alueelle ovat tyypillisiä pitkät ja laajat, monin paikoin silmäkantamattomat näkymät. (Kuva Kaisa Mäkinieniemi)

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

Arvokkaat maisema-alueet. Maisema-aluetyöryhmän mietintö II. Mietintö 66/1992, ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, 1993

Arvokkaat maisema-alueet Pohjois-Pohjanmaalla. Pohjois-Pohjanmaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitys- ja täydennysinventointi 2013–2015. Pohjois-Pohjanmaan liitto, julkaisu B:86, 2015

Keski-Pohjanmaan arvokkaat maisema- ja kulttuurialueet. Keski-Pohjanmaan liitto, Sigma Konsultit Oy, 2001

Maisemanhoito. Maisema-aluetyöryhmän mietintö I. Mietintö 66/1992, ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, 1993

Pohjois-Pohjanmaan arvokkaat maisema-alueet. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulu, 1997

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1-3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993, julkaisut A:115–117

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Museovirasto, Ympäristöministeriö, Helsinki, 1993

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx (7.10.2013)

Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020. Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014

Valtioneuvoston periaatepäätös valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista ja maisemanhoidon kehittämisestä 5.1.1995. http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet (7.10.2013)

3.2.2. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

VALTAKUNNALLISESTI ARVOKAS RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Merkinnällä osoitetaan valtioneuvoston päätöksen mukaiset valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009). Osa kohteista ei näy kaavakartalla; luettelo valtakunnallisesti arvokkaista rakennetuista kulttuuriympäristöistä ja -kohteista on esitetty kaavaselostuksen liitteissä 4 ja 5.

Suunnittelumääräykset:

Alueiden käytön suunnittelussa tulee edistää kulttuuriympäristön valtakunnallisten ja maakunnallisten arvojen säilymistä.

Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa on otettava huomioon rakennettujen kulttuuriympäristöjen kokonaisuudet ja ominaispiirteet. Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota RKY 2009 -inventoinnissa sekä *Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 -selvityksessä* kirjattuihin arvoihin ja ominaispiirteisiin.

MAAKUNNALLISESTI ARVOKAS RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti arvokkaat aluemaiset rakennetut kulttuuriympäristöt ja tie-osuudet. Osa kohteista ei näy kaavakartalla; luettelo kaikista maakunnallisesti arvokkaista rakennetuista kulttuuriympäristöistä ja -kohteista on esitetty kaavaselostuksen liitteissä 4 ja 5.

Suunnittelumääräykset:

Alueiden käytön suunnittelussa tulee edistää kulttuuriympäristön maakunnallisten arvojen säilymistä.

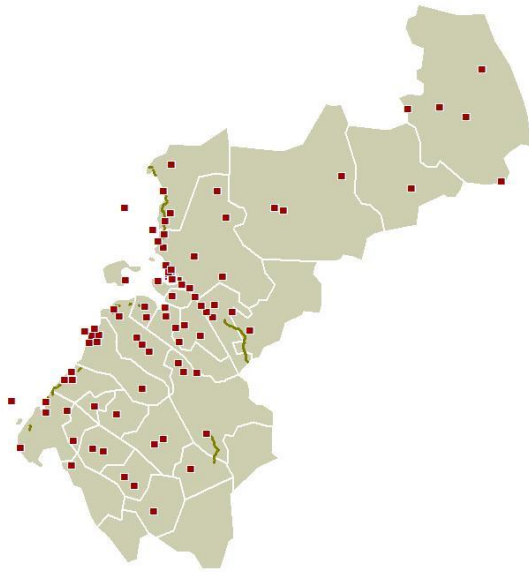
Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa on otettava huomioon rakennettu kulttuuriympäristö ja sen ominaislaatu. Suunnittelussa tulee erityisesti kiinnittää huomiota *Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 -selvityksen* kirjattuihin arvoihin ja ominaispiirteisiin.

Valtakunnallisesti merkittävä Sorron pihapiiri Hailuodossa (kuva: Kirsti Reskalenko)

Rakennettu kulttuuriympäristö eli rakennusperintö tarkoittaa rakennettuja alueita, rakennuksia sekä erilaisia rakenteita, kuten teitä ja siltoja. (Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020). Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö käsittää Museoviraston laatimaan inventointiin Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) sisältyvät alueet ja kohteet. Inventointi on otettu valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun ympäris-

tön osalta. Valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä edustavat alueet ja kohteet antavat alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin monipuolisen kokonaiskuvan maamme rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä.

Kuva 11. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Pohjois-Pohjanmaalla.

Maakuntakaavakartalla osoitetaan 101 valtioneuvoston vuonna 2009 vahvistamaa Pohjois-Pohjanmaan valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (kuva 11). Valtakunnallisena tavoitteena on valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen rakenteen, kylä- ja kaupunkikuvan sekä alueilla jo olevien rakennusten ja ympäristön säilymisen turvaaminen. Lisäksi tavoitteena on mahdollisen täydennysrakentamisen ja muiden muutosten sopeuttaminen kulttuuriympäristön ominaisuuteen ja erityispiirteisiin. Säilyttämisen ja muutosten laajuus ja sisältö ratkaistaan kuntakaavoituksella. Pohjois-Pohjanmaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen luettelo ja valtakunnallisten arvojen kuvaukset löytyvät osoitteesta <http://www.rky.fi>. Kohteet on myös lueteltu selostuksen liitteessä 4. Valtakunnallisesti arvokkailla alueilla on myös maakunnallisesti merkittäviä kohteita ja arvoja, jotka on kirjattu Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 -selvitykseen. Maakuntakaavassa Oulun vankilan (RKY 2009) rajausta on tarkistettu.

Alavieskan kansakoulun lisärakennus (1953) on esimerkki jälleenrakennusajan laadukkaasta koulurakentamisesta Pohjois-Pohjanmaalla

Maakuntakaavakartalla osoitetaan ehdotusvaiheessa 227 aluemaista maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Maakunnallisesti arvokkaita alueita ovat esimerkiksi maaseutukylät viljelysalueineen, kylänraitit, kirkonmäet, kaupunkien ja kauppaloitten kauppakadut, rautatieasema-alueet yms. miljöökokonaisuudet, joissa alueen arvot pohjautuvat ennen muuta rakennetulle kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin. Maakuntakaavan alueiden ominaisuutta kuvaava merkintä - maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö - ei ole suojelumerkintä. Se ei myöskään kumoa samalle alueelle aluevarausmerkinnällä osoitettua käyttötarkoitusta. Noin 2300 päivitysinventoinnissa maakunnallisesti arvokkaaksi tunnistettua kohdetta (rakennusryhmää, yksittäistä rakennusta, rakennelmaa ja tietä) on lueteltu kunnittain liitteessä 4.

Päivitysinventointi

Maakunnallisesti arvokkaan rakennusperinnön 2013–2016 tehdyssä päivitysinventoinnissa selvitettiin maastotarkistuksen voimassa olevan maakuntakaavan kohteiden nykyiset arvot. Lisäksi inventoinnissa kiinnitettiin erityistä huomiota 1945–1990 rakennettuihin ympäristöihin ja valmistuneisiin rakennuksiin, joista yhteisöllisesti tärkeimpiä ovat lukuisat koulut. Maakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen valikoimaa ehdotetaan täydennettäväksi merkittävimmillä ja edustavimmilla hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisen ajan alueilla ja kohteilla.

Päivitysinventoinnissa arvottaminen tarkoittaa kohteiden kulttuurihistoriallisen ominaisuuden tunnistamista ja suhteuttamista laajempaan, koko maakunnan kulttuuriympäristöjen kokonaisuuteen, rakennustyyppien historiaan tai historialliseen ilmiöön. Arvottaminen on kohteiden kulttuurihistoriallisen arvon määrittelyä riippumatta kohteiden käyttö- tai välinearvoista jonkin muun hyvän saavuttamisessa. Muiden arvojen vaikutus ja merkitys punnitaan maakuntakaavaa tarkemmassa kaavoituksessa ja muussa suunnittelussa sekä kohteiden korjaus- ja kehittämishankkeiden lupaharkinnassa.

Aluekokonaisuuksien arvottamisessa kiinnitetään huomiota paitsi alueella sijaitsevien yksittäisten kohteiden arvoihin, myös niiden yhdessä muodostaman kokonaisuuden ominaispiirteisiin ja arvoihin. Kokonaisuuden arvo voi olla myös suurempi kuin osiansa summa, eli itsessään paikallisesti arvokkaat kohteet voivat muodostaa yhdessä maakunnallisesti arvokkaan kokonaisuuden.

Inventointiraportissa kuvaillaan kunkin alueen ja kohteen ominaispiirteet ja arvot. Rakennusperinnön arvot on jaoteltu seuraavasti:

Historialliset todistusarvot (Ht). Historiallisten todistusarvojen lähtökohtana on rakennuksen tai alueen ilmentämä aineeton ja aineellinen historia. Niiden arvot ovat usein objektiivisia ja jossain määrin mitattavissakin, kuten ikä, ja suhteutettavissa muuhun rakennuskantaan esimerkiksi määrällisinä ja harvinaisuus/yleisyys kriteereinä.

Rakennushistorialliset arvot (R). Rakennushistorialliset arvot sisältävät rakennuksen, rakennelmien ja ympäristöjen arkkitehtuurihistoriaan, rakennustekniikkaan sekä rakentamisen prosesseihin ja rakentamiseen, mutta myös niiden muutoksiin, lisäyksiin ja korjauksiin liittyviä ominaisuuksia.

Rakennushistoriallisten arvojen määrittämiseksi on tunnistettava ne erityispiirteet, jotka liittyvät kohteen rakentamisen kehitykseen ja tyylihistorian virtauksiin ja ilmiöihin yleensä. Arvot syntyvät paitsi suunnittelun ja rakentamisen, myös käytön vaatimien kunnostus- ja muutostoimenpiteiden tuloksena. Rakennustekniikkaan ja rakennuttamiseen liittyvät arvot muodostuvat rakennusaikaansa ja rakennuttajan mahdollisuuksiin sidoksissa olevista tyyppillisistä materiaali- ja rakennusteknisistä ratkaisuksista. Arvoja ovat myös rakennustekniset, rakennustaiteelliset ja toiminnalliset innovaatiot ja uudistukset tai rakennuksen tekniset järjestelmät.

Rakennushistorialliset arvot sisältävät myös kaupunkirakennustaiteen ja kaavoituksen historiaan liittyviä tekijöitä, samoin kuin esimerkiksi kaivoskylien tai teollisten ympäristöjen asemakaavallisia ratkaisuja.

Historialliset arvot (H). Historiallisissa arvoissa on kyse siitä, miten ympäristö tai yksittäinen rakennus ilmentää historiallisia prosesseja, ilmiöitä ja tapahtumia, kuten esimerkiksi asuttaminen, teollistuminen ja koululaitoksen kehitys. Voidaan sanoa, että historialliset arvot muodostuvat syistä, joiden takia on ylipäänsä rakennettu tai muokattu ympäristöä. Keskeisiä historiallisia arvoja ovat myös talous- ja sosiaalishistoriaan liittyvät merkitykset, samoin kuin teollisuuden, liikenteen, hallinnon ja sivistyshistorian ulottuvuudet.

Maisema- ja ympäristöhistorialliset arvot (M). Kulttuuriympäristö on ihmisen muovaama ympäristö, jonka erityispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Tällä suhteella ja vuorovaikutuksella voi olla vuosisatojen historia. Maankäytön historia ilmentää lukuisaa joukkoa historiallisia arvoja - erityisesti taloushistoriaan, sosiaalishistoriaan ja tekniikan historiaan liittyviä ilmiöitä. Vastaavia ilmiöitä ovat myös muun muassa yhdyskunta- ja kaupunkirakenne sekä infrastruktuurin luonne ja sijoittuminen.

Historialliset puistot kuvastavat arkkitehtuurin tavoin eri aikakausien tyyli- ja makusuuntauksia. Ensimmäiset julkiset puistot olivat kaupunkipuistoja ja 1800 -luvun puolivälin jälkeen puistoja rakennettiin julkisten rakennusten, kuten asemien, oppilaitosten ja parantoloiden yhteyteen.

Säilyneisyysarvot (S). Säilyneisyys täydentää historiallisia todistusarvoja. Säilyneisydessä näkyy se, miten rakennus tai ympäristö on elänyt ja mitä sille on tapahtunut vuosien saatossa. Säilyneisyyden yhteydessä käytettyjä käsitteitä tai määritteitä ovat autenttisuus/aitous, kerrostuneisuus, jatkuvuus, patina sekä harvinaisuus ja/tai yleisyys.

Autenttisuus tarkoittaa sitä tapaa, jolla ympäristö tai rakennus on säilyttänyt alkuperäisiä tai sen historialle olennaisia fyysisiä erityispiirteitä. Se liitetään tavallisesti rakennuksen tai ympäristön rakentamis- tai syntävaiheeseen. Autenttisuus liittyy laajemminkin rakennuksen tai ympäristön alkuperäiseen käyttöön tai sellaisiin muutoksiin ja käyttöihin, joiden arvioidaan tuoneen kohteeseen myönteisiä ja säilyttämisen arvoisia ominaisuuksia. Tästä muodostuu historiallinen kerrostuneisuus ja jatkuvuus.

Patinalla tarkoitetaan niitä iän ja käytön jälkiä, jotka ilmentävät myönteisesti rakennuksen ja ympäristön ikää ja historiaa ja joiden säilyminen on olennaista raken-

nuksen iän havaitsemiseksi ja sen ominaisluonteen säilyttämiseksi.

Taiteelliset ja visuaaliset arvot (T). Rakennusperinnön taiteellisissa arvoissa on kyse arkkitehtuurin ja taiteen historiallisissa ja muussa tutkimuksessa, mutta myös arkkitehtuuri- ja taidekriittikissä sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa ilmenevistä, yleisesti tunnustetuista laadullista arvoista. Rakennustaiteellinen arvo liittyy rakennuksen tai ympäristön arkkitehtoniseen muodonantoon, toteutuksen laatuun ja innovatiivisuuteen, toiminnallisiin ja rakenteellisiin ratkaisuihin. Se saattaa liittyä myös rakennuksen yksittäisiin osiin; erityisesti kyseeseen saattavat tulla arvokkaat sisätilat tai rakennuksen julkisivujen koristeluun tai sen yksityiskohtiin liittyvät piirteet.

Sisätilat ovat aina osa arkkitehtonista kokonaisuutta. Sisätilat voivat myös olla kulttuurihistoriallisesti tarkasteltuna itsenäisiä kulttuurimuistomerkkejä. Tällaisten tilojen tehtävä ja arvo muodostuu tilasta ja sen käytön jättämistä jäljistä sekä kiinteästä kalustuksesta ja tilan toimintaan liittyvistä huonekaluista tai laitteistoista, jotka on suunniteltu erityisesti tätä tilaa varten. Kiinteällä sisustuksella on merkitystä kokonaisuudelle erityisesti silloin, kun sillä on historiallinen, yhteiskunnallinen ja taiteellinen yhteys rakennukseen ja kun se on säilynyt paikoillaan. Visuaaliset, kaupunkikuvalliset ja maisemalliset arvot muodostuvat kohteen sijoittumisesta ympäristöönsä sekä ympäristön rakenteesta ja visuaalisesti hahmotettavasta ilmiasusta. Yksittäinen rakennus voi olla jonkin kokonaisuuden luonteenomainen osa tai sijaintialuettaan muovaava tai hallitseva elementti. Usein erityisesti arkkitehtuurimonumenteiksi ajatellut rakennukset sisältävät jo valmistuessaan ympäristöllisiä arvoja. Laajassa kokonaisuudessa kyse voi olla myös kaupunkikuvan, taajamakuvan tai kaupunkitilan kannalta tärkeistä alueista tai kaupunkikuvasta sinänsä.

Identiteetti- ja symbolimerkitykset (I). Rakennusperinnön säilyttämisessä huomioitavien identiteetti- ja symboliarvojen on oltava yhteisössä olemassa olevia, tunnistettuja ja hyväksytyjä tai selvästi määriteltävissä olevia merkityksiä. Erityisesti symbolimerkityksiä voidaan tunnistaa myös kohteiden historiallisen analyysin kautta, kuten rakennuksen erityinen historiallinen edustavuus ilmiönsä esimerkkinä; kohteilla voi siis olla symboli- ja identiteettimerkityksiä historiallisen tapahtuman, yhdyskunnan rakentamisen ja muutoksen tai muun sellaisen seikan kannalta. (HE 101/2009 vp)

Päivysisinventointi on pääosin tehty maakuntaliiton omana työnä ja osin yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan museon kanssa. Inventoinnin asiantuntijaohjauksesta on vastannut Pohjois-Pohjanmaan kulttuuriympäristötoimikunta. Päivysisinventoinnissa miltei kaikki vuoden 1993 luettelon kohteet on tarkistettu, valokuvattu ja niiden arvojen säilyminen on arvioitu maastossa. Esitykset uusista maakunnallisesti arvokkaista kohteista perustuvat kuntien eri yhteyksissä teettämiin inventointeihin ja rakennushistoriallisiin selvityksiin sekä asiantuntijapuheenvuoroihin ja kirjallisuustutkimukseen. Kaikki voimassa olevan maakuntakaavan kohteet, joiden maakunnallinen arvo on vähentynyt, ja kaikki uudet kohteet on arvoluokitettu Pohjois-Pohjanmaan kulttuuriympäristötoimikunnassa.

Päivitysinventointia on esitelty maakuntakaavoituksen neuvottelukunnassa, kuntien ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen välisissä kehittämiskeskusteluissa, Pro-Agrian tilaisuuksissa ja Pohjoiset kylät -hankkeen pienoisseminaareissa Oulussa ja Ylivieskassa lokakuussa 2014. Maastokäyntien yhteydessä on keskusteltu kiinteistönomistajien kanssa, jos heidät on tavoitettu.

Koko Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 -inventoinnin valmistuttua vuoden 2016 alussa kunnilta pyydettiin mahdollisia kommentteja. Saatu palaute on otettu huomioon kaavaratkaisua tehtäessä.

3.2.3. Rakennetut kulttuuriympäristöt keskustatoimintojen alueilla

C

KESKUSTATOIMINTOJEN ALUE

Merkinnällä osoitetaan kaupunkikeskusten ja Oulun kaupunkiseudun kuntakeskusten ydinalue, johon sijoittuu keskustahakuisia palveluja sekä asumista. Alueella olevat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt ja -kohteet on esitetty maakuntakaavan selostuksessa.

Merkintään liittyvät suunnittelumääräykset on vahvistettu 1. vaihemaakuntakaavassa.

C-1

OULUN KESKUSTATOIMINTOJEN ALUE

Merkinnällä osoitetaan Oulun kaupunkikeskustan alue, johon sijoittuu keskustahakuisia hallinto-, kauppaa-, hyvinvointi-, matkailu- ja vapaa-ajan palveluja sekä asumista. Alueella olevat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöalueet ja -kohteet on esitetty maakuntakaavan selostuksessa. Alueeseen sisältyy Museoviraston määrittelemä Oulun kaupunkiarkeologinen alue, jolla tunnetaan muinaismuistolain (295/63) rauhoittamia maanpinnan alla olevia kulttuurikerroksia ja rakenteita.

Merkintään liittyvät suunnittelumääräykset on vahvistettu 1. vaihemaakuntakaavassa.

C-2

ALUEELLINEN KESKUSTATOIMINTOJEN ALUE

Merkinnällä osoitetaan maakunnan alueellisten keskusten ydinalue, johon sijoittuu keskustahakuisia palveluja sekä asumista, Ylivieskassa myös matkakeskus. Alueella olevat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kulttuuriympäristöalueet ja -kohteet on esitetty maakuntakaavan selostuksessa. Raahessa alueeseen sisältyy Museoviraston määrittelemä kaupunkiarkeologinen alue, jolla tunnetaan muinaismuistolain (295/63) rauhoittamia maanpinnan alla olevia kulttuurikerroksia ja rakenteita.

Merkintään liittyvät suunnittelumääräykset on vahvistettu 1. vaihemaakuntakaavassa.

Useissa kaupunki- ja kuntakeskuksissa on arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä, joiden merkinnät eivät näy maakuntakaavakartalla keskustatoimintojen merkinnän alta. Sen vuoksi maakuntakaavan C-1, c-2 ja c-alueiden merkinnän kuvauksissa viitataan kaavaselostuksen liitteen 4 luetteloon, joka sisältää valtakunnallisesti merkittävät (RKY 2009) ja maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Voimassa olevan 1. vaihemaakuntakaavan keskustatoimintojen alueiden kuvausta on tarkennettu tältä osin 2. vaihemaakuntakaavan ehdotuksessa. Oulun ja Raahen kuva-

uksessa on mainittu keskusta-alueeseen sisältyvä Museoviraston määrittelemä kaupunkiarkeologinen alue. Voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa on keskustatoimintojen alueille annettu kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeiden kohteiden huomioon ottamista koskeva suunnittelumääräys, joka säilyy ennallaan. Myös muut 1.vaihemaakuntakaavassa vahvistetut keskustatoimintojen alueiden suunnittelumääräykset säilyvät ennallaan, joten niitä ei ole esitetty kaavamerkintöjen selityksessä.

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rakennusperinnön suojelemisesta sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 57 ja 166 §:n ja rikoslain 48 luvun 6 §:n muuttamisesta HE 101/2009 VP

<http://www.rky.fi> (tammikuu 2015)

Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014. Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet 1–3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993, julkaisut A:115–117

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015 -inventointi. Pohjois-Pohjanmaan Kioski -sovellus. Pohjois-Pohjanmaan liitto.

3.2.4. Arkeologinen kulttuuriperintö

MUINAISMUISTOKOHDE

Merkinnällä osoitetaan muinaismuistolailla (295/63) rauhoitetut kiinteät muinaisjäännökset.

Suunnittelumääräys:

Kohdetta koskevista maankäytön suunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.

Maakuntakaavassa osoitetaan 2812 kiinteää muinaisjäänköskohdetta, jotka ovat 8.3.2016 olleet Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäänösrekisterissä osoitteessa <http://kulttuuriymparisto.nba.fi>. Ajantasaisimmat tiedot voi tarkistaa muinaisjäänösrekisteristä, jossa on tarkemmat tiedot kohteista ja niiden sijainnista. Tarvittaessa tulee ottaa yhteyttä museoviranomaiseen. Kohteet on lueteltu kunnittain selostuksen liitteessä 6a.

Kiinteän muinaisjäänöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty ilman muinaismuistolain nojalla annettua lupaa. Laki suojelee kiinteät muinaisjäännökset automaattisesti ilman erillistä päätöstä. Jos jossain havaitaan merkkejä mahdollisesta muinaisjäänöksestä, on työt lain mukaan keskeytettävä ja ilmoitettava asiasta Museovirastoon tai maakuntamuseoon. Tällöin on yleensä kyseessä ennestään tuntematon kiinteä muinaisjäänös, joka näin tulee konkreettisesti muinaismuistolain piiriin. Muinaismuistolaki myös velvoittaa maankäyttöä ja vesialueita suunniteltaessa selvittämään, koskeeko hanke kiinteitä muinaisjäänöksiä. Myös muinaisjäänöksen hoitoon vaaditaan Museoviraston lupa.

Kaikkia maakunnan muinaisjäänöksiä ei kuitenkaan tunneta, vaikka maastotutkimuksia on tehty suhteellisen runsaasti. Koska uusia aiemmin tuntemattomia muinaisjäänöksiä löydetään koko ajan lisää ja vanhoja kohteita koskevia tietoja tarkistetaan, julkaistut luettelot vanhenevat nopeasti. Niinpä erilaisten maankäyttöhankeiden yhteydessä muinaisjäänöksiä koskevien tietojen kattavuus ja ajantasaisuus on syytä säännönmukaisesti selvittää.

On lisäksi huomattava, että muinaisjäänösrekisterissä ja kaavakartalla pistetietona esitetty kohde voi olla huomattavasti pistettä laajempi. Esimerkiksi kivistä asuinpaikat voivat olla kymmenien tai jopa satojen metrin pituisia vyöhykkeitä, jotka seurailevat muinaista rantaa. Yleensä pisteen koordinaatit osoittavat kohteen keskiosaa tai sen keskeisimmäksi arvioitua kohtaa. Pistemäistä tietoa voidaankin pitää eräänlaisena huomiomerkinä, joka osoittaa alueella olevaa laajempaa muinaisjäänöstä.

Pohjois-Pohjanmaalla pitkä kulttuurihistoria

Kivikausi alkoi Suomessa heti viimeisen jääkauden jälkeen runsaat 10 000 vuotta sitten ja päättyi noin 3500 vuotta sitten. Kivikaudella elettiin saalistamalla, kalastamalla ja keräilemällä luonnon antimia. Karjanhoito ja ehkä maanviljelyskin opittiin tuntemaan aivan kivikau-

den lopulla. Saviastioiden tekotaito omaksuttiin noin 7000 vuotta sitten.

Kivikautta seuranneesta ajanjaksosta käytetään Pohjois- ja Itä-Suomessa nimitystä varhaismetallikausi (noin 3500–1700 vuotta sitten). Se vastaa eteläisemmän Suomen pronssikautta ja rautakauden alkua. Metalliesineet alkoivat yleistyä. Aluksi terätyökälyt olivat pronssia, myöhemmin rautaa. Varhaismetallikautta seurannut rautakausi päättyi Pohjois-Suomessa vasta noin 700 vuotta sitten. Pyyntielinkeinot säilyttivät asemansa pitkään ja maanviljelys alkoi yleistyä alueellamme ilmeisesti vasta rautakauden lopulla.

Aiemman pyyntielinkeinoinhin perustuneen elämänmuodon syrjäyttänyt talonpoikainen kiinteä asutus vakiintui rannikolla keskialjalta lähtien. Seuraavien vuosisatojen kuluessa kiinteä asutus levisi jokivarsia pitkin sisämaahan. Rannikolla oli useita kauppapaikkoja, joista kaupungeiksi kehittyivät Oulu (1605) ja Raahe (1649).

Arkeologinen kulttuuriperintö Pohjois-Pohjanmaalla

Arkeologinen kulttuuriperintö muodostaa kulttuuriympäristön vanhimman ajoitettavan kerrostuman ja kulttuuriympäristön historiallisen pohjan. Muinaisjäännökset ovat maisemassa, maaperässä tai veden alla säilyneitä rakenteita, muodostelmia tai esineitä, jotka ihminen on tehnyt. Arkeologiseen kulttuuriperintöön kuuluvat kaikki muinaisilta ajoilta olevat ihmisen toiminnasta kertovat jäljet, jotka maaperässä ovat säilyneet. Näitä ovat etenkin maisemassa säilyneet kiinteät muinaisjäännökset. Näistä osa on selvästi havaittavissa, osa piiloutuu maaperään tai veden alle. Maastossa ja maisemassa sijaitsevien kiinteiden muinaisjäänösten lisäksi arkeologiseen kulttuuriperintöön kuuluvat myös esinelöydöt. Esihistorialliset kohteet ja löydöt ovat tärkein aineisto tutkittaessa aikaa, jolta ei ole olemassa kirjallisia lähteitä. Arkeologisin keinoin tutkitaan myös historiallisen ajan ilmiöitä.

Pohjois-Pohjanmaan kiinteiden muinaismuistojen kirjo on rikas. Maakunnan yleisimpiä kiinteitä muinaisjäänöksiä ovat joko erilaisiksi asuinpaikoiksi tai työ- ja valmistuspaikoiksi määriteltävät kohteet, mutta myös muita kohteita tunnetaan jonkin verran. Yhdessä kohteessa voi olla useita erilaisia rakenteita, esimerkiksi yksi kohde voi koostua asuinpaikasta, kivirakenteista ja kuopista.

Asuinpaikat. Monet kivikautisista ja varhaismetallikautisista asuinpaikoista muodostuvat pelkästä maan peittävästä kulttuurikerroksesta, jonka alueella ei välttämättä ole minkäänlaisia maanpäälle erottuvia raken-

teita, mutta josta tutkittaessa paljastuu muun muassa tulenpidon jälkiä ja esinelöytöjä. Tällainen niin kutsuttu asuinpaikkapinta voi liittyä myös kiviröykkiöihin tai muihin maan pinnalle erottuviin rakenteisiin. Nämä päällisin puolin vaatimattomat kivikautistyyppiset asuinpaikat ovat yleisiä koko maakunnassa. Erityisesti nuoremmalla kivikaudella yleistyvät osin maahan kaivettut asumukset, jotka maastossa erottuvat laakeina painanteina. Halkaisijaltaan yleensä viidestä kymmeneen metriin ja syvyydeltään puolisen metriä olevat pyöreät tai pitkänomaiset painanteet ovat vanhin kulttuuriympäristössä erottuva asumisesta kertova elementti. Painanteiden reunoilta on kaivauksissa joskus tavattu jälkiä puukehikosta. Varsinaisena kateaineena on ehkä ollut tuohi, turve tai kaisla. Näiden kivikauden lopun asumusten lisäksi esihistoriallisia asumiseen tarkoitettuja rakennuksia ei juurikaan tunneta.

Kierikin kivikautinen kulttuurimaisema asumuspainanteiden edustaa maakunnan historian varhaisinta pysyvän asutuksen vaihetta. Kierikin kukoistusvaiheessa 5500 vuotta sitten Iijoki oli kymmeniä kilometrejä lyhyempi ja joen suu sijaitsi Kierikin alueella. Läheisellä merialueella pyydettiin hylkeitä ja kalastettiin. Kierikin maisemaa edustavat jääkauden ja vedenliikkeiden muovaamat hiekkadyynit, joita syntyi meren vetäytyttyä aina uusia. Rantadyyneihin joen suistoon rakennettiin vankatekoisia asumuksia, joiden perustukset näkyvät yhä tuhansien vuosien kuluttua. Kierikin lisäksi samantapaisia kivikauden lopun keskustaajamia on pitkin Pohjois-Pohjanmaan rannikkoa kivikauden rannan tuntumassa, noin 45–60 metrin korkeudella nykyisestä merenpinnasta. Asumuspainanteita on kaikissa rannikon kunnissa, missä kivikauden rantaa on. Maakunnan eteläosista niitä tunnetaan vähemmän, koska tutkimukset ovat pääosin keskittyneet Iijoen ja Oulujoen väliselle alueelle. Rannikon lisäksi asumuspainanteita tunnetaan sisämaan vesistöjen ääriä ainakin Pudasjärveltä, Taivalkoskelta, Kuusamosta ja Pyhäntältä.

Keskiajalla on asuttu pienissä hirsituvisissa, joiden nurkassa on ollut sisäänlämpiävä kiuasuuni. Rakennustyyppi säilyi pitkään erämaissa ja kaukana asutuksesta olevilla paikoilla. Sitä vastaavia jäännöksiä löytyy suhteellisen myöhäistenkin tervahautojen läheisyydestä tai eräsijoilta. Myös maatalot olivat pitkään sisäänlämpiäviä. Oulun ja Raahen kaupungeissa sisäänlämpiäviä taloja oli vielä 1600-luvun alkupuolella. Maatalojen tapaan kaupunkitaloihin kuuluivat myös tontilla olleet talousrakennukset kuten aitat tai eläinsuojat.

Haudat. Kivikaudella vainajat haudattiin asuinpaikoille maahan kaivettuun hautaan. Vainajan mukaan voitiin antaa kiviesineitä. Usein hautaan siroteltiin punamultaa. Punainen kaiketi ajateltiin elämän väriksi. Lapin puolelta tunnetaan useita kivikautisia hautauksia ja Simossa on suoranaisten kampakeraamisen ajan kalmisto, mutta Pohjois-Pohjanmaan puolelta ainoastaan Kierikistä tunnetaan yksi varma punamultahauta. Iin Keelajarjusta on poikkeuksellinen, lähinnä skandinaavistyyppinen kivikautinen hautaus, jota peitti matala maantasainen kivilatomus. Pronssi- ja rautakaudella vainajat yleensä poltettiin ja luut asetettiin kiviröykkiöihin. Oulun Kaakurista, Kempeleen Linnakankaalta ja Raahen Tervakankaalta tunnetaan rautakauden alkupuolelle ajoittuvia röykkiöhautauksia. Rautakauden lopulta olevia hautauksia noin tuhannen vuoden takaa on päästy tutkimaan

vasta aivan viime aikoina. Utajärven Olvasjärveltä löytyi luonnonkivikkoon tehty polttohautaus. Iin Illinsaaresta tunnetaan rautakauden lopulle ajoittuva kalmisto. Iin Hamina puolestaan kätkee allensa keskiaikaisen hautausmaan

Elinkeinojen paikat. Vanhimpia työ- ja valmistuspaikoihin kuuluvia muinaisjäännöksiä ovat pyyntikuopat, joista vanhimmat ovat kivikaudelta. Kuoppapyyntiä on tosin harjoitettu vielä historiallisellakin ajalla. Pyyntikuopat erottuvat maastossa suppilomaisina kuoppina, joiden halkaisija on yleensä kahdesta neljään metriä ja syvyys 50–100 cm. Pyyntikuopat sijoittuvat pitkiksi ketjuiksi peurojen luontaisille reiteille harjanteiden tai kankaiden reunoille ja kapeikkoihin. Maakunnan laajimmat tunnetut pyyntikuoppa-alueet ovat Siikajoen Papinkankaalla, Pyhäntän Lohipurolla ja Sievin Maansydämessä.

Varhaismetallikautiset keittokuopat muistuttavat päällisin puolin pyyntikuoppia, mutta niiden pohjalla on palaneita kiviä. Ne sijaitsevat kankaiden ja mäkien laidoilla, joskus lähellä lakeakin, muodostaen rypäsmäisiä kuoppa-alueita. Kuoppien lukumäärä yhdessä kohteessa voi vaihdella parista kuopasta useaan kymmeneen. Laajoja keittokuoppakohteita on ainakin Iijoen Raasakassa ja Oulujokivarressa Sanginsuun alueella. Toisin kuin yleensä sisämaassa sijaitsevat pyyntikuopat, ovat keittokuopat erityisen yleisiä varhaismetallikautisen rannikon tuntumassa. Tosin muutamia on tutkittu Kuusamossa, Taivalkoskella ja Pudasjärvellä.

Kivikaudella kalastukseen käytettyjen suohon ja rantahiekkaan peittyneiden puisten pyyntivälineiden jäännöksiä on tutkittu Kierikissä. Puisia kalapatoja on käytetty vielä historiallisella ajalla. Useista Pohjois-Pohjanmaan joista on tietoja kivisistä kalapadoista, joista muutamia on onnistuttu paikantamaan. Näiden patojen ikää ei tunneta, ne ovat ilmeisesti suhteellisen myöhäisiä. Saalista on säilytetty luonnonkivikoihin tehdyissä kuopissa. Myös maakuoppia on käytetty varastointiin. Samoin joidenkin kiviröykkiöiden on arveltu olevan säilytystä varten tehtyjä.

Keskiaikaisen ja historiallisen ajan viljelykset olivat pieniä. Usein ne raivattiin niin, että osa maaperän kivistä kerättiin raivion reunalle aitamaiseksi kiveykseksi ja osa koottiin röykkiöiksi viljeltävälle alueelle. Kivikat varastoivat päivän aikana lämpöä ja suojasivat viljaa hallalta. Historiallisen ajan tervanpolto on jättänyt jälkeensä satamäärin tervahautoja koko maakuntaan. Aikoinaan tervanpoltoa vähemmän harrastettu ja nykyään vähemmän tunnettua on hiilenpolto, johon käytettyjä hiilimiiluja tunnetaan muutamia. Puisten purjelaivojen tiivistämiseen käytettyä pikeä on valmistettu pikipolttimoissa, joita on ollut Raahessa ja Oulussa. Oulun vanhan kaupunkialueen läheisyydessä Plaatansaaressa vuosina 1614–1638 toiminutta Oulun linnan aseparjaa on pidetty Pohjois-Suomen ensimmäisenä teollisena laitoksena.

Kastellin jätinkirkko syksyllä 2015. (Kuva Kirsti Reskalenko)

Jätinkirkot eli kivistä kasatut kookkaat kehävallit olisi voitu mainita myös asuinpaikkojen tai elinkeinoihin liittyvien muinaisjäännösten yhteydessä. Vaikka ne eivät ole varsinaisia asumuksia, niiden yhteydestä löydetään säännönmukaisesti asuinpaikkalöytöjä. Muuttamien kehävallien ympäriltä, jopa sisältä, on tavattu asumuspohjia.

Savon tietä Saviselässä 2015. (Kuva Kirsti Reskalenko)

Usein jätinkirkkojen läheisyydessä on myös kuoppia ja röykkiöitä, joista ainakin osaa on käytetty varastointiin. Osa kivikasoista on tulkittu hylkeenrasvan käsittelyn yhteydessä syntyneiksi. Erityisen huomattava on Raahen Pattijoen Kastellin jätinkirkko ympäristöineen.

Muinaisjäännöstyyppinä jätinkirkot ovat ainutlaatuisia, eikä niitä tunneta muualta kuin Perämeren Suomen puoleiselta rannikolta. Jätinkirkkoja on olemassa vain vajaat 40 ja noin puolet niistä sijaitsee Pohjois-Pohjanmaalla. Jätinkirkkojen yhteydessä ja niiden lähialueilla on säännönmukaisesti erilaisia kivirakenteita sekä asumuspainannekohteita. Yhdessä nämä muodostavat laajoja kokonaisuuksia, joiden keskuksina jätinkirkot ilmeisesti ovat olleet. Kivikauden loppupuolen kohdekeskittymiä tunnetaan pitkin Pohjois-Pohjanmaan rannikkoa. Tällaisia on Haukiputaan Hiidenvaaran-Onkamonselän alueella, Kiiminkijokivarressa Huttukylän-Rekikylän alueella, Oulujoen Pyhäkoskella, Tyrnävällä Ängeslevänjoen yläosissa, Limingan Hirvinevan vaiheilla, Siikajoen Relletin alueella ja siihen läheisesti liittyen Pattijoen Ylipään sekä Raahen Kopsan-Laivakankaankaan alueella. Etelämpänä ei yhtä selviä kokonaisuuksia ole, mutta Merijärven ja Kalajoen rikkaat röykkiöalueet viittaavat vastaavien keskittymien mahdollisuuteen.

Muita kivirakenteita. Kivistä kootut erilaiset rakenteet, kuten röykkiöt tai matalat latomukset, jäävät usein vaille

varmaa selitystä ilman varsinaisia kaivaustutkimuksia. Luonnonkivikkoja on käytetty saaliin varastointipaikkoina, mutta muutamit röykkiöt, etenkin varhaismetallikautiset ja rautakautiset, ovat hautaröykkiöitä. Monet ovat suhteellisen myöhäisiä viljelys- tai rajaröykkiöitä, joista ensimmäisiin liittyy myös aitamaisia kiveyksiä. Tosin esihistoriallisiin pitkiä röykkiöitä tunnetaan. Kuumuuden haurastuttamien kivien kasat voidaan tunnistaa kiukaan tai uunin jäännöksiksi, mutta myös jätinkirkkojen yhteydessä esiintyy palaneiden kivien kumpuja.

Kivistä on koottu myös jätinkirkkoja pienempiä kehämäisiä rakenteita. Näistä osa on asumista varten kivikoon raivattuja asuinpaikkavalleja, mutta kaikkien käyttötarkoitusta ei tunneta. Ehkä keskiajalta tai historiallisen ajan alusta on Haukiputaan Isoniemen jatulinatarha, joka on ainoa Perämeren mantereella säilynyt jatulinatarha. Sen tarkkaa ajoitusta tai tarkoitusta ei tunneta.

Rannikon saarilla, kuten esimerkiksi Iin Krunneilla ja Raahen Taskussa, on historiallisen ajan kalastuksesta kertovia jäännöksiä. Niihin kuuluvat venesuojat, verkkonkuivaustelineet, röykkiömäiset kummelit ja asumista varten tehdyt raiviot tai majanpohjat. Nämä kertovat usein karusta ja jatkuvasti sään armoilla eletystä elämästä ja kovasta työstä jopa vuosisatojen takaisessa kalastajayhteisössä. Valottaapa Iin Maakrunnin uhrikivi eli kalajumalainen hieman muinaista uskomusmaailmaa.

Vesireitit ja maantiet. Vesistöjä on käytetty kulkureitteinä läpi historian. Merenrannikko ja sisämaasta laskevat joet muodostivat kattavan liikenneverkon niin sulan veden aikana kuin myös talvisilla hiihto- ja rekikeleillä. Tilus-, kylä- sekä muut vähäiset paikallistiet muodostivat maaliikenteelle hyvin alueellista verkkoa vasta keskiajalta lähtien. Perämeren rantaa myötäillyt vanha rantatiekin oli aluksi ratsu- ja talvitie. Kärryin Ouluun päästiin vasta 1600-luvun puolivälin vaiheilla.

Historiallisesti merkittävien teiden – kuten Pohjanmaan rantatien, Keisarintien tai Savon tien – käytössä olevia osia on maakunnassa runsaasti. On huomattava, että jotkin teiden osat katsotaan muinaisjäännöksiksi. Toisaalta arvokkaiden teiden tienpidolliset tarpeet, kuten kuivatus tai tien päällystäminen, tulee ottaa huomioon maakuntakaavaa tarkemmassa suunnittelussa ja maankäytössä.

Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista. Ratsupolusta 1600-luvulla kehittynyt maantie on kulkenut Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri. Vanhan linjauksen mukainen maantie on ollut monin paikoin käytössä aina 1950-luvulle. Parhaiten säilyneillä teosuuksilla vanhan tien maastonmyötäinen olemus ja linjaus ovat tien parantamisesta huolimatta säilyneet tai nähtävissä. Tiet ovat kapeita vaihdellen hiekka- ja sorapintaisesta päällystettyihin. Maakunnan 20 Pohjanmaan rantatien osaa on arvioitu valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi (RKY 2009).

Oulun ja Kajaanin linnoja yhdistävää tieyhteyttä ryhdyttiin rakentamaan 1600-luvun alussa. Tien rakentaminen liittyi itärajan ja valtakunnan puolustamiseen. Se rakennettiin vesi- ja maareittejä yhdistellen reitille, jolla Vienan ja Karjalan kauppa oli kulkenut jo vuosisatoja.

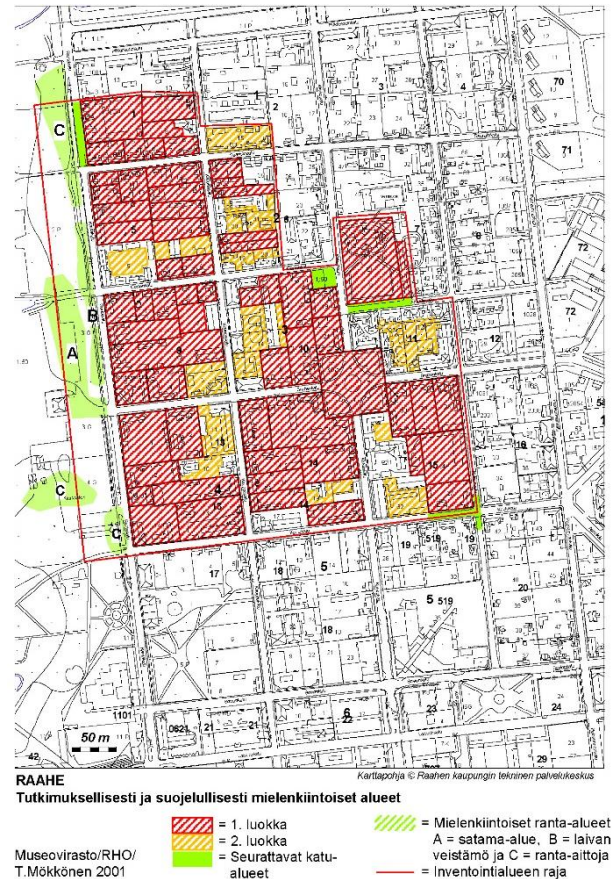
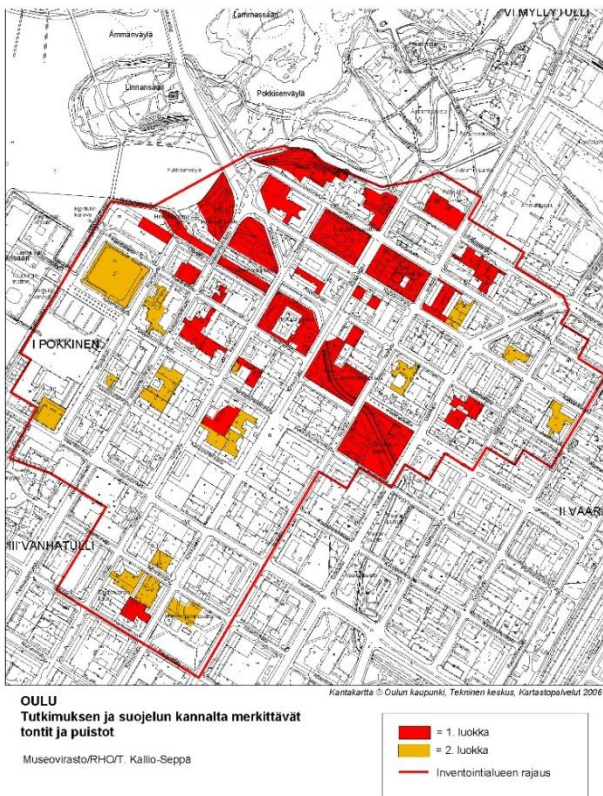
Historiansa ensimmäiset vuosikymmenet tie soveltui vain ratsukäyttöön ja lienee saatu ajokelpoiseksi 1700-luvun puolivälissä. Tie oli 1600-luvulta 1800-luvun lopulle osa tärkeää postireittiä ja ainoa maantie Oulusta Kajaaniin. Kesätie ulottui Oulusta Säräisniemelle Oulujärven länsirannalle. Tien ylläpito kuului Oulun, Paltamon ja Sotkamon talonpojille. Venäläiset paransivat ratsutietä hattujen sodan miehitysaikana (1741–1743) ja 1700-luvun puolivälissä rakennettiin kesätie Säräisniemeltä Kajaaniin asti. Valtakunnallisesti merkittäviä (RKY 2009) Keisarintien osia on säilynyt Muhoksen, Utajärven ja Vaalan alueella.

Maantie Kärämäen Saviselästä Piippolaan on osa Oulun ja Savon välistä vanhaa maantieteyttä, Savon tietä. Sorapäälysteisestä vanhasta maantiestä on museotietä 23 kilometrin osuus. Saviselkä–Piippola -maantie on yksi museoteistä, jotka tiehallinto on valinnut kuvastamaan tienpidon historiaa Suomessa. Saviselkä–Piippola-maantien rakentaminen alkoi, kun Oulun läänin maaherra Jägerhorn esitti 1775 maantieteyden rakentamista Oulusta Nissilään. Lopullinen päätös tien rakentamisesta tehtiin 1825. Tie paransi Savon ja Karjalan yhteyksiä Pohjanlahden satamiin. Piippolan ja Oulun välillä vanha talvitie seurasi kesätien linjausta, etelämpänä reitit erosivat. Tie rakennettiin hyväksikäyttäen talvitietä ja kylätei-

tä. 1930-luvulla suunniteltiin maamme valtatieverkko ja tuolloin Kärämäki–Piippola -tiestä tuli osa valtatieta 4.

Pohjanmaan rantatien, Keisarintien ja Savon tien vanhat linjaukset on osoitettu kaavassa valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaina rakennettuina kulttuurirympäristöinä.

Oulun ja Raahen kaupunkiarkeologiset alueet. Suomessa on parikymmentä kaupunkia, jotka on perustettu ennen 1700-lukua. Näistä Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevat Oulu ja Raahе (kuva 12). Näiden kaupunkien isoonvihaan (1713–1721) mennessä rakennetulla alueella sijaitsevat (1800-luvulle asti) säilyneet kulttuurikerrokset ovat muinaismuistolain automaattisesti rauhoitettavia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Rauhoituksen perimmäisenä tarkoituksena on turvata muinaisjäännöksen liittyvän tiedon säilyminen sekä kaupunkien konkreettinen historiallinen jatkuvuus. Kulttuurikerros on muodostunut erilaisista rakenteista, esineistä ja maakerrostumista. Suuri osa vanhoista kulttuurikerroksista on tuhoutunut viimeisten sadan vuoden aikana keskustojen uudisrakentamisen yhteydessä ja kunnallisteknisissä kaivutöissä.

Kuva 12. Oulun ja Raahen kaupunkiarkeologiset alueet (punaiset ääriviivat) on määritelty 2000-luvun inventoinneissa. On huomattava, että myös osa katu- ja puistoalueista on katsottu kiinteiksi muinaisjäännöksiä. (Titta Kallio-Sepän 2007 ja Teemu Mökkösen 2001 kirjoittamat inventointiraportit)

Kaupunkiarkeologisten alueiden rajaukset perustuvat Museoviraston tekemiin inventointeihin Oulun ja Raahen keskustassa. Museovirasto on määritellyt ne alueet, joissa arkeologiset kulttuurikerrokset ovat todennäköi-

sesti säilyneet. Säilyneiksi määritellyillä alueilla edellytetään tehtäväksi arkeologisia tutkimuksia ennen maaperään kajoavia rakennustöitä tai niiden aikana. Nämä kaupunkiarkeologiset alueet on huomioitu maakunta-

kaavassa keskustatoimintojen C-1 (Oulu) ja c-2 (Raahen) -merkkien yhteydessä.

Oulun ja Raahen vanhat asemakaava-alueet muodostavat yhtenäisen laajan asuinpaikan. Oulusta löydetty arkeologinen materiaali on ajoittunut vanhimmillaan kaupungin alkuvaiheisiin eli 1600-luvulle. Nuorempia 1700- ja 1800-lukujen kaupunkirakenteista on löydetty runsaasti jäännöksiä - rakennusten pohjia, kellareita, kaivoja, viemäreitä ja esinesirpaleita. Myös Raahessa on tehty kaivauksia, jotka valottavat kaupungin varhaisvaiheita.

Sotahistorialliset kohteet. Pohjois-Pohjanmaalla käytiin monta merkittävää Suomen sodan 1808–1909 taistelua. Usealle taistelupaikalle on 1930-luvulla pystytetty taistelujen muistomerkki. Suomen sotaan liittyvät edelleen käytössä olevat valtakunnallisesti arvokas Klingsborgin tie Siikajoella ja maakunnallisesti arvokas Sandelsin sotatie Piippolassa. Näiden lisäksi on maakunnassa tunnistettu joitakin puolustusvarustuksia kuten Himangan Oravakorven patteri tai Siikajoki Vartin alue. Myös joitakin yksittäisiä sotaan liittyviä hautapaikkoja tunnetaan. Pyhännän Sotasaaressa on Suomen sotaan liittyvä kiveen hakattu vuosisimerkintä.

Ensimmäisen maailmansodan 1914–1918 tai Suomen sisällissodan 1918 kiinteitä muinaisjäännöksiä ei ole tunnistettu, vaikka esimerkiksi Oulussa käytiin sisällissodan taisteluja helmikuussa 1918.

Toisen maailmansotaan liittyvien kohteiden kartoitus maakunnassa on ollut vähäistä. Toisen maailmansodan aikaiset kohteet ovat niin kutsuttuja muita kulttuuriperintökohteita, eivät kiinteitä muinaisjäännöksiä. Niiden suojelutarve ratkaistaan tapauskohtaisesti. Maakunnassa onkin tunnistettu vain muutamia talvisodan 1939–1940, jatkosodan 1941–1944 ja Lapin sodan 1944–1945 aikaisia, käytöstä poistuneita rakenteita. Merkittävimmät näistä ovat vuosina 1940–1941 ja 1944 rakennettuun Salpalinjaan kuuluneen puolustusketjun jäännökset Kuusamossa. Puolustusrakenteita on Poussusta Pikku-Nissiin ulottuvalla alueella, Noitiahossa ja Kiutakönkäällä. Näistä valtakunnallisesti arvokkaaseen Salpalinjaan on nostettu Korentokankaan kohde, jossa on muun muassa tuhottuja teräsbetonikorsuja, taistelu- ja yhteishautaa ja panssarikiviä.

Kuusamossa on lisäksi saksalaisten rakentamien sotilaskylänsä jäännöksiä Petäjälammen, Palokankaan ja Säynäjäkankaan alueella. Saksalaiset rakensivat myös Taivalkoskella ja Kuusamossa olevan kenttäradan vuosina 1942–1944. Tämä kohde on huomioitu Taivalkoskella sijaitsevana maakunnallisesti arvokkaana rakennettuna kulttuuriympäristönä Hyrynsalmen-Kuusamon kenttärata ja Korvuan leirialue.

Ilmavoimat rakensi vuonna 1940 Ylivieskan Niemelänkylän pelloille lentokentän. Sodan jälkeen kiitoradat otettiin maanviljelykseen, mutta maastossa on jäljellä joitakin sirpalesuojia. Ilmapuolustukseen liittyy myös Hietasaarella oleva ilmavalvontatorni.

1930-luvulla rakennettu Suomen sodan muistomerkki Kärsämäellä. (Kuva Kirsti Reskalenko)

Vedenalaiset muinaisjäännökset. Pohjois-Pohjanmaalta on tiedossa 24 vedenalaista kiinteää muinaisjäännöstä. Näistä yleisimpiä ovat kalastusta varten tehdyt padot. Näitä joko kivistä tai puusta tehtyjä pyyntirakennelmia tunnetaan 12. Ne sijaitsevat yleensä jokisuissa, jokien kapeikoissa tai salmissa.

Kiinteiksi muinaisjäännöksiksi katsottavia yli sadan vuoden ikäisiä laivojen hylkyjä on etenkin Oulun ja Raahen rannikolla. Varsinaisia hylkyiksi katsottavia muinaismuistoja on kahdeksan. Näistä voidaan mainita Oulun Kiikelin hylky, joka on ajoitettu 1600-luvulle. Vanhojen hylkyjen lisäksi muinaisjäännösrekisteriin on kirjattu löytöpaikkoina tai muina kohteina lähes parikymmentä ajoittamatonta nuorta hylkyä tai aluksen osaa. Vanhaan merenkulkuun liittyvät laivojen ohella myös laituripaikat, joista muutamia katsotaan kiinteiksi muinaisjäännöksiksi.

Vedenalaisen alueiden systemaattisia arkeologisia inventointeja ja selvityksiä on tehty hyvin vähän eikä Museovirastolla ole niistä kattavaa tietoa. Vedenalaisia kohteita ovat myös esimerkiksi uittoon liittyvät laitteet ja rakenteet.

Struven ketju on vuosina 1816–1855 tehty kolmiomittausketju, jonka avulla selvitettiin maapallon kokoa ja muotoa. Ketju ulottuu Pohjoiselta jäämereltä Mustamerelle ja sen pituus on noin 2829 km. Norjan, Ruotsin, Suomen, Venäjän, Viron, Latvian, Liettuan, Valko-Venäjän, Moldovan ja Ukrainan kautta kulkeva ketju koostuu kaikkiaan 265 peruspisteestä, joista Suomessa on 83. Ketju hyväksyttiin Unescon maailmanperintökohteeksi vuonna 2005. Jokaisesta maasta on valittu muutama piste edustamaan ketjua maailmanperintölistalle. Maailmanperintölistan kaikkiaan 34 pisteestä kuusi on Suomessa. Pohjois-Pohjanmaan 13 pistettä eivät ole näiden joukossa. Korkeilla maastonkohdilla sijainneista pisteistä huomattava osa on tuhoutunut. Pohjois-Pohjanmaan alueen seitsemän säilynyttä pistettä katsotaan kiinteiksi muinaisjäännöksiksi. Yleensä pisteet on merkitty kiviin tai kallioon yhdellä tai kahdella pienellä poranreiällä. Osa pisteistä on kokonaan ilman maastomerkintää.

Muut historiallisen ajan kohteet. Edellä on esitelty kattavasti yleisimpiä eri-ikäisiä muinaisjäännöksiä siinä kulttuurillisessa yhteydessään johon ne kuuluvat. Näiden lisäksi on monilukuinen joukko harvinaisia rakenteita, joita ihmistoiminta on jättänyt maastoon erityisesti historiallisen ajan kuluessa. Esihistoriallisen ajan muista

kohteista on syytä mainita kalliomaalaukset ja puiset pyyntirakennelmat. Maassamme on pitkälle toistasataa esihistoriallista kalliomaalausta. Näistä Kuusamon Julmassa Ölkyyssä oleva maalaus on ainoa Pohjois-Pohjanmaalla varmuudella todettu. Jokseenkin harvinaisia ovat kivikautiset liistekatiskat ja muut kalastuslaitteet, joita tunnetaan esimerkiksi Yli-Iin Kierikin alueelta ja Haapajärven Lamminojalta.

Historiallisen ajan asumiseen, lähinnä tilapäisoleskeluun liittyviä kohteita ovat jo edellä kuvattuja kalamajoja vastaavat karjamajat sekä niittysaunojen, tervapirttien ja piilopirttien pohjat. Elinkeino- tai teollisuushistoriallisia muinaisjäännöksiä ovat vaikkapa kivilouhokset, kalkkiuunit, susikuopat, ampumasuojat, rautahytit tai tiilenpolttuuunit. Teollisuushistoriallisesta käy esimerkiksi Utajärven Kurimon ruukkialue, jota on esitetty maakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Kirkollisia muinaisjäännöksiä ovat käytöstä pois jääneet kalmistot ja hautausmaat, jotka eivät enää ole seurakunnan omistuksessa, samoin vanhat kirkonpaikat ja kappelit. Muita historiallisen ajan kohteita ovat myös vanhimmat, yleensä hakkauksin varustetut rajamerkit. Lisäksi on olemassa erilaisia ja eri tarkoituksiin tehtyjä hakkauksia tai muita merkintöjä, kuten jo edellä mainittu Struven ketju.

Muinaisalueet yhdistävät yksittäisiä kohteita kokonaisuuksiksi

Valtakunnallisesti tarkasteltuna Pohjois-Pohjanmaan arkeologisen perinnön erityispiirteitä ovat rannikon kivikautisen asutuksen jäännökset asumuspainanteineen ja jätinkirkkoineen, rautakauden lopun jokisuiden asutuksen jäljet, sisämaan eri ajanjaksojen asutuksesta ja elinkeinoista kertovat kohteet, saarten kalastuselinkeinoista kertovat jäännökset ja metsien hyödyntämiseen liittyvät laajat tervahauta-alueet.

Näitä Pohjois-Pohjanmaalle tyypillisiä yksittäisten muinaisjäännösten rykelmiä on hyvä nostaa esiin aluekokonaisuuksina, muinaisalueina (kuva 13). Alueet ovat luonteeltaan monikäyttöalueita, joissa on yksittäisiä lain rauhoittamia kohteita. Muinaisaluerajauksilla ei ole oikeusvaikutuksia. Muinaisalueilla olevat kiinteät muinaisjäännöskohteet luonnollisesti ovat muinaismuistolaisten suojelemissa. Muinaisalueilla voi olla merkitystä matkailun ja ympäristötietoisuuden edistämässä.

Pohjois-Pohjanmaan museo ja Museovirasto ovat tunnustaneet 19 muinaisaluetta, jotka on merkitty liitekarttaan 6b Pohjois-Pohjanmaan muinaisalueet 2015. Alueita valittaessa on kiinnitetty huomiota maantieteelliseen kattavuuteen, säilyvyyteen, osin kohteiden ryvästymiseen ja osin niiden sulautumiseen myöhemmän maan käytön lomaan. On pyritty löytämään alueen menneisyydelle ominaisia kokonaisuuksia, jotka ovat samalla osa elinkeinojen muovaamaa maisemaa. Kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonnainen asumisvaihe jätinkirkkoineen ja asumuspainannealueineen korostuu, sillä tällä menneisyyden ilmiöllä on maakuntaa laajempaa merkitystä. Kyseiseltä ajanjaksolta säilyneet muinaisjäännökset ja kohdekokonaisuuksien muodostamat muinaisalueet ovat poikkeuksellisia kansainvälisestikin. Nykytietämyksen mukaan jätinkirkot ovat olleet kivikautisen asutuksen keskuspaikkoja. Useista yksittäisten asumusten jäännöksistä koostuvat asumuspainannekohteet kertovat puolestaan muinaisesta kylämäisestä asumisesta.

Kokonaisuudet sisältävät huomattavan osan erityisen merkittäviksi katsottavista muinaisjäännöksistä. Alueiden ulkopuolelle jää vain seitsemän maakunnan 23 jätinkirkosta. Yksittäisistä alueiden ulkopuolelle jäävistä kohteista voidaan mainita Oulun Kaakkurin Välikankaan kalmisto, vanhaan Oulun kaupunkialueeseen kuulunut Oulun linna, Siikajoen Papinkankaan ja Pyhännän Lohipuron pyyntikuoppa-alue, Haukiputaan Isoniemen jätintarha ja Julma-Ölkyn kalliomaalaus, joka on osa maakunnallisesti arvokasta Julma-Ölkyn maisema-alueita. Pohjois-Pohjanmaan muinaisalueiksi on tunnistettu:

1. Reisjärven Kotijärven, Köyhänjärven ja Kalajan sekä Haapajärven Kalajokilaakson alue

Pääosin maanviljelyn muokkaamalla jokivarsien ja järvi-rannoilla on useita kivikautisia asuin- ja löytöpaikkoja. Kyseessä on kivikauden sisämaan vesistösidonnaisesta asutuksesta kertova alue.

2. Pyhännän Tavastkengän ja Kestilän Ylipään alue.

Pääosin maanviljelyn muokkaamalla jokivarsien ja järvi-rannoilla on useita kivikautisia asuin- ja löytöpaikkoja. Alue kertoo kivikauden sisämaan vesistösidonnaisesta asutuksesta. Alueella on myös historiallisen ajan metsien hyödyntämisestä kertovia tervahautoja ja hiilimiiluja.

3. Alavieskan Taluskylän, Kalajoen Mehtäkylän sekä Merijärven ja Pyhäjoen Pyhänkosken alue.

Alueella on Alavieskan Miehennevan jätinkirkko ja runsaasti erilaisia kiviröykkiöitä. Alue edustaa kivikauden lopun ja varhaismetallikauden merenrantasidonnaisesta asutusta.

4. Raahen Laivavaaran-Mattilanperän-Kopsan alue.

Alueella on Pirttivaaran, Pirttihaudankankaan, Pikku Jakenaron, Kettukankaan ja Kehämaan jätinkirkot, useita asumuspainanteita ja kiviröykkiöitä. Kettukankaan muinaisjäännösalueella on jätinkirkon ohella useita asumuspainanteita, röykkiöitä ja kuoppia. Aluetta kiertää Kettukankaan muinaispolku. Muinaisalue kertoo kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonnaisesta asutuksesta.

5. Raahen Pattijoen Kastellin ja Siikajoen Relletin alue.

Alueella on Kastellin ja Pikkuliekokankaan jätinkirkot, Kastellin muinaisjäännösalue sekä useita kivirakennelma- ja asumuspainannekohteita. Kastellin alue on valtakunnallisesti merkittävä kokonaisuus, jossa on opasteet. Alue kertoo kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonnaisesta asutuksesta.

6. Limingan, Lumijoen ja Siikajoen Mustosennevan-Revonnevan alue

Alueella on Mustosenkankaan jätinkirkko ja useita asumuspainannealueita kuten esimerkiksi Limingan Nähinmaa. Alue kertoo kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonnaisesta asutuksesta.

7. Tyrnävän Keskikylän-Kukkolanvaaran-Reunasuon alue

Alueella on Kotakankaan, Linnakankaan, Metelinkankaan, Käyräkankaan ja Hautakankaan jätinkirkkojen muodostama keskittymä ja useita asumuspainannekohteita. Alue kertoo kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonnaisesta asutuksesta.

8. Muhoksen Pyhäkosken Leppiniemen alue

Alueella on kivikautisia asumuspainannekohteita, joista merkittävimpiä ovat Pyhäkosken jokitörmällä olevat asuinpaikat. Alue kertoo kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonmaisesta asutuksesta muinaisella jokisuulla.

9. Oulun ja Kempeleen Sanginsuun-Madeposken-Sääksensuon alue

Alueella on etenkin pohjoisille rannikkoseuduille tyypillisiä varhaismetallikauden keittokuoppia. Kohteessa Särkilampi NW on lähes 50 keittokuoppaa. Alueella on Linnakankaan rautakautinen röykkiöhauta. Alue edustaa varhaismetallikauden ja varhaisen rautakauden pohjoisten jokisuiden arkeologista perintöä.

10. Oulun Rekikylän-Huttukylän-Saarisenjärven alue

Alueella on Linnansaaren jätinkirkko ja useita asumuspainannekohteita. Näistä merkittävin on Rekikylän muinaiskylä, jossa on noin 140 kivikautista asumuspainannetta. Muinaisalue kertoo kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonmaisesta asutuksesta muinaisen joen suulla.

11. Utajärven ja Pudasjärven Olvasjärven-Kälvasvaaran alue

Alueella on kivikautisia, rautakautisia ja historiallisen ajan asuin-, pyynti- ja hautapaikkoja. Kyseessä on sisämaan moniperiodinen alue, jonka arkeologinen perintö kuvastaa erämaiden resurssien hyödyntämistä.

12. Oulun Haukiputaan Koniharjun-Onkamonselän-Isokankaan alue

Alueella on Rajakankaan, Mäntyselän ja Kivilammen(länsi) jätinkirkot, asumuspainannealueita – mukaan lukien maamme suurimpiin kuuluva Mäntyselän yli 20 metrinen asumuspainanne - sekä kivirakenteita ja -röykkiöitä. Alue kertoo kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonmaisesta asutuksesta

13. Iin Maakrunni ja Ulkokrunni

Alueella on keskiaikaisen ja historiallisen ajan kalastuselinkeinoon liittyviä jäännöksiä – esimerkiksi uhrikivi ja jatulintarha. Alue kertoo kalastuksesta ja merenkulusta.

14. Oulun Kierikin ja Iin Pahkakosken-Purkajasuon alue
Alueella on kivikautisia asuinpaikkoja ja suolöytöjä, joita esittelevä Kierikkikeskus on kansainvälisesti palkittu arkeologinen esihistoria- ja kulttuurimatkailukeskus. Alue kertoo kivikauden loppuvaiheen rannikkosidonmaisesta asutuksesta.

15. Iin Illinsaari

Alueella on rautakauden lopun ja varhaisen keskiajan asuinpaikkoja ja kalmisto. Alue on maakunnallisesti ainutlaatuinen ja edustaa rannikon talonpoikaisen asutuksen varhaisvaiheita.

16. Iin Kuivaniemen Pihlajajärven-Säynäjärven alue

Alueella on asumuspainanteita ja erilaisia kivirakenteita. Alue edustaa kivikauden loppua ja varhaismetallikauden alkua.

17. Taivalkosken Jokijärven alue

Alueella on kivikautisia sisämaan asuinpaikkoja, historiallisen ajan kalmistosaari ja pyyntikuoppia. Kyseessä on sisämaan moniperiodinen alue vesireitin varrella.

18. Kuusamon Jaapanlahden-Muovaaran alue

Alueella on erilaisia kohteita kivikaudelta historialliseen aikaan: kivikautisia asumuspainanteita, saamelaismuistoja sekä rautakauden ja historiallisen ajan aarrelöytöpaikkoja. Kyseessä on sisämaan moniperiodinen alue.

19. Kuusamon Jokoslahden alue

Alueella on useita esihistoriallisen ajan asuinpaikkoja ja muita kiinteitä muinaisjäännöksiä sekä Palokankaan sotahistorialliset kohteet. Kyseessä on moniperiodinen alue, jossa on arkeologista perintöä kivikaudelta toiseen maailmansodan loppuun.

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

Kallio-Seppä Titta 2007. Oulu – Uleåborg Kaupunkiarkeologisen inventoinnin päivitys. Museovirasto Rakennushistorian osasto.

Maiseman muisti - Valtakunnallisesti merkittävät muinaisjäännökset. Toim. Paula Purhonen. Museovirasto. Helsinki 2001.

Muinaisjäännösrekisteri 8.3.2016:

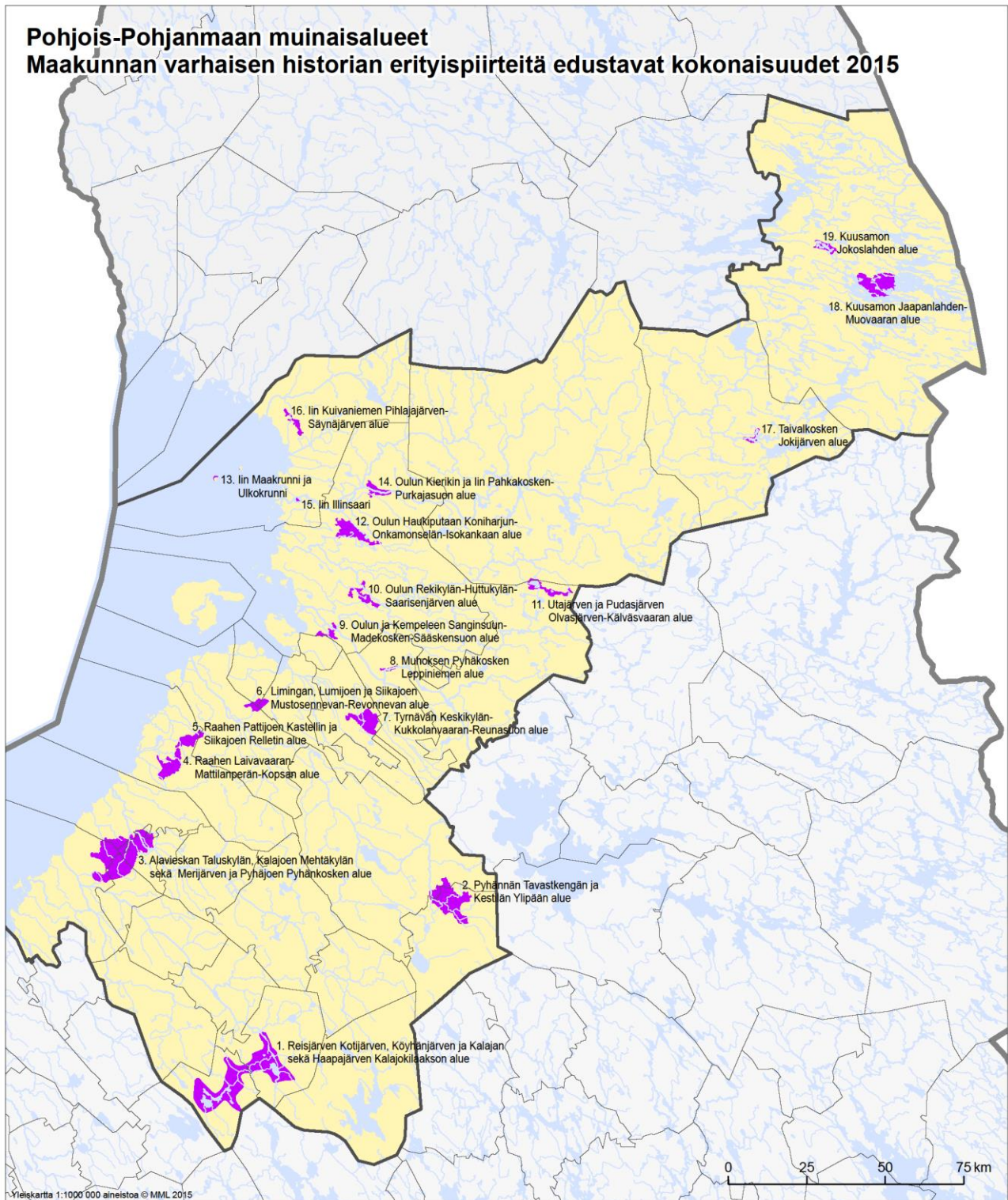
http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/mjreki/read/asp/r_default.aspx

Mökkönen Teemu 2001. Raahen – Brahestad. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunkiarkeologinen inventointiprojekti. Museovirasto Rakennushistorian osasto.

Pohjois-Pohjanmaan kiinteät muinaisjäännökset 1995-2003. Osat 1-4. Mika Sarkkinen, Markku Torvinen ja Helena Ranta. Pohjois-Pohjanmaan liitto.

Sarkkinen Mika 2013. ”Arkeologinen perintö”. Oulun kulttuuriympäristöohjelma. Toim. Riitta Kosonen. Oulun kaupungin rakennussuojelutyöryhmä.

Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014. Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020

Kuva 13. Pohjois-Pohjanmaan muinaisalueet.

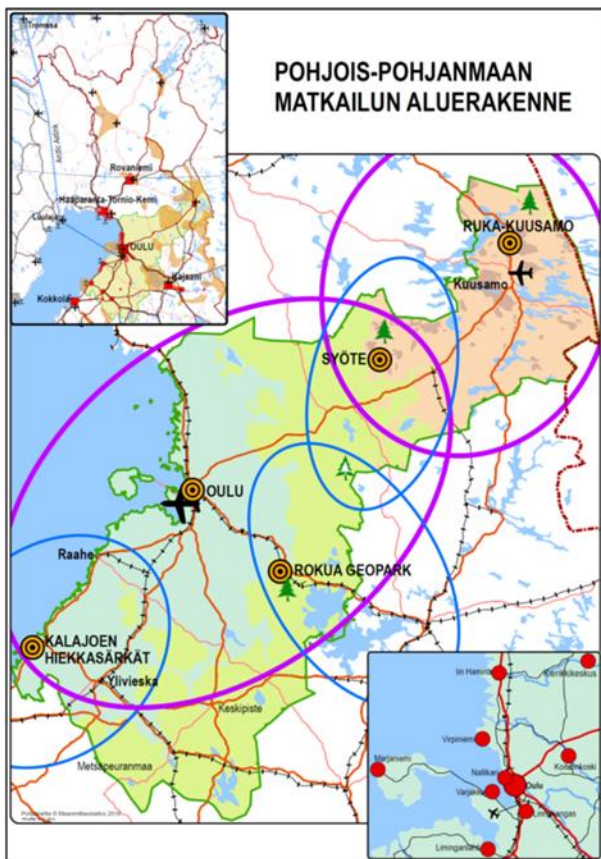
3.3. Matkailu ja virkistys

3.3.1. Nykytilanne ja kehittämismahdollisuudet

Pohjois-Pohjanmaan matkailun aluerakenne

Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämissuunnitelman (2015) mukaan maakunnan matkailun aluerakenne koostuu viidestä profiililtaan erilaisesta ja toisistaan täydentävästä matkailualueesta, jotka ovat Ruka-Kuusamo, Oulun kaupunki ja kaupunkiseudun kohteet, Kalajoki, Syöte ja Rokua Geopark-alue. Matkailustrategiassa on esitetty Oulun seudun matkailualueen muodostavina kohteina erityisesti Oulun keskusta ja suisto-alue, Hietasaari/Nallikari, Hailuodon Marjaniemi, Liminganlahti, Virpiniemi ja Kierikki. (kuva 14).

Pohjois-Pohjanmaan kansainvälistyvät kärkimatkailukeskukset koostuvat matkailupalveluiden ydinalueista ja niiden tarjontaa monipuolistavista päiväkäyntiyöhykkeiden kohteista, joiden vetovoima perustuu luonto- ja kulttuurituotteisiin, kaupallisiin palveluihin ja virkistyskohteisiin. Myös matkailukeskusten ulkopuolella sijaitsee runsaasti matkailu- ja maaseutuyrityksiä ja vetovoimaisia tapahtumia.

Kuva 14. Pohjois-Pohjanmaan matkailun aluerakenne.

Matkailutarjontaa täydentävät kaupunkikeskukset ja niiden lähialueet. Matkailun vetovoimaa on myös Pohjois-Pohjanmaan laajoilla maaseutu- ja erämaisilla alueilla.

Pohjois-Pohjanmaan matkailukeskusten yleistavoite on edistää matkailuelinkeinon kasvua ja kansainvälistymistä sekä saada aikaan myönteisiä vaikutuksia aluelouteen. Tavoitteissa painottuvat sekä keskusten kapasiteetin kasvattaminen että kannattavuuden parantaminen käyttöasteen ympärivuotistamisen avulla. Pitkän aikavälin kasvutavoitteet on tarkoitus saavuttaa monipuolistamalla kotimaisia matkailijasegmenttejä ja erityisesti lisäämällä kansainvälisten matkailijoiden vierailuita matkailukeskuksissa. Kehittämistoimenpiteissä painottuvat matkailukeskuksen erityispiirteiden ja vahvuuksien kehittäminen. Keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet on tiivistetty taulukkoon 4.

Matkailuelinkeinon kehittämistavoitteet

Matkailu on Pohjois-Pohjanmaalla tärkeä ja voimakkaasti kehittyvä elinkeino, joka on linjattu maakuntaohjelmassa 2014–2017 yhdeksi kehitettävistä avaintoimialoista.

Tavoite on, että Pohjois-Pohjanmaan matkailuklusterin liikevaihto kasvaa edelleen viidenneksellä ja henkilöstö kymmeneksellä vuoteen 2020 mennessä. Keskeinen edellytys on kansainvälisen saavutettavuuden parantaminen avaamalla uusia lentoyhteyksiä ja -voroja Oulun ja Kuusamon lentoasemille.

Matkailuelinkeinon kehittämisen tavoitteena on luoda uutta kasvua ja elinvoimaa maakuntaan. Erityisesti tavoitellaan kansainvälisen matkailun kasvua. Valtakunnallinen tavoite on, että kansainvälisten matkailijoiden määrä kasvaa noin 5 % ja kotimaisten 2 % vuodessa. Edellä kuvattuja ennusteita soveltaen Pohjois-Pohjanmaan rekisteröidyt yöpymiset kasvavat hieman yli kahteen miljoonaan vuorokautteen ja kansainvälisten matkailijoiden osuus nousee viidennekseen, lähes 400 000 yöpymiseen, vuonna 2020.

Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämissuunnitelman 2015 mukaan alueen matkailuelinkeinon kehitetään neljän strategisen painopisteen avulla. Painopisteet ovat matkailukeskusten ja kärkituotteiden kehittäminen, matkailualueiden ja -keskusten saavutettavuuden ja infrastruktuurin kehittäminen, matkailualueiden imago sekä matkailukeskusten myynti ja markkinointi sekä matkailuelinkeinon tutkimus ja koulutus.

	Ruka–Kuusamo	Oulun kaupunkiseutu	Kalajoen Hiekkasärkät	Syöte, Pudasjärvi	Rokua Geopark
Kärkitavoitteet	- Kasvua kansainvälisiltä markkinoilta - Saavutettavuuden parantaminen kansainvälisesti ja kotimaassa - Ympärivuotisuus	- Kasvu kansainvälistymisen avulla - Kannattavuus käyttöasteen parantamisen avulla	- Matkailun kansainvälistyminen - Matkailijamäärän kaksinkertaistaminen	- Rekisteröityjen yöpymisten, majoituskapasiteetin, hissilippujen, luontokeskuksen ja kansallispuiston käytön kasvattaminen	- Matkailutulon ja -työllisyyden kasvu - Matkailijamäärän kasvu - Majoituskapasiteetin kasvu - Matkailuyritykset
Kasvutavoite (rekisteröidyt yöpymiset)	+180 000 yöpymistä vuonna 2017 +6,7 % kasvu / vuosi	+400 000 yöpymistä vuonna 2020 +6,4 % kasvu / vuosi	+300 000 yöpymistä vuonna 2025 +6,9 % kasvu / vuosi	+227 000 yöpymistä vuonna 2023 +14,9 % kasvu / vuosi	+70 000 yöpymistä vuonna 2023 +6,5 % kasvu / vuosi
Tavoiteltavat kansainväliset markkinat	- Iso-Britannia, Keski-Eurooppa, Venäjä ja Aasia	- Venäjä, Norja, Ruotsi, Keski-Eurooppa ja Aasia	- Pohjoismaat, Venäjä, Keski-Eurooppa ja Aasia	- Iso-Britannia, Keski-Eurooppa, Benelux-maat ja Venäjä	- Geopark verkosto, erityisesti Keski-Eurooppa ja Kiina
Strategisen kehittämisen toimenpidekokonaisuudet	- Matkailukeskuksen erilaistaminen kilpailevista kohteista - Luonto-, kulttuuri- ja hyvinvointimatkaillen kehittäminen - Kesä- ja tapahtumamatkailun kehittäminen - Myyntikonseptien ja -osaamisen kehittäminen	- Kärkituotteiden ja laadun kehittäminen - Pitkäjänteinen markkinointi ja myynti - Saavutettavuuden ja toimintaympäristön kehittäminen - Tutkimus-, koulutus- ja kehittämistyö	- Hiekkasärkkien kasvuohjelman toteuttaminen vaihteittain: tapahtumahotelli, kylpylän uudistaminen, liikunnallinen elämyskeskus, Event Park, Horse Village, Motor World ja Marinan alue - Tapahtumien kehittäminen - Hiekkasärkkien liikennejärjestelyt	- Majoituskapasiteetti - Ympärivuotista vetovoimaa lisäävät palvelut - Infran, reittien ja logistiikan kehittäminen - Luontokeskuksen ja sen palveluiden kehittäminen - Tapahtumien kehittäminen	- Yhteismarkkinoinnin johtaminen - Yrittäjyyden edistäminen - Ympäristökasvatus - Kulttuuri - Toimintaympäristö
Lähde	<i>Koillismaa 2014+ elinvoimaohjelma, matkailun toimiala</i>	<i>Oulun seudun matkailustrategia ja toimenpideohjelma 2014–2020</i>	<i>Kalajoen matkailukasvuohjelma 2015–2025</i>	<i>Syötteen matkailun kehittämissuunnitelma 2011–2023, päivitys 2014</i>	<i>Rokua Geopark -strategia 2013–2023</i>

Taulukko 4. Pohjois-Pohjanmaan kärkimatkailukeskusten asettamat keskeiset tavoitteet ja kehittämistoimenpiteet.

Luonnon virkistyspalvelujen nykytila

Luonnon virkistyskäytömahdollisuudet ovat Pohjois-Pohjanmaalla monipuoliset. Maakunnan alueella on lukuisia hienoja luonnonalueita, joita on myös kehitetty aktiivisesti matkailun ja luonnon virkistyskäytön kannalta. Verkon vahvuutena on, että se käsittää kattavan valikoiman alueita taajamien viheralueista hiihtokeskuksiin, kansallispuistoihin ja erämaisiiin luonnonalueisiin asti. Virkistys- ja suojelualueet mahdollistavat tutustumisen maakunnan edustavimpaan luonnon- ja maise-maperintöön.

Voimassa olevissa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavoissa osoitetut virkistysalueet ja muut virkistyskäytön käytön kannalta kehitettävät alueet ovat toteutuneet monin osin. Alueiden virkistyskäyttöä tukevaa infrastruktuuria on kehitetty erityisesti matkailun vetovoima-alueilla. Ulkoilu- ja muiden virkistysreittien kysyntä on selkeästi matkailun ja väestön painopistealueilla. Osa jo toteutetuista pitkistä vaellusreiteistä on heikossa kunnossa, kun kehittämisen ja ylläpidon painopiste on ollut päiväreikilyyn soveltuvissa reiteissä.

Kunnat ylläpitävät lähinnä pienialaisia urheilu-, ulkoilu- ja virkistysalueita taajamissa ja niiden lähialueilla. Laajempia seudullisia virkistysalueita on lukumääräisesti vähän ja ne keskittyvät Oulun seudulle. Pohjois-Pohjanmaalla ei ole ollut kuntien yhteistä virkistysalueyhdistystä virkistysalueiden suunnitelmallista hankintaa ja ylläpitoa varten.

Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksen mukaan sekä kunnilla että valtiolla on tarve priorisoida ylläpitämää virkistyspalveluita, jotta olemassa olevat kohteet voidaan pitää vetovoimaisina ja turvallisina. Suurin hyöty rakenteista saadaan matkailukeskusten ja taajamien läheisyydessä, missä kohteilla on paljon käyttäjiä. Väestön keskittyminen taajamiin korostaa lähiluonnon (puistot, taajamametsät, kaupungin-läheiset alueet) merkitystä.

Metsätalousvaltaisten alueiden merkitys on suuri jokamiehen oikeudella tapahtuvan ulkoilun sekä esimerkiksi metsästyksen kannalta. Virkistysmahdollisuuksien kannalta jokamiehen oikeudet ovat avainasemassa, koska niiden ansiosta luonnon virkistyskäyttö on mahdollista

muuallakin kuin virkistykseen erikseen varatuille alueilla ja reiteillä.

Laajan suojelualueverkoston rooli on luonnon virkistyskäytössä keskeinen. Yleisökäytön kannalta vetovoimaisista luontokohteista merkittävä osa kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Kansallispuistojen ja muiden suojelualueiden merkitys on suuri erityisesti matkailuun liittyvän luonnon virkistyskäytön osalta.

Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvitys

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan laatimiseksi tehtiin virkistysverkkoselvitys, joka tuottaa ajantasaista tietoa maakunnan virkistysverkon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Selvitys koostui seuraavista osatehtävistä: 1) toimintaympäristöanalyysi ja virkistysverkon nykytilan arviointi, 2) virkistysverkon kehittämisvaihtoehtojen muodostaminen, 3) alueiden, kohteiden ja reittien merkittävyysluokittelu sekä 4) vaikutusten arviointi ja vaihtoehtojen vertailu. Selvitykseen sisältyy Pohjois-Pohjanmaan viherrakenteen kuvaus ja hiljaisten alueiden selvitys.

Selvityksessä arvioitiin yhteensä noin sadan alueen tai laajemman aluekokonaisuuden merkitystä osana maakunnallisen virkistysverkon kokonaisuutta. Laadittujen merkittävyysluokittelujen tavoitteena oli tunnistaa virkistysverkon kehittämisen kannalta tärkeimmät alueet ja tukea siten maakuntakaavassa osoitettavien kohteiden perusteltua valintaa.

Merkittävyyden arvioinnissa otettiin huomioon kohteiden vetovoimatekijät, virkistyspalvelujen kysyntä(potentiaali) sekä olemassa olevat alueiden virkistyskäyttöä tukevat palvelut. Arvioinnissa painotettiin aiempaa vahvemmin kohteiden sijoittumista suhteessa väestön painopistealueisiin sekä kytkentää olemassa oleviin matkailukeskuksiin; huomioon otettiin siten sekä lähivirkistyskäytön että matkailun näkökulmat.

Virkistyskäytön kannalta merkittävät laajemmat alueet ja aluekokonaisuudet luokiteltiin asteikolla A-D. Selvityksen mukaan A- ja B-luokkien alueet ovat valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittäviä luontomatkailu- ja

lähivirkistysalueita, jotka määriteltiin virkistyspalvelujen kehittämisen maakunnallisiksi painopistealueiksi (ensisijaiset kehittämiskohteet). Näitä matkailun ja virkistyskäytön vetovoima-alueita täydentävät C- ja D-luokkiin sijoittuvat seudullisesti ja paikallisesti merkittävät alueet. Pienialaiset virkistys- ja matkailukohteet arvioitiin erikseen asteikolla maakunnallinen-seudullinen-paikallinen.

Reittien osalta selvityksessä määriteltiin muun muassa merkittävimmät olemassa olevat ja kehitettävät ylikunnalliset ulkoilu- ja retkeilyreitit sekä tavoitteellinen moottorikelkkailun runkoreitistö.

Maakunnallisen tavoiteverkon laajuuden ja kehittämisen painopisteiden määrittelemiseksi laadittiin kolme verkoston kehittämisvaihtoehtoa ja vertailtiin niiden toteuttamisen vaikutuksia muun muassa lähivirkistyskäytön, matkailun kehittämisen sekä taloudellisten ja ympäristövaikutusten näkökulmista. Yhteenvedo kehittämisvaihtoehtojen vertailusta on esitetty taulukossa 5. Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksessä on esitetty kattavampi vaihtoehtojen vertailu ja vaikutusten arviointi.

Selvityksessä arvioidut virkistysverkon kehittämisvaihtoehdot ovat:

- Vaihtoehto 1 ”Matkailuvaltit edellä” – matkailukeskuspainotus
- Vaihtoehto 2 ”Lähipuistoista soille ja tunturiin” – monipuolinen kärkikohdeverkosto
- Vaihtoehto 3 ”Virkistyspalveluja kaikille” – hajautettu malli

VE1 ”matkailu” käsittää valtakunnallisesti merkittävät matkailu- ja virkistyskokonaisuudet (yhteensä 9 kpl, virkistysverkkoselvityksen A-luokka). Vaihtoehdossa VE2 ”kärkikohde” (yhteensä 24 aluetta) mukana ovat lisäksi maakunnallisesti merkittävät alueet ja vaihtoehdossa VE3 ”hajautettu” (yhteensä 55 aluetta) myös seudullisesti ja paikallisesti merkittäviksi arvioidut alueet.

	VE1 ”matkailu”	VE2 ”kärkikohde”	VE3 ”hajautettu”
Verkoston laajuus	Nykyistä merkittävästi suppeampi tavoiteverkko	Nykyistä merkittävästi suppeampi tavoiteverkko	Nykyistä hieman laajempi tavoiteverkko
Kehittämisen painopistealueet	Kehittämisen painopiste matkailukeskuksissa	Painopiste matkailukeskuksissa sekä väestökeskittyminen lähistöllä	Myös harvaanasutulla seudulla olevia kohteita kehitetään
Saavutettavuus	Palvelee matkailua, palvelut melko etäällä lähivirkistyskäytön näkökulmasta	Palvelee matkailua ja väestön painopistealueita	Palvelut parhaiten koko väestön saavutettavissa
Resursointi	Ylläpito nykyisin voimavaroin	Edellyttää lisäresursseja	Edellyttää lisäresursseja

Taulukko 5. Virkistysverkon kehittämisvaihtoehtojen vertailu.

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan ratkaisu perustuu Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksessä esitettyjen kehittämisvaihtoehtojen 2 ja 3 yhdistelmään. Kaavaehdotuksessa osoitetaan soveltuvia merkin-
töjä käyttäen virkistysverkkoselvityksen luokkien A–C alueet (valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät alueet). D-luokan paikallisesti merkittäviä alueita ja kohteita ei pääsääntöisesti osoiteta. Ratkaisun tavoitteena on turvata virkistysverkon monipuolisuutta (riittävä määrä erilaisia kohteita) sekä palveluiden alueellista saavutettavuutta. Verkoston painopistettä on siirretty osin lähemmäksi väestön painopistealueita ja

olemassa olevia matkailukeskuksia. Kaavaehdotuksessa esitetty virkistysverkko on hieman suppeampi kuin voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa esitetty tavoiteverkko.

Maakuntakaavassa osoitetun virkistysverkon runko muodostuu keskeisimmin virkistysalueista, virkistykseen kannalta kehitettävistä suojelualueista sekä niitä yhdistävästä reittiverkostosta. Loma- ja matkailualueina osoitetut alueet sekä arvokkaat kulttuuriympäristöt täydentävät osaltaan virkistys- ja vapaa-ajan toimintojen kannalta merkittävien alueiden verkostoa.

Virkistysverkkoselvityksessä käsitellyt alueet poikkeavat toisistaan huomattavasti muun muassa päämaankäyttömuodon ja alueellisen laajuuden osalta.

Seuraavassa on kuvattu eri kaavamerkintöjen käytön periaatteet:

Kehittämisperiaattemerkinnöillä on osoitettu sellaisia matkailu- ja virkistyskokonaisuuksia, joiden pääkäyttömuoto on muu kuin virkistys (esim. kansallispuistot ja muut suojelualueet ja joet). Erityisesti laajat matkailun vetovoima-alueet voivat sisältää myös aluevaraus- tai kohdemerkinnällä osoitettuja virkistys- ja matkailupalvelujen alueita, virkistys- / matkailukohteita sekä matkailupalvelujen keskuksia.

Matkailun vetovoima-alueina on osoitettu kaikki Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksen mukaan valtakunnallisesti merkittävät matkailun ja virkistykseen aluekokonaisuudet. Tällä hetkellä maakunnallisesti merkittävistä alueista matkailun vetovoima-alueina on osoitettu voimassa olevan maakuntakaavan tavoin Kylmäluoma–Jokijärvi–Hossa sekä Meri-Raaha niihin liittyvän kehittämispotentiaalin vuoksi.

Maakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät aluekokonaisuudet on osoitettu luonnon monikäyttöalueina. Virkistyskäytön kannalta vähintään seudullisesti merkittävien jokien pääuomat on osoitettu viheryhteystarve-merkinnällä.

Aluevarausmerkinnällä (virkistysalue) osoitetaan maakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä, viheralueverkoston kannalta tärkeitä retkeily-, ulkoilu-, urheilu- ja virkistysalueita. Matkailun kannalta merkittävimmät alueet on osoitettu matkailupalvelujen alueena tai loma- ja matkailualueena. Pienialaiset matkailupalvelujen alueet ja virkistysalueet on osoitettu kohdemerkinnällä (matkailupalvelujen keskus tai virkistys- / matkailukohde). Näiden alueiden pääkäyttömuoto on virkistys tai matkailu.

3.3.2. Kehittämisyöhykkeet

mv

MATKAILUN VETOVOIMA-ALUE / MATKAILUN JA VIRKISTYKSEN KEHITTÄMISEN KOHDE-ALUE

Merkinnällä osoitetaan ympäristöarvojen, matkailun ja virkistykseen kannalta valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä aluekokonaisuuksia.

Suunnittelumääräys:

Alueen maankäyttöä suunniteltaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota virkistysalueiden ja -reittien verkoston muodostamiseen sekä maisema- ja ympäristöarvojen säilymiseen ja matkailukeskusten rakentamisen sopeuttamiseen ympäristöön.

Aluekohtaiset kehittämisperiaatteet:

- mv-1 *Ruka–Oulanka–Kitka*
Alueen kehittäminen perustuu Kuusamon matkailukaupungin palveluihin sekä kansallispuistoon, muuhun luontoon ja ulkoiluun liittyviin virkistys- ja vapaa-aikatoimintoihin. Aluetta kehitetään maaseudun elinkeinoihin tukeutuvana asumisen ja vapaa-ajan yöhykkeenä.
- mv-2 *Syötteen alue*
Alueen kehittäminen perustuu matkailukeskuksen palveluihin sekä kansallispuistoon, muuhun luontoon ja retkeilyyn liittyviin virkistystoimintoihin.
- mv-3 *Rokua–Oulujärvi*
Alueen kehittäminen perustuu hyvinvointi-, ja virkistyspalveluihin, kansallispuistoon ja Rokua Geopark-kokonaisuuteen sekä muuhun luontoon ja ulkoiluun liittyviin virkistystoimintoihin.
- mv-4 *Liminganlahti–Hailuoto–Oulu*
Alueen kehittäminen perustuu maankohoamisrannikon luonnon ja kulttuuriympäristöjen erityisiin arvoihin sekä maaseudun ja kaupunkikulttuurin vuorovaikutukseen.
- mv-5 *Kalajoen alue*
Alueen kehittäminen merellisenä matkailualueena perustuu Kalajoen matkailukaupungin palveluihin sekä Rahjan saariston ja muun maankohoamisrannikon luonnon- ja kulttuuriympäristöön liittyviin virkistys- ja vapaa-aikatoimintoihin.

- mv-6 *Meri-Raahe*
Alueen kehittäminen perustuu saariston luonnonympäristön ja vanhan puukaupungin kulttuuriympäristön arvoihin ja vetovoimaiseen kaupunkikulttuuriin.
- mv-7 *Kylmäluoma–Jokijärvi–Hossa*
Alueen kehittäminen perustuu kansallispuistoon, koillismaalaiseen metsäluontoon ja maisemaan sekä kulttuuriperinteeseen liittyviin virkistys- ja vapaa-aikatoimintoihin.
- mv-8 *Olvassuo*
Alueen virkistyskäytön kehittäminen perustuu suoluontoon ja se pyritään toteuttamaan alueen luonteen soveltuvana kansallispuistona.

Matkailun vetovoima-alueita kuvaavalla kehittämisperiaatemerkinällä on osoitettu maakunnan matkailu- ja virkistystoiminnan kehittämisen kannalta merkittävimmät aluekokonaisuudet (kuva 15). Niihin sisältyvät valtakunnallisten matkailukeskusten alueet ja niihin liittyvät virkistys-, suojelu- ja muut alueet, jotka muodostavat tai joista on mahdollista kehittää matkailu- ja virkistystoimintaa palveleva laaja kokonaisuus.

Vaihemaakuntakaavan kehittämiserkinällä pyritään siihen, että alueille muodostuu matkailu- ja virkistyskeskuksiin tukeutuva virkistysalueiden ja reittien verkosto ja että myös muut alueidenkäyttöratkaisut tukevat matkailuun ja virkistystoimintaan perustuvia alueen kehittämismahdollisuuksia.

Alueiden osoittaminen perustuu Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvitykseen, jossa tarkasteltiin maakunnan merkittävimpiä matkailuun ja virkistyskäyttöön painottuvia aluekokonaisuuksia. Matkailun vetovoima-alueina on osoitettu kaikki Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksen mukaan valtakunnallisesti merkittävät matkailu- ja virkistysaluekokonaisuudet. Tällä hetkellä maakunnallisesti merkittävistä alueista matkailun vetovoima-alueina on osoitettu voimassa olevan maakuntakaavan tavoin Kylmäluoma–Jokijärvi–Hossa sekä Meri-Raahe niihin liittyvän kehittämispotentiaalin vuoksi.

Matkailun vetovoima-alueille on ominaista maiseman ja luonnon vaihtelevat piirteet sekä edustavat luonnonalueet tai kulttuuriympäristöt. Alueet ovat olemassa olevia, pääosin jo pitkälle kehitettyjä matkailu- ja virkistyskokonaisuuksia. Kohteet muodostuvat usein laajoja ja yhtenäisiä kokonaisuuksia, joissa matkailu- ja virkistyspalvelujen kysynnän painopiste on matkailukeskuksissa ja niiden lähiympäristössä. Vyöhykkeet kattavat Pohjois-Pohjanmaan maakunnan merkittävimmät matkailu- ja virkistyskokonaisuudet. Selvitetyt alueet muodostuvat kansallispuistoista tai muista merkittävistä luonnonalueista sekä matkailukeskusten alueista.

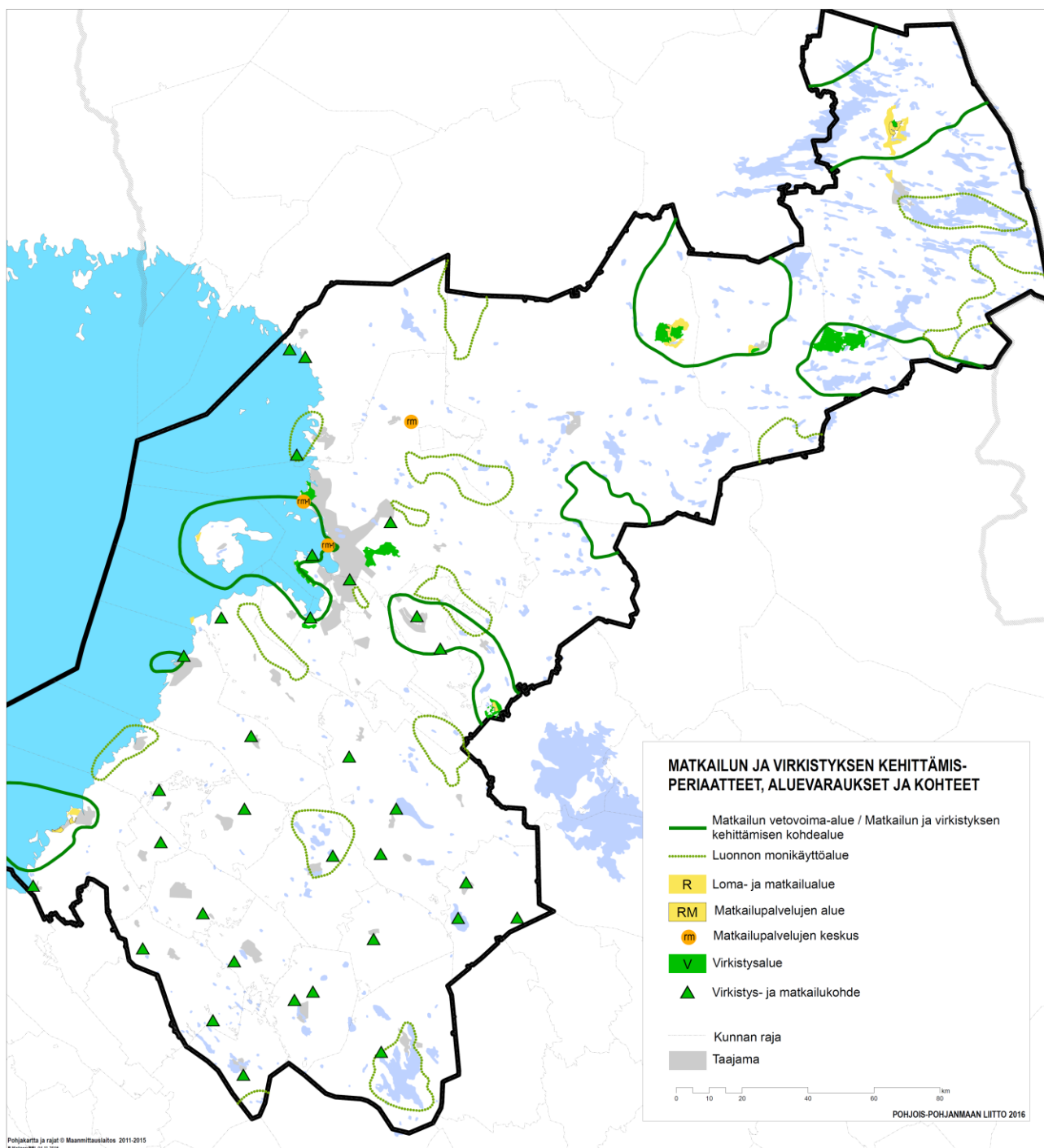
Laaditussa virkistysverkkoselvityksessä alueet erottuivat niin vetovoimatekijöiden, käyntimäärien kuin olemassa olevien palvelujenkin suhteen. Virkistyspalvelujen kysynnän osalta painottuu alueiden merkitys matkailukohteina; kohteet ovat valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tunnettuja ja liittyvät usein sijainniltaan tai toiminnallisesti olemassa oleviin matkailukeskuksiin.

Osa aluekokonaisuuksista jatkuu maakuntarajojen yli. Ruka–Oulanka–Kitka, Syöte ja Rokua–Oulujärvi alueisiin liittyy kansallispuisto, merenrannikon alueilla kehittämisen perustana on maankohoamisrannikon luonnon- ja kulttuuriympäristö. Rokuan alue ympäristöineen on osa kansainvälistä Geopark-verkostoa, minkä myötä alueesta on kehittymässä kansainvälisesti kiinnostava matkailukohte. Ylimaakunnallisen Kylmäluoma–Jokijärvi–Hossa -alueen kehittäminen perustuu Hossan alueelle vuonna 2017 perustettavaan uuteen kansallispuistoon ja Kylmäluoman retkeilyalueeseen, joita täydentää kulttuuriperintöön tukeutuva Jokijärven alue.

Hiekkasärkkien matkailualueeseen liittyy Rahjan saaristo ja Kalajoen suistoalueen luonnon- ja kulttuuriympäristö. Hailuoto–Liminganlahti–Oulu aluekokonaisuuden kehittäminen perustuu oleellisesti Oulun läheisyyteen sekä kaupunkikulttuurin, kulttuuriperinnön ja merenrantaluonnon vuorovaikutukseen. Vastaava yhteys on Meri-Raahan alueen kehittämisen pohjana.

Matkailun vetovoimavyöhykkeet ovat pääosin samat kuin voimassa olevissa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavoissa. Kuitenkin Syöteen alueen, Olvassuon sekä Ruka–Oulanka–Kitkan ja Kylmäluoma–Jokijärvi–Hossa -vetovoima-alueiden rajauksia on tarkistettu. Rokua–Oulujärven alueen rajaus vastaa Geopark alueen rajauksia.

Maakuntakaavan kehittämisperiaatemerkinällä ja siihen liittyvillä suunnittelumääräyksillä ei ole välitöntä ohjaus-vaikutusta yksityisten maanomistajien maa- ja metsätalouteen (kaavan valkoiset alueet).

Kuva 15. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitetut matkailun ja virkistyskehittämisperiaatteet, aluevaraukset ja kohdemerkinnät.

●●●●●●●● LUONNON MONIKÄYTTÖALUE

Merkinnällä osoitetaan virkistyskäytön kannalta kehitettäviä, arvokkaita luontokohteita sisältäviä aluekokonaisuuksia.

Suunnittelumääräykset:

Alueen kehittäminen perustuu Kuusamon matkailukaupungin palveluihin sekä kansallispuistoon, muuhun luontoon ja ulkoiluun liittyviin virkistys- ja vapaa-aikatoimintoihin. Aluetta kehitetään maaseudun monielineinoihin tukeutuvana asumisen ja vapaa-ajan vyöhykkeenä.

Luonnon monikäyttöalueen merkinnällä osoitetaan luonnon virkistyskäyttöön tai luonto- ja muuhun matkailuun soveltuvia alueita ja aluekokonaisuuksia. Kehittämisperiaatemerkin korostaa sen kattaman alueen virkistysarvoa ja painottaa näkökulma otettavaksi huomioon vyöhykkeen tarkemmassa suunnittelussa.

Luonnon monikäyttöalueina on osoitettu Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksen mukaisia virkistyskäytön kannalta merkittäviä alueita, joilla on vähintään seudullista merkitystä osana maakunnallista virkistysverkkoa (taulukko 6). Monikäyttöalueet muodostuvat pääosin suojelualueista, mutta pitävät sisällään myös kulttuuriympäristöjä ja taajamien lähivirkistysalueita.

Tavoitteena on edistää suojelualueverkoston, muiden viheralueiden ja rakennetun ympäristön kestävää hyödyntämistä virkistyskäytössä, matkailun tukialueina sekä niiden lähialueiden matkailun kehittämisessä suojelutavoitteita vaarantamatta. Yhdessä matkailun vetovoimallisten alueiden kanssa monikäyttöalueille sijoittuvat luonto- ja muut kohteet mahdollistavat tutustumisen maakunnan edustavimpaan luonnon- ja maisemaperintöön.

Virkistyspalvelujen tarjonnan ja saavutettavuuden kannalta monikäyttöalueet ovat paikallisia lähivirkistysmahdollisuuksia täydentäviä ja monipuolisia alueita, jotka tarjoavat muun muassa laajempia ja luonnontilaisempia ulkoiluympäristöjä maakunnan eri osissa. Tavoitteena on, että viheralueet ja niihin liittyvät ulkoilu- ja retkeilymahdollisuudet muodostavat jatkumon aina taajamien viheralueista seudullisiin luonto- ja virkistyskohteisiin sekä laajempaa vetovoimaa omaaviin luontomatkatkohteisiin.

Maakuntakaavamerkintä ja Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksessä tehty alueiden luokittelu antavat pohjan kehittää ja ylläpitää alueiden virkistyskäytön palveluvarustusta. Tarkoitus on lisätä luontokohteiden vetovoimaisuutta ja saavuttaa säästöjä keskittämällä opastus ja palvelut siihen parhaiten soveltuville kohteille. Toisaalta aluekokonaisuudet kohteineen tarjoavat monipuolisia vaihtoehtoja jokamiehen oikeuksien varaiseen ulkoiluun.

Kehittämällä tarkoitetaan kohteiden yleisökäytön kehittämistä muun muassa rakentamalla alueille palveluvarustusta (reitit ja taukorakenteet) tai parantamalla muutoin alueiden saavutettavuutta. Kehittäminen voi olla myös kohteiden tunnettuuden lisäämistä viestinnän keinoin. Erilaisilla alueilla tavoiteltu palvelujen kattavuus ja laatu-taso voi vaihdella merkittävästi muun muassa kohteen kysynnän ja alueen luonteen mukaan

Kunta	Luonnon monikäyttöalue
Haapavesi	Haapaveden kohteet
Ii	Iijoen suisto
Kempele	Kempeleen suot
Kuusamo	Muojärvi ja Kuusamon lintuvedet
Kuusamo	Etelä-Kuusamon metsät
Kuusamo	Taivalkosken eteläosan vanhat metsät
Oulu, Muhos, Utajärvi	Matinsuo-Lääväsuo-Kivisuo
Pudasjärvi, Ii	Litokaira
Pudasjärvi, Oulu	Hirvisuo- Martimojoen alue-Kuuisuo-Hattusuo
Pyhäjoki	Pyhäjoen luontokohteet
Pyhäjärvi	Pyhäjärven alue
Reisjärvi	Etelä-Sydänmaa
Siikajoki, Lumijoki	Siikajoen suot
Siikalatva, Liminka	Venenevan alue

Taulukko 6. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitettavat luonnon monikäyttöalueet.

Voimassa olevissa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavoissa osoitettuja luonnon monikäyttöalueita on tarkistettu 2. vaihemaakuntakaavassa virkistysverkkoselvityksen perusteella. Kolmen alueen rajausta on muutettu (Taival-

kosken eteläosan vanhat metsät, Raahen seudun luontokohteet / Siikajoen suot sekä Etelä-Sydänmaa-Reisjärvi).

Poistuvia alueita on kymmenen; useimpien kohdalla perusteluna on alueen paikallinen merkitys (taulukko 7).

Vaihemaakuntakaavassa uusina luonnon monikäyttöalueina on osoitettu Litokairan ja Venenevan alueet. Molemmat alueet ovat laajoja yhtenäisiä ja hiljaisia luonnon-alueita. Litokairaa voidaan pitää luonnontilaisen erämaa-luonnon suojelun kannalta valtakunnallisesti merkittävänä, sillä alue on suurin yhtenäinen aapasuokokonaisuus napapiirin eteläpuolella. Virkistyskäytön näkökulmasta erämaisuus ja luonnontilaisuus ovat sekä Litokairan että

Venenevan keskeisiä arvoja. Näille alueille ei ole perusteltua houkuttaa suuria kävijämääriä; olemassa olevaa retkeilykysyntää on kuitenkin tarpeen ohjata ja tukea vähäisellä palveluvarustuksella.

Maakuntakaavan monikäyttöalueen merkinnällä ja siihen liittyvällä määräyksellä ei ole välitöntä ohjauvaikutusta yksityisten maanomistajien maa- ja metsätalouteen (kaavan valkoiset alueet).

Kunta	Luonnon monikäyttöalue	Kuvaus
Kalajoki	Rahjan saaristo ja Kalajoen luontokohteet	Osoitettu matkailun vetovoima-alueena
Kuusamo	Kitkajärvi(-Riisitunturi)	Osoitettu matkailun vetovoima-alueena
Kärsämäki	Nurmesjärvi	Paikallinen merkitys
Pudasjärvi	Ohtosensuo	Paikallinen merkitys
Pudasjärvi	Soininsuo-Kapustasuo	Paikallinen merkitys
Pudasjärvi	Pudasjärven lintuvedet	Osa laajempaa Iijoen kokonaisuutta
Pudasjärvi	Pudasjärven eteläosan vanhat metsät	Paikallinen merkitys
Pyhäntä	Pyhännän luontokohteet	Paikallinen merkitys
Sievi	Kivinevan alue	Paikallinen merkitys
Taivalkoski	Pahkakuru-Jurmunlampi	Paikallinen merkitys

Taulukko 7. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa poistettavat luonnon monikäyttöalueet.

3.3.3. Matkailupalvelujen aluevaraukset

R	LOMA- JA MATKAILUALUE
	Merkinnällä osoitetaan alueita pääasiassa matkailua palveleville toiminnoille ja loma-asumiselle.
	Suunnittelumääräys: Yksityiskohtaisemmassa kaavoituksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen tarkoituksenmukaisimpaan käyttöön loma-asunto- ja matkailutoimintojen kannalta, toimintojen mitoittamiseen sekä aluevarauksen yhteensovittamiseen
R-1	Lisämerkintä –1 osoittaa, että alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja käytössä tulee ottaa huomioon maankohoamisrannikon erityispiirteet.
RM	MATKAILUPALVELUJEN ALUE
	Merkinnällä osoitetaan valtakunnallisesti merkittävien matkailukeskusten ydinalueita, joihin sisältyy hotelli- ym. palveluja.
RM-1	Lisämerkintä –1 osoittaa, että alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja käytössä tulee ottaa huomioon maankohoamisrannikon erityispiirteet.
rm	MATKAILUPALVELUJEN KESKUS
	Merkinnällä osoitetaan matkailupalvelujen keskittymiä ja kehittämiskohteita.
	Suunnittelumääräys: Lisämerkintä –1 osoittaa, että alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja käytössä tulee ottaa huomioon maankohoamisrannikon erityispiirteet.
rm-1	

Matkailupalvelujen aluevarauksina on vaihemaakuntakaavassa osoitettu valtakunnallisten matkailukeskusten ydinalueita, joihin sijoittuu hotellitason rakentamista ja muita palveluja. RM-aluevarauksina on osoitettu:

- Ruka, Kuusamo
- Syöte, Pudasjärvi

- Hiekkasärkät, Kalajoki
- Rokua, Muhos ja Utajärvi
- Marjaniemi, Hailuoto

Alueet on osoitettu voimassa olevassa maakuntakaavassa ja ne on määritelty Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiassa maakunnan kärkimatkailukeskuksiksi.

Maakuntakaavan yleispiirteiset aluevaraukset perustuvat matkailukeskuksiin laadittuihin osayleiskaavoihin sekä Master Plan- ja muihin kehittämissuunnitelmiin.

Rukan ja Kalajoen Hiekkasärkkien matkailukeskukset sisältyvät maakuntakaavan Kuusamon ja Kalajoen matkailukaupunkivyöhykkeisiin, jotka kytkevät kaupunkikeskuksen ja matkailukeskusalueen yhdyskuntarakenteen ja palvelujen kehittämisen kannalta tarkasteltavaksi kokonaisuudeksi. Kalajoella keskeisin osa Hiekkasärkkien matkailukeskuksen alueesta on osoitettu taajamatoimintojen alueeksi 1. vaihemaakuntakaavassa.

Tiiviin lomakylärakentamisen alueita, joihin sisältyy myös matkailupalveluja (R), on osoitettu edellä mainittujen matkailukeskusten yhteyteen sekä Taivalkosken Taivalvaaraan ja Siikajoen Tauvoon. Alueisiin sisältyy myös yksityiskohtaisemmalla kaavoituksella ohjattua väljempää loma-asuntorakentamista. Merenrannikolla oleville matkailualuevarauksille (Kalajoen RM-1 ja R-1,

Siikajoen R-1 ja Hailuodon RM-1 alueet) on annettu määräys, joka velvoittaa ottamaan huomioon maankohoamisrannikon erityispiirteet. Valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin perustuva suunnittelumääräys koskee luonnon- ja kulttuuriympäristön huomioon ottamista matkailurakentamista sekä alueisiin liittyviä venesatamia ym. rakenteita suunniteltaessa.

Matkailupalvelujen keskuksen kohdemerkintä (rm) on osoitettu Oulun Hietasaareen, Virpiniemeen ja Kierikkikeskuksen alueelle. Kohdealueet ovat matkailupalvelujen keskittymiä, joissa on hotellitasoista majoitusta ym. palveluja, ja ne muodostavat osan Oulun valtakunnallisen tason matkailualueen kokonaisuudesta.

Oulun keskusta-alueen merkitys valtakunnallisena matkailukeskuksena on tuotu esille vaihemaakuntakaavassa täydentämällä C-1 -aluevarauksen merkinnän kuvausta.

3.3.4. Virkistysalueet, virkistys – ja matkailukohteet

VIRKISTYSALUE

Merkinnällä osoitetaan vähintään seudullisesti merkittäviä, viheralueverkoston kannalta tärkeitä retkeily-, ulkoilu-, urheilu- ja virkistysalueita.

Alueita koskee MRL:n 33 §:n mukainen rakentamisrajoitus.

Suunnittelumääräykset:

Alueen maankäyttöä suunniteltaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota alueen virkistyskäytön kehittämiseen ja ympäristöarvojen säilymiseen.

Alueen maankäyttöä suunniteltaessa tulee kiinnittää huomiota alueen eri käyttömuotojen tarkoituksenmukaiseen yhteensovittamiseen. Oulun Virpiniemen ja Salonselän alueilla erityistä huomiota tulee kiinnittää maa-ainesten oton ja yleisen virkistyskäytön yhteensovittamiseen sekä maa-ainesten ottoaluiden maisemointiin.

Virkistysalueina on osoitettu matkailukeskuksiin ja valtion retkeilyalueisiin liittyviä virkistysalueita sekä Oulun kaupunkiseudun viheralueverkostoa palvelevat virkistysalueet.

Virkistysaluemerkinnällä (V) on osoitettu vähintään seudullisesti merkittäviä ulkoilu-, retkeily-, urheilu- ja virkistysalueita. Esitetyt virkistysalueet ovat pinta-alaltaan tai sijainniltaan merkittäviä, maakunnallisen viheralueverkoston tai taajamien vihervetkon kannalta tärkeitä aluekokonaisuuksia.

Virkistysalueet ovat samat kuin voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa (taulukko 8); alueiden rajauksia on kuitenkin tarkistettu virkistysalueita koskevan selvityksen tarkasteluiden perusteella. Alueet on kuvattu yksityiskohtaisemmin taustaselvityksessä (Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan virkistysalueet), jossa on myös esitetty kohdekohtaisesti alueiden rajausten perustelut.

Merkittävimpiä muutoksia alueiden rajauksiin ovat: Rokuan virkistysaluetta on laajennettu kattamaan virkistys- ja ulkoilutoiminnan kannalta merkittävät alueet matkailualueen ja kansallispuiston ympäristössä. Syötteelle osoitetun virkistysalueen rajausta on tarkistettu

Pytkynharjun ja Pikku-Syötteen alueella siten, että se kattaa valtion retkeilyalueen ohella pääosan niin ikään valtion maalle sijoittuvasta Syötteen virkistysmetsästä.

Oulun kaupunkiseudun virkistysalueiden rajauksiin on tehty pienempiä muutoksia. Mukaan on otettu virkistyskäytön kannalta merkittäviä uusia alueita ja vähemmän merkittäviä – yleensä metsätalouspainotteisia - alueita on jätetty rajausten ulkopuolelle. Kaavaluonnosvaiheessa esitetyt virkistysalueiden laajennuksia on ehdotuksessa korvattu viheryhteystarve-merkinnällä (Salonselän alue, Rantakylä).

Rokualla ja Syötteen alueella virkistysaluevarauksen laajennus sijoittuu voimassa olevassa maakuntakaavassa arvokkaan harjualueen merkinnällä osoitetulle alueelle. Alueet sisältyvät harjunsuojeluohjelmaan ja Natura-alueeseen, jossa niiden suojeluperusteena on maanaineslaki. Natura-arvojen perusteella näiden harjualueiden tilanne ei muutu, vaikka maakuntakaavassa alueen pääkäyttötarkoitukseksi osoitetaan virkistyskäyttö.

Virkistysalueiden luonne ja kehittämisaste vaihtelee melko paljon muun muassa alueiden käyttöhistorian, virkistyskäyttöpaineen ja maanomistusolojen mukaan. Osa kohteista on taajamien läheisiä ulkoilu- ja virkistys-

alueita, osa luonto- tai muita matkailukohteita. Ulkoilu- ja retkeily-painotteiset virkistysalueet ovat useimmiten käytännössä ns. monikäyttöalueita, joilla ulkoilu on yksi alueiden käyttömuodoista.

Virkistyskäytön lisäksi lähes kaikilla alueilla harjoitetaan metsätaloutta. Usealla alueella on rakennettua ympäristöä ja kahdella alueella on merkittävää maa-ainesten ottotoimintaa. Toimintojen yhteensovittamisesta on lisätietoja kohdassa Maakuntakaavan ohjausvaikutus.

Pohjois-Pohjanmaalla pinta-alallisesti laajoja seudullisia virkistysalueita on osoitettu lähinnä Oulun alueelle kasvavan kaupunkiseudun väestön ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksien mahdollistamiseksi. Muualla maakunnassa virkistysmahdollisuudet muodostuvat taajamien lähivirkistysalueista ja jokamiehenoikeuden nojalla tapahtuvasta ulkoilusta. Paikallisia ulkoilureittejä ja luontopolkuja on toteutettu jonkin verran myös virkistys- ja suojelualueiden ulkopuolelle. Valtion retkeilyalueet ja matkailukeskuksiin liittyvät virkistysalueet sijaitsevat suhteellisen etäällä väestökeskittymistä ja palvelevat siten ensisijaisesti luonto- ja muuta matkailua.

Kunta	Alueen nimi	Kuvaus
Kuusamo	Ruka	Talviurheilukeskus
Liminka, Lumijoki	Rantakylä	Seudullinen ulkoilualue
Oulu	Virpiniemi	Seudullinen liikunta- ja ulkoilualue
Oulu	Oulujoen suisto/ Hietasaari	Oulun keskustaani liittyvä virkistys- ja vapaa-ajan alue
Oulu	Hiukkavaara-Sanginjoki	Seudullinen ulkoilu- ja retkeilyalue
Oulu	Oulunsalon Salonselän alue	Seudullinen ulkoilualue
Pudasjärvi	Iso-Syöte ja Pikku-Syöte	Talviurheilukeskus, valtion retkeilyalue ja virkistysmetsä
Taivalkoski	Taivalvaara	Talviurheilukeskus
Taivalkoski	Kylmäluoma	Valtion retkeilyalue
Utajärvi, Muhos	Rokua	Osa Rokuan harjukokonaisuutta

Taulukko 8. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan virkistysaluevaraukset.

Oulun kaupunkiseudun virkistysalueet

Virkistysalueet ovat kooltaan suuria tai melko suuria luonnonalueista muodostuvia kokonaisuuksia, jotka sijoittuvat pääosin olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ulkopuolelle. Poikkeuksena on Oulujoen suiston alue, joka sijoittuu Oulun kaupungin keskusta-alueen välittömään yhteyteen. Kaikki alueet soveltuvat hyvin ulkoilu- ja virkistyskäyttöön. Virpiniemi, Hiukkavaara-Sanginjoki ja Oulunsalon Salonselkä -alueiden virkistyskäyttöä on kehitetty muun muassa toteuttamalla alueille ulkoilu- ja muita reittejä.

Alueista Virpiniemi, Oulujoen suisto ja Oulunsalon Salonselkä sijoittuvat merenrantaan. Oulujoen suisto-alueella vesi, rannat ja meri ovat keskeisiä vetovoimatekijöitä. Salonselän alueella on säilynyt runsaasti vapaata rantaviivaa. Virpiniemen rannat ovat pääosin loma-asutuksen sulkemia alueen pohjoisosaa lukuun ottamatta. Virpiniemen ja Salonselän alueella on lisäksi edustavaa harjuluontoa; Sanginjoen alueen vetovoimatekijöitä ovat metsä- ja suoluonto sekä vesistöt.

Muu aiempi ja nykyinen maankäyttö on pirstonnut alueiden luonnonympäristöä, joten ne eivät muodosta ehjiä kokonaisuuksia. Muista käyttömuodoista merkittävien on metsätalous. Erityisesti Oulun suistoalueen virkistysalueilla (Hietasaari, Pikisaari, Hupisaaret) on runsaasti myös rakennettua ympäristöä. Hietasaari on osin vanhaa huvila-alueita ja alue on ollut pitkään myös merkittävä matkailupalvelujen alue (Nallikarin alue). Myös Pikisaareissa ja Hupisaarilla korostuu rakennetun ympäristön ja viheralueiden vuorovaikutus. Maa-ainesten otto on vaikuttanut merkittävästi sekä Virpiniemen

Runtelinharjun että Oulunsalon Salonselän alueen maisemakuvaan.

Virkistysaluevarauksilla on tärkeä merkitys osana Oulun alueen seudullista virkistysverkkoa. Yhdessä muiden lähivirkistyskohteiden kanssa ne muodostavat kokonaisuuden, joka palvelee monipuolista käyttäjäjoukkoa. Virkistysalueet sijoittuvat Oulun kaupunkiseudun eri osiin, minkä ansiosta verkosto tarjoaa melko hyvin saatavissa olevia ulkoilumahdollisuuksia kaupunkiseudun asukkaille.

Lähivirkistyskäytön lisäksi kohteet kytkeytyvät myös Oulun matkailuun ja sen kehittämiseen; virkistysalueista Oulujoen suiston kohteet, Virpiniemi ja Oulunsalon Salonselän alue sijoittuvat kokonaan tai osittain maakunnalliselle matkailun vetovoima-alueelle. Erityisesti Hietasaaren aluetta ja Virpiniemeä on kehitetty matkailun näkökulmasta. Osalla alueista on hahmotettavissa selkeä ydin-alue, johon esimerkiksi matkailupalvelut keskittyvät. Ympäröivä laajempi alue kytkeytyy ydinalueeseen esimerkiksi ulkoilureittien tai kevyen liikenteen yhteyksien avulla.

Oulujoen suiston kohteet ja Hiukkavaara-Sanginjoki -alue ovat pääosin Oulun kaupungin omistuksessa. Virpiniemestä ja Oulunsalon Salonselän alueesta pääosa sijoittuu yksityismaalle.

Muut virkistysalueet

Oulun kaupunkiseudun lisäksi virkistysaluevarauksia on osoitettu matkailukeskusten yhteyteen. Rakennetuimpia ympäristöjä ovat hiihtokeskusten alueet, joissa virkistysalueet palvelevat ensisijaisesti laskettelua ja muita hiihtolajeja. Maakuntakaavassa tällaisia virkistysalueita on

osoitettu Rukalle ja Iso-Syötteelle. Matkailukeskuksiin tai -kohteisiin liittyviä virkistysaluevarauksia on osoitettu myös Rokualle ja Taivalkosken Taivalvaaran alueelle. Kohteet ovat olemassa olevien matkailukeskusten keskeisiä urheilu- ja virkistysalueita, ja maakuntakaavan aluevarauksiin sisältyy myös virkistystoimintoihin liittyvän liiketoiminnan rakentamista ja rakenteita.

Virkistysalueina on osoitettu myös valtion retkeilyalueita ja virkistysmetsiä. Valtion retkeilyalueet ovat monikäyttömetsiä, joissa on monipuoliset mahdollisuudet retkeilyyn ja muuhun luonnon virkistyskäyttöön. Retkeilyalueiden vetovoimatekijöitä ovat monipuolinen ja edustava luonto, monipuoliset harrastusmahdollisuudet ja olemassa olevat virkistyspalvelut. Retkeilyalueilla harjoitetaan metsätaloutta, joka ottaa huomioon alueiden virkistyskäyttöarvot. Pohjois-Pohjanmaalle sijoittuvia valtion retkeilyalueita ovat Kylmäluoma ja Iso-Syöte. Molemmat alueet kuuluvat Natura 2000 -verkostoon ja muodostavat laajan yhtenäisen virkistyskokonaisuuden. Iso-Syötteen retkeilyalueen eteläpuolella ja Pikku-Syötteen alueella on lisäksi Metsähallituksen ensisijaisesti virkistyskäyttöä varten varaamia alueita (virkistysmetsät).

Retkeilyalueilla on tärkeä merkitys matkailun kehittämisessä. Molemmat retkeilyalueet sijoittuvat maakuntakaavassa osoitetuille matkailun vetovoimavyöhykkeille. Erityisesti Iso-Syötteen virkistysaluekokonaisuus ja sen tarjoamien virkistyspalvelujen kysyntä on selkeästi kytköksissä Syötteen muuhun matkailuun. Syötteen matkailukokonaisuus muodostuukin hiihtokeskuksista, kansallispuistosta sekä virkistysalueista. Kylmäluoman alue on valtakunnallisesti tunnettu retkeilykohde, joka on hyvin saavutettavissa valtatieltä 5. Matkailullisesti

alue kytkeytyy osaksi Kainuun puolelle sijoittuvan Hosan alueen matkailua.

Maakuntakaavan ohjausvaikutus

Aluevarauksina osoitettuihin virkistysalueisiin liittyy MRL 33 §:n mukainen ehdollinen rakentamisrajoitus. Ehdollisuus tarkoittaa, että rakennuslupa alueelle on myönnettävä, mikäli sen epäämisestä aiheutuu hakijalle huomattavaa haittaa tai aluetta ei lunasteta virkistysalueeksi.

Maakuntakaavan yleispiirteisestä mittakaavasta johtuen V-alueiden sisällä voi olla myös asumista tai muuta maankäyttöä, joka voi myös tarvittaessa tarkemmalla kaavoituksella laajentua nykyisestä, ellei se vaikeuta alueen käyttömahdollisuuksia maakuntakaavassa osoitettuun pääasiallisen maankäyttöön.

Oulun Virpiniemen ja Oulunsalon alueilla on merkittäviä olemassa olevia maa-ainesten ottoalueita. Alueet on osoitettu eo-merkinnällä (maa-ainesten ottoalue) voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa. Alueiden maankäyttöä suunniteltaessa erityistä huomiota tulee kiinnittää maa-ainesten oton ja yleisen virkistyskäytön yhteensovittamiseen sekä maa-ainesten ottoalueiden maisemointiin.

Virkistysalueilla voidaan harjoittaa metsätaloutta, eikä metsätaloustoimenpiteitä ole alueiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa yleensä tarvetta alistaa maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen maisematyöluopalveluun piiriin. Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa merkittävimpiä metsätaloustoimenpiteitä (esim. uudistushakkuut) voi olla perusteltua ohjata alueiden virkistys- ja matkailukäytön kannalta tärkeillä ydinalueilla.

VIRKISTYS- / MATKAILUKOHDE

Merkinnällä osoitetaan vähintään seudullisia virkistys- ja matkailukohteita sekä muita seudullisesti merkittäviä virkistys- ja matkailupalvelujen kehittämiskohteita

Virkistys- ja matkailukohteen merkinnällä on osoitettu vähintään seudullisesti merkittäviä virkistys- ja matkailun kehittämiskohteita. Vaihemaakuntakaavassa osoitetut kohteet on esitetty liitteessä 7.

Maakuntakaavassa osoitetut virkistys- ja matkailukohteet muodostavat monipuolisen kokonaisuuden, johon kuuluu käyttötarkoitukseltaan erilaisia alueita. Kohteet ovat pääosin olemassa olevia, kuntien tai yksityisten tahojen ylläpitämiä virkistys- tai matkailukohteita. Vaihemaakuntakaavassa on esitetty seitsemän uutta virkistys- ja matkailukohdetta. Poistettavia kohteita on 11 kpl (taulukot 9 ja 10).

Lukumääräisesti eniten on taajamien ulkopuolelle sijoituvia luontopainotteisia virkistysalueita, joilla on usein myös matkailullista merkitystä. Tällaisia kohteita ovat muun muassa Koiteli ja Varjakka Oulussa, Limingalahden luontokeskuksen alue Limingassa, Kurunneva ja Uljua Siikalatvalla, Iso Lamujärvi Pyhännällä, sekä Piipsjärvi ja Honkamajan alue Oulaisissa. Taajamien lähivirkistysalueita ovat Pyhännänjärvi sekä Raahen Vihannin Kirkkojärvi ympäristöineen.

Urheilu- ja ulkoilualueet taajamien ulkopuolella ovat tyypillisesti maastohiihtokeskuksia, joiden yhteyteen on sijoitettu myös muita vapaa-ajan harrastamista tukevia palveluita. Näitä alueita on osoitettu Alavieskaan, Haapajärvelle, Haapavedelle, Merijärvelle, Muhokselle, Nivalaan, Reisjärvelle, Sieviin ja Ylivieskaan. Sievin Louekallio on seudullisesti merkittävä laskettelukeskus. Hiihdon ohella kohteille sijoittuu usein esimerkiksi moottoriurheilun alue tai ampumarata. Urheilu- ja ulkoilualueiden ensisijaisena vetovoimatekijänä ovat liikuntapalvelut ja muut harrastusmahdollisuudet.

Matkailupainotteisia alueita ovat Keskipisteen alue Siikalatvalla, Pappilan alue Kärsämäellä, Sautinkari Kalajoella, Maasydänjärven alue Sievissä ja Merihelmen alue Iissä. Veneilyn tukikohtia ja virkistysalueita ovat Vatunki ja Röyttä Iissä.

Kunta	Kohteen nimi	Kuvaus
Haapajärvi	Somero	Urheilu- ja ulkoilualue
Haapajärvi	Siiponkoski	Ulkoilu- ja virkistysalue, matkailupalvelut
Kempele	Linnakallio	Matkailu- ja virkistysalueen suunnitelma
Muhos	Liimanninkoski	Muhos- ja Poikajokilaakson virkistyskäyttö, osa Rokua Geopark -kokonaisuutta
Pyhäjärvi	Honkavuori	Urheilu- ja ulkoilualue
Pyhäntä	Iso Ahvenjärvi	Virkistysalue, arvokkaan harjualueen virkistyskäyttö
Raaha	Mikonkari	Ulkoilu- ja virkistysalue, matkailupalvelujen kehittäminen
Reisjärvi	Petäjämäki	Urheilu- ja ulkoilualue, liittyy Peuran Polku -reittiin

Taulukko 9. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitettavat uudet virkistys- ja matkailukohteet.

Kunta	Kohteen nimi	Kuvaus
Haapavesi	Jokiluontokeskus, Nora-instituutti	Toteutumaton hanke, ammattioppilaitos, puistoalue
Kalajoki	Vasankari	Venesatama
Kalajoki	Iso-Mansikka	Luontokohde/virkistysalue Himangan saaristossa
Kalajoki	Meksinkallio	Virkistys- ja luontokohde, taajaman lähivirkistysalue
Kuusamo	Oivanki	Arvokas harjualue (MYhs), loma-asutus, leirikeskus
Kuusamo	Naatikkavaara	Toteutumaton hanke
Pyhäjärvi	Pyhäjärvi	Laaja kokonaisuus, osoitettu 2. vaihemaakuntakaavassa luonnon monikäyttöalueena
Raaha	Suoluontokeskus	Toteutumaton hanke
Reisjärvi	Etelä-Sydänmaa	Laaja kokonaisuus, osoitettu 2. vaihemaakuntakaavassa luonnon monikäyttöalueena
Reisjärvi	Susisaari	Majoitus- ja ravintolapalvelut, vapaa-ajan asuminen
Siikalatva	Pihkala-Väyrylä	Maaseutumatkailukohde

Taulukko 10. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa poistettavat virkistys- ja matkailukohteet.

3.3.5. Viheryhteystarve

← — — — — → VIHERYHTEYSTARVE

Merkinnällä osoitetaan kaupunkiseutujen ja jokilaaksovyöhykkeiden sisäisiä ja niitä yhdistäviä tavoitteellisia ulkoilun runkoreittejä ja niihin liittyviä pienialaisia virkistysalueita. Merkintään sisältyy sekä olemassa olevia että kehitettäviä ulkoilu-, pyöräily-, melonta- ym. reittejä.

Suunnittelumääräys:

Yksityiskohtaisemmalla suunnittelulla tulee turvata virkistysalueiden ja -reittien seudullinen jatkuvuus ja kehittäminen sekä liittyminen virkistyskeskuksiin, suojelalueisiin ja kulttuuriympäristöihin.

Toisen vaihemaakuntakaavan viheryhteystarve on kehittämisperiaatemerkinä, jolla osoitetaan maakunnan tavoitteelliset ulkoilun runkoreitit viheralueineen. Verkosto käsittää jokilaaksojen suuntaiset yhteydet, Oulun ja Raahan seutujen yhteydet ja etelä-pohjoissuuntaisen rannikon yhteyden (kuva 16).

Tavoitteena on edistää viheryhteyksien säilymistä ja ulkoilureittien muodostumista siten, että ne palvelevat

väestön virkistystarpeita ja luovat edellytyksiä myös matkailun kehittämiseksi. Pyrkimyksenä on palvelutasoltaan kehittynyt ja jatkuva verkosto, joka tukeutuu virkistyskeskuksiin, kulttuuriympäristöihin ja luontokohteisiin.

Merkintä kattaa kaikki aktiiviulkoilun muodot: patikointi, pyöräily, melonnan ym. Merkintä sisältää myös paikallisten reittien ja paikallisten virkistysaluei-

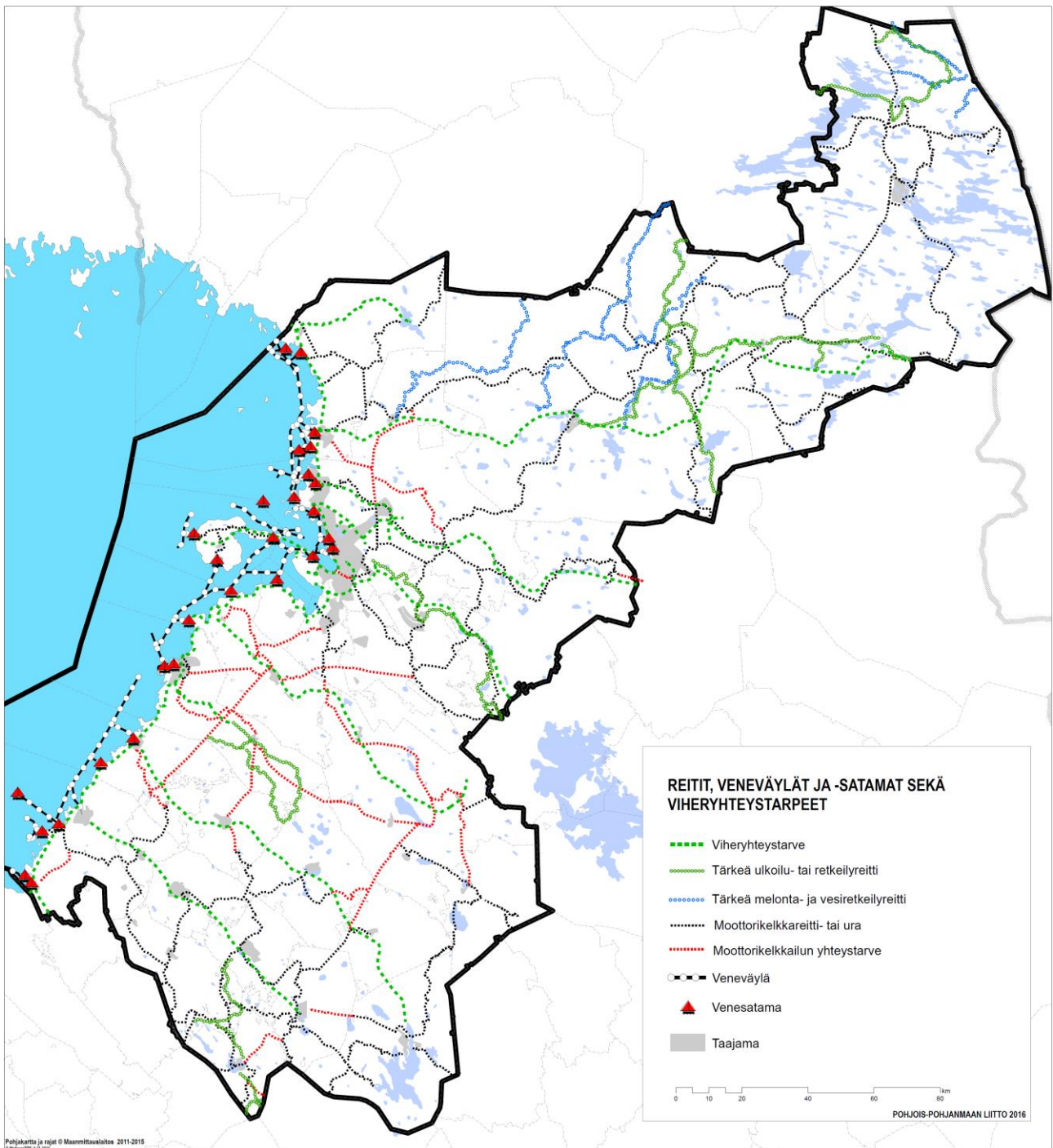
den kehittämisen tavoitteen. Muun muassa jokivarsissa ja taajamissa on runsaasti paikallisesti merkittäviä virkistysalueita, joita ei ole tarkoituksenmukaista osoittaa maakunta-kaavassa kaavan luonteesta ja mittakaavasta johtuen.

Oulun kaupunkiseudun osalta osoitetut viheryhteystarpeet perustuvat seudun kuntien vuonna 2007 laatimaan virkistys- ja vapaa-ajan alueiden suunnitelma (VIVA) sekä Oulun kaupungin laatimaan VILMO-suunnitelmaan, jossa on käsitelty Oulun tavoitteellista viheralueverkostoa.

Kaikki maakunnan suurimpien jokien pääuomat on osoitettu viheryhteystarve-merkinnällä. Jokilaaksojen

suuntaiset yhteydet perustuvat Pohjois-Pohjanmaan virkistys-verkkoselvitykseen, jossa tarkasteltiin maakunnan suu-rimpien jokien merkitystä osana maakunnallista virkistys-verkkoa. Pohjois-Pohjanmaalla jokien ja jokilaaksojen merkitystä virkistykseen kannalta korostaa se, että asutus on erityisesti maakunnan eteläosassa keskittynyt voimakkaasti jokien varsille. Jokien varsille sijoittuu lähes 30 taajamaa sekä runsaasti muuta pysyvää ja vapaa-ajan asutusta.

Merkintä painottaa jokien ja niihin liittyvien viheralueiden virkistysarvoa ja kehittämismahdollisuuksia. Jokilaaksojen yhteystarpeet ovat yleispiirteisiä, aluerakennetta mukailevia yhteystarpeita, joiden sisältö täsmentyy yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Kuva 16. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitettavat viheryhteystarpeet, virkistysreitit ja veneväylät.

3.3.6. Virkistysreitit

• • • • • TÄRKEÄ ULKOILU- TAI RETKEILYREITTI

Merkinnällä osoitetaan ylimaakunnallisia ulkoilu- ja retkeilyreittejä.

• • • • • TÄRKEÄ MELONTA- TAI VESIRETKEILYREITTI

Merkinnällä osoitetaan ylimaakunnallisia melonta- tai vesiretkeilyreittejä pääjokiuomien ulkopuolella.

◻ ◻ ◻ ◻ ◻ MOOTTORIKELKKAILUREITTI TAI -URA

Merkinnällä osoitetaan olemassa olevia ja suunniteltuja moottorikelkkailun pääreittejä.

◀ ◻ ◻ ◻ ◻ ◻ ▶ MOOTTORIKELKKAILUN YHTEYSTARVE

—○—○— VENEVÄYLÄ

Merkinnällä osoitetaan Perämeren rannikon ylikunnallisia veneilyväyliä.

VENESATAMA

Merkinnällä osoitetaan seudullisesti merkittäviä venesatamia.

Tärkeän ulkoilu- tai retkeilyreitit merkinnällä osoitetaan olemassa olevia tai kehitettäviä ylimaakunnallisia virkistysreitikkonaisuuksia. Yleistavoitteena on edistää tärkeimpien ylikunnallisten ja maakuntarajat ylittävien reittien suunnittelua, toteuttamista ja ylläpitoa. Osoitetut reitit ovat pääosin jo toteutettuja retkeily- ja muita reittejä, joihin liittyy usein kehittämistarvetta.

Voimassa olevassa maakuntakaavassa osoitetut tavoitteelliset ylikunnalliset reitit eivät ole toteutuneet suunnittelussa laajuudessa. Reittien kysyntä on siirtynyt selkeästi matkailun- ja väestön painopistealueille. Osa jo toteutetuista pitkistä vaellusreiteistä on heikossa kunnossa, koska kehittämisen ja ylläpidon painopiste on päiväreitilleen soveltuviin reiteissä.

Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksessä tunnistettiin neljä merkittävää ylimaakunnallista reittikonaisuutta, jotka on perusteltua osoittaa maakuntakaavassa. Reittikonaisuudet käsittävät useita lyhyempiä reittiosuuksia tai erillisiä reittejä, mutta muodostavat kuitenkin matkailu- ja virkistysalueita yhdistävän reittien jatkumon, jota on mahdollista markkinoida ja kehittää laajempaan kokonaisuutena. Selvityksen perusteella maakuntakaavassa osoitetut reitit ovat UKK-reitti, Pudasjärvi–Syöte–Kylmäluoma–Hossa -reitistö, Oulujokilaakson Tervareitistö sekä Peuran Polku lähireitteineen. Lisäksi maakuntakaavaan merkitään virkistysverkkoselvityksen jälkeen valmistunut noin sata kilometriä pitkä, osin vanhoja polkureittejä käsittävä Vihannin kinttupolku, joka kulkee pääasiallisesti Raahan kaupungin, mutta myös Oulaisten ja Haapaveden kaupunkien alueilla.

Tavoitteellinen E6-vaellusreitti Iistä Rokuan kautta Reisjärvelle ja edelleen Keski-Pohjanmaalla on poistettu maakuntakaavasta Peuran Polun ja Rokuan Geopark -alueen osuuksia lukuun ottamatta. Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvityksen mukaan pitkien vaellusreittien kysyntä on heikkoa, eikä E6-kokonaisuuden osalta

ole tunnistettavissa sellaisia vetovoimatekijöitä, että reitin kehittäminen koko laajuudessaan olisi perusteltua.

Ulkoilu- ja retkeilyreittien toteuttamisen periaatteena on, että kunnat sekä valtionmaiden osalta Metsähallitus suunnittelevat, rakentavat ja ylläpitävät reittejä. Kuntien ja yksityisten omistamalla mailla valtion rooli reittien suunnittelussa ja toteuttamisessa on pienempi; yhdistysten merkitys on puolestaan kasvamassa.

Maakunnassa on paljon erilaisia melontaan ja vesiretkeilyyn soveltuvia jokiuomia. Vesiretkeilyyn soveltuvien suurempien jokien pääuomat on osoitettu vaihemaa- kuntakaavassa viheryhteystarvemerkinällä. Merkittäviä sisävesien pääjokiuomien ulkopuolisia melonta- ja vesiretkeilyreittejä on osoitettu seitsemän; osoitettujen reittien merkitys on suuri matkailualueiden luontomatkailulle. Melonta- ja vesiretkeilyreiteistä tunnetuimpia ovat vaativimmat Oulanka-, Kitka- ja Kuusinkijokien reitit Kuusamossa. Taivalkoskelta alkava Pärjänjoen reitti yhtyy Pudasjärven puolella Livojoen reittiin. Pärjänjoki halkoo osin Syötteen kansallispuistoa ja soveltuu monen tasoisille melojille. Livojoen reitti alkaa Posion Livojärvestä ja yhtyy Iijokeen. Iijokeen yhtyy myös Ranualta alkunsa saava Siuruanjoki, joka virtaa Pudasjärven kautta Yli-Iin alueelle. Naamanka-, Iinatti-, Hirvas muodostavat myös houkuttelevan vesiretkeilyreitit Syötteen ja Iijoen välillä.

Maakuntakaavassa on osoitettu moottorikelkkailun tavoitteellinen runkoreitistö olemassa olevan tilanteen ja todettujen yhteysvälitarpeiden perusteella (kuva 17). Suurin osa moottorikelkkailusta tapahtuu Pohjois-Pohjanmaalla urilla, joita on karkeasti arvioituna 2 400 km, joista maakuntakaavassa on merkitty noin 1800 km (sisältäen myös vesistöjen ylityksiä). Moottorikelkkareittejä on noin 500 km. Reittitoimituksia on tehty lähinnä Oulu- ja Kiiminkijokien laaksoissa, yhdysreitillä Oulun suunnalta Pudasjärvelle sekä Kuusamon keskeisimmällä runkoreitillä. Tarve moottorikelkkailun runkoreittien

toteuttamiseen reittitoimituksella tulee todennäköisesti kasvamaan etenkin alueilla, missä kelkkailumäärät ovat isoimmat ja maanomistusolot ovat hajanaiset. Kelkkailureittien toteuttaminen reittitoimituksilla etenee ta-pauskohtaisesti, eikä sitä ohjata maakuntakaavalla.

Kattavimmat moottorikelkkailun harrastusmahdollisuudet ovat Oulujokilaaksosta Koillismaalle sekä maakunnan eteläosassa Kalajokilaakson ympäristössä. Keskeisimmillä talvimatkailualueille ja kohteille on olemassa moottorikelkkayhteys. Puutteita moottorikelkkailun yhteystarpeissa on Raahen seudulla ja Haapaveden-Siikalatvan alueella. Valtakunnallisen tavoiteverkon mukaan Pohjois-Pohjanmaalla tulisi olla rannikon suuntainen moottorikelkkailun runkoreitti, joka ei kuitenkaan ole täysin toteutunut. Yhteysväliarpeita koko maakunnassa on noin 600 km. Keskeisimpiä puuttavia yhteysvälejä ovat:

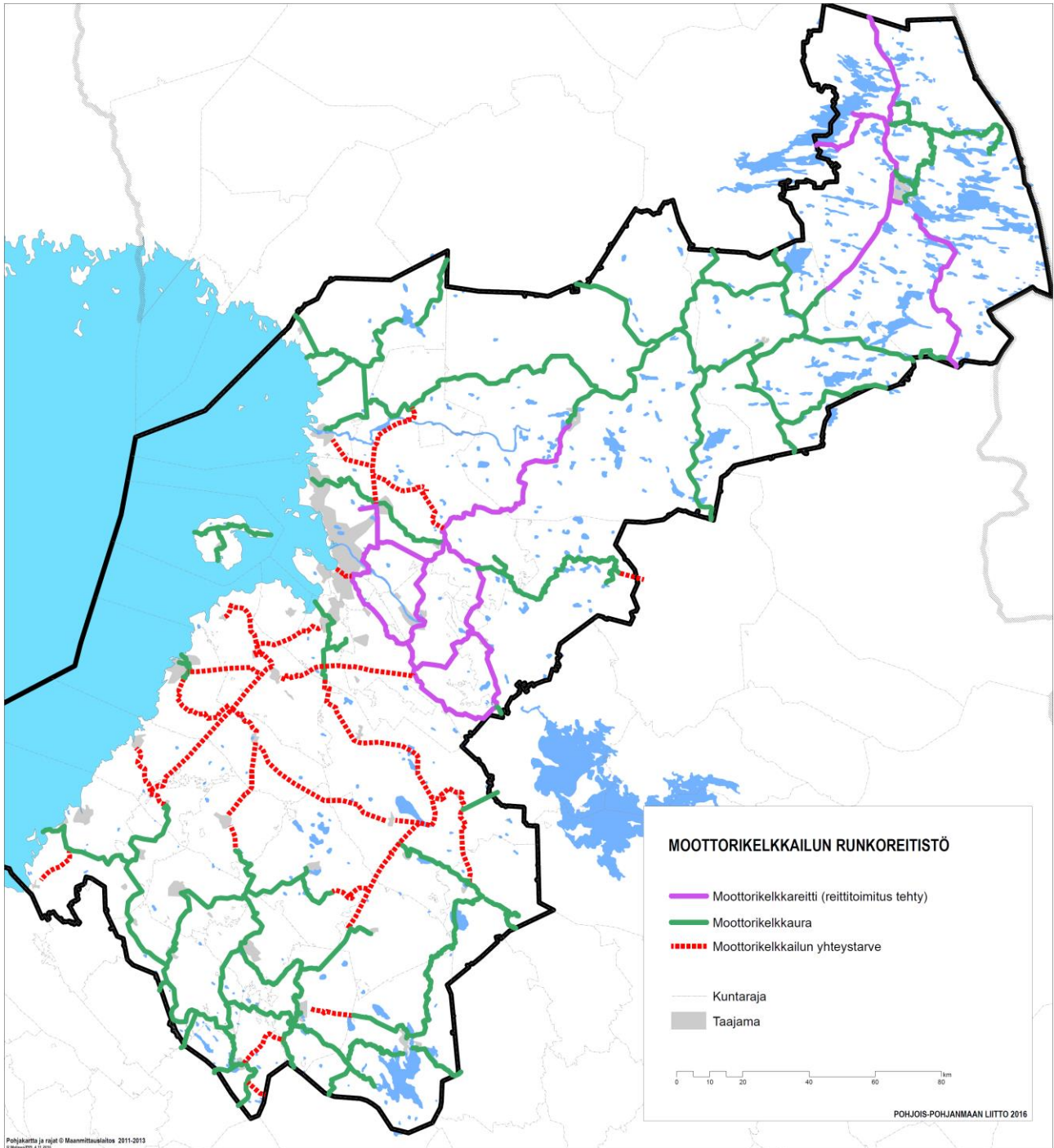
- Pyhäjoki–Raahe–Siikajoki–Liminka–Muhos/Kempele (valtakunnallinen tavoiteverkko)
- Oulu–Ii (valtakunnallinen tavoiteverkko)
- Oulu–Yli-Ii
- Ylikiminki–OuluZone–Isokangas
- Raahe–Vihanti–Oulainen
- Raahe–Revonlahti–Ruukki–Paavola–Mankila
- Vihanti–Pulkkila
- Kärsämäki–Pulkkila
- Reisjärvi–Pihtipudas

Venesatamaverkostossa on mukana useita hyvin varusteltuja palvelu- ja matkailusatamia, joiden satamapalvelut ovat suhteellisen kattavat ja jotka osin täydentyvät myös kaupunkien ja kuntataajamien tarjoamalla palveluilla. Vierassenapaikkojen määrä vaihtelee palvelusatamissa muutamasta vieraspaikasta muutamaan kymmeneen. Vieraslaiturein varustetuista venesatamista vieraspaikkoja on yleensä muutama. Venesatamaverkosta täydentävät muut vapaa-ajan veneilyn kannalta tärkeä retkisatamat merialueen saarissa sekä kala- ja venesatamat, joiden satamapalvelut on kehitetty alun perin kalastuselinkeinon tarpeisiin, mutta joiden toiminta on ajan mittaan kehittynyt vapaa-ajan toimintojen suuntaan. Osin venesatamien infrastruktuuri on kuitenkin päässyt rapistumaan ja niiden ylläpito ja kehittäminen tulevat vaatimaan taloudellisia panostuksia.

Olemassa olevat veneväylät ja laivaväylät kattavat koko Perämeren rannikon. Veneväylien osalta ei ole todettu tarvetta muutoksille. Maakuntakaavasta on poistettu lähinnä paikallista merkitystä omaava Oulun Riutunkarin kalasatama, jonka lähellä on tulevaisuudessa kehitettävä Oulunsalon Varjakan ja Varjakansaaren venesatamat. Uusia venesatamia ovat Oulun Kattilankalla ja Kalajoen Konikarvo. Lähitulevaisuudessa merkittävin kehittämiskohde tulee Oulun seudulla olemaan Ranta-Toppilaan suunnitteilla oleva uusi venesatama, joka on tarkoitus toteuttaa yksityisenä hankkeena (taulukko 11).

Kunta	Venesatama	Tyyppi	Vieras- paikkoja	Syvyys (m)	Ylläpitäjä
li	Vatunki	Palvelusatama	10	2-4	kunta
li	Kaakkuriniemi	Ei rakenteita, kehittämishanke	-	-	kyläyhdistys
li	Rantakestilä	Vieraslaituri	3-5	2	kunta
li	Praava	Kalasadama	3	-	kunta
li	Iin Röyttä	Retkisaatama	80	2-3	Metsähallitus
Oulu	Martinniemi	Kalasadama	-	2,5	kaupunki
Oulu	Santaholma	Palvelusatama	3-5	1,8	Haukiputaan Telakkayhdistys
Oulu	Kattilankalla	Retkisaatama	4	-	Metsähallitus
Oulu	Kropsu	Retkisaatama	-	-	Metsähallitus
Oulu	Kiviniemi	Palvelusatama	20	3,5	kaupunki, Botnia Marina Ser. Ky
Oulu	Hietasaaren veneilykeskus ⁽¹⁾	Kotisaatama	3-5	3,5	OPS ja OM:n Telakkasäätiö
Oulu	Seelari ⁽¹⁾	Vieraslaituri	4-6	3,5	Oulun Työväen Pursiseura
Oulu	Meritulli (Kauppatori) ⁽¹⁾	Palvelusatama	11	2,3	Oulun Narikka Oy
Oulu	Toppilansalmi	Vieraslaituri	-	5,4	kaupunki
Oulu	Oulunsalon Varjakka ⁽²⁾	Vieraslaituri	5-6	2,5	kaupunki
Oulu	Varjakansaari ⁽²⁾	Retkisaatama	8	4	kaupunki
Oulu	Riutunkari	Kalasadama	-	2	kaupunki
Lumijoki	Lumijoen Varjakka	Kalastus- ja venesatama	4	1,7	kunta
Hailuoto	Marjaniemi	Palvelusatama	50	4,1	kunta
Hailuoto	Huikku	Vieraslaituri	5	2	kunta
Hailuoto	Pöllä	Retkisaatama	-	-	kunta
Siikajoki	Varessäikkä	Kalastus- ja venesatama	6	2,5	kunta
Siikajoki	Tauvo	Kalasadama	2	1,8	kunta
Raahe	Raahen museonranta ⁽³⁾	Matkailu-/palvelusatama	9	2,4	kaupunki
Raahe	Ulkofantti, Terässäatama ⁽³⁾	Matkailu-/palvelusatama	20	2,5	Raahen purjehdusseura
Raahe	Iso-Kraaseli	Retkisaatama	-	2,2	kaupunki
Pyhäjoki	Tervo	Kalasadama	-	2	kunta
Pyhäjoki	Elävisluoto	Kalasadama	-	3,5	kunta
Kalajoki	Ulkokalla ⁽⁴⁾	Retkisaatama	-	-	karikokous
Kalajoki	Maakalla ⁽⁴⁾	Retkisaatama	-	2,5	karikokous
Kalajoki	Keskuskari	Kalastus- ja huvivenesatama	4	-	kaupunki
Kalajoki	Konikarvo	Kalastus- ja huvivenesatama	-	3,6	kaupunki
Kalajoki	Pikku-Mansikka	Vene- ja kalasadama	2	3,3	kaupunki
Kalajoki	Sautinkari	Vieraslaituri	2	1,5	kaupunki

Taulukko 11. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitettavat venesatamat. Taulukossa indeksimerkinnällä ^(1,2,3,4) osoitettavat kohteet esitetään kaavakartalla kukin yhdellä kohdemerkinnällä maakuntakaavan mittakaavan vuoksi.

Kuva 17. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitettavat moottorikelkkareitit ja -urat sekä moottorikelkkailun yhteistarpeet

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

- Pohjois-Pohjanmaan matkailuelinkeinon kehittämisstrategia 2020. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2015.
- Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkkoselvitys. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2015.
- Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan virkistysalueet. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2016.
- Oulun viheralueverkosto ja luonnon monimuotoisuus (VILMO-suunnitelma). Oulun kaupunki, 2014.
- Oulun seudun virkistys- ja vapaa-ajan alueiden suunnitelma (VIVA). Oulun seutu, 2007.
- Oulun seudun virkistys- ja vapaa-ajan alueiden (VIVA 2007) toteuttamissuunnitelma. Oulun seutu, 2010.
- Venesatamien kehittämissuunnitelma. Oulun kaupunki, 2015.

3.4. Materiaalikeskus- ja jätteenkäsittelyalueet

MATERIAALIKESKUS TAI JÄTTEENKÄSITTELYALUE

Merkinnällä osoitetaan seudulliset jätteiden vastaanottoon, käsittelyyn ja loppusijoitukseen varatut alueet.

Alueita koskee maankäyttö- ja rakennuslain 33 § mukainen ehdollinen rakentamisrajoitus.

Suunnittelumääräys:

Alueen suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota ympäristöhaittojen ehkäisemiseen. Alueelle tai sen välittömään läheisyyteen voidaan yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa osoittaa jätemateriaalin hyödyntämiseen liittyvää tai alueelle muuten soveltuvaa yritys- ja teollisuustoimintaa.

3.4.1. Nykytilanne ja vaihtoehtojen selvittäminen

Jätehuolto on muuttumassa yhä vahvemmin materiaalin kierrätykseen ja energiakäyttöön. Ympäristötietoisuus ja ekologisuuden vaatimukset sekä raaka-aineiden hinnan nousu lisäävät kierrätyksen merkitystä ja kannattavuutta liiketoimintana, ja biopolttoaineista ja jätteenpoltosta on tullut houkuttelevia energiamuotoja. Jätehuolto muodostaa osuuden laajemmasta kiertotaloudesta.

Pohjois-Pohjanmaalla jätteenkäsittely on keskittynyt siten, että alueella toimii neljä seudullista jätteenkäsittelyaluetta. Ne sijaitsevat Oulussa (Oulun Jätehuolto Oy), Ylivieskassa (Vestia Oy), Kuusamossa (Kuusamon Jätehuolto) ja Kalajoella (Keski-Pohjanmaan Komposti Oy).

Oulun Jätehuollon toimialueeseen kuuluu 13 kuntaa ja Vestian 16 kuntaa. Kuusamon Jätehuollon alue koostuu kolmesta kunnasta. Osa kunnista hoitaa itse hyötykäyttöön menevän materiaalin ja vaarallisen jätteen toimittamisen käsiteltäväksi. Lajitettava materiaali menee kaikista kunnista alueellisiin käsittelykeskuksiin. Oulun Jätehuollolla on käytössä Ekovoimalaitos, jossa lajitellusta polttokelpoisesta jätteestä tuotetaan kaukolämpöä ja sähköä. Ekovoimalaitos on osoitettu 1. vaihemaakuntakaavassa energialaitosta osoittavalla enkkohdemerkinnällä. Ylivieskan Vestia Oy:n polttokelpoisesta jätteestä tuotetaan kaukolämpöä ja sähköä Vaasassa Westenergy Oy Ab:n jätteenpolttolaitoksessa. Maakunnan jätemateriaalien hyötykäyttöaste on energiakäytön myötä kasvanut 70–80 prosenttiin.

Keski-Pohjanmaan Komposti Oy kompostoi jätevesilietettä ja turkiseläinten lantaa. Komposti käytetään lähinnä maisemointikohteiden raaka-aineeksi. Laitoksen toiminta-alueeseen kuuluu viisi kuntaa.

3.4.2. Oulun seudun materiaalikeskus

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan laatimiseksi selvitettiin Oulun seudulla tarkemmin olemassa olevan Ruskon käsittelyalueen ohella toimivan seudullisen materiaalikeskuksen sijaintipaikka. Tarkastelu jakau-

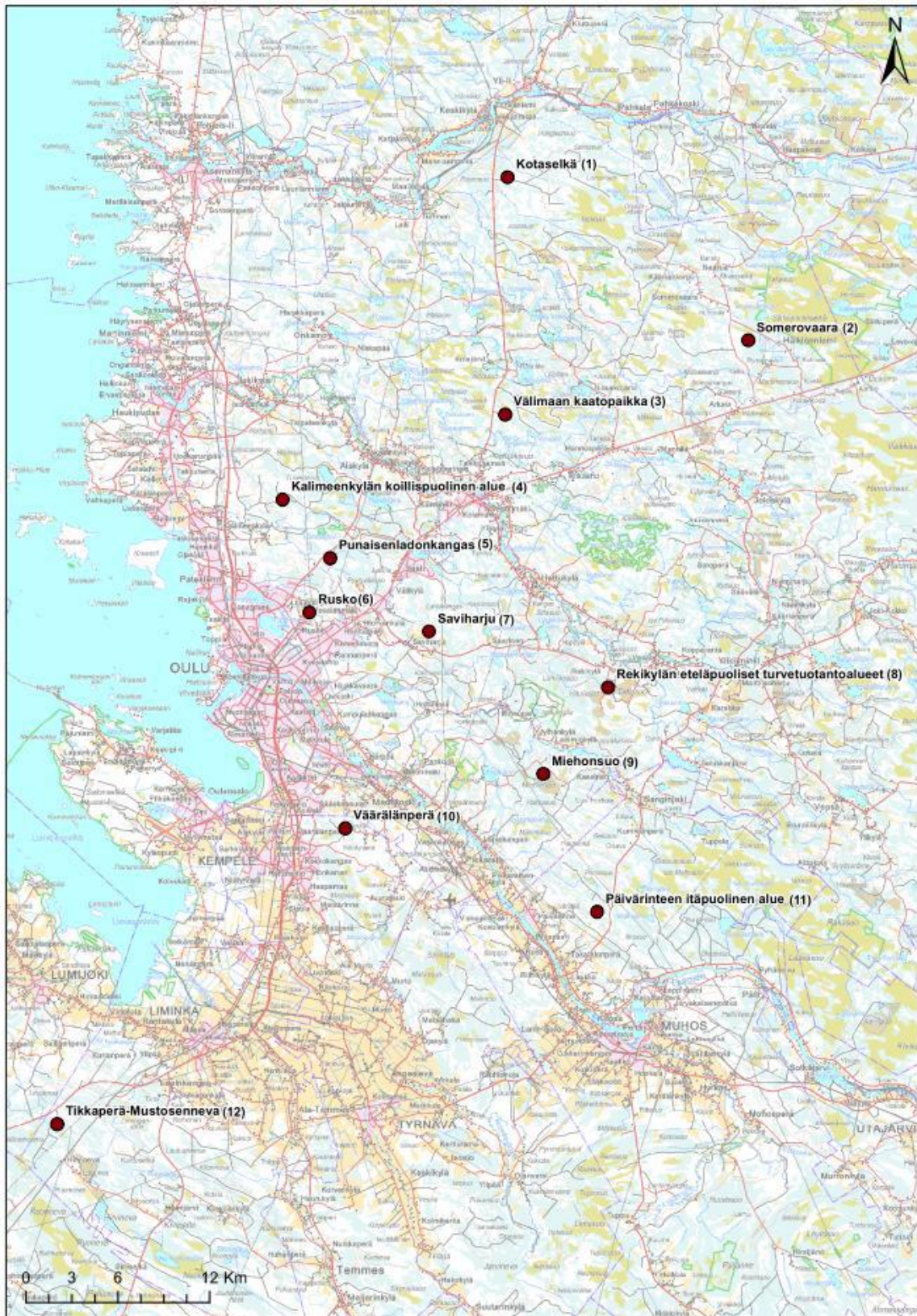
tui neljään toisiaan täydentävään työvaiheeseen seuraavasti:

Ensimmäisessä vaiheessa käsiteltiin seudun jätehuollon toimintaympäristöä ja sen kehitystä vuoteen 2040. Työvaiheessa keskityttiin erityisesti määrittämään jätteiden määrä ja laatu sekä tämän pohjalta tarvittavan materiaalikeskuksen tilan tarve ja muut ominaispiirteet yleispiirteisen maankäytön tarkkuustasossa. Käsittelyalueen toimintaa kuvaa parhaiten materiaalikeskus, koska toiminta on tulevaisuudessa enemmän materiaalien vastaanottoa, käsittelyä ja logistista toimintaa kuin loppusijoitusta. Loppusijoitus on vain osa keskuksen toimintaa. Ensimmäisessä vaiheessa laadittiin myös vuoteen 2040 ulottuvat skenaarit jätehuollon toimintaympäristössä ennakoitavissa olevista muutoksista.

Toisessa vaiheessa arvioitiin työryhmän esikartoittamien vaihtoehtojen sijaintipaikkojen soveltuvuutta materiaalikeskuksen sijoituspaikaksi (kuva 18). Työvaiheessa tehtiin vaihtoehtojen vertailu ja jatkotarkasteluun valittiin sellaiset kohteet, jotka on mahdollista osoittaa 2. vaihemaakuntakaavassa ja myös vireillä olevassa uuden Oulun yleiskaavassa vaihtoehtoisina materiaalikeskuksen sijaintipaikkoina.

Kolmannessa vaiheessa arvioinnin tulosten perusteella vaihtoehtoisia sijaintipaikkoja vertailtiin yleispiirteisen maankäytön tarkkuustasolla. Tarkastelu tehtiin keskeisten maankäytön kriteereiden perusteella. Vaihtoehtojen arvioinnissa otettiin huomioon mm. olemassa oleva ja kaavoissa osoitettu asutus, pohjavesialueet, vesistöt, maaperä, suojelualueet sekä muut tiedossa olevat maankäyttövaraukset ja kaavoitustilanne.

Neljännessä vaiheessa tehtiin tarkentava ja täydentävä kombinaatiotarkastelu, jossa edellä mainituilla kriteereillä parhaiten soveltuvia vaihtoehtoisia sijaintipaikkoja tarkasteltiin siten, että niistä kukin toimisi Ruskon käsittelyalueen ohella samanaikaisesti.

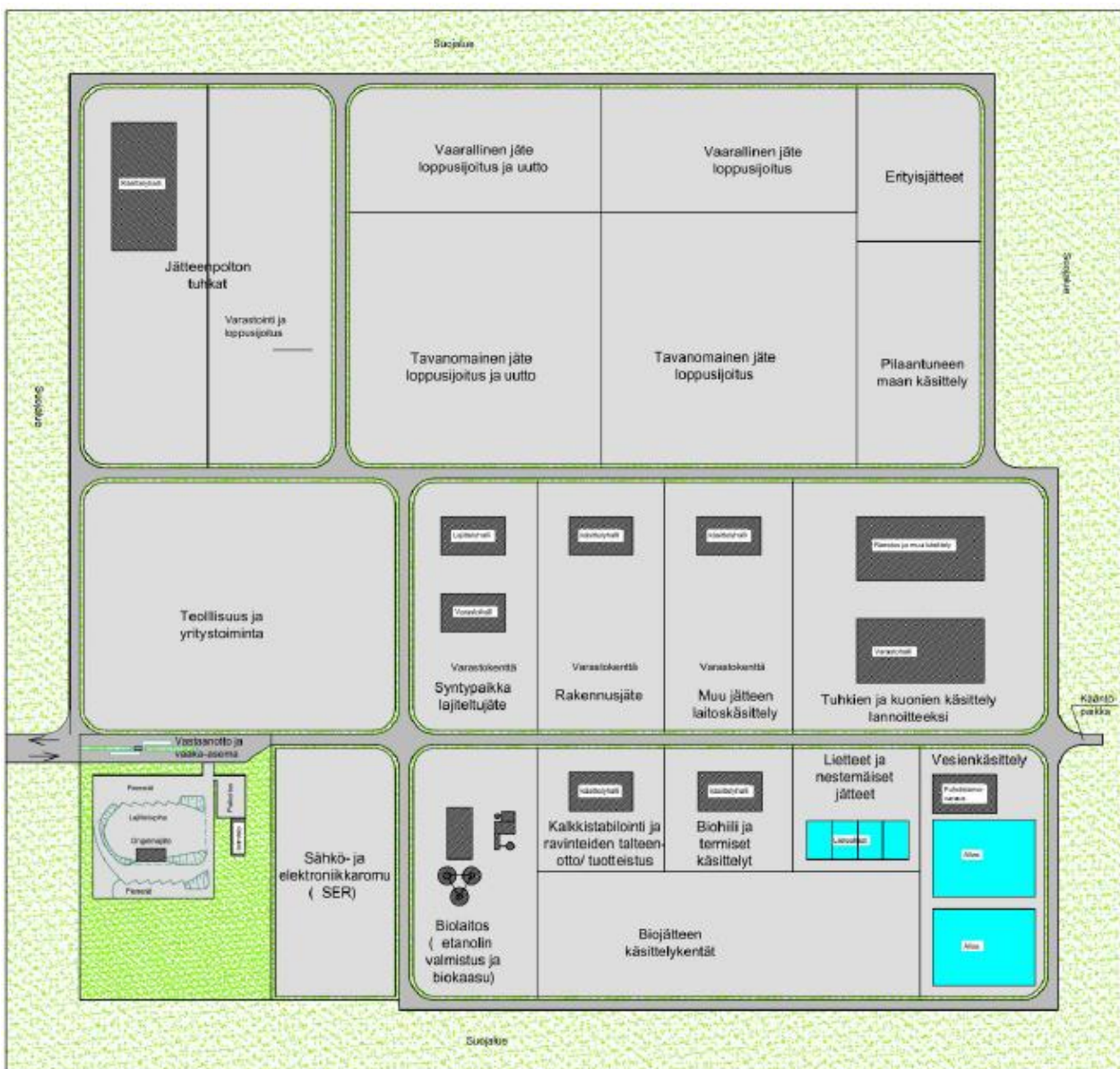

Kuva 18. Oulun seudun materiaalikeskuksen vaihtoehtoiset sijaintipaikat.

Oulun seudun materiaalikeskuksen arviointi ja vaihtoehtoisten tarkasteluiden tulokset eri työvaiheissa on kuvattu tarkemmin *Oulun seudun materiaalikeskuksen sijoittaminen* -selvityksessä. Selvityksen arviointien perusteella Ruskon ohella toimivan materiaalikeskuksen sijoituspaikaksi sopisi Punaisenladonkangas, Välimaa tai Saviharju. Ruskon toiminta yhdessä materiaalikeskuksen kanssa turvaa Oulun seudun ja pohjoisten alueiden volyymijakeiden käsittelyn sekä korkeampaan teknologiaan perustuvan käsittelyn pitkällä aikavälillä. Kun nykyisen Ruskon jättesekuskuksen lisäksi otetaan käyttöön yksi uusi materiaalikeskusalue, molempien käyttöikä voi olla sata vuotta. Jos kaikki materiaali kuljetettaisiin Ruskoon, sen toiminta-aika pienenee huomattavasti eikä alue riitä uusille toimintoille. Ratkaisu Ruskon ohella toimivan uuden materiaalikeskuksen sijaintipaikaksi tehdään vireillä olevien Poh-

jois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan ja Uuden Oulun yleiskaavan laatimisen yhteydessä.

Selvityksessä suunnitellun materiaalikeskuksen pinta-alan tarve yritysalueineen on noin 57 hehtaaria. Lisäksi alueen ympärille on muodostettava 50 metriä leveä suojavyöhyke, jolloin kokonaispinta-alan tarve on noin 73 hehtaaria. Materiaalikeskukseen voidaan sijoittaa erilaisia toimialan yrityksiä, koska siitä aiheutuu synergiaetuja maankäytölle ja muulle toiminnalle. Toiminnot voivat muodostua vastaanottotoimintojen lisäksi kolmesta pääalueesta, ns. moduulista (kuva 19). Tällaisia ovat biohajoavat jätteet (ml. jätevesilietteet) ja lannoitteiden valmistus, laitosmainen jätteiden käsittely sekä jätteiden loppusijoitus. Materiaalikeskuksen toteuttamiseksi tarvitaan tarkemmat suunnitelmat ja luvat.

Kuva 19. Materiaalikeskuksen toimintoja ja tilavaroja havainnollistava layout-kuva, jossa on osoitettu mahdollisesti alueelle sijoitettavat toiminnalliset kokonaisuudet.

3.4.3. Materiaalikeskuksen ja jätteenkäsittelyalueiden vaihemaakuntakaavaratkaisu

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitetaan Oulussa Ruskon jätekeskuksen alueen ohella uutena materiaalikeskuksena Välimaan alue. Alue on osoitettu voimassa olevassa maakuntakaavassa ej-kohdemerkinnällä. Sen sijaan Punaisenladonkankaan käsittelyalueen ej-kohdemerkintä jätetään pois kaavasta muun muassa sen vuoksi, että alueelle kohdistuu Uuden Oulun yleiskaavassa (2016) muita yhdyskuntarakenteen ja maankäytön laajentamistarpeita. Saviharjun aluetta ei esitetä materiaalikeskuksen paikaksi maanomistukseen liittyvien tekijöiden, asutuksen, liikennevaikutusten ja riittämättömien maaperätietojen vuoksi.

Vaihemaakuntakaavassa osoitetaan olemassa olevat seudulliset jätteenkäsittelyalueet ej-kohdemerkinnällä Ylivieskassa, Kuusamossa ja Kalajoella. Ylivieskan ja

Kuusamon käsittelyalueet on osoitettu voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa ja Kalajoen Himangan käsittelyalue Keski-Pohjanmaan 1. vaihemaakuntakaavassa.

Vaihemaakuntakaavassa ej-merkinnän selitystä ja suunnittelumääräystä tarkistetaan vastaamaan paremmin myös materiaalikeskuksen toimintaa. Se mahdollistaa jättemateriaalin hyödyntämiseen liittyvän yritystoiminnan sijoittamisen alueelle tai sen läheisyyteen.

Voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa on seudullisina jätteenkäsittelyalueina osoitettu Pudasjärven, Taivalkosken, Raahen ja Reisjärven kaatopaikat. Niiden toiminta on loppunut, jonka vuoksi niitä osoittavat ej-kohdemerkinnät poistetaan maakuntakaavasta. Siikajoen Revonlahdelle suunniteltu Raahen seudun käsittelyalue ei ole toteutunut, jonka vuoksi sitä kuvaava ej-kohdemerkintä poistetaan maakuntakaavasta.

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

Oulun läänin alueellinen jätesuunnitelma / Jätehuollon kehittämissuunnitelma vuosille 2008–2018. Suomen ympäristö 6/2008.

Oulun seudun materiaalikeskuksen sijoittaminen. Pohjois-Pohjanmaan liiton julkaisu: B:74, 2014.

3.5. Seudulliset ampumaradat

ea

AMPUMARATA

Merkinnällä osoitetaan seudullisesti merkittävät ampumaradat.

ea-1

Lisämerkintä -1 osoittaa, että alue on varattu rajavartiolaitoksen käyttöön.

ea-2

Lisämerkintä -2 osoittaa, että aluetta kehitetään kansainvälisen luokan ampumaurheilukeskuksena.

Suunnittelumääräys:

Ampumamelun leviämisaluetta koskevassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon ampumaratojen melutasosta annetut ohjearvot.

em

SEUDULLINEN MOOTTORIURHEILU- JA MONITOIMIKESKUS

Merkinnällä osoitetaan seudullista moottoriurheilun, ammunnan ja harrastusilmailun monitoimikeskusta.

Suunnittelumääräys:

Alueen suunnittelussa tulee ottaa huomioon melutasosta annetut ohjearvot ja vastaavat melualueet.

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitetaan seudulliset ampumaradat. Seudullisen rataverkon alustavaksi mitoituksi maakunnassa asetettiin noin 15 tarveperusteisesti sijoitettua rataa. Kriteereinä pidettiin seuraavia tekijöitä:

- *Sijainti.* Lähtökohtana on, että lähimmälle seudullisesti merkittävälle radalle olisi korkeintaan 50 kilometrin matka.
- *Palvelutaso.* Ampumaradalla on voitava ampua kiväärillä ja haulikolla sekä radalla on voitava järjestää piiritason kilpailuja. Lisäksi huoltorakennukset ovat vähintään tyydyttävät.
- *Ympäristö.* Ampumaradan soveltuvuusluokka on vähintään 2 käytetyllä luokituksella.
- *Melu.* Ampumaradan melutaso vastaa kohtuullisesti asutuksen ja loma-asutuksen ohjearvon mukaista melutasoa. Ohjearvot voivat ylittyä nykytilanteessa, mutta melun leviäminen voidaan rajoittaa kohtuullisilla kustannuksilla.
- *Pohjavesialueet.* Seudullisia ampumaratoja ei osoiteta pohjavesialueille, koska sijainti pohjavesialueella on ongelmallista ympäristölavan vuoksi. Lisäksi ampumarataverkon ympäristöriskit on taroituksenmukaista pitää vähäisinä.

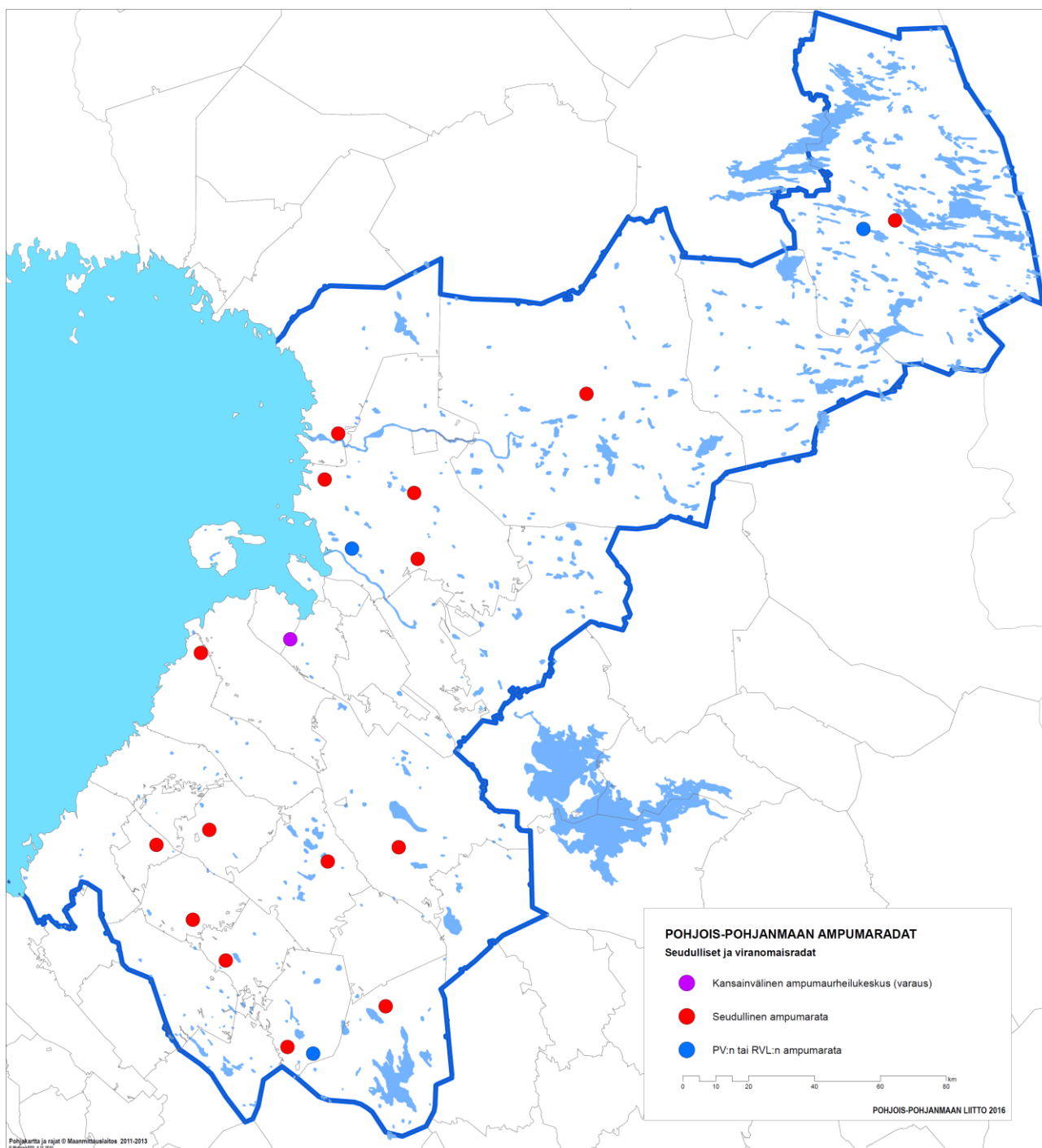
Selvityksen tulosten ja kriteerien perusteella muodostettavat seudulliset ampumaradat osoitetaan vaihemaakuntakaavan luonnoksessa ea-kohdemerkinnällä. Vaihemaakuntakaavan ampumarataverkko sisältää 16 siviiliampumarataa. Niistä 13 on olemassa olevia ampumaratoja ja kolme uusia ampumaratoja. Uudet ampumaradat sijoittuvat seuraavasti:

- Ouluun suunniteltu OuluZone (merkinnällä em) sekä Limingan ja Lumijoen kunnanrajalle suunniteltu Ruutikankaan kansainvälisen tason ampumaurheilukeskus Oulun seudun tarpeisiin (merkinnällä ea-2)
- Pudasjärven alueelle sijoittuva Lomakangas Koilismaan tarpeisiin

Vaihemaakuntakaavassa osoitetaan ea-1-merkinnällä Rajavartiolaitoksen käytössä oleva ampumarata Kuusamossa. Rata on ainoastaan viranomaiskäytössä. Puolustusvoimien ampumaradat Hiukkavaarassa ja Haapajärvellä palvelevat myös siviilikäyttöä. Ne on sisällytetty vaihemaakuntakaavassa osaksi Puolustusvoimien aluevarauksia.

Maakuntakaavassa osoitettavat seudulliset ampumaradat on esitetty kuvassa 20. Pohjois-Pohjanmaan ampumaratojen verkko, seudulliset ja paikalliset radat, on kokonaisuudessaan esitetty liitteessä 8.

Ampumaratojen kohdemerkintään on liitetty ampumamelun leviämisaluetta koskeva suunnittelumääräys, joka velvoittaa radan toimintojen ja rakenteiden suunnitteluun siten, että ampumaratojen melutason ohjearvot voidaan saavuttaa ja toisaalta olevien ratojen aiheuttaman melun huomioon ottamiseen ampumaratojen lähialueiden suunnittelussa. Nykytilanteen mukaiset ratakohtaiset laskennalliset melualueet on esitetty vaihemaakuntakaavan ampumarataselvityksessä.

Kuva 20. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa osoitettavat seudulliset ja viranomaisten ampumaradat

3.5.1. Ampumaratojen suunnittelutarve ja nykytilanne

Pohjois-Pohjanmaalla on noin 50 000 metsästyksen tai muun ampumaurheilun harrastajaa. Harjoitteluun, kilpailuun ja ampumakokeiden suorittamiseksi tarvitaan ampumaratoja. Pohjois-Pohjanmaalla on nykyisin yli 80 ampumarataa, mutta osittain ne ovat huonokuntoisia.

Ammunnasta aiheutuu ympäristölleen melua ja muita riskejä. Ympäristöriskit ovat korostuneet viime vuosina ja ratoja on suljettu tai niille on asetettu käyttörajoituksia. Ampumaratatoiminnan jatkuvuutta uhkaa myös väestön ja harrastajien väheneminen useilla sijaintipaikkakunnilla. Yleinen suuntaus on, että useita pieniä ampumaratoja ei enää käytetä tai toiminta vähenee. Ammunta keskittyy suurempiin ja kunnossa pidettyihin ratoihin.

Noin neljännes Pohjois-Pohjanmaan ampumaradoista sijaitsee pohjavesialueilla. Lisäksi asutus ja loma-asutus ovat levittäytyneet lähelle ampumaratoja, minkä vuoksi myös meluhaitat ovat korostuneet. Useita ampumaratoja on suljettu viime vuosina, mikä rajoittaa harrastusmahdollisuuksia maakunnan eri alueilla. Erityisen vaikea tilanne on Oulun seudulla ja Oulujokilaaksossa. Haulikkoratoja, jotka sijaitsevat pohjavesialueilla, on suljettu tai niiden lupaehtoja on tiukennettu, kuten Oulunsalossa ja Muhoksella. Lyijyhaulikielto tai haulikkoammunnan poissulkeminen heikentävät radan käyttömahdollisuuksia. Etenkin uusille haulikkoradoille on tarvetta Oulun läheisyydessä, sillä harrastajia on paljon eivätkä nykyiset radat vastaa tarvetta.

Pohjois-Pohjanmaalla on suunniteltu uusia ampumakeskuksia Ouluun, Liminkaan ja Kalajoelle. Lisäksi Haapa-järven ampumaseura suunnittelee nykyisen radan viereen uutta ampumarataa. Oulun uusi ampumarata sijoittuu OuluZoneen, noin 30 km kaupungin keskustasta koilliseen. Se parantaa osaltaan Oulun seudun ampumaharrastajien olosuhteita. Oulun eteläpuolen uudeksi ampumaurheilukeskukseksi on suunnitteilla Limingan ja Lumijoen kunnanrajalle sijoittuva Ruutikangas.

Pohjois-Pohjanmaalla erityisesti rannikkoalueella toimii aktiivisia ampumahiihtoseuroja. Osa ampumahiihdon ammuntapaikoista on metsästysaseampumaratojen yhteydessä ja osa hiihtokeskusten yhteydessä. Ampumahiihdon osalta suunnittelutarve on vähäisempi kuin korkea-paineisten aseiden ammuntapaikoilla. Syynä ovat melu-vaikutuksen lievyys, toiminnan ajallinen rajoittuneisuus ja pienemmät turvallisuusriskit.

Seudullisten ampumaratojen selvitys

Seudullisten ampumaratojen käsittelyä Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan uudistamisen yhteydessä esitti Oulun riistanhoidopiiri (nykyisin Suomen Riistakeskus) 1. vaihemaakuntakaavan laadintavaiheessa. Hyväksytty ampumaratalaki velvoittaa maakunnan liitot ampumarataverkoston suunnitteluun alueellaan. Edellä mainitut perusteet sekä Pohjois-Pohjanmaan ampumaratojen ja muun maankäytön yhteensovittamisen tarpeet

synnyttivät tarpeen seudullisten ampumaratojen selvittämiseksi 2. vaihemaakuntakaavassa.

Seudullisten ampumaratojen selvittäminen perustuu koko maakunnan kattavaan paikkatietoanalyysiin, jonka tarkoituksena oli kartoittaa ampumaratatoimintojen maankäyttöllinen soveltuvuus ns. ei-alueiden kautta. Kriteerit ja puskurialueet on esitetty taulukossa 12. Nykyisten ampumaratojen tila ja kehittämistarpeet selvitetiin toimijoille tehdyllä kyselyllä.

Poissulkuanalyysin kriteerit	Puskuri alueen ympärillä
ASUTUS JA MUUT TOIMINTO	
Asutus	2km
Loma-asutus	2km
Taajama	2/4km
Asemakaavoitettu alue	2/4km
Ranta-asemakaava-alue	2/4km
LUONTOKOhteet	
Pohjavesialue	0
Natura-alue	1km
Luonnon monikäyttöalue	1km
Viheryhteys	1km
Ekologinen käytävä	1km
SL1-alue	1km
Arvokas suokehityssarja	1km
MUUT KOhteet	
Vedenottamo	1km Korkeintaan 2km etäisyys
Tiestö	
Muinaismuistot	Tutkitaan alueittain
Arvokkaat maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt	Tutkitaan alueittain
Muut maakuntakaavan aluevaikutukset	Tutkitaan alueittain

Taulukko 12. Pohjois-Pohjanmaan seudullisten ampumaratojen selvityksen poissulkuanalyysissä käytetyt kriteerit ja niiden puskurialueet

Ei-alueiden ja niiden ympärille muodostettujen puskurien (poissulkuanalyysi) avulla selvitettiin alueet, joille on mahdollista sijoittaa uusia ampumaratoja. Lisäksi analyysiä käytettiin nykyisten olemassa olevien ampumaratojen soveltuvuusluokittelun perusteena. Radat jaettiin soveltuvuutensa mukaan kolmeen luokkaan. Ratojen luokittelun periaatteet on esitetty taulukossa 13.

TOIMINTO	1.luokka	2.luokka (jos jokin 1.luokasta poikkeava toteutuu)	Heikko (jos jokin 1./2.luokasta poikkeava toteutuu)
Asutus	Etäisyys yli 2km	Etäisyys 1-2 km	Etäisyys alle 1km
Loma-asutus	Etäisyys yli 2km	Etäisyys 1-2 km	Etäisyys alle 1km
Taajama	Etäisyys yli 2km	Etäisyys 1-2 km	Etäisyys alle 1km
Asemakaavoitettu alue	Etäisyys yli 2km	Etäisyys 1-2 km	Etäisyys alle 1km
Ranta-asemakaava-alue	Etäisyys yli 2km	Etäisyys 1-2 km	Etäisyys alle 1km
Pohjavesialue	Ei	Ei	Kyllä
SL1-alue	Etäisyys yli 1,5 km	Etäisyys yli 1,5km	Etäisyys alle 1,5 km

Taulukko 13. Pohjois-Pohjanmaan seudullisten ampumaratojen selvityksen soveltuvuusluokittelussa käytetyt kriteerit.

Ensimmäiseen luokkaan sijoittuvat ampumaradat sijoittuvat erinomaisesti ampumaratatoimintoihin soveltuvilla alueilla. Toisen luokan radat sijaitsevat alueilla, jotka soveltuvat hyvin tai kohtuullisesti ampumatointoihin. Luokkaan heikko sijoittuvat radat sijaitsevat ampumaradalle huonosti soveltuvilla alueilla. Taulukon kriteerit ovat suuntaa-antavia, jonka vuoksi radat on käyty läpi myös tapauskohtaisesti ja maastossa. Kaikissa tapauksissa esimerkiksi se, että alle kilometrin etäisyydellä radasta asuu vähäinen määrä ihmisiä, ei pudota rataa heikoimpaan luokkaan. Kuitenkin jos kilometrin säteellä on yli 25 asukasta, sijoittuu rata automaattisesti luokkaan heikko. Myöskään yksittäiset loma-asunnot lähellä rataa eivät välttämättä pudota rataa huonompaan luokkaan. Osa kriteereistä on kuitenkin ehdottomia, koska esimerkiksi radan sijainti pohjavesialueella pudottaa sen luokkaan heikko.

Edellä esitettyjen kriteerien lisäksi on otettu huomioon myös ampumaradan sijainti suhteessa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan luonnon monikäyttöalueisiin, viheryhteyksiin, ekologiin käytäviin, arvokkaisiin suokehityssarjoihin, vedenottamoihin, muinaismuistoihin, arvokkaisiin maisema-alueisiin ja rakennettuihin kulttuuriympäristöihin sekä muihin aluevarauksiin. Nämä tarkastelut on tehty erikseen ratakohtaisesti.

Lisäksi selvitystä täydennettiin niiden ampumaratojen osalta, joiden harkittiin soveltuvan vaihemaakuntakaavan seudullisiksi ampumaradoiksi. Näille radoilla tehtiin lisätyönä ohjearvon mukaisten melualueiden laskenta. Lisäksi uusiksi seudullisesti merkittäviksi ampumaradoiksi ehdotetuille kohteille tehtiin maastossa luontoarvojen inventointi. Tämän tarkoituksena oli varmentaa, että alueella voidaan kehittää laaja-alaista ja seudullista ampumaratatoimintaa.

Laaditun melulaskennan perusteella lähes kaikilla nykyisillä ampumaradoilla on puutteita meluntorjunnassa eikä ampumamelusta annettuja ohjearvoja voida kaikilta osin saavuttaa. Useimmilla radoilla meluntorjunta voidaan täyttää kohtuullisilla kustannuksilla. Toimiva ratkaisu on ampumaratojen suojavallien korottaminen riittävän (noin 10–15 metriä) korkeiksi.

Ampumarataselvitystä täydennettiin kaavaehdotuksen valmisteluvaiheessa saatujen lausuntojen perusteella. Taitvalkosken ampumaradalle tehtiin täydentävä kohdekohdainen tarkastelu, mutta selvityksen johtopäätöksensä to-

dettiin, että tarve ja edellytykset uuden seudullisen ampumaradan kehittämiseksi ovat vähäiset. Nykyiselle metsästyskoeammuntatarpeet täyttävälle vähäkäyttöiselle radalle on tarkastelussa esitetty mahdollinen korvaava sijoituspaikka.

3.5.2. Vaihemaakuntakaavan ratkaisu

Vaihemaakuntakaavassa osoitettavat 16 seudullista siviiliampumarataa mahdollistavat ratojen pitkän tähtäimen kehittämisedellytykset. Tavoitteena on, että näiden ratojen palvelutasoa parannetaan harrastajien tarpeiden mukaisesti.

Kaavaselostuksen liitteen 8 kartalla on esitetty ampumarataverkko kokonaisuudessaan. Ne radat, joita ei ole osoitettu kaavakartalla seudullisina kehitettävänä ratoina, ovat paikallisia tai niiden sijainnissa on maankäytöllisiä ongelmia. Esimerkiksi Oulunsalon, Kiimingin ja Muhoksen ampumaradat ovat hyvätasoisia ja nykyinen käyttö on runsasta, mutta sijainti pohjavesialueella aiheuttaa rajoitteita toiminnalle. Tämän vuoksi niitä ei voida osoittaa kehitettävänä seudullisina ampumaratoina.

Kaikilla olemassa olevilla ampumaradoilla on tärkeä paikallinen merkitys ampumaharrastajille. Se, että rataa ei ole osoitettu vaihemaakuntakaavassa kehitettävänä seudullisina ratoina, ei estä paikallisaratojen säilymistä ja pienimuotoista kunnostamista. Ratoja hallinnoivat yhdistykset voivat edelleen ylläpitää ja kehittää myös paikallisaratoja mahdollisuuksiensa ja ympäristön edellytysten puitteissa. Osa näistä radoista voi kuitenkin myös loppua toimintaa ylläpitävien tahojen rajallisten voimavarojen vuoksi.

Harvaanasutuilla alueilla tilapäisen harjoittelun edellytyksiä tuo myös uudessa ampumaratalaissa säilynyt maanomistajaoikeus harjoitteluun omalla maalla.

Sellaisia ampumahiihtoratoja, joihin ei liity ammuntaa korkeapaineisilla aseilla, ei ole osoitettu johtuen pelkän ampumahiihdon vähäisistä haitoista ja toisaalta siitä, että ampumahiihtoradat yleensä kytkeytyvät kaavoituksessa osoitettuihin liikunta- tai virkistyspaikkoihin.

Harrastustarpeiden keskittyminen Oulun seudulle on otettu huomioon kaavaratkaisussa. Oulun seudulla on myös tarve tasokkaalle ampumaurheilukeskukselle. Oulun Zonen ja Ruutikankaan alueet soveltuvat hyvin tällaiseen toimintaan. Ruutikankaan radan kehittäminen on edennyt vireästi ja lisäksi radan sijaintitekijät ovat edulliset

myös kansainvälistä ampumaurheilua ajatellen. Ruutikangas on osoitettu kehitettävänä kansainvälisen luokan ampumaurheilukeskuksena.

Seudullisten ampumaratojen ohjearvoja vastaavilla melualueilla on nykyisin noin 250 asuinrakennusta ja noin 150 loma-asuntoa. Kyseisten ampumaratojen kehittämiseksi on annettu suunnittelumääräys parantamaan meluntorjuntaa. Toimenpiteillä voidaan vähentää melusta aiheutuvia haittoja ja pitkällä tähtäimellä jopa poistaa haitta kokonaan. OuluZonen monitoimikeskuksen alueelle annettu suunnittelumääräys koskee ampumaradan lisäksi moottoriurheilualueita.

Vaihemaakuntakaavassa osoitetaan neljä uutta seudullista ampumarata-alueita. Niiden toteuttamiseksi on tehty tarkemmat luontoinventoinnit erillisillä maastokäynneillä. Niissä ei ole havaittu sellaisia tärkeitä luonnonarvoja, jotka voisivat vaarantua ampumaratojen rakentamisen vuoksi. Seuraavassa on tiivis arvio uusien ampumarata-alueiden maankäytön muutoksista ja melusta.

OuluZone, Oulu: Alue on varattu Pohjois-Pohjanmaan voimassa olevassa maakuntakaavassa moottoriurheilun ja harrasteilmailun käyttöön. Moottoriurheiluradat ovat jo osin käytössä. Alueen meluntorjunta on käsitelty YVA:ssa ja kaavoituksessa.

Ruutikangas, Liminka/Lumijoki: Alueen nykyinen käyttö on maa- ja metsätaloutta ja osin rakennusjätteen välivastointia. Ampumamelun ohjearvot ylittyvät yhden

asunnon ja yhden vapaa-ajan asunnon osalta ilman meluntorjuntaa.

Lomakangas, Pudasjärvi: Alue on entinen maa-ainesten ottoalue ja ympäröivä alue on maa- ja metsätaloustaloustaloutta. Asutus on etäällä, joten melun ohjearvot eivät ylity, vaikka meluntorjuntaa ei toteuteta.

Edellisten lisäksi kaavavalmistelussa tutkittiin uuden radan mahdollisuutta Muhoksen ja Utajärven välille Teerikankaan alueelle: uudelle Muhosta, Utajärveä ja Vaalaa palvelevalle radalle on pidemmällä tähtäimellä tarve johtuen nykyisten ratojen ongelmallisista sijainneista ja luparajoitteista. Valmistelussa ja kuulemisessa ilmeni, että uuden ympäristölliset ja maankäytölliset tarpeet mahdollisimman hyvin täyttävän ratapaikan selvittäminen joudutaan tekemään Oulujokilaakson osalta erikseen aikataulusyistä johtuen. Oulujokilaakson nykyiset radat pystyvät kuitenkin kokonaisuudessaan tarjoamaan toistaiseksi kohtuulliset harrastusmahdollisuudet.

Oulun seudun (OuluZone ja Ruutikangas) uusien seudullisten ampumaratojen toteuttaminen vähentää Oulun Hiukkavaaran ampumaratojen siviilikäyttöä, jonka seurauksena Hiukkavaaran meluvaikutus nykyiselle ja uudelle asutukselle vähenee merkittävästi. Maanpuolustuksellisista perusteista johtuen maakuntakaavan tavoitteena ei kuitenkaan ole Puolustusvoimien toimintaan tai reserviläisharjoitteluun liittyvän ammunnan vähentäminen Hiukkavaarassa.

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

Pohjois-Pohjanmaan ampumaradat, selvitys maakuntakaavan uudistamista varten. Pohjois-Pohjanmaan liitto 2016.

3.6. Puolustusvoimien alueet ja rajavyöhyke

EP

PUOLUSTUSVOIMIEN ALUE

Merkinnällä osoitetaan puolustusvoimien käytössä olevia harjoitus-, ampumarata-, varikko-, varasto- tai vastaavia alueita, joilla liikkuminen saattaa olla turvallisuus- ym. syistä rajoitettua

ep

Suunnittelumääräys:

Ampumamelun leviämisaluetta koskevassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon ampumaratojen melutasosta annetut ohjeavot.

sy-1

SUOJAVYÖHYKE

Merkinnällä osoitetaan alueita, joiden käyttöä on lähellä sijaitsevan vaaraa tai huomattavaa häiriötä aiheuttavan puolustusvoimien toiminnan vuoksi rajoitettava.

Suunnittelumääräys:

Alueen käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon puolustusvoimien määrittelemät rajoitukset suojavyöhykkeelle (A) sekä suojavyöhykkeelle (B) ja varattava puolustusvoimille mahdollisuus lausunnon antamiseen. Vyöhykekartat on esitetty kaavaselostuksen liitteessä 9.

Alueidenkäytön suunnittelussa on maanpuolustuksen ja rajavalvonnan tarpeet huomioitava ja niiden alueelliset toimintamahdollisuudet on myös pyrittävä turvaamaan. Puolustusvoimien käytössä olevat alueet on osoitettu vaihemaakuntakaavan kartalla aluevarauksin ja kohde-merkinnöin.

Taivalkosken Maijanlammen alue on osoitettu kohde-merkinnällä ep, samoin kuin Oulun Hiukkavaarassa olevat puolustusvoimien käytössä olevat alueet. Käytännössä Hiukkavaaran merkintä kattaa useita erillisiä alueita, joita ei maakuntakaavan mittakaava huomioiden ole syytä merkitä aluevarauksina. Alue sisältää mm. ampumaratoja ja varastoalueita. Lisäksi räjähdysvaara-alueen ympärille on osoitettu suojavyöhyke. Haapajärven varikkoalue koostuu kahdesta erillisestä aluevarauksesta (EP), joiden ympärillä on suojavyöhyke. Alueella on ampumaravikkeiden tuotanto- ja varastotiloja sekä ampumarata. Taivalkosken Maijanlammen harjoitusalueella ei ole ampumarataa eikä räjähdysvaaraa aiheuttavaa varastointia.

Haapajärven varikon ja Hiukkavaaran Murtoselän alueilla olevien räjähdysvaaraa aiheuttavien toimintojen

vuoksi niille on määritelty Pääesikunnan määräyksellä suojavyöhykkeet, joilla alueen käyttöä on rajoitettu. Suojavyöhykkeet on esitetty tarkemmin selostuksen liitteessä 9. Vyöhykkeelle A ei tule sijoittaa sairaalaa, vanhainkotia, päiväkotia tai muuta vastaavaa laitosta. Sisemmälle vyöhykkeelle B ei tule sijoittaa koulua tai asutustaajamaa, sairaalaa, vanhainkotia, päiväkotia tai muuta vastaavaa laitosta. Maakuntakaavaan merkitään laajempaa suojavyöhykettä A vastaavat vyöhykkeet ja niihin liittyvä, molempia vyöhykkeitä koskeva suunnittelumääräys Hiukkavaaran Murtoselän sekä Haapajärven varikon ympärille.

Ampumamelun leviämisaluetta koskeva suunnittelumääräys velvoittaa ampumaradan toimintojen ja rakenteiden suunnitteluun siten, että ampumaratojen melutaso ohjeavot voidaan saavuttaa ja toisaalta ampumaradan aiheuttaman melun huomioon ottamiseen ampumaradan lähialueen suunnittelussa. Ampumaradan melualue ja tarvittavat meluntorjuntatoimet määritellään ympäristöluvan yhteydessä. Tämän vuoksi melu-alueita ei ole merkitty kaavakartalle. Puolustusvoimien ampumaratojen laskennalliset melualueet on esitetty liitteessä 10.

er

RAJAVYÖHYKE

Merkinnällä osoitetaan rajavartiolaain (578/2005) mukainen rajavyöhyke.

RAJANYLITYSPAIKKA

Vaihemaakuntakaavassa on osoitettu rajavyöhyke osaluomerkinällä, johon ei liity suunnittelumääräystä. Maakuntakaavan rajavyöhykkeen alue on rajavartiolaikien täydentävän asetuksen (578/2005) mukainen. Rajavyöhykkeen leveys maalla on maksimissaan kolme kilometriä. Vyöhykkeellä oleskelu ja toiminta on luvanvaraista. Maastoon merkitty ja kaavakartalla osoitettu rajavyöhyke voivat poiketa toisistaan.

Rajanylityspaikkana osoitetaan Kuusamon Suoperän raja-asema, joka on merkitty myös voimassa olevaan maakuntakaavaan. Raja-asemalle johtavan tien parantamistarve ja tieluokan nostaminen on esitetty 1. vaihemaakuntakaavassa.

Kuusamossa on myös Kurvisen tilapäinen rajanylityspaikka, jota ei ole merkitty vaihemaakuntakaavaan.

3.7. Muut merkinnät

3.7.1. Ekologiset yhteystarpeet

EKOLOGINEN YHTEYSTARVE

Merkinnällä osoitetaan hirvieläinten ja muiden nisäkkäiden tärkeitä liikkumisyhteydet., jotka aiheuttavat yhteensovittamisen tarvetta muun maankäytön kanssa.

Suunnittelumääräys:

Alueiden käyttöä suunniteltaessa on säilytettävä osoitettu ekologinen yhteys ja edistettävä sen soveltuvuutta elämistön liikkumiselle.

Ekologisen yhteystarpeen merkinnällä on voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa osoitettu tärkeiksi osoittautuneita, lähinnä hirvieläinten liikkumisyhteyksiä valtateiden 4, 8 ja 20 poikki. Merkintöjen perusteena ovat lähinnä tienpidon, liikenneturvallisuuden sekä riista- ja porotalouden näkökohdat. Yhteystarpeet on osoitettu liikenneonnettomuustietojen sekä riistatalouden, riistantutkimuksen ja porotalouden tietojen perusteella.

Vaihemaakuntakaavan ehdotuksessa on osoitettu yhteystarve Liminganlahden vetovoimaisen hirvien kesälaidunalueen ja sisämaan talvehtimisalueiden välillä valtatie 8 ja kantatie 86 poikki. Voimassa olevassa maakuntakaavassa osoitettu yhteys vt:n 4 poikki Limingan Tupoksessa on jo katkennut kunnan asemakaavoituksen mukaisella taajamarakentamisella, joten se poistetaan maakuntakaavasta.

Kahdella erillisellä merkinnällä on osoitettu Pudasjärven taajaman ja vt 20 Syötteen liittymän välisen harjujakson yhteystarve. Harjujakso on porojen tärkeä talvilaidun ja kahden paliskunnan ydinaluetta; jaksolle sijoittuu myös vilkasliikenteinen vt 20. Tieosuuden porokolariteiheyden on maan korkeimpia, mikä vaarantaa kahden paliskunnan porotalouden sekä tien liikenneturvallisuuden.

Suunnittelumääräyksellä halutaan edistää osoitettua ekologista yhteyttä. Tämä koskee maankäyttöä ja tienpi-toa. Ratkaisut yhteyksien edistämiseksi edellyttävät käytännössä hankekohtaista suunnittelua.

Ekologisia käytäviä käsitellään tarvittaessa laajemmin 3. vaihemaakuntakaavassa.

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

Ekologiset yhteystarpeet valtatiellä 8 välillä Raahe-Liminka sekä valtatiellä 4 välillä Haaransilta – Kempele. Tarveselvitys. Tiehallinto Oulu 2004

Porokolarit ja niiden vähentäminen. Toimenpideselvitys. Lapin ELY-keskus 2011

Hirvieläinonnettomuudet vuonna 2014. Liikenneviraston tilastoja 8/2015

3.8. Poistuvat/kumottavat maakuntakaavamerkinnot

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavassa esitetään poistettavaksi / kumottavaksi tai korvattavaksi muulla merkinnällä useita voimassa olevan Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan merkintöjä. Ne on esitetty tämän selostuksen teemakohtaisissa kaavaehdotuksen sisältökuvauksissa:

- Kaupunki-maaseutu vuorovaikutusalue (kehittämisperiaatemerkinnot ja suunnittelumääräykset) luvussa 3.1 Maaseudun asutusrakenne
- Yksittäiset poistuvat kylämerkinnot (kohdemerkintä) luvussa 3.1 Maaseutu-asutus
- Kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti merkittävän tien tai reitin merkintä (viivamerkinnot ja suunnittelumääräys) luvussa 3.2 Kulttuuriympäristö
- Valtakunnallisesti merkittävän muinaismuistokohteen merkintä luvussa 3.2 Kulttuuriympäristö
- Yksittäiset poistuvat luonnon monikäyttöalueet (kehittämisperiaatemerkinnot) luvussa 3.3 Virkistys
- Yksittäiset virkistys/matkailukohteen merkinnot (kohdemerkintä) luvussa 3.3 Virkistys
- Yksittäiset poistuvat venesataman merkinnot (kohdemerkintä) luvussa 3.3 Virkistys
- Yksittäiset jätteenkäsittelyalueen merkinnot (kohdemerkintä) luvussa 3.5 Seudulliset materiaali- ja jätteenkäsittelyalueet.

Kalajoen Himangan alueella voimassa olevien Keski-Pohjanmaan 1. ja 2. vaihekaavojen merkintöjä ja suunnittelumääräyksiä korvataan yhdenmukaisuuden vuoksi uusilla:

- Maaseudun kehittämisen kohdealue (kehittämisperiaatemerkinnot ja suunnittelumääräykset, Keski-Pohjanmaan 1. vaihekaava)

- Kylä (kohdemerkintä, 1. vaihekaava)
- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti / maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeä alue (erityisominaisuusmerkintä ja suunnittelumääräykset, Keski-Pohjanmaan 2. vaihekaava)
- Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta valtakunnallisesti / maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeä kohde (kohdemerkintä ja suunnittelumääräykset, 2. vaihekaava)
- Muinaismuistokohde (kohdemerkintä ja suojelumääräys, 2. vaihekaava)
- Kulttuurihistoriallisesti merkittävä tie tai reitti (viivamerkinnot 2. vaihekaava)
- Virkistys- / matkailukohde (kohdemerkintä, 1. vaihekaava).

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaava korvaa ja kumoaa ne voimassa olevien maakuntakaavojen merkinnot ja määräykset, jotka vastaavat tässä 2. vaihemaakuntakaavassa osoitettuja merkintöjä. Lisäksi 2. vaihemaakuntakaavan merkinnot ja määräykset -asiakirjassa on esitetty Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan sekä Keski-Pohjanmaan maakuntakaavan 1. ja 2. vaihekaavojen poistettavat / kumottavat merkinnot ja määräykset.

3.9. Yleiset suunnittelumääräykset

Voimassa olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavassa on annettu koko kaava-alueella koskevia yleisiä suunnittelumääräyksiä ja kehittämisperiaatteita. Niistä koskevat 2. vaihemaakuntakaavassa käsitellyt teemoja

maa- ja metsätalouden sekä rantojen käytön suunnittelumääräykset ja kehittämisperiaatteet. Niihin ei esitetä muutoksia, joten niitä ei ole esitetty vaihemaakuntakaavan ehdotuksessa.

4. Vaihemaakuntakaavan vaikutukset

Maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n mukaan kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvittävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.

Selvitysten on annettava riittävät tiedot, jotta voidaan arvioida suunnitelman toteuttamisen merkittävät välittömät ja välilliset vaikutukset (MRA 1 §):

- 1) ihmisten elinoloihin ja elinympäristöön;
- 2) maa- ja kallioperään, veteen, ilmaan ja ilmastoon;
- 3) kasvi- ja eläinlajeihin, luonnon monimuotoisuuteen ja luonnonvaroihin;
- 4) alue- ja yhdyskuntarakenteeseen, yhdyskunta- ja energiatalouteen sekä liikenteeseen;
- 5) kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön;
- 6) elinkeinoelämän toimivan kilpailun kehittämiseen.

Maakuntakaavaa hyväksyttäessä on oltava selvillä myös kaavan vaikutuksista Natura 2000 -verkoston alueisiin. Vaikutusten arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa valmistelijoille, päättäjille sekä osallisille kaavan toteuttamisen vaikutuksista, niiden merkittävydestä ja mahdollisista haitallisten vaikutusten lieventämismahdollisuuksista. Arvioinnissa selvitetään millaisia myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia maakuntakaavassa osoitettu maankäyttö toteutuessaan aiheuttaa. Maakuntakaava on yleispiirteinen alueiden käyttöä ohjaava suunnitelma, minkä vuoksi myös vaikutukset arvioidaan yleisellä tasolla. Pääpaino on yksittäisten aluevarausten merkittävimpien vaikutusten tunnistamisessa sekä kaavaratkaisun yhteis- ja kokonaisvaikutusten arvioinnissa.

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan vaikutusten arviointi perustuu keskeisesti taustaselvityksiin, joita on kuvattu edellä eri teemojen käsittelyn yhteydessä. Erilaisten reunaehtojen ja vaikutusten selvittäminen on ohjannut suunnittelua koko kaavaprosessin ajan ja vaikuttanut siten merkittävästi kaavaratkaisujen muotoutumiseen. Kaavaselostuksessa esitetään yhteenveto keskeisimmiksi arvioiduista vaikutuksista. Selvitysaineistossa kuvataan laajemmin yksittäisten alueiden ja tutkittujen vaihtoehtojen vaikutuksia.

Maakuntakaavassa osoitetut alueidenkäyttöratkaisut voivat toteutua monella kaavamerkinän mahdollistamalla vaihtoehtoisella tavalla. Kaavaratkaisut ja aiheutuvat vaikutukset täsmentyvät kuntakaavoituksen ja hankesuunnittelun yhteydessä.

4.1. Alue- ja yhdyskuntarakenne ja liikenne

Pohjois-Pohjanmaan maakuntasuunnitelman 2040 mukaan Pohjois-Pohjanmaan tavoitteena on tasapainoinen aluerakenne, jossa monikeskuksista aluerakennetta täydennetään kehittämällä matkailukeskuksia ja -vyöhykkeitä sekä maaseutualueita. Pohjois-Pohjanmaan aluerakenteen runko muodostuu alueellisten keskusten verkostosta ja ylimaakunnallisista kehittämissvyöhykkeistä. Vaihemaakuntakaavassa osoitettujen jokivarsia myötäilevien maaseudun kehittämisen kohdealueiden, kyläverkoston sekä osin ylimaakunnallisten matkailun vetovoimavyöhykkeiden kehittämisen asumisen ja elinkeinotoiminnan alueina tukee siten merkittävästi tasapainoisen aluerakenteen tavoitetta.

Maakuntakaavan yleistavoitteena on lisätä maaseutualueiden elinkeinotoiminnan elinvoimaisuutta sekä alueiden vetovoimaisuutta vakituisen asutuksen ja vapaa-ajan toimintojen ympäristönä.

Maaseutualueiden kehittämistä koskevissa kaavamerkinöissä on kiinnitetty erityistä huomiota elinkeinon ja asutuksen tarpeiden yhteensovittamiseen sekä ympäristöarvojen vaalimiseen ja hyödyntämiseen maaseudun kehittämisen tärkeänä perustana. Maakuntakaavassa osoitettu kyläkeskusten verkosto toimii maaseudun asutusrakenteen runkona. Tavoitteena on kyläkeskusten aseman vahvistuminen, millä on myönteisiä vaikutuksia muun muassa palvelujen järjestämisen, olemassa olevan ja uuden infrastruktuurin tehokkaan hyödyntämisen, elinympäristön viihtyisyyden sekä asutuksen ja maatalouden maankäyttötarpeiden yhteensovittamisen kanalta.

Matkailullisesti merkittävien alueiden verkosto synnyttää perustan matkailukeskusten ja -alueiden verkottumiselle sekä vapaa-ajan käytön vyöhykkeiden kehittämislle. Aluekokonaisuudet linkittävät yhteen merkittäviä luonnon, maiseman ja kulttuuriympäristön arvoalueita sekä kytkevät niitä asutus- ja matkailukeskuksiin. Vetovoimaisia matkailualueita kehitetään kunta- ja maakuntarajat ylittävänä toiminnallisina kokonaisuuksina. Matkailun ja vapaa-ajan toimintojen kannalta tärkeiden alueiden esille tuominen korostaa arvokkaan luonto- ja kulttuuriperinnön hyödyntämistä ja merkitystä maakunnan aluerakenteessa.

Maakunnan viher- ja virkistysverkkoa kehittämällä parannetaan elinympäristön laatua ja ihmisten viihtyvyyttä sekä luodaan edellytyksiä matkailun kehittämislle. Viheralueiden palvelujen, laadun ja saavutettavuuden kehittäminen on keskeinen osa yhdyskuntien kestävästä kehittämisestä.

Maakuntakaavassa on otettu huomioon maanpuolustuksen ja rajavalvonnan tarpeet osoittamalla alueet ampuma- ja harjoitusalueille sekä varikkotoiminnalle. Alue-

eet sijoittuvat pääasiassa olemassa olevan ja suunnitellun yhdyskuntarakenteen ulkopuolelle. Kaikki alueet ovat olemassa olevia toimintoja eivätkä siten aiheuta uusia vaikutuksia nykytilaan verrattuna. Puolustusvoimien alueilla ja niihin liittyvillä suojavyöhykkeillä on vaikutuksia lähialueen muuhun maankäyttöön. Maakuntakaavassa osoitetulle suojavyöhykkeelle ei tule sijoittaa muun muassa asutustaajamaa, koulua, sairaalaa tai muuta vastaavaa laitosta. Oulun Hiukkavaaran ampumaradan osoittaminen ei estä Pohjois-Pohjanmaan 1. vaihemaakuntakaavassa osoitetun taajamatoimintojen alueen toteuttamista (Hiukkavaaran kaupunginosan toteuttaminen). Haapajärven ja Taivalkosken ep-alueet eivät ole ristiriidassa osoitettujen alueiden ympäristössä olevan tai suunnitellun muun maankäytön kanssa. Ampumaratojen meluvaikutuksista ks. tarkemmin luku 4.2 Ihmisten elinolot ja elinympäristö.

Jätteenkäsittelyalueiden verkoston supistuminen heijastaa tapahtunutta jätteiden käsittelyn ja loppusijoituksen keskittymistä suuriin yksiköihin. Osoitetut jätteenkäsittelyalueet sijoittuvat alueille, joilla on tai on aiemmin ollut jätteiden käsittelytoimintaa. Kohteiden osoittaminen ei siten muuta merkittävästi alueiden tai niiden lähiympäristön nykyistä tai ennakoitua maankäyttöä. Kokonaisuutena arvioiden jätehuollon taloudellisuus paranee ja ympäristökuormitus vähenee.

Maakuntakaavan valmistelun aikana muun muassa useat kunnat ovat ilmaisseet huolensa erityisesti valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden osoittamisen vaikutuksista taajamien ja matkailualueiden kehittämiseen sekä luonnonvarojen hyödyntämiseen. Seuraavassa arvioidaan valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden vaikutuksia yhdyskuntarakenteen kehittämiseen ja muuhun rakentamiseen. Luonnonvarojen hyödyntämisen osalta ks. jäljempänä luku 4.3 Aluetalous, elinkeinot ja luonnonvarat. Yhteenveto maisema-alueiden vaikutuksista yhdyskuntarakenteeseen ja luonnonvarojen hyödyntämiseen on esitetty taulukossa 14.

Rakentamisen lähtökohtana on, että valtakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla maiseman ominaispiirteet ja arvot tulee ottaa huomioon alueita kehitettäessä ja niille rakennettaessa. Tämä saattaa joissain tilanteissa asettaa reunaehjoja rakentamiselle ja muulle ympäristöä muuttavalle toiminnalle.

Arvokkaat maisema-alueet tulee osoittaa maakuntakaavoissa, jotka vuorostaan ohjaavat kuntakaavoitusta. Mikäli arvokkaalle maisema-alueelle laaditaan yleiskaava tai asemakaava, tulee viranomaisien kiinnittää erityistä huomiota lähtötietojen ja perusselvitysten riittävyteen

sekä maiseman ominaispiirteisiin, kokonaiskuvaan ja identiteettiarvoihin. Suunniteltavien hankkeiden maisemavaikutukset tulee arvioida erikseen, jotta esimerkiksi mahdollinen täydennysrakentaminen sopeutuu sijainniltaan, mittakaavaltaan ja rakennustavaltaan maisemaan.

Pohjois-Pohjanmaalla monet kasvavista taajamista sijaitsevat valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkailla maisema-alueilla. Monilla maisemanähtävyyksinä arvokkailla maisema-alueilla on matkailurakentamista. Valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen status ei estä taajamien, kylien tai matkailukeskusten kehittämistä. Arvokkaiksi määritellyillä maisema-alueilla tavoitteena on, että taajamien ja kylien sekä matkailualueiden suunnittelu ja kehittäminen tapahtuu maisema-alueelle tyypilliset ominaispiirteet ja arvot huomioon ottavalla, niitä tukevalla ja vahvistavalla tavalla. Alueilla turvataan maisemalle tyypillisten erityispiirteiden ja arvojen säilyminen, eri elinkeinoiden toimintaa ja alueiden kehittämismahdollisuuksia vaarantamatta.

Yhdyskuntarakennetta valtakunnallisesti arvokkailla maisema-alueella laajennettaessa maisema-alueen arvot on otettava huomioon ja rakentaminen sopeutettava maisemaan. Olemassa olevasta ympäristöstä selvästi poikkeava rakentaminen voi olla ristiriidassa maisema-alueeseen liittyvien arvojen kanssa. Maisema-alueilla voi siten olla vaikutuksia rakentamiseen, mutta ne koskevat pääasiassa vain olemassa olevasta ympäristöstä selvästi poikkeavaa rakentamista.

Maisemainventoinneissa on lähtökohtaisesti huomioitu maiseman muuttuva luonne ja kerroksellisuuden merkitys. Esimerkiksi nykymaaloudelle tyypillisten kookkaiden ja korkeiden tuotantorakennusten todetaan olevan olennainen osa elinvoimaista maaseutumaisemaa. Samoin liikerakennukset hahmottuvat osana maisemaa. Rakennusluvan myöntäminen perustuu maankäyttö- ja rakennuslaissa säädettyihin rakennusluvan edellytyksiin. Lupaharkinnassa on otettava kaikilla alueilla huomioon maankäyttö- ja rakennuslain säännös, jonka mukaan rakennuksen tulee soveltua rakennettuun ympäristöön ja maisemaan sekä täyttää kauneuden ja sopusuhtaisuuden vaatimukset.

Arvokkaat maisema-alueet saattavat välillisesti asettaa reunaehjoja myös muulle maisemaa voimakkaasti muuttavalle toiminnalle, kuten maa-ainesten ottaminen, teiden rakentaminen ja rakennusten purkaminen.

Vaikutukset	
Taajamien kehittäminen ja muu rakennettu ympäristö	Valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen status ei estä taajamien, kylien tai matkailukeskusten kehittämistä. Yhdyskuntarakennetta laajennettaessa maisema-alueen arvot on otettava huomioon ja rakentaminen sopeutettava maisemaan. Olemassa olevasta ympäristöstä selvästi poikkeava rakentaminen voi olla ristiriidassa maisema-alueeseen liittyvien arvojen kanssa. Maisema-alueet otetaan huomioon rakentamista ja muuta ympäristöä muuttavaa toimintaa koskevassa lupaharkinnassa, missä yhteydessä ne voivat asettaa reunaehtoja maisemaa voimakkaasti muuttavalle toiminnalle.
Maaseutuelinkeinot ja luonnonvarojen hyödyntäminen	Maisema-alueet eivät estä maaseutuelinkeinojen ja maiseman kehitystä eivätkä vaikeuta nykyisten maatalouselinkeinojen harjoittamista. Arvokkaita maisema-alueita tai rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevat maakunta-kaavamääräykset eivät rajoita maa- ja metsätalouden harjoittamista. Maisema-alueet asettavat rajoituksia tuulivoimarakentamiselle. Tuulivoimarakentamisen suunnittelun periaatteiden mukaan tuulivoimarakentamiselle soveltumattomia alueita ovat muun muassa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. Maisema-alueisiin liittyvillä arvoilla voi olla merkitystä maa-ainesten ottoon liittyvässä lupaharkinnassa.
Elinympäristön laatu	Maisema-alueiden ja niihin liittyvien kulttuuriympäristöjen arvot lisäävät merkittävästi maaseutu- ja taajamaympäristöjen laatua ja siten niiden vetovoimaisuutta asuin- ja vapaa-ajan ympäristönä.

Taulukko 14. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen sekä luonnonvarojen hyödyntämiseen.

4.2. Ihmisten elinolot ja elinympäristö

Maaseudun kehittämiseen, matkailuun ja muihin vapaa-ajan toimintoihin liittyvät kaavamerkinnät tukevat suoraan ja välillisesti hyvän elinympäristön tavoitetta. Muun muassa maaseudun kehittämisen kohdealueita (jokilaaksot) koskevissa kehittämisperiaatteissa ja suunnittelumääräyksissä on kiinnitetty elinkeinotoiminnan ohella erityistä huomiota toimivan ja viihtyisän elinympäristön luomiseen. Tässä keskeinen rooli on muun muassa rakennetun ympäristön laadulla ja eri toimintojen yhteensovittamisella, liikenne- ja tietoliikenneyhteyksillä, kulttuuriympäristöillä ja viheralueilla.

Maakuntakaavassa osoitettu matkailu- ja virkistysalueiden verkosto muodostuu suuresta joukosta kohteita, joiden luonne vaihtelee taajamien lähivirkistysalueista kansallispuistoihin ja erämaisiin luontokokonaisuuksiin. Pohjois-Pohjanmaan virkistysverkko selvityksen mukaan kohteet ovat hyvin maakunnan väestön saavutettavissa. Maakunnallisen virkistysverkon painopiste on kuitenkin olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ulkopuolella, mikä korostaa myös taajamien paikallisten lähivirkistysmahdollisuuksien turvaamisen ja kehittämisen merkitystä.

Matkailu- ja virkistysalueiden osoittamisen tavoitteena on tarjota alueen asukkaille ja matkailijoille monipuolisia mahdollisuuksia ulkoiluun ja muuhun vapaa-ajan harrastamiseen. Tätä kautta edistetään elämisen laatua, hyvinvointia ja asumisviihtyvyyttä.

Viheralueiden ohella hyvin hoidetut kulttuuriympäristöt lisäävät merkittävästi maaseutu- ja taajamaympäristöjen laatua ja siten niiden vetovoimaisuutta asuin- ja vapaa-ajan ympäristönä. Kulttuuriympäristöt vahvistavat ihmisten suhdetta elinympäristöönsä. Mielenkiintoinen lähiympäristö houkuttelee liikkumaan, mikä edistää terveyttä ja hyvinvointia.

Arvokkailla maisema-alueilla kiinnitetään huomiota kulttuuriympäristön moniarvoisuuden ja ajallisen kerroksellisuuden säilyttämiseen. Eri-ikäisistä elementeistä koostuva kerroksellinen ympäristö koetaan useimmiten miellyttävänä ja laadukkaana elinympäristönä. Olemassa olevaa kulttuuriympäristöä ja siihen liittyvää kulttuuriperintöä on mahdollista hyödyntää paikallisena vahvuutena ja voimavarana, yritystoiminnan ympäristönä sekä idealähteenä esimerkiksi tapahtumien kehittämisessä.

Ihmisten elinympäristöön kohdistuvista haitallisista vaikutuksista keskeisimmät liittyvät jätehuollon ilma-

päästöihin, meluun ja liikenteen aiheuttamiin vaikutuksiin. Kaavassa osoitettujen jätteenkäsittelyalueiden lähiympäristössä on vain vähän asutusta Oulun Ruskon aluetta lukuun ottamatta, mikä lieventää olennaisesti aiheuttamia vaikutuksia (taulukko 15).

Sijaintipaikka	Etäisyys alle 500 m	Etäisyys alle 1 km	Etäisyys alle 2 km
Kalajoki, Himanka	0	0	41
Kuusamo	0	0	5
Oulu, Rusko	12	46	4731
Oulu, Väli-maa	0	1	4
Ylivieska	0	0	235

Taulukko 15. Väestön määrä eri etäisyysvyöhykkeillä osoitetuista jätteenkäsittelyalueista.

Loppusijoitettava jäte sisältää tulevaisuudessa vain pieniä määriä orgaanista ainetta, sillä kaatopaikka-asetuksella rajoitetaan orgaanisen jätteen sijoittamista kaatopaikalle vuodesta 2016 lähtien. Loppusijoitustoiminnan aiheuttama hajuhaitta ei näin ollen tulevaisuudessa aseta rajoituksia jäte- tai materiaalikeskuksen sijainnille. Normaali-tilanteessa hajuhaitta rajoittuu nykyisin jätekeskuksen välittömään läheisyyteen muuttamisen satojen metrien päähän päästölähteestä. Satunnainen häiriötilanteen haju on aistittavissa 0,5-1 km ja poikkeuksellisesti 1-2 km säteellä. Oulussa Ruskon alueelle vuonna 2015 valmistunut biokaasulaitos lisää olennaisesti eloperäisen jätteen hyötykäyttöä sekä vähentää haitallisia ilmapäästöjä.

Jätteenkäsittelyalueiden meluvaikutusten arvioinnissa käytetään melutason yleisiä ohjearvoja (valtioneuvoston päätös melutasojen ohjearvoista 993/1992). Käytännössä sijoituspaikasta riippumatta melu yleensä alittaa 55 dB (A) viimeistään 500 metrin päässä ja 45 dB (A) viimeistään 1 500 metrin päässä.

Seudullisten ampumaratojen ohjearvoja vastaavilla melualueilla on nykyisin yhteensä noin 250 asuinrakennusta ja 150 loma-asuntoa. Puolustusvoimien Hiukkavaaran ampumaradan melualueella on melko runsaasti vakituista ja vapaa-ajan asutusta. Ratoja koskevat suunnittelumääräykset ohjaavat meluntorjuntaan. Siten meluhaitta pienenee ja pitkällä tähtäimellä poistuu suunnittelumääräyksen mukaan toimittaessa. Hiukkavaaran radalla on vuoteen 2024 asti voimassa oleva ympäristölupa, jonka mukaan meluntorjuntatoimenpiteet tulee suorittaa vuoden 2017 loppuun mennessä (Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ympäristölupapäätökset 2014 ja 2015).

Ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta keskeistä on varautua tulviin tunnistetuilla tulvariskialueilla. Vaihemaakuntakaavassa maaseudun kehittämisen kohdealueisiin liittyvän suunnittelumääräyksen mukaan kuntien kaavoituksessa tulee määritellä tulvan aiheuttamat rajoitukset rakentamiselle. Tulvariskien vähentäminen maankäytön ohjauksen kautta on merkittävin keino

ehkäistä tulvista aiheutuvia omaisuus- ja muita vahinkoja.

4.3. Aluetalous, elinkeinot ja luonnonvarat

Elinkeinojen osalta maakuntakaavalla tuetaan erityisesti maaseutuelinkeinojen ja matkailun kehittämistä. Kaavassa ei ole esitetty maatalouteen liittyviä aluevarauksia, mutta maaseutualueiden kehittämistä koskevissa alueidenkäytön periaatteissa on korostettu maatalouden toimintaedellytysten turvaamista asumista ja muuta maankäyttöä suunniteltaessa. Kyläalueilla tulee kaavan suunnittelumääräyksen mukaan kiinnittää erityistä huomiota peltoalueiden säilymiseen maatalouskäytössä. Vaikutukset ovat luonteeltaan välillisiä ja konkretisoituvat vyöhykkeiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Kaavassa on esitetty matkailukeskusten alueet ja muita matkailupalvelujen kannalta kehitettäviä alueita. Aluevarauksilla luodaan maankäytölliset edellytykset olemassa olevien matkailukeskusten jatkokehittämiselle.

Viheralueverkoston kestävä hyödyntäminen ihmisten vapaa-ajan ympäristönä tukee alueen elinkeinojen kehittämistä suoraan ja välillisesti. Eri elinkeinoista virkistysverkolla tuetaan erityisesti matkailua ja sen kehittämistä. Välillisesti myönteisiä vaikutuksia syntyy, mikäli viheralueet lisäävät alueen vetovoimaisuutta asuinympäristönä sekä yritysten toimintaympäristönä.

Maakuntakaavassa osoitetut matkailun ja virkistykseen kannalta vetovoimaiset luontoalueet toimivat usein matkailualueiden imagon kärkenä. Luonto ja siihen kytkeytyvät vapaa-ajan harrastukset ovat keskeinen osa erityisesti Rukan, Syötteen, Rokuan ja Kalajoen vetovoimaa ja matkailutarjontaa. Pohjois-Pohjanmaalla kansallispuistojen ja muiden suojelualueiden merkitys on suuri osana matkailukeskusten toimintaympäristöä, minkä lisäksi ne voivat itsessään olla merkittäviä matkailukohteita.

Jätteiden keskitetyllä käsittelyllä on myönteisiä vaikutuksia jätteiden hyötykäytön ja hallitun loppusijoittamisen näkökulmasta. Keskittyminen luo edellytyksiä kierätsyliiketoiminnalle, eloperäisen jätteen hyödyntämiselle sekä jätteiden energiakäytölle. Samalla edistetään luonnonvarojen kestävää käyttöä; Pohjois-Pohjanmaalla esimerkkejä resurssitehokkuutta parantavista ja ilmospäästöjen vähentämiseen tähtäävistä toimenpiteistä ovat olleet Oulun Laanilan ekovoimalaitoksen rakentaminen sekä biokaasutuotanto Oulussa ja Ylivieskassa.

Kulttuuriympäristö on merkittävä kulttuurinen, taloudellinen ja sosiaalinen voimavara ja uuden toiminnan mahdollistaja. Kulttuuriympäristöjen hoito ja ylläpito edellyttää taloudellisia voimavaroja; toisaalta hyvin hoidetussa kulttuuriympäristössä on liiketoiminnallista arvoa. Suomen matkailustrategian 2020 mukaan Suomen suuntautuvassa kulttuurimatkailussa painottuvat muun muassa paikalliset kulttuuriympäristöt, yksittäiset kulttuurikohteet ja reitit sekä alueelliset, omaleimaiset kulttuuripiirteet. Myös arkeologinen kulttuuriperintö kiinnostaa ihmisiä ja voi toimia matkailun resurssina.

Maakuntakaavalla ei ole merkittäviä vaikutuksia metsätalouteen. Arvokkaita maisema-alueita tai rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevat kaavamääräykset eivät

rajoita maa- ja metsätalouden harjoittamista. Maakuntakaavassa osoitetuilla virkistysalueilla voidaan edelleen harjoittaa metsätaloutta. Maakuntakaavan virkistysalueisiin ei liity maisematyölupavelvoitetta. Kuntien kaavoituksessa maisematyölupavelvoitteita voidaan kuitenkin tarvittaessa asettaa. Kaavaselostuksessa on tuotu esiin lähtökohtana, että maisematyölupa tulee kyseeseen lähinnä yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa määriteltävillä rajatuilla alueilla (esimerkiksi virkistyskäytön ydinalueet). Alueiden mahdollinen vyöhykkeistäminen virkistyskäytön painopistealueisiin ja metsätalouspainotteisiin alueisiin voidaan tehdä esimerkiksi yleiskaavotuksessa tai alueiden hoidon ja käytön suunnittelussa.

Maa-aineslain mukaan lupa aineiden ottamiseen on myönnettävä, jos asianmukainen ottamissuunnitelma on esitetty eikä ottaminen tai sen järjestely ole ristiriidassa lain mukaisten rajoitusten kanssa. Näiden rajoitusten mukaan aineksia ei saa ottaa niin, että siitä aiheutuu kauniin maisemakuvan turmeltumista. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointia käytetään lupaharkinnassa selvityksenä alueen maisema-arvoista. Maa-aineslain mukaisessa lupaharkinnassa maisema-arvot voivat olla luvan myöntämisen este tai peruste lupamääräysten antamiselle. Lupamääräyksillä voidaan tarvittaessa rajoittaa maa-ainesten ottohankkeesta maisemalle aiheutuvia haittoja.

Maakuntakaavalla ei ole merkittäviä vaikutuksia porotalouteen. Poronhoitoalueelle ei ole osoitettu sellaisia merkintöitä, jotka olisivat ristiriidassa porotalouden kanssa tai voisivat merkittävästi vaikeuttaa poronhoidon toimintaedellytyksiä. Reitistöjen ja matkailutoiminnan osalta yhteen sovittamisen tarvetta voi kuitenkin paikallisesti olla. Ekologisen yhteystarpeen merkinnällä on osoitettu tärkeitä hirvieläinten liikkumisyhteyksiä valteiden 8 ja 20 poikki. Merkinnän perusteena ovat tienpidon, liikenneturvallisuuden sekä riista- ja porotalouden näkökohdat.

Maisema-alueet asettavat rajoituksia tuulivoimarakentamiselle. Tuulivoimarakentamisen suunnittelun periaatteiden (Ympäristöhallinnon ohjeita 4/2012) mukaan tuulivoimarakentamiselle pääsääntöisesti soveltumattomia alueita ovat muun muassa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt.

Arvokkaat maisema-alueet eivät estä maaseutuelinkeinojen ja maiseman kehitystä eivätkä vaikeuta nykyisten maatalouselinkeinojen harjoittamista. Maisema-alueilla pyritään ohjaamaan ja tukemaan alueiden kehittämistä niiden ominaisuutensa ja erityispiirteitä vahvistamalla ja soveltamalla nykyisen elinkeinotoiminnan vaatimat muutokset historiallisiin kehityskulkuun. Tavoitteena on, että maisema-alueilla säilyvät ne aineettomat hyödykkeet, jotka syntyvät ympäristö- ja maisemanäkökulmat huomioon ottavan elinkeinotoiminnan tuloksena. Näitä ovat mm. alueen yleinen viihtyisyys, houkuttelevuus, ekologinen monimuotoisuus, ajallinen kerroksellisuus sekä alueellinen ja paikallinen identiteetti.

4.4. Maisema ja kulttuuriympäristö

Maakuntakaava turvaa tärkeiden kulttuuriympäristöjen ja maisema-alueiden säilymistä: kaavassa on osoitettu

valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet, valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt sekä muinaismuistokohteet. Maisema-alueita ja rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevien suunnittelumääräysten tavoitteena on alueiden valtakunnallisten ja maakunnallisten arvojen turvaaminen.

Vaihemaakuntakaavassa ei ole osoitettu sellaista uutta maankäyttöä, joka olisi ristiriidassa kulttuuriympäristön arvojen kanssa. Valtakunnallisesti arvokkaille maisema-alueille sijoittuu useita taajamia (Pohjois-Pohjanmaan 1. vaihemaakuntakaava) ja matkailupalvelujen alueita – maisema-alueisiin liittyvät suunnittelumääräykset ohjaavat sovittamaan yhteen näiden alueiden kehittämistarpeet maisemaan liittyvien arvojen kanssa. Edellä on jo tuotu esiin, että maisema-alueet eivät estä kuntakeskusten tai matkailualueiden kehittämistä. Rakentaminen on kuitenkin sopeutettava maisemaan siten, etteivät alueiden keskeiset arvot vaarannu.

Pohjois-Pohjanmaan 1. vaihemaakuntakaavassa osoitetuilla tuulivoima-alueilla ei arvioitu olevan merkittäviä haitallisia vaikutuksia kulttuuriympäristön arvoille. Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi on valmistunut vuonna 2015. Päivitysinventoinnissa on ehdotettu uusia valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja esitetty useiden maisema-alueiden rajausten tarkistamista. Pohjois-Pohjanmaan 1. vaihemaakuntakaavan vaikutusten arvioinnin mukaan valtakunnallisesti arvokkaille maisema-alueille tai valtakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön alueille ei kohdistu merkittäviä haitallisia maisemavaikutuksia. Uudet valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi ehdolla olevat alueet ja olemassa olevien alueiden rajausten tarkistaminen ei olennaisesti muuta tilannetta. Joillekin maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi ehdotetuille alueille vaikutuksia voi tuulivoimarakentamisen seurauksena syntyä. Tuulivoima-alueiden ja arvokkaiden maisema-alueiden suhdetta arvioidaan tarkemmin 3. vaihemaakuntakaavan yhteydessä.

Maakuntakaavaan laatimiseen liittyvät arvokkaiden maisema-alueiden ja rakennettujen kulttuuriympäristöjen päivitysinventoinnit, niitä esittelevät yleisötilaisuudet ja muu vuorovaikutus ovat osaltaan lisänneet kulttuuriympäristötietoisuutta maakunnassa ja toteuttavat maakuntaohjelman 2014–2017 kärkiteemaa Maakunnan monimuotoisen kulttuuriperinnön ja -ympäristön vahvistaminen. Valtakunnallisella ja maakunnallisella arvolla on merkitystä kulttuuriympäristökohteiden hoitoon ja korjaamiseen myönnettyjen avustusten saannissa.

Rakennusperinnön inventoinneissa on koottu ja tuotettu vertailevaa tietoa erityisesti toisen maailmansodan jälkeen rakennetuista ympäristöistä ja niiden arvoista, mikä voi edistää nuoremman rakennuskannan säilymistä osana arvokkaaksi koettuja ympäristöjä. Hyvinvointiyhteiskunnan rakentaminen on ollut suuri kansallinen tehtävä ja siihen liittyvä rakennuskanta kertoo paikallisesti yhteisistä ponnistuksista. Maakunnallinen status voi innostaa kiinteistöjen omistajia ja käyttäjiä hoitamaan nuorempaa rakennusperintöä entistä paremmin. Tämä koskee asukkaiden lisäksi myös elinkeinoelämän toimijoita.

Hyvin säilynyt, alueellisesti omaleimainen ja eri aikakausista rakentuva kerroksellinen kulttuuriympäristö on mittava kansallinen omaisuus, johon sisältyy merkittäviä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia arvoja. Hyvin hoidettu ja elinvoimainen kulttuuriympäristö tukee asukkaiden viihtyvyyttä, uusien elinkeinojen syntyä ja vanhojen kehittymistä sekä alueiden omiin vahvuuksiin perustuva kehittämistä.

Virkistykseen ja matkailuun liittyvä kehittäminen tukee kulttuuriympäristöjen arvojen hyödyntämistä matkailussa ja osana vetovoimaista elinympäristöä.

4.5. Muu ympäristö ja luonto

Jätteenkäsittelyalueiden ja ampumaratojen vaikutuksia meluun ja ilmanlaatuun on käsitelty edellä. Kohteet sijoittuvat olemassa olevien tai aiemmin toimineiden yksiköiden yhteyteen. Jätteenkäsittelyalueilla ei arvioida olevan merkittäviä välittömiä vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen tai lähialueen luonnonympäristön tilaan. Alueiden toiminta ja sen laajentaminen on mahdollista merkittäviä luontoarvoja vaarantamatta. Oulussa Ruskon ja Välimaan alueiden ympäristön luontoarvot on kuvattu tarkemmin materiaalikeskuksen sijoittamisvaihtoehtoja koskeneessa selvityksessä.

Vaihemaakuntakaavassa osoitettavien seudullisista ampumaradoista yksikään ei sijaitse pohjavesialueella. Maakunnan nykyisistä ampumaradoista noin kaksikymmentä rataa on pohjavesialueella. Ratatoiminnan keskittyminen maakuntakaavan seudullisille radoille vähentää merkittävästi ammunnan pohjavesiriskejä maakunnassa. Kaavaluonnokseen sisältyy neljä uutta ampumaratapaikkaa, joiden toteutuminen merkitsee uutta maankäyttöä näillä alueilla. Kaikkien ratapaikkojen osalta on tehty luontoinventoinnit, joissa ei havaittu sellaisia merkittäviä luonnonarvoja, jotka vaarantuisivat ratojen rakentamisen takia.

Maaseudun kehittämisen kohdealueen merkintään liittyy jokilaaksokohtaiset suunnittelumääräykset, joissa on kiinnitetty erityistä huomiota maakunnan suurimpien jokien vedenlaadun turvaamiseen. Iijoen ja Oulujoen osalta suunnittelumääräys edellyttää lisäksi, että voimalaitosympäristöjen suunnittelussa otetaan huomioon kalateiden toteuttamismahdollisuudet.

Jätteenkäsittelyn keskittyminen yhä harvempiin käsittelypaikkoihin lisää kuljetusmatkojen pituutta ja niistä aiheutuvia päästöjä. Jätteiden kuljetuksen päästöt muodostavat merkittävän osan jätehuollon kasvihuonekaasupäästöistä. Liikenteen päästöt ovat suoraan verrannollisia kuljetusmatkojen pituuteen eli mitä pidempi kuljetusmatka on, sitä enemmän kuljetukset aiheuttavat päästöjä. Sama periaate koskee myös kuljetuskustannuksia. Matkailuun ja lähivirkistytymiseen liittyvää liikkuksen tarvetta voidaan vähentää ainakin jossain määrin kehittämällä kaupunkien ja matkailukeskusten läheisiä kohteita. Kaavaluonnoksessa virkistysalueita sijoituu runsaasti myös taajamien läheisyyteen, mikä tukee lähivirkistytymisen ja -matkailun mahdollisuuksia.

Tavoitteellisella virkistysverkolla edistetään valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden edellyttämällä tavalla suojelualueverkoston ja arvokkaiden maisema-alueiden ekologisesti kestävä hyödyntämistä virkistyskäytössä ja matkailun tukialueina.

Maakuntakaavassa on osoitettu verrattain laajoja matkailutoimintojen alueita. Merkinnät kattavat olemassa olevia matkailukeskusten ja vapaa-ajan asumisen alueita sekä niiden laajenemisen mahdollistavia alueita. Rakentaminen on mahdollista sovittaa yhteen muun ympäristön ja luonnonarvojen kanssa alueiden yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa. Rannikolla sijaitseviin RM- ja R-alueisiin liittyy erityinen maankohoamisrannikon luontoarvojen säilymistä turvaava suunnittelumääräys. Kalajoen, Hailuodon Marjaniemen ja Siikajoen Tavon matkailualueiden RM-1 ja R-1 alueille sijoittuu luonnonsuojelulain 29 §:n mukaisten luontotyyppien alueita. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus on tehnyt alueita koskevat rajaus- ja rauhoituspäätökset vuosina 2003–2012.

Luonnon virkistyskäytön vaikutukset luonnonympäristöön riippuvat ulkoiluun ja muuhun virkistystoimintaan käytettävien alueiden luonnonympäristön herkkyydestä sekä toisaalta kävijämäärien aiheuttamasta paineesta. Yleisesti ottaen virkistyskäyttö ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvien arvojen turvaaminen on mahdollista sovittaa yhteen. Kansallispuistot ovat esimerkkejä alueista joilla yhdistyvät korkeat kävijämäärät ja toisaalta merkittävät luontoarvot.

Alueen kuuluminen Natura 2000 -verkostoon ei yleensä estä sen hyödyntämistä virkistyskäytön tai luontomatkailemisen näkökulmasta. Retkeily, virkistyskäytön ja luontomatkailemisen vaikutuksia yksittäisiin Natura-alueisiin arvioidaan tapauskohtaisesti hoito- ja käyttösuunnitelman tai muun tarvittavan suunnitelman yhteydessä.

4.6. Keskeiset kokonaisvaikutukset

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan kokonaisvaikutukset aluekehitykseen ovat positiivisia (taulukko 16). Vaihemaakuntakaava tukee erityisesti matkailun kehittämistä sekä maaseutuelinkeinoja. Maaseutuelinkeinojen, kyläverkoston sekä osin ylimaakunnallisten matkailun vetovoimavyöhykkeiden kehittäminen lisää harvaan asuttujen alueiden elinvoimaisuutta ja tukee siten tasapainoisen aluerakenteen tavoitetta.

Matkailun ja virkistyskäytön kannalta kehitettäväksi osoitetut aluekokonaisuudet luovat pohjan matkailukeskusten ja -alueiden verkottumiselle sekä vapaa-ajan käytön vyöhykkeiden kehittämiselle. Kaava tukee myös uusia avauksia muun muassa luonto- ja kulttuuriperusteiseen matkailuun liittyen. Maakuntakaavan matkailuun ja virkistykseen sekä arvokkaisiin maisema-alueisiin liittyvillä merkinnöillä ei ole merkittäviä kielteisiä vaikutuksia luonnonvarojen hyödyntämiseen.

Maakunnan asukkaiden elinoloihin vaihemaakuntakaavalla on pääasiassa myönteisiä vaikutuksia. Virkistyskäytön ja muihin vapaa-ajan toimintoihin liittyvät alueet edistävät elämisen laatua, hyvinvointia ja asumisviihtyvyyttä. Maakunnan arvokkaat kulttuuriympäristöt lisäävät niin ikään merkittävästi elinympäristön laatua, alueiden vetovoimaisuutta sekä vahvistavat ihmisten suhdetta elinympäristöönsä. Luonto- ja kulttuuriympäristöt ovat sekä maaseudun että kaupunkien keskeisiä vetovoimatekijöitä, joiden hyödyntämisellä matkailussa ja lähivirkistytymisessä on merkittäviä myönteisiä vaikutuksia ihmisten elinoloihin ja alueiden elinvoimaisuuteen.

Ihmisten elinympäristöön osin kielteisesti vaikuttavia maankäyttömuotoja ovat jätteenkäsittely sekä ampumaradat. Osoitetut jätteenkäsittelyalueet sijoittuvat alueille, joilla on tai on aiemmin ollut jätteiden käsittelytoimintaa. Merkittävien vaikutusten syntymisen todennäköisyyttä ehkäisee olennaisesti jätteenkäsittelyn kehittymisen entistä enemmän kohti kierrätysliiketoimintaa sekä asutuksen vähäisyys kohteiden ympäristössä. Seudullisen ampumarataverkoston toteuttaminen edellyttää meluntorjuntatoimenpiteitä useiden ratojen ympäristössä.

Jätehuollon osalta vaihemaakuntakaava heijastaa tapahtunutta jätteiden käsittelyn ja loppusijoituksen keskittymistä aiempaa suurempiin yksiköihin. Myönteisenä vaikutuksena on hyötykäytön mahdollistuminen sekä loppusijoituksen haittojen väheneminen kokonaisuutena. Vastaavasti kuljetusmatkat ovat pidempiä, mikä lisää kuljetuksesta aiheutuvia päästöjä. Ampumaratojen osalta myönteisiä ympäristövaikutuksia (pohjavesien laadun säilymisen osalta) syntyy, mikäli toimintaa keskitetään maakuntakaavassa osoitetuille alueille.

Luonnonympäristöön arvioidaan kohdistuvan vähäisiä kielteisiä vaikutuksia. Vaihemaakuntakaavassa ei osoite-

ta sellaista uutta maankäyttöä, joka merkittäväällä tavalla vaarantaisi luonnon monimuotoisuuteen liittyviä arvoja.

Merkittävimmät vaikutukset liittyvät todennäköisesti matkailuun ja luonnon virkistyskäyttöön arvokkailla luonnonalueilla; yleisesti ottaen virkistyskäytön ja luonnon monimuotoisuuteen liittyvien arvojen turvaaminen on mahdollista sovittaa yhteen. Kulttuuriympäristön merkittävien valtakunnallisten ja maakunnallisten arvojen säilyminen on vaihemaakuntakaavan keskeisiä tavoitteita.

Maakuntakaavaehdotuksella ei arvioida olevan merkittäviä haitallisia vaikutuksia Natura 2000-verkostoon kuuluvien alueiden suojeluperusteina oleviin luonnonarvoihin. Kaavassa ei ole osoitettu sellaista uutta maankäyttöä, joka voisi aiheuttaa ko. alueille merkittäviä vaikutuksia. Alueille mahdollisesti kohdistuvaa matkailu- ja virkistyskäyttöä ohjataan tarvittaessa aluekohtaisilla suunnitelmissa ja säännöksillä siten, etteivät suojelun perusteena olevat luontoarvot vaarannu.

	Maaseutuasutus	Matkailu- ja virkistys	Maisema ja rakennettu kulttuuriympäristö	Jätteenkäsittely	Ampumaradat, puolustusvoimien alueet
Ihmisten elinolot, elinympäristö ja terveys	++	++	++	-	-/+
Alue- ja yhdyskuntarakenne, tekninen huolto ja liikenne	++	+	-/+	+	-/+
Maa- ja kallioperä, vesi, ilma ja ilmasto	+	0	0	-/+	+
Luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarat	+	-/+	0	-/+	0
Maisema ja kulttuuriperintö	+	+	++	0	0

Taulukko 16. Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan kokonaisvaikutukset.

++ Selvästi myönteisiä vaikutuksia, + myönteisiä vaikutuksia, 0 ei merkittäviä vaikutuksia, - kielteisiä vaikutuksia, -- selvästi kielteisiä vaikutuksia, -/+ kielteisiä ja myönteisiä vaikutuksia

5. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutuminen

Maankäyttö- ja rakennuslain 24 § mukaan maakunnan suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista. Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (yleis- ja erityistavoitteet), jotka

liittyvät 2. vaihemaakuntakaavan teemoihin ja niiden huomioon ottaminen on esitetty seuraavassa pääkohdittain. Harmaalla tekstillä on esitetty tavoitteet, jotka eivät suoraan liity Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan tavoitteisiin.

Toimiva aluerakenne

- **Aluerakenteen tasapainoinen kehittäminen hyödyntämällä olemassa olevia rakenteita ja alueiden omia vahvuuksia**
Maakuntakaavan aluerakenteellinen perusratkaisu tähtää maakuntasuunnitelman mukaisesti olemassa olevan keskusverkoston ja kehittämisvyöhykkeiden vahvistamiseen.
- **Monikeskuksisen, verkottuvan ja hyviin liikenneyhteyksiin tukeutuvan aluerakenteen kehittäminen**
Maakunnan aluerakenteen runkona on Oulun ja kolmen alueellisen keskuksen muodostama monikeskuksinen kokonaisuus, jota täydentävät ylimaakunnalliset maaseudun kehittämisvyöhykkeet.
- **Ylimaakunnallisten kehittämisvyöhykkeiden toimintaedellytysten tukeminen**
Ylimaakunnallisista kehittämisvyöhykkeistä käsitellään 2. vaihemaakuntakaavassa jokilaaksojen maaseutuvyöhykkeitä sekä matkailun vetovoima-alueita. Oulu-Kajaani-Vartius osoitetaan ylimaakunnallisena liikennekäytävänä.
- **Kaupunkien ja maaseudun vuorovaikutuksen edistäminen, kyläverkoston kehittäminen sekä maaseudun elinkeinotoimintojen monipuolistaminen**
Maaseutuasutuksen runkona toimiva kyläverkosto esitetään laadittuun selvitykseen pohjautuen.
- **Maanpuolustuksen ja rajavalvonnan tarpeiden huomioon ottaminen**
Puolustusvoimien käytössä olevat alueet ja niiden suoja-alueet on osoitettu kaavakartalla ja annettu suoja-alueita koskeva suunnittelumääräys. Kuusamon rajanylityspaikka on osoitettu ja rajavyöhykkeen merkintä lisätty.

Eheytyvä yhdyskuntarakenne ja elinympäristön laatu

- **Olemassa olevien yhdyskuntarakenteiden hyödyntäminen ja eheyttäminen**
Maakuntakaavassa esitetään suunnittelun lähtökohtana perusteltu väestönkehitysarvio. Kyläkeskusten alueita koskee suunnittelumääräys, joka tähtää yhdyskuntarakenteen eheyttämiseen täydennysrakentamisella ja kylien ydinalueiden vahvistamiseen.
- **Liikenneturvallisuuden sekä joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn edellytysten parantaminen**
(Seudullisten kevyen liikenteen väylien kehittämistarpeet ja pääteiden varren kevyen liikenteen väylien tarve on osoitettu 1. vaihemaakuntakaavassa.) Kylien suunnittelumääräyksessä edellytetään, että kylien ydinaluetta kehitetään liikennejärjestelyiltään selkeästi hahmottuvaksi.
- **Riittävien alueiden varaaminen elinkeinotoiminnoille**
Maaseudun kehittämisen kohdealueiden kehittämisperiaatteilla ja suunnittelumääräyksillä pyritään turvaamaan maatalouden ja muiden maaseutuelinkeinojen toimintaedellytykset. Lakeuden alueella riittävät alueet erityisviljelylle. Kyläalueilla tulee suunnittelumääräyksen mukaan kiinnittää erityistä huomiota hyvien peltoalueiden säilyminen maatalouskäytössä.
- **Ilmastonmuutokseen sopeutuminen**

Maaseudun kehittämisvyöhykkeillä on tulvavaaran huomioon ottamista koskeva suunnittelumääräys.

- Vähittäiskaupan suuryksiköiden sijoittaminen tukemaan olevaa yhdyskuntarakennetta
- Kaupunkiseutujen kehittäminen tasapainoisina kokonaisuuksina ja keskusta-alueiden kehittäminen
- **Maaseutuasutuksen ja matkailutoimintojen suuntaaminen tukemaan maaseututaajamia ja kyliä**
- **Tulvavaara-alueille rakentamisen ehkäisy**
Maaseudun kehittämisvyöhykkeillä on tulvavaaran huomioon ottamista koskeva suunnittelumääräys.
- **Hyvä taajamakuva, viheralueiden yhtenäisyys**
VaiHEMAAKUNTAKAAVASSA on osoitettu taajamien maiseman ja rakennetun kulttuuriympäristön arvokkaat alueet ja kohteet ja annettu niitä koskevia suunnittelumääräyksiä. Maakunnallisen viheralueverkoston runkona toimivat virkistys- ja suojelualueet sekä muut yleiskäytön kannalta merkittävät ympäristöt. Lähivirkistys- ja luontomatkailun kannalta vähintään seudullisesti merkittävät alueet on osoitettu kehittämisperiaate-, aluevaraus- ja kohdemerkinnöin. Oulun kaupunkiseudulla laajat virkistysaluevaraukset ja niiden väliset viheryhteystarpeet turvaavat viheralueiden yhtenäisyyttä.
- **Terveydelle aiheutuvien haittojen ehkäiseminen**
Ampumaratamerkintöihin liittyy suunnittelumääräys, jolla veloitetaan melusuojaus. Puolustusvoimien alueilla olevien räjähdysvaarallisten aineiden varastoinnin edellyttämät suojavyöhykkeet on osoitettu.
- **Jätteenkäsittelyn, vesi- ja jätevesihuollon ratkaisujen osoittaminen**
Seudulliset jätteenkäsittely- ja materiaalikeskukset on osoitettu selvityksen perusteella. Kyläalueilla on vesihuollon järjestämistä koskeva määräys.
- **Energian säästämisen ja uusiutuvien energialähteiden edistäminen**
Kyläasutuksen eheyttäminen antaa mahdollisuuksia taloudellisten energiaratkaisujen toteuttamiseen. Maaseutuelinkeinojen edellytysten turvaaminen ja riittävän asutuksen säilyminen maaseudulla antaa mahdollisuuksia uusiutuvien energialähteiden ja bioenergian hyödyntämiseen.

Kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat

- **Arvokkaiden luonnonalueiden ja niiden monimuotoisuuden säilyminen**
Maakuntakaava ei sisällä sellaista uutta maankäyttöä, joka vaarantaisi arvokkaiden luonnonalueiden ja niiden monimuotoisuuden säilymistä. Matkailun vetovoima-alueisiin, luonnon monikäyttöalueisiin ja virkistysalueisiin liittyvät suunnittelumääräykset korostavat ympäristöarvojen turvaamista luontoalueiden virkistyskäyttöä kehitettäessä. Tavoitteena oleva Olvassuon kehittäminen kansallispuistoksi on kirjattu matkailun ja virkistysalueen suunnittelumääräykseen.
- **Ekologisten yhteyksien säilyminen suojelualueiden välillä**
Luonnon monikäyttöalueiden merkinnällä ja suunnittelumääräyksellä pyritään mm. suojelualueiden välisten ekologisten yhteyksien säilymiseen. Osa yhteyksistä sisältyy viheryhteystarpeen merkintään.
- **Luonnon virkistyskäytön ja luonto- ja kulttuurimatkailun edistäminen, hiljaisten alueiden säilyttäminen**
Maakuntakaavassa on osoitettu Pohjois-Pohjanmaan tavoitteellinen virkistysverkko. Siihen kuuluvat matkailu- ja virkistysalueet ja reitistöt luovat edellytykset sekä lähivirkistysalueelle että luontoperusteisen matkailun kehittämiselle. Matkailun ja virkistysalueiden kannalta merkittävät hiljaiset alueet sijoittuvat olemassa oleville suojelualueille; ko. alueet sisältyvät maakuntakaavassa osoitettuihin matkailun vetovoima-alueisiin ja luonnon monikäyttöalueisiin. Maakuntakaava ei vaaranna ko. alueiden erämaisen luonteen säilymistä.
Matkailun ja virkistysalueen merkinnällä on osoitettu kansallispuistoksi kehitettävä Olvassuo.
- **Luonnonvarojen saatavuuden turvaaminen tuleville sukupolville**
- **Valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön säilyttäminen**
Maakuntakaavassa on osoitettu valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt, tiet ja kohteet. Suunnittelumääräyksen mukaan alueilla on varmistettava valtakunnallisten arvojen säilyminen. Lisäksi on esitetty päivitysinventoinnissa ehdotetut tarkistukset ja täydennykset valtakunnallisiin maisema-alueisiin. Valtakunnallisten kulttuuriympäristöjen huomioon ottamista koskevia suunnittelumääräyksiä on maakuntakaavan keskustatoimintojen alueilla sekä maaseutuvyöhykkeillä

- **Matkailukeskusten ja -alueiden ja vapaa-ajan vyöhykkeiden kehittäminen**
Maakuntakaavassa on osoitettu matkailun vetovoima-alueita/matkailun ja virkistyskeittämisen kohdealueita, jotka tukeutuvat oleviin valtakunnallisiin matkailukeskuksiin. Lisäksi on osoitettu matkailupalvelujen alue- ja kohdemerkintöjä.
- Loma-asutuksen mitoittaminen, luonnoltaan arvokkaiden ranta-alueiden säilyminen ja lomaa-sumisen viihtyisyys
- **Ylikunnallisten virkistysreitistöjen muodostaminen**
Maakuntakaavassa on esitetty tavoitteelliset merenrannikon ja jokilaaksojen suuntaiset virkistysreitit yhteydet sekä merkittävimmät olemassa olevat ja kehitettävät ylikunnalliset ulkoilu- ja retkeily-, vesiretkeily-, moottorikelkkailu- ja veneilyreitit.
- Kiviainesvarojen ja pohjavesien suojelutarpeiden yhteensovittaminen
- Turvetuotantoalueiden varaaminen ja yhteen sovittaminen suojelutarpeiden kanssa
- **Taajamien läheisten yhtenäisten pelto- ja metsäalueiden pirstoutumisen välttäminen**
Maaseudun kehittämisen kohdealueiden kehittämisperiaatteilla ja suunnittelumääräyksillä pyritään turvaamaan maatalouden ja muiden maaseutuelinkeinojen toimintaedellytykset, mikä koskee myös vyöhykkeisiin sisältyvien taajamien reuna-alueita.

Toimivat yhteysverkostot ja energiahuolto

- Liikennejärjestelmien kehittäminen kokonaisuuksina, jotka palvelevat sekä asumista että elinkeinoelämää
- Ympäristöä vähän kuormittavien liikennemuotojen käyttöedellytysten ja liikenneturvallisuuden parantaminen
- **Valtakunnallisesti tärkeiden liikenneväylien, satamien ja lentoasemien sekä rajanylityspaikkojen kehittämismahdollisuuksien turvaaminen**
Kuusamon rajanylityspaikka on osoitettu voimassa olevan maakuntakaavan mukaisesti ja rajavyöhykkeen merkintä lisätty.
- Valtakunnallisen energiahuollon kannalta merkittävien voimajohtojen osoittaminen hyödyntämällä ensisijaisesti olemassa olevia johtokäytäviä
- **Varautuminen uusiutuvia ja jäteperäisiä polttoaineita käyttävien energialaitosten tarpeisiin**
Oulun materiaalikeskuksen ratkaisu perustuu selvitykseen, jonka mukaan jätteenpolttto vähentää merkittävästi jätteenkäsittelyn aluetarvetta.

Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet

- **Rannikkoalueen luonto- ja kulttuuriarvojen säilyttäminen**
Rannikon kulttuuriympäristöjä turvaavat maisema- ja rakennetun kulttuuriympäristöalueiden merkinnät ja suunnittelumääräykset. Rannikolle sijoittuvien matkailun ja virkistyskeittämisen vyöhykkeiden kehittämisperiaatteiden mukaan alueiden kehittäminen perustuu luonnon- ja kulttuuriympäristöön liittyviin toimintoihin.
- **Maankohoamisrannikon luonnon kehityskulkujen alueellisen edustavuuden turvaaminen**
Maankohoamisrannikon luontoarvoja turvaavat luonnon monikäyttöalueiden merkinnät, jotka pohjautuvat alueiden luontoarvoihin.
- **Poronhoidon alueidenkäytöllisten edellytysten turvaaminen poronhoitoalueella**
Maaseudun kehittämisvyöhykkeiden suunnittelumääräyksen maaseutuasutuksen ja maaseutuelinkeinojen edellytysten turvaaminen tarkoittaa poronhoitoalueella Iijoki- ja Kiiminkijokivarressa myös poronhoitoa. Poronhoitoalueelle ei ole osoitettu uusia toimintoja, jotka voisivat merkittävästi vaikeuttaa poronhoidon toimintaedellytyksiä.

6. Maakuntakaavan oikeusvaikutukset

6.1. Ohjausvaikutus kuntakaavoitukseen

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 32.1 §:n mukaan maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi.

Maankäyttö- ja rakennuslain tavoitteena on osoittaa eri kaavamuodoille selkeästi omat tehtävänsä alueiden käytön suunnittelujärjestelmässä. Maakuntakaava on yleispiirteinen maankäyttösuunnitelma, joka jättää paikalliset alueidenkäyttöä koskevat kysymykset kuntakaavoituksen ratkaistaviksi.

Jos liikenneväylä tai teknisen huollon johtolinja on esitetty ohjeellisen tai vaihtoehtoisen linjauksen merkinnällä, tulee ratkaisua pyrkiä kuntakaavoituksessa tarkentamaan. Jos väylän tai linjan tarve osoitetaan yhteystarvemerkinneillä, on asia syytä todeta yksityiskohtaisemman kaavan kaavaselostuksessa.

Maakuntakaavassa käytetyt alueen ominaisuusluonnetta kuvaavat merkinnät, kuten arvokkaat maisema- ja kulttuuriympäristöalueet, eivät kumoa samalle alueelle aluevarausmerkinnöin osoitettua käyttötarkoitusta. Nimityksensä mukaisesti ominaisuusmerkinnät osoittavat jotakin alueen erityisominaisuutta, jonka vaalimiseksi annettu suunnittelumääräys tulee ottaa huomioon suunniteltaessa alueelle aluevarausmerkinnän mukaista maankäyttöä.

Maakuntakaava on joustava. Maakuntakaavassa esitettyjen aluevarausten laajuutta ja sijaintia voidaan yksityiskohtaisemmassa kaavassa muuttaa tai aluevarauksesta voidaan myös luopua. Edellytyksenä on, että maakuntakaavan keskeiset tavoitteet eivät vaarannu. Maakuntakaavan tavoitteet on turvattava samassa kaavassa, jossa maakuntakaavan ratkaisusta poiketaan.

Maakuntakaavan joustamista voidaan tarkastella kolmella tasolla:

- maakuntakaavan täsmentyminen.
- hyväksyttävä eroavuus maakuntakaavaan
- maakuntakaavan muuttamista edellyttävä ratkaisu.

Maakuntakaavassa esitetyn ratkaisun kanssa ristiriitainen kaavaratkaisu kuntakaavoituksessa ei ole mahdollinen ilman maakuntakaavan muuttamista. Myös maakunnallisesti tai seudullisesti vaikuttavan uuden kaavaratkaisun esittäminen vain kuntakaavoituksessa synnyttää ristiriitatilanteen maakuntakaavan kanssa.

Maakuntakaava ei ole voimassa yksityiskohtaisemman oikeusvaikutteisen kaavan alueella muutoin kuin näiden kaavojen muuttamista koskevien vaikutusten osalta. Maakuntakaava voi kuitenkin vaikuttaa kuntakaavan muuttamistarpeeseen. Esimerkiksi kuntakaavassa oleva ristiriita maakuntakaavassa esitettyjen valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kanssa osoittaa, ettei kunkaava ole enää ajan tasalla.

6.2. Viranomaistoiminta

Maankäyttö- ja rakennuslain 32.2 §:n mukaisesti viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista.

Maakuntakaavan ottaminen huomioon ja edistämisvelvoite koskee kaikkia sellaisia valtion ja kuntien viranomaisia, jotka harjoittavat alueiden käyttöön liittyvää suunnittelua tai toteuttamista. Velvoitteen on katsottu koskevan myös valtion liikelaitoksista annetussa laissa (627/1987) tarkoitettuja valtion liikelaitoksia.

Maakuntakaavan huomioon ottaminen tarkoittaa toimimista tavalla, joka ei vähennä maakuntakaavan toteuttamismahdollisuuksia. Maakuntakaavan toteuttamisen edistäminen edellyttää puolestaan aktiivisempaa, maakuntakaavan toteuttamista palvelevaa toimintatapaa. Kuntia koskevana säännös tarkoittaa lähinnä kaavoituksen suuntaamista maakuntakaavan tarkoituksenmukaista toteuttamista edistävälle alueelle.

6.3. Rakentamisrajoitus

Maankäyttö- ja rakennuslain 33.1 §:n mukaan maakuntakaavassa virkistys- tai suojelualueeksi taikka liikenteen tai teknisen huollon verkostoja tai alueita varten osoitetulla alueella on voimassa rakentamista koskeva rajoitus. Kun kaava saa lainvoiman, tulee rakentamisrajoitus automaattisesti voimaan näillä alueilla. Rakentamisrajoituksen aluetta voidaan kaavamääräyksellä supistaa tai laajentaa. Kohdemerkinnöillä osoitettuihin yhdyskuntateknisen huollon ja liikenteen aluevarauksiin ei kuitenkaan sisälly rakentamisrajoitusta.

Alueen ominaisuusluonnetta kuvaavalla merkinnällä osoitetut alueet eivät ole suojelualueita eikä rakentamisrajoitus koske niitä. Rakentamisrajoitus ei koske myöskään kehittämisperiaatemerkinnoillä osoitettuja alueita, jotka usein ovat hyvin laajoja.

Rakentamisrajoituksen kohdealueilla ei lupaa rakennuksen rakentamiseen saa myöntää siten, että maakuntakaavan toteutuminen vaikeutuu. Harkinta- ja päätösvalta on kunnan rakennuslupaviranomaisella. Rakentamisrajoitus on kuitenkin ehdollinen. Jos rakennusluvan epäämisestä aiheutuu hakijalle huomattavaa haittaa, lupa on myönnettävä, ellei kunta tai muu julkisoikeudellinen yhteisö lunasta aluetta tai suorita haitasta korvausta. Suojelualueilla lunastus- tai korvausvelvollinen yhteisö on yleensä valtio.

Kun liikenneväylä tai teknisen huollon johtolinja on esitetty ohjeellisen tai vaihtoehtoisen linjauksen merkinnällä, ei alueelle tule rakentamisrajoitusta, ellei siitä ole erikseen maakuntakaavassa määrätty. Rakentamisra-

joitukseen ei myöskään johda liikenteen, teknisen huollon tai virkistykseen yhteystarvemerkintä.

Mikäli hakijalle aiheutuu rakennusluvan epämisestä huomattavaa haittaa, on lupa rakentamiseen edellä mainituin edellytyksin myönnettävä. Haitan arvioinnissa otetaan huomioon vain sellainen este rakentamiselle, joka johtuu nimenomaan maakuntakaavasta.

Lunastuksesta maakuntakaavan perusteella säädetään MRL 99 §:ssä. Lunastusluvan voi saada kunta tai muu kaavaa toteuttava viranomainen laissa esitetyin perustein.

6.4. Maakuntakaavan arvokkaita maisema-alueita, rakennettuja ympäristöjä ja arkeologista kulttuuriperintöä koskevien merkintöjen ja määräysten oikeusvaikutukset

Maakuntakaavan kulttuuriympäristöä koskeva sisältö ohjaa kunnan kaavoitusta samojen periaatteiden mukaisesti kuin maakuntakaava muutenkin. Maakuntakaavan oikeusvaikutukset voidaan ryhmitellä yksityiskohtaisempaan kunnan alueiden käytön suunnitteluun, viranomaistoimintaan ja maanomistajaan tai muuhun oikeudenhaltijaan kohdistuviin oikeusvaikutuksiin.

Kunnan alueiden käytön suunnitteluun kohdistuvat oikeusvaikutukset

Maakuntakaavan 2. vaihekaavan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja rakennettuja kulttuuriympäristöjä osoittavat merkinnät ilmaisevat alueiden erityisominaisuutta, jonka säilyminen halutaan turvata tai jonka asettamat reunaehdot tulee ottaa huomioon alueiden käyttöä maakuntakaavaa tarkemmin suunniteltaessa. Ne eivät ole aluevaraus- tai suojelumerkintöjä. Maakuntakaavan 2. vaihekaavassa annetaan vain suunnittelumääräyksiä.

Kunnan harkinnassa on, miten maakuntakaavan kulttuuriympäristöä koskeva sisältö vaikuttaa yleis- ja asemakaavaratkaisuihin. Tällaisia ovat esimerkiksi MRL:n 43 §:n 2 momentin mukaisen rakentamis- tai toimenpiderajoituksen (MRL 128 §:n mukainen maisematyöluja) määrääminen yleiskaavoissa tai MRL:n 16 §:n mukaisen suunnittelutarvealueen osoittaminen yleiskaavoissa tai rakennusjärjestyksessä. Maakuntakaava ei sellaisenaan voi synnyttää tarvetta soveltaa yleiskaavan toimenpiderajoituksen määräämistä tai suunnittelutarvealuetta koskevia säännöksiä.

On lisäksi huomattava, että monet maakuntakaavan kulttuuriympäristöön liittyvistä merkinnöistä ovat informatiivisia. Kyseinen erityisominaisuus tulisi ottaa kunnan kaavoituksessa huomioon joka tapauksessa ja riippumatta siitä, onko kyseinen alue osoitettu maakuntakaavassa. Esimerkiksi valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaiset, valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja valtakunnallisesti merkittäviä kulttuurihistoriallisia ympäristöjä koskevat suunnitteluvaihtoehdot koskevat maakuntakaavoituksen ohella ja siitä riippumatta suoraan myös yleis- ja asemakaavoitusta. Sama koskee myös mm. maakuntakaavassa esitettyjä muinaismuistokohteita ja erityislainsäädännön nojalla suojeltuja rakennuksia.

Viranomaistoimintaan kohdistuvat oikeusvaikutukset

Lähtökohtana on, että maakuntakaava voi tuoda viranomaistoimintaan uusia harkintaperusteita vain siinä laajuudessa kuin asianomainen erityislainsäädäntö sen sallii. On myös huomattava, että maakuntakaavan viranomaisvaikutukset koskevat vain niitä maakuntakaavan alueita, joilla ei ole voimassa oikeusvaikutteista yleis- tai asemakaavaa.

Mikäli viranomaisharkinnan perusteet on tyhjentävästi määritelty ao. erityislainsäädännössä, ei maakuntakaavalla ole tässä harkinnassa merkitystä. Esimerkiksi museoviranomaiset soveltavat muinaismuistolain (295/1963) säännöksiä maakuntakaavan sisällöstä riippumatta.

Maa-ainesten ottamisedellytykset perustuvat maa-aineslakiin (555/1981). Maa-aineslupaviranomaiset käyttävät kuitenkin lupaharkinnassa hyväkseen samaa selvitysaineistoa, johon maakuntakaavankin ottoaluevaikutukset ja geologisen suojelun alueet perustuvat. Kyse on tällöin sellaisesta maakuntakaavan informatiivisesta sisällöstä, joka joudutaan ottamaan huomioon maakuntakaavasta riippumatta jo muunkin lainsäädännön perusteella viranomaisharkinnassa.

On myös lainsäädäntöä, joka määrittelee suoraan kaavoituksen ja ao. erityislainsäädännön välisen suhteen. Tällaisia lakeja ovat mm. maantielaki (503/2005) ja ratalaki (110/2007), joiden mukaan teiden tai ratojen suunnittelun tulee lähtökohtaisesti perustua MRL:n mukaiseen oikeusvaikutteiseen kaavaan. Kulttuuriympäristön huomioon ottaminen välittyy tällaisissa tapauksissa viranomaistoimintaan suoraan kaavan ohjausvaikutuksen kautta.

Osaan viranomaistoimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä sisältyy säännöksiä, joiden mukaan kaava on viranomaisharkinnassa otettava huomioon, mutta vain osana muita harkintaperusteita tai tietyin reunaehdoin. Tällainen on esimerkiksi sähkömarkkinalaki (1172/2004), jonka 20 §:n perusteella maakuntakaava voi suoraan ohjata voimajohtojen rakentamista tai mikäli kyseistä linjavarausta ei kaavassa ole, maakuntakaavan kulttuuriympäristöön liittyvä sisältö voi olla yhtenä harkintaperusteena kunnan suostumuksen antamisessa.

Erämaalain (62/1991) mukaisesti erämaa-alueen hoidossa ja käytössä on noudatettava hoito- ja käyttösuunnitelmaa, jonka laatii metsähallitus ja vahvistaa ympäristöministeriö. Vaikka hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen perustuu erämaalakiin, tulee erämaa-alueiden hoidossa ja käytössä ottaa huomioon myös muu lainsäädäntö 2 §:n mukaisesti. Näin ollen myös MRL ja sen nojalla tehty kaavaratkaisu tulee ottaa huomioon hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnassa. Samoin luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla tehtävässä luonnonsuojelusuunnittelussa ja maiseman suojelussa on otettava huomioon taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset näkökohdat sekä alueelliset ja paikalliset erityispiirteet.

Maakuntakaavan 2. vaihekaavan arvokkaita maisema-alueita tai rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevat suunnittelumääräykset eivät rajoita metsänkättöä. Metsätalousmaaksi luettavilla alueilla - lukuun ottamatta maakuntakaavassa suojelualueeksi osoitettuja alueita -

sovelletaan metsälakia. Jos hakkuun kohteella on metsän monimuotoisuuden säilyttämisen, maiseman tai metsän monikäytön kannalta erityistä merkitystä, hakkuu voidaan tehdä kohteen erityisluonteen edellyttämällä tavalla (Metsälaki 5 b). Tämä tarkoittaa sitä, että metsänomistajalla on metsäsuunnitelmassaan mahdollisuus ottaa huomioon esimerkiksi arvokkaat maisemat.

Maanomistajaan kohdistuvat oikeusvaikutukset

Maakuntakaavan 2. vaihekaavassa ei ole kulttuuriympäristömerkintöihin liittyviä suojelumääräyksiä tai rakentamisrajoituksia. On myös huomattava, että maakuntakaava ei ole voimassa oikeusvaikutteisen yleiskaavan eikä asemakaavan alueella. Se tulee kuitenkin ottaa huomioon kuntakaavaa muutettaessa.

Maakuntakaavan arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt otetaan huomioon rakentamishankkeen lupaharkinnassa. Maankäyttö ja rakennusasetuksen (MRA) 67 §:n mukaan kunnan rakennusvalvontaviranomaisen

tulee 14 päivän kuluessa purkamisilmoituksen tai purkamiseen johtavan rakennuslupahakemuksen saatuaan tiedottaa siitä kunnanhallitukselle ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle, jos rakennuksen tai sen osan purkaminen voi merkitä historiallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaan rakennuksen taikka kaupunkikuvan tai rakennetun ympäristön turmeltumista. MRL 118 §:ssä puolestaan määrätään, että rakentamisessa, rakennuksen korjaus- ja muutostyössä ja muita toimenpiteitä suoritettaessa samoin kuin rakennuksen tai sen osan purkamisessa on huolehdittava siitä, ettei historiallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia tai kaupunkikuvaa turmella.

Vaikka lainsäädäntö ei kiellä tuulipuistojen sijoittamista arvokkaille maisema-alueille, katsotaan valtakunnallisesti ja maisemallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) pääsääntöisesti tuulivoimarakentamiselle soveltumattomiksi.

Kaavan selvitykset ja tietopohja:

Kulttuuriympäristö maakuntakaavoituksessa. Suomen ympäristö 28/2011. Ympäristöministeriö
 Maisemavaikutusten arviointi tuulivoimarakentamisessa. Suomen ympäristö 1/2016. Ympäristöministeriö.
 Tuulivoimarakentamisen suunnittelu. Ympäristöhallinnon ohjeita 4/2012. Ympäristöministeriö.

7. Toteuttaminen ja seuranta

Maakuntakaavan toteuttaminen tapahtuu pääasiassa kuntien kaavoituksen ja viranomaisten päätösten kautta. Maakuntakaavan päätoteuttajana ovat alueen kunnat.

Valtion viranomaisilla on maakuntakaavan edistämismääräysvelvoite. Maakuntakaava on otettava huomioon myös, kun suunnitellaan ja päätetään erityislakien nojalla ympäristön käytöstä.

Maakunnan liiton välineet maakuntakaavan edistämiseksi, toteuttamiseksi ja seurannalle ovat edunvalvonta, aluekehityksen hankerahoitus sekä kuntakaavoituksen lausunto- ja neuvottelumenettelyt. Kehittämistä tukevat myös omaehtoista aluekehittämistä ohjaavat eioikeusvaikutteiset suunnitelmat ja Master Planit.

Toisessa vaihemaakuntakaavassa osoitettavan alue- ja yhdyskuntarakenteen seuranta perustuu pääosin ympäristöhallinnon lupa- ja paikkatietoaineistoihin. Maaseutuasutuksen sekä matkailu- ja virkistysalueiden kehitystä voidaan seurata Suomen ympäristökeskuksen yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmän (YKR) avulla. Vuosittain laadittavat kuntien kaavoituskatsaukset ovat keskeinen yksityiskohtaisen kaavoituksen seurannan väline.

Kulttuuriympäristön kehittäminen kuuluu usean hallinnonalan tehtäviin. Lainsäädäntö- ja kehittämistehtä-

vät kuuluvat ministeriöille. Museovirasto toimii valtion asiantuntijavirastona kulttuuriympäristöasioissa. Toimeenpanotehtäviä hoitaa mm. valtion aluehallinto. Kulttuuriympäristön kannalta erityisen tärkeässä asemassa ovat kunnat ja maakuntien liitot, jotka ohjaavat kulttuuriympäristön kehittämistä kaavoituksella. Lisäksi kunnat vaikuttavat kulttuuriympäristöön ohjaamalla ja valvomalla rakentamista. Alueellisina asiantuntijoita ovat maakuntamuseot. Viranomaistahojen yhteistyötä ja kulttuuriympäristön tilan seuranta voidaan toteuttaa Pohjois-Pohjanmaalla maisematoimikunnassa ja kulttuuriympäristötoimikunnassa. Tärkeä rooli on myös asukkaiden ja hallinnon vuoropuhelulla.

Ampumaradan perustaminen ja ylläpitäminen on luvanvaraista. Maakunnan liitto laatii ja pitää ajan tasalla kehittämissuunnitelmaa, jossa esitetään arvio maakunnallisten ampumaurheilukeskusten sekä muiden ampumaratojen riittävästä määrästä ja niiden sijoitustarpeesta maakunnassa. Suunnitelma laaditaan vuorovaihtuksessa keskeisten toimijoiden kanssa ja sitä hyödynnetään selvitysaineistona alueiden käytön suunnittelussa. Puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen alueiden käytöstä vastaavat kyseiset organisaatiot.

8. Osallistuminen ja vuoro-vaikutus

8.1. Kaavaprosessin aloitus- ja kaavaluonnosvaihe

- Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan uudistaminen on tullut vireille 2010.
- Maakuntavaltuusto hyväksyi 1. vaihemaakuntakaavan 2.12.2013.
- Maakuntakaavan uudistamisen toinen vaihe (2. vaihemaakuntakaava) on tullut vireille ja ilmoitettu MRL 63 § mukaisesti 27.3.2013.
- Osallistumis- ja arviointisuunnitelma oli nähtävillä 27.3.–26.4.2013. Siitä saatiin 24 lausuntoa ja kaksi osallisten mielipidettä. Palaute käsiteltiin maakuntahallituksessa 24.6.2013.
- Kaavan aloitusvaiheen viranomaisneuvottelu pidettiin 16.5.2013.
- Maakuntahallitus on hyväksynyt 2. vaihemaakuntakaavan selvityksiä 2014–2016.
- vaihemaakuntakaavan luonnos ja keskeinen valmisteluaineisto olivat nähtävillä 24.3.–30.4.2015.

8.2. Kaavaluonnoksen palautteen huomioon ottaminen

Kaavaluonnoksesta saatiin 68 lausuntoa ja 25 osallisten mielipidettä, joita käsiteltiin maakuntahallituksessa 15.6.2015. Palautetta saatiin erityisesti seuraavista aihepiireistä:

- Kulttuuriympäristö: valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajauksiin esitettiin tarkistuksia ja esitettiin huoli merkintöjen vaikutuksista mm. taajamien kaavoitukseen ja metsien käyttöön. Rakennetun kulttuuriympäristön merkintöihin ja kohdeluetteloon tehtiin sekä poisto- että lisäsesityksiä.
- Maaseudun asutusrakenne: jokilaaksovyöhykkeiden suunnittelumääräyksiin esitettiin tarkistuksia ja kylämerkintöjä esitettiin lisättäväksi.
- Matkailu- ja virkistys: esitettiin vyöhykemarkintöjen supistamista Koillismaan alueella sekä virkistysaluevarausten tarkempaa rajaamista mm. Oulun seudulla. Esitettiin huoli virkistysvarausten oikeusvaikutuksista erityisesti metsänkäsittelyyn. Virkistysreitteihin tehtiin poisto- ja lisäsesityksiä sekä useita virkistys- ja matkailukohdemerkintöjen lisäsesityksiä.
- Oulun seudun materiaalikeskuksen vaihtoehtoista esitettiin ristiriitaisia näkemyksiä Ely-keskuksen ja asukkaiden kannanotoissa.
- Ampumarataverkkoon tehtiin täydennysesityksiä, mutta myös kahden ratavarauksen poistamisesta.
- Puolustusvoimat esitti vahvempia kaavamerkintöjä alueidensa käytön turvaamiseksi.

Palautteen pohjalta kaavaluonnosta ja taustaselvityksiä on tarkistettu ja täydennetty kaavaehdotukseen seuraavasti:

- Valtakunnallisten maisema-alueiden rajausten tarkistaminen ja oikeusvaikutusten täsmentäminen.
- Rakennetun kulttuuriympäristön maakunnallisen inventoinnin loppuunsaattaminen ja kuntien enakkokuuleminen.
- Maaseutuasetuksen selvitysluonnoksen täydentäminen ja kylämerkintöjen kriteerien tarkistaminen.
- Virkistysaluevarausten täydentävät tarkastelut.
- Ampumarataa koskeva täydentävä tarkastelu.
- Oulun Hiukkavaarassa puolustusvoimien alueen käytön ja muun yhdyskuntarakenteen huomioon ottava ratkaisu.

8.3. Lausuntojen perusteella tehtyt muutokset kaavaehdotukseen

Vaihemaakuntakaavan ehdotuksesta pyydettiin lausunnot 1.3.2016 voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennusasetuksen muutoksen mukaisesti ennen kaavaehdotuksen nähtävillä asettamista. Ehdotuksesta saatiin 52 lausuntoa kunnilta, ministeriöiltä, viranomaisilta ja yhteisöiltä. Kaavan ehdotusvaiheen viranomaisneuvottelu pidettiin 30.5.2016.

Nähtävillä asetettavaan kaavaehdotukseen on tehty lausuntojen ja viranomaisneuvottelun perusteella seuraavia tarkistuksia:

- Puolustusvoimien alueille Oulussa ja Haapajärvellä on osoitettu laajemmat suojavyöhykkeet.
- Ampumaratojen melua koskevaa suunnittelumääräystä on täsmennetty, Utajärven rata on poistettu, Limingan uuden radan merkintää muutettu.
- Kolme maakunnallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön aluetta on poistettu Oulusta, kaavaselostuksen kohdeluetteloon on tehty lisäyksiä ja poistoja, suunnittelumääräystä on tarkistettu.
- Moottorikelkkareitteihin on tehty tarkistuksia mm. vesistöjen kohdalta.
- Kaavamerkintöjen selityksiin ja määräyksiin on tehty tarkennuksia.
- Kaavaselostusta on tarkistettu ja täydennetty edellä mainittujen muutosten sekä kaavaratkaisujen perusteiden ja vaikutusten arvioinnin osalta.

8.4. Muistutusten perusteella tehtyt ja muut muutokset kaavaehdotukseen

Pohjois-Pohjanmaan 2. vaihemaakuntakaavan ehdotus on ollut julkisesti nähtävillä maankäyttö- ja rakennus-

asetuksen 12 § mukaisesti 5.9.- 4.10.2016. Muistutuksia jätettiin yhteensä 28, joista kunnilta ja viranomaisilta 10, yhteisöiltä ja yksityishenkilöiltä 18. Nähtävillä olleeseen kaavaehdotukseen on tehty muistutusten perusteella seuraavia tarkistuksia:

- Valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen suunnittelumääräyksiin on palautettu voimassa olevan maakuntakaavan mukainen maininta Limingan lakeuden ja Muhoksen peltoalueiden tärkeistä linnuston kerääntymisalueista.
- Valtakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevaan kaavamääräykseen on lisätty informatiiviset lauseet ”Osa kohteista ei näy kaavakartalla. Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt ja -kohteet (RKY 2009) on luettu liitteissä 4 ja 5”.
- Yksi alue, *Pohjankylän raitti* Kalajoelta, on poistettu kaavakartalta ja Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen luettelosta (liite 4) ja alue on korvattu kohteella *Pohjankylän raitin 1950-luvun asuin- ja liikerakennukset*.
- Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen luettelosta (liite 4) on poistettu neljä kohdetta: *Hiekkasärkkien portti- ja info-rakennus* (Kalajoki), *Seuratupa* (Kalajoki), *Lastensairaala* (Nivala) ja *Honganpalon vesitornit* (Raahe)
- Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon (liite 4) on lisätty yksi rakennus, *Temmeksen entinen terveystalo*, ja kuusi poroerotuspaikkaa: *Heinäsuu* (Taivalkoski), *Huovinen* (Taivalkoski), *Jurmunperä* (Taivalkoski), *Isokangas* (Kuusamo), *Isokangas* (Oulu) ja *Konikaisto* (Oulu).
- Teerikankaan uuden ampumaradan (Muhos-Utajärvi) merkintä on poistettu kaavaehdotuksesta
- Puolustusvoimien alueiden suojavaikohyökkien suunnittelumääräykseen on tehty informatiivinen lisäys alueeseen sisältyvän sisemmän vyöhykkeen B rajoituksista.
- Ampumaratojen suunnittelumääräystä on täsmennetty.
- Moottorikelkkauran linjausta Haapavedellä on tarkistettu.

Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloon on lisätty Pohjois-Pohjanmaan kulttuuriympäristötoimikunnan ja yksityishenkilön aloitteesta kaksi kohdetta – *Ollila* (Liminka) ja *Kiimala-Hannonen* (Siikajoki), joiden omistajia on kuultu. Luetteloon on myös lisätty teknisenä korjauksena seuraavat arvokkaisiin alueisiin kuuluvat kohteet: *Limingan Ala-Temmeksen jokivarsitaloihin* (RKY 2009) kuuluva *Pietilä* sekä *Rantakylän ja Virkkulan vanhaan asutukseen* kuuluva *Pietilä*; sekä Pudasjärven Kor-

piseen kuuluvat *Holappa-Alatalo*, *Niemelä ja Villelä* sekä *Aittojärveen* kuuluvat *Hiltunen*, *Puurunen eli Pihlaja ja Vanhala*.

Maakuntahallituksen päätöksen 14.11.2016 perusteella maakuntavaltuustolle esitettävään kaavaehdotukseen on tehty edellä mainittujen lisäksi seuraavat muutokset:

- Maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön merkinnän suunnittelumääräystä on tarkistettu.
- Kalajoen maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön alueista ja kohteista on poistettu *Tuorila-Lahdensuu*, *Tahkokorvat*, *Pohjankylän raitin 1950-luvun asuin- ja liikerakennukset*, *Vuorenkallion koulu*, *Kalajoen 1950-luvun sairaala ja Raution koulu*.
- Oulun maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön alueista on poistettu *Etu-Nokela*, *Lintula* ja *Puolivälinkankaan 1960-luvun asuntosolut* sekä kohteista *Ensi- ja turvakoti*, *Kaupunginvarikko*, *Nokelan 1950-luvun OOK:n myymälä* ja *Pohjois-Suomen teollisuusopisto*.

Kaavaselostuksen liitteestä 4 on teknisenä korjauksena poistettu nähtävillä olleessa inventointiaineistossa paikallisesti arvokkaiksi luokiteltuja alueita ja kohteita sekä eräiden kohteiden nimiä on tarkennettu. Liitteeseen 4 on teknisenä korjauksena lisätty arvokkaisiin alueisiin kuuluvia maakunnallisesti arvokkaita kohteita.

Maakuntavaltuusto hyväksyi 2. vaihemaakuntakaavan 7.12.2016. Valtuusto päätti poistaa Kalajoen Rahjan saaristomaisemat - Hiekkasärkät alueelta merkinnän valtakunnallisesti arvokkaaksi ehdotetusta maisema-alueesta ja pitäytyä voimassa olevan maakuntakaavan mukaiseen maakunnallisesti arvokkaan alueen merkintään.

8.5. Muu vuorovaikutus ja osallistuminen

Vaihemaakuntakaavan valmistelua, selvityksiä, kaavaluonnosta ja -ehdotusta on käsitelty kuntien maakuntakaavoituksen neuvottelukunnan kokouksissa 2013–2016.

Kaavaprosessin virallisten kuulemisten ja neuvottelujen lisäksi valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta on ollut mm. kulttuuriympäristöselvitysten ja virkistysalue selvityksen yhteydessä kuntien, viranomaisten ja muiden osallisten kanssa. Maakuntakaavan valmisteluyhteistyötä on tehty Pohjois-Pohjanmaan kulttuuriympäristötoimikunnassa ja maisematoimikunnassa sekä eri selvityshankkeiden ohjausryhmissä. Maakuntakaavan maisema-alueiden käsittelyä koskevan oppaan valmistelussa pidettiin kaksi alueellista yleisötilaisuutta.

9. Liitteet

- Liite 1 Maakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
- Liite 2 Luettelo maakuntakaavassa esitettävistä kylistä
- Liite 3 Luettelo valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista
- Liite 4 Luettelo Pohjois-Pohjanmaan arvokkaista rakennetun kulttuuriympäristön alueista ja kohteista kunnittain
- Liite 5 Kunnittaiset teemakartat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaista kulttuuriympäristöistä
- Liite 6a Luettelo Pohjois-Pohjanmaan kiinteistä muinaisjäänöksistä
- Liite 6 b Muinaisalueet
- Liite 7 Luettelo virkistys- ja matkailukohteista
- Liite 8 Luettelo ampumaradoista ja kartta radoista rataluokittain
- Liite 9 Kartat puolustusvoimien käytössä olevien alueiden suojavyöhykkeistä
- Liite 10 Kartat puolustusvoimien alueiden ampumaratojen melualueista
- Liite 11 Selvityskartta 1:175000 Oulun seutu

